

**T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK ROMANINDA KERBELA

Salih TOPAL

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Murat KACIROĞLU**

Yozgat-2013

**T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK ROMANINDA KERBELA

Salih TOPAL

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Murat KACIROĞLU

Yozgat-2013

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı 8011510001 numaralı öğrencisi Salih TOPAL' ın hazırladığı “Türk Romanında Kerbela” başlıklı YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 10/06/2013 Pazartesi günü saat 13:00'da yapılmış, tezin onayına ~~OY ÇOKLUĞU~~ / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Mustafa FİDAN

Üye : Doç. Dr. Murat KACIROĞLU (Danışman)

Üye : Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERDAL

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun 12...../06...../2013.. tarih ve 12.. sayılı kararı ile onaylanmıştır.

12../06../2013

Doç. Dr. Seyfullah TÜRKMEN

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
GİRİŞ	1
1. KERBELA VAKASI'NIN TARİHSEL SÜRECİ	3
1.1. İslamiyet ve Hz. Muhammed	3
1.2. Hz. Ebubekir Dönemi	5
1.3. Hz. Ömer Dönemi	5
1.4. Hz. Osman Dönemi	6
1.5. Hz. Ali Dönemi	7
1.5.1. Hz. Ali'nin Halifeliği ve Cemel Vakası	8
1.5.2. Hz. Ali ile Muaviye Anlaşmazlığı ve Sıffin Savaşı	8
1.5.3. Haricilerin Ortaya Çıkışı ve Nehrevan Savaşı	9
1.6. Hilafetin Saltana Dönüşmesine Doğru: Muaviyenin Hilafeti	10
1.6.1 Yezid'in Veliht Tayin Edilişi	11
1.6.2. Muaviye'nin Vefatı ve Yezid'in Hilafete Geçişi	12
1.7. Hz. Hüseyin'in Kıyam Sürecini Başlatması	13
1.7.1. Hz. Hüseyin'e Gönderilen Mektuplar	13
1.7.2. Müslim b. Akîl'in Kûfe'ye Gönderilmesi	14
1.7.3. Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye Gidişi	15
1.7.3.1. Hz. Hüseyin'in Kûfe'yi Tercih Nedenleri	15
1.7.3.2. Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye Yolculuğu	16
1.8. Kerbela'ya Varış ve Kerbela'da Gerçekleşen Olaylar	17
1.9. Kerbela Faciası	19
1.10. Kerbela Faciasında Sorumluluğu Bulunanlar	20

1.10.1. Hz. Hüseyin'in Sorumluluğu	20
1.10.2. Ubeydullah İbn Ziyad'ın ve Bazı Komutanların Sorumluluğu	21
1.10.3. Yezid'in Sorumluluğu	22
1.10.4. Kûfelilerin Sorumluluğu	22
1.11. Sonuç	23
2. TÜRK EDEBİYATINDA KERBELA	24
2.1. Mersiyeler	24
2.1.1. Halk ve Âşık Edebiyatında Kербela Mersiyeleri	25
2.2. Makteller (Maktel-i Hüseyin)	27
2.3. Ağıt	29
2.4. Taziye	31
2.5. Mûsiki	32
2.6. Tiyatro	33
2.7. Muharremiye	34
2.8. Şiir	37
3. TANZİMAT SONRASI TÜRK ROMANINDA KERBELA VAKASI	62
3.1. Tanzimat Sonrasında Kербela Vakası'na Yer Veren Romanların Yapısal İncelemesi	62
3.1.1. Kербelâ Faciası	64
3.1.1.1 Tema	65
3.1.1.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı	68
3.1.1.3. Şahıs Kadrosu	71
3.1.1.4. Zaman	73
3.1.1.5. Mekân	74
3.1.2. Kербelâ Vakası ve Kербelânın İntikamı	75
3.1.2.1. Tema	75
3.1.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı	79
3.1.2.3. Şahıs Kadrosu	80
3.1.2.4. Zaman	81
3.1.2.5. Mekân	81

3.1.3. Kerbelâ Şehitleri	82
3.1.3.1. Tema	82
3.1.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı	86
3.1.3.3. Şahıs Kadrosu	86
3.1.3.4. Zaman	87
3.1.3.5. Mekân	88
3.1.4. Kanlı Kerbelâ	89
3.1.4.1. Tema	89
3.1.4.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı	91
3.1.4.3. Şahıs Kadrosu	92
3.1.4.4. Zaman	94
3.1.4.5. Mekân	95
3.1.5. Kerbela	96
3.1.5.1. Tema	97
3.1.5.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı	100
3.1.5.3. Şahıs Kadrosu	101
3.1.5.4. Zaman	102
3.1.5.5. Mekân	103
3.1.6. Âh Kerbelâ	104
3.1.7. Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela	105
3.1.7.1. Tema	106
3.1.7.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı	108
3.1.7.3. Şahıs Kadrosu	109
3.1.7.4. Zaman	111
3.1.7.5. Mekân	111
3.1.8. Kerbela	112
3.1.8.1. Tema	113
3.1.8.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı	116
3.1.8.3. Şahıs Kadrosu	117
3.1.8.4. Zaman	118
3.1.8.5. Mekân	119
3.1.9. On Binlerin İhaneti	120

3.1.9.1. Tema	121
3.1.9.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı	125
3.1.9.3. Şahıs Kadrosu	126
3.1.9.4. Zaman	128
3.1.9.5. Mekân	129
3.1.10. Derin Yara Kербela	130
3.1.10.1. Tema	131
3.1.10.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı	135
3.1.10.3. Şahıs Kadrosu	137
3.1.10.4. Zaman	137
3.1.10.5. Mekân	138
3.1.11. Kana Susamıştı Çöllер	139
3.1.11.1. Tema	140
3.1.11.2. Bakış Açısı.....	143
3.1.11.3. Şahıslar Kadrosu.....	144
3.1.11.4. Zaman	145
3.1.11.5. Mekân	145
3.1.12. Aşkın Şehidi	146
3.1.12.1. Tema	147
3.1.12.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı	153
3.1.12.3. Şahıs Kadrosu.....	153
3.1.12.4. Zaman.....	154
3.1.12.5. Mekân.....	155
3.1.13. Kербela (Aşk'a Belâ: Hz.Hüseyin)	156
3.1.13.1. Tema	157
3.1.13.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı	159
3.1.13.3. Şahıs Kadrosu.....	160
3.1.13.4. Zaman.....	160
3.1.13.5. Mekân.....	161

4. TANZİMAT SONRASI TÜRK ROMANLARINDA KERBELA VAKASINA YER VEREN ROMANLARDA OLAY ÖRGÜSÜ	163
4.1. Hz. Ali'nin Şehit Edilme Süreci ve Hz. Hasan	163
4.2. Halifeliğin Muaviye Tarafından Oğlu Yezid'e Bırakılması ve Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye Hareketi.....	174
4.3. Kerbelâ Vakası ve Sonrası ve Kerbelâ'ya Yüklenen Anlam.....	186
5. TANZİMAT SONRASI TÜRK ROMANLARINDA KERBELA VAKASINA YER VEREN ROMANLARDA OLAY ÖRGÜSÜ VE DİL UNSURLARI ...	195
5.1. Dil ve Dil Unsurları	195
5.1.1. Kerbelâ Faciası	195
5.1.2. Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı.....	197
5.1.3. Kerbelâ Şehitleri.....	200
5.1.4. Kanlı Kerbelâ	201
5.1.5. Kerbelâ	203
5.1.6. Âh Kerbelâ	204
5.1.7. Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbelâ	204
5.1.8. Kerbelâ	206
5.1.9. On Binlerin İhaneti.....	207
5.1.10. Derin Yara Kerbelâ.....	208
5.1.11. Kana Susamıştı Çöller	208
5.1.12. Aşkın Şehidi	209
5.1.13. Kerbelâ: (Aşk'a Belâ: Hz.Hüseyin).....	211
SONUÇ.....	213
KAYNAKÇA.....	216
ÖZGEÇMİŞ.....	220

ÖNSÖZ

Kerbela Vakası, İslam tarihinde çok önemli bir yere sahip olan ve etkisini günümüzde de sürdüren siyasal olayların başında gelir. İslam tarihinin ve coğrafyasının temel birçok probleminin kaynağı hükmünde olan bu olayın, siyasal sonuçları olduğu gibi kültürel anlamda da yansımaları olmuştur.

İslam edebiyatlarının temel konularının başında gelen Kerbela Vakası, aynı zamanda birçok farklı ülke edebiyatlarına etki etmiş ve farklı edebi türlerin doğmasına da yol açmıştır.

Kerbela Vakası, farklı ülkelerin edebiyatlarında da ülkemiz edebiyatında da bir konu olarak kitleleri kendisine yönelttiği gibi, yazılan eserlerle de toplulukları yönlendirmiştir. Bu durum edebi eserler anlamında sayıca fazlalığa yol açmıştır. Bu eserlerin her biri yazarların odak noktalarıyla birlikte farklı türlerde şekillenmiştir. Bu türlere Türk Edebiyatı penceresinden bakılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada; mersiyeler, ağıtlar, makteller, muharremiyeler, taziyeler ve şiir türlerin ile ilgili Türk Edebiyatında Kerbela Vakası açısından bilgi sahibi olunmuş ve okuyucular bilgilendirilmeye çalışılmıştır.

Kerbela Vakası bağlamında ele alınan “Türk Romanında Kerbela” çalışması beş ana bölümden oluşmuş ve Kerbela açısından konusal anlamda takip yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde “Kerbela Vakası’nın Tarihsel Süreci” ele alınmış ve bu ele alma İslamiyet’in doğuşu ve Kerbela Vakası arasında geçen süre şeklinde olmuştur.

İkinci bölüm ise, çalışmada Kerbela Vakası’nın etkiliği oranında Türk Edebiyatı açısından Kerbela’yı içerisinde barındıran türlere yer verme şeklindedir. Bu kısımda ele alınan türler ile Kerbela’nın ortaklığı incelemeye konu edilmiştir.

Türk Edebiyatında türler ekseninde ele alınan Kerbela konusu, bir diğer bölümde Tanzimat sonrası Türk Romanı kapsamında ayrıca değerlendirilmiş ve bu

değerlendirme romana dair unsurlar açısından gerçekleşmiştir. Bu kapsamda Tanzimat Sonrası için 13 romanın incelemesi yapılmıştır.

Son iki kısımda ise, incelenen on üç romana dair olay örgüsü incelemesi ve olay örgüsü ile dil unsurları birlikteliği bu romanlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu kısımda ayrıntılı olarak Tanzimat Sonrası Türk Romanları'nın Kerbela Vakası kapsamında incelenmesi ekseninde ilerleyerek ve belirlenen romanların genel anlamda olay örgüsü ve dil unsurları açısından ele alınmasıyla bahse konu olan tez çalışması sonuç bölümüyle sona ermiştir.

Hazırlanan bu çalışmayla ilgili bir ifade de; bundan sonrası için ortaya konacak tüm Kerbela ürünlerinin olumlu ve yapıcı yörlüneli bir sentez oluşturacak biçimde olması temennisi yönündedir.

Son söz olarak da gerek yüksek lisans dersleri dönemi gerekse de tez hazırlık döneminde geliştirmiş olduğu öğrenci merkezli eğitim anlayışıyla, öğrencilerini kalıcı öğrenme noktasında kanalize eden ve tez olarak hazırladığım yüksek lisans tez konumda yönlendirme ve bilgilendirmelerine başvurduğum, çalışmalarında moral kaynağı ve yardımcı olan tez danışmanım Doç. Dr. Murat KACIROĞLU' na ve yüksek lisans ders dönemimde birlikte olduğum sınıf arkadaşlarıma ve bizden emeklerini esirgemeyen Bozok Üniveritesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün değerli öğretim görevlilerine desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK ROMANINDA KERBELA

Salih Topal

Bozok Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

2013: 220 Sayfa

Kerbela Vakası, Kerbela'ya giden süreçten günümüze kadar süren zaman dilimi içerisinde önemli bir çizgidir. Bu çizgide yaşananlar toplumların ve kültürlerin hafızasında ayrı bir yere sahiptir.

Kerbela Vakası birçok kaynakta ele alınmıştır; ancak incelendiğinde bu metinlerde meseleye yaklaşım biçimi ve tarihi bilgilerin kullanımında farklılıklar oldukça fazladır. Bu farklılıklara rağmen Kerbela Vakası, tarihsel süreci bağlamında tez içerisinde ifade edilmeye çalışılmıştır.

İçerisinde derin bir mana barındıran Kerbela Vakası, birçok milletin edebiyatında kendisine özgü alan oluşturmuştur. Bu nedenle Türk Edebiyatında Kerbela Vakası etkisiyle şekillenen türlerde de ayrıntılar çalışmada ele alınmıştır. Devamında ise asıl konu olan “Tanzimat Sonrası Türk Romanında Kerbela Vakası” işlenmiştir.

Ayrıntılı incelenen on üç romanda bahsedilen konular, tema, bakış açısı, şahıs kadrosu, zaman, mekân değerlendirmeleri şeklinde genel olarak çalışmada yansıtılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise bahsedilen on üç romanın, olay örgüsü ve dil unsurları anlamında nasıl işlendiğinin ifade edildiği bu çalışma, sonuç bölümüyle birlikte sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, Tanzimat, Türk Romanı, Kerbela.

ABSTRACT

MSc. Thesis

Turkish Novels in Kerbela

Salih Topal

Bozok University

Institute of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature

2013: 220 Pages

The Kerbela constitutes an important place in the time line that extends before the event and continues until today. The things happened through this time line have a special value for different societies and cultures.

The Kerbela was handled in many studies; however, the style of approaching to this event and the differences of using of historical information is fairly numerous when these studies are examined. In spite of these differences, the Kerbela was struggled to expressed in the aspect of historical process in this thesis.

The Kerbela, with its deep meanings, took a particular place in the literatures of many societies. So, in the thesis we looked into the details of Kerbela in different kinds of works in Turkish literature and then we focused on our main topic; “an analysis post-Tanzimat Turkish novels”.

The thirteen novels were explained in terms of their content, time, place, characters, and viewpoint of narration and finally we ended the thesis with the conclusion part which explain how event arrangement and language elements used in these thirteen novels.

Key words: Turkish Literature, Tanzimat, Turkish Novel, Kerbela.

KISALTMALAR LİSTESİ

agb : Adı Geçen Bülten

ags : Adı Geçen Site

b. : Bin

s. : Sayfa

Hz. : Hazreti

yy : Yüzyıl

GİRİŞ

Kerbela Vakası'nın Türk Romanında nasıl yansıdığına dair yapılan bu çalışmayla ilgili hususlara geçmeden evvel bazı noktaları ifade etmek yararlı olacaktır.

Kerbela Vakası'nın gerçekleştiği zaman dilimine kadar ki sürece bakıldığında, Kerbela Vakası; kendi açısından farklı durumların, kişiliklerin, süreçlerin girift bir halini yansıtmıştır. Bu durum ise sonrasında Kerbela Vakası'nın aynı şekilde tarihî, dinî, edebî... anlamda çok yönlü bir eksende ilerlemesine yol açmıştır.

Kerbela Vakası, çok yönlülüğü dolayısıyla meselelere bir takım sıfatlar, adlar, kavramlar açısından yaklaşan kişi ya da toplulukların mücadele alanı olmuştur. Bu durum ise Kerbela Vakası sürecindeki ayrılıkların günümüze kadar taşınmasına yol açmıştır. Günümüzde de Kerbela Vakası birçok eser, sempozyum, konferans, program gibi alanlarda değerlendirilmekte ve bu kapsamdaki çalışmalar böylece çeşitlilik arz etmektedir.

Ele alınan bu çalışmanın ilk bölümünde, yukarıda ifade edilen türden önemli bu olayın öncelikle tarihsel anlamda nasıl geliştiği ve sonuçlandığı ifade edilmiştir. Olayın gelişimi ve sonuçlanmasıyla ilgili süreç genel bir bakış açısıyla işlenmiştir. Bu bölümde tarihsel süreç Kerbela ile ilgili zaman diliminin öne çıkan olaylarının ele alınmasıyla işlenmiştir.

Tarihsel bir olay olan Kerbela Vakası, sonuçlarıyla birçok alanda etkisini ortaya koymuş ve bu etki değişik edebî türler üzerinde kendisini göstermiştir. Çalışmada bu kapsamda da bilgilere yer verilirken; ayrıca edebi türler anlamında Kerbela Vakası'nın ne şekilde bir etkide bulunduğu incelenmiştir. Bu inceleme ikinci bölümün kapsamına dâhildir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise genel olarak türlerin incelemesinden ziyade, daha ayrıntılı olarak Türk Romanında Kerbela Vakası'nın ele alınması şeklinde olmuştur. Bu ele alma roman unsurları açısından olup, romanların kapsamına göre yansıtılmıştır. Ele alınan romanlar özellikle olay örgüsü açısından ayrı bir bölüm şeklinde ifade edilirken; bu kısma dil unsurları ekseninde bir değerlendirme olarak dördüncü bölüm eklenmiş ve çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Bu tezde, Kerbela romanları ayrıntıyla ele alınmaya çalışılırken eserlerin konu bazındaki benzerliği aynı şeylerin tekrarı gibi sonuçlar doğuracağından, özellikle farklılık ve eserlerin özel yönlerinin vurgulanmasına dikkat edilmeye çalışılmıştır.

Tezde yer alan Kerbela romanları ile ilgili önemli bir husus da, eserlerde yer alan olayların anlatımında, bazı yazarların Müslümanlar arasında oluşturulmaya çalışılan ayrılık noktalarına yaptıkları müdahaleler konusudur. Bu konu ile ilgili ifade edilen düşüncelere, romana dair unsurlar açısından tezde yüzeysel anlamda yer verilmiştir.

Tezde yer alan Kerbela romanlarındaki şahısların tarihselliği yanında dinî anlamdaki büyüklüklerine rağmen özellikle sevgi ve saygı anlamındaki bazı ifadelerin eksikliği romanlarda dikkat çekmiştir. Tez içeriğinde öne çıkan bu şahıslar, romanlardaki ele alındıkları şekilleriyle yansıtılmıştır.

Bu noktada, “Türk Romanında Kerbela” çalışmasında yapılan tespitlerin özellikle edebiyat kapsamında ele alınması; bu romanlardaki sosyolojik, psikolojik, dini ve kültürel anlamdaki değerlendirmelerin geri plana atılmaması gerektiğini özellikle unutturmamalıdır.

Son olarak romanlarda ele alınan tüm noktalar, yazarların Kerbela'yı meydana getiren tüm sebeplerin karmaşıklığını, birer sonuç olan Kerbela Romanları ekseninde de devam ettirdiğini ortaya koymuştur.

1. KERBELA VAKASI'NIN TARİHSEL SÜRECİ

1.1. İslamiyet ve Hz.Muhammed

İslam terimi, sözlükte kurtuluşa ermek, teslim olmak, boyun eğmek, barış ve esenlik anlamlarında olan *silm* kökünden türemiştir. Bir diğer anlamla da İslam terimi, Allah'a itaat ve teslimiyetle kazanılan "iç barış" anlamına da gelmektedir denilebilir.

İslam dininin monoteist bir din olmasının İslam açısından vurgusu, Allah'ın evrenin mutlak yaratıcısı ve aynı zamanda mutlak rızık veren bir yaratıcı olmasındandır. Bu noktada Allah, Mutlak Gerçekliktir.

İslam dini, Kur'an-ı Kerîm açısından ilk peygamber Hz. Âdem'den Hz. Muhammed(sav)'e kadar tüm peygamberlerin, kişinin tüm benliği ile kendisini Allah'a teslim etmesi açısından tebliğ ettiği bir evrensel ilkeler bütünlüğüdür. Buna rağmen tarihsel anlamda İslam dininin Hz. Muhammed(sav) ile birlikte başladığına dair zamansal bir kabulde bulunmaktadır.¹

İslam dininin tarihsel zaman açısından başlangıcı Hz. Muhammed'in 610 yılında kendisine gelen vahiyle birlikte İslam Peygamberi olmasıyla başlamıştır. İslam Peygamberi'nin tebliğe başladığı yıllar, öncesiyle birçok olumsuzluğu içinde barındırdığı gibi özellikle Hz. Peygamber'in ortaya çıktığı yer olan Arabistan açısından daha da karışıktır. İslam Peygamberi Hz. Muhammed(sav) öncesi Arabistan'da, çoğunluk putperestliği benimserken, Kâbe'de de çok sayıda put bulunmakta ve Kâbe putperest Arapların zevk ve eğlence yeri haline getirdiği bir yer halindedir.

Hz. Peygamber'in Mekke'de başlatmış olduğu İslam'ı tebliği ve yaşayışı Müslüman olma oranını artırırken, atalarının dinlerine aşırı biçimde bağlı

---

¹ Mahmut Aydın, *Dinler Tarihi*, İstanbul 2010, s. 395-397

Kureyşlileri rahatsız etmiş ve Kureyşliler İslam'ın yayılmasına engel olmaya çalışmışlardır. Hz. Peygamber de Kureyş'in engellemeleri dayanılmaz bir ölçüye ulaşınca 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret etmiş ve tebliğ faaliyetlerine Medine'de devam etmiştir.

Sonrasında Hicret ile birlikte, Hira'da Hz. Peygamber'e gelen ilk vahiyle başlayan Mekke devri, Sevr'deki yolculukla sona ermiş; böylece Hz. Peygamber'in vefatı olan 632'ye kadar süren Medine Devri'ne girilmiştir.²

İslam Dini, Medine'de hızla yayılmış ve Mekke'nin aksine olumlu birçok gelişmenin yaşandığı bir yer haline almıştır. Medine yollarında İslamiyet'in gelişmesi Mekke Müşrikleri'ni önlem alma durumuna ve daha ilerisi de Müslümanlarla savaş durumuna geçirmiştir. İslam düşmanlığı çerçevesinde birleşen gruplar Bedir Savaşı'nda, Müslümanlar ile mücadeleye girişmiş ve savaş Müslümanların galibiyetiyle sonuçlanmıştır. Daha sonra Müşrik Ordusu'nun Bedir'in intikamı açısından başlattıkları Uhud Savaşı'nda genel gidişat Müslümanların lehine iken, savaşın sonuna doğru savaş stratejilerine tam olarak uyulmaması sonucu birçok Müslüman şehit olmuş ve Müslümanlar ancak Hendek Savaşı ile genel üstünlüğü ele almışlardır. Daha sonra yapılan Hudeybiye Antlaşması ise, Müslümanlar açısından olumsuz gözükse de barış ortamının, İslam dininin tebliği açısından bir fırsat olmasıyla İslamiyet yaygınlaşmaya devam etmiştir. Hudeybiye Antlaşması devam ederken Kureyşlilerin antlaşma şartlarını bozması üzerine 630 yılında Hz. Peygamber tarafından Mekke kan dökmeden fethedilmiştir. Mekke Fethi ile birlikte Arabistan'da hızla yayılmasını sürdüren İslamiyet, daha sonra Arabistan dışında da açılımını sürdürmüş ve birçok millet ve ülke insanının Müslümanlığına aracı olmuştur.

Hz. Peygamber, vefatına yakın bir zamanda Veda Hutbesi'ni ashabına ve insanlığa tebliğ etmiş ve bu hutbe ile birlikte peygamberliğinin 23 senelik faaliyetinin özetini çıkarmış ve çeşitli meselelerin çözüm reçetesini sunmuştur.

---

² Sabri Hizmetli, *İslam Tarihi*, Ankara 1999, s. 226-290

Hz. Peygamber 8 Hazirana rastlayan Rebiülevvel ayının Pazartesi günü 632 yılında vefat etmiştir.³

1.2. Hz. Ebubekir Dönemi

Hz. Peygamberin vefat etmesinden sonra halifelğe seçilen Hz. Ebubekir döneminde İslam dinine girenlerin sayısı artmaya devam etmiştir.

Hz. Ebubekir'in genel yaşam çizgisindeki öne çıkan yönü Hz. Peygamber ile olan beraberlik duygusudur. Hz. Ebubekir, genel anlamda İslamiyet'in yayılmasında büyük çaba göstermiştir. Bu çaba uğruna Mekke'den Medine'ye hicret söz konusu olduğunda da onu gerçekleştirenlerin başında gelmiştir. Hicretten sonra da Hz. Muhammed'in yanından ayrılmamış, Tebuk Savaşı'nda da bayrağı o taşımıştır. Hz. Peygamber, hastalandığı zaman, sahabeye namaz kıldırması için onu vekil tayin etmiştir.

Hz. Ebubekir döneminde özellikle İran ve Bizans ordularıyla savaşmış ve İslamiyet yayılmaya devam etmiş ve ayrıca güçlenmiştir.⁴

1.3. Hz. Ömer Dönemi

Hz. Ebubekir'in hilafeti sonrasında halifelğe geçen Hz. Ömer Hicrî 13-23 yılları arasındaki yöneticiliğinde, İran'ı fethetmiş ve böylece doğuda Ceyhun nehrine kadar olan coğrafyaya Müslümanlar hâkim olmuştur. Bizans topraklarının büyük bir bölümü ve ayrıca çevresindeki şehirler ile birlikte bütün Şam bölgesi dâhil Müslümanların eline geçmiştir.

Hz. Ömer'in halifeliği boyunca öne çıkan en önemli yönüde idari yapılanma ve yenilikler, hukukî düzenlemeler gibi çalışmaların yanında, divan teşkilatı benzeri kurumların yapılaşması konusundaki yapmış olduğu kurumsallaşmalardır.

---

³ Ali Himmet Berki, Osman Keskinoglu, *Hazreti Muhammed ve Hayati*, Ankara 1978, s. 195-424.

⁴ Çağ Yayınları, *Büyük İslam Tarihi*, Cilt 2, İstanbul, s. 27-62.

Hz. Ömer, Hicrî 23. yılın Zilhicce ayında (Ekim 644) Çarşamba günü yapılan bir suikast sonucu vefat etmiştir.⁵

1.4. Hz. Osman Dönemi

Hz. Ömer'in vefatından sonra da Hz. Osman halife seçilmiş ve Hicrî 24. yılın başlarında başlayan Hz. Osman'ın halifeliği Hicrî 35. yılda, şehit edilinceye kadar devam etmiştir.

Hz. Osman'ın halifeliğine kadar devam eden İslâm fetihleri, Hz. Osman devri'nde de sürmüştür. Ermeniyye, Ifrikiyye bölgeleri ile Kıbrıs adasınının fethi o döneme rastlamıştır. Bununla birlikte İran bölgesinde anlaşmalara uymayan yerlerin kontrol altına alınması da bu zaman diliminde olmuştur.

Hz. Osman zamanında devam eden fetihler, refah ve servet anlamında devlet açısından büyümeyi sağlamıştır. Büyümeyle birlikte ortaya çıkan rahatlık Hz. Osman döneminde birçok olumsuzluğa sebebiyet vermiştir. Bu olumsuzluklara yol açan etkenler ise fazlacadır. Bu kapsamda Kurucan ve Mercan'ın tespitleri önemlidir:

- Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer devrinde İslam birliğinin üstün tutulması; Hz. Osman devrinde özellikle Kureyş gençleri ekseninde, Kureyş'in önceliği şekline bürünür olmuştur.
- İslam devletinin hâkimiyeti altına giren topluluk ve milletlerin bulunduğu farklı dinlere mensup olanların, İslam hâkimiyetinden ayrılmaya dönük hareketleri öne çıkmaya başlamıştır.
- Hz. Osman'ın şahsen oldukça hâlim ve selim bir fitrata sahip olması, kötü niyetli insanlarca kullanılmıştır.
- Hz. Osman'ın ailesine bağlılığı ve bundan dolayı Emevilere yardımlarda bulunması ve bazı yanlış anlamalara netice vermiş ve bu durum Hz. Osman aleyhinde galeyana yönelmiştir.

---

⁵ Çağ Yayınları, *age*, s. 106-109.

- Hz. Osman'ın yararlı olacakları düşüncesiyle akrabalarından bazı kişilere yönetimde yer vermesi, birçok memnuniyetsiz kitle meydana çıkarmıştır.

İfade edilen bu etkenlerin neticesinde İslam vilayetlerinde birbiri ardına karışıklıklar çıkmaya başlamış ve Kûfe'den Medine'ye kadar ulaşmıştır. Sonuç olarak da 18 Zilhicce 35 tarihi Cuma günü şehit edilmiştir.⁶

1.5. Hz. Ali Dönemi

Hz. Peygamber'in vefatından sonra, diğer halifeler zamanında çeşitli görevlerde bulunan Hz. Ali'nin tavır ve davranışları, gerek devlet gerekse de ferdi yaşam çizgisindeki olayların seyri, İslam tarihinin yöneliminde önemli rol oynamıştır.

Hz. Ali'nin hilafete geçtiği zaman dilimi, ilk dönem İslâm tarihinin en karışık dönemidir. Bununla birlikte, Hz. Osman'dan sonra halifeliğe kimin geçeceği hususu da diğer bir karışıklık sebebidir.

Hz. Ali'nin hilafet makamına geçişi, halkın neredeyse tamamının biatıyla gerçekleşmiştir. Biat edenler arasında Hz. Talha ve Hz. Zübeyr de vardır. Bu iki sahabenin daha sonra Cemel Savaşı'nda Hz. Ali'ye karşı çıkmaları hilafetle ilgili değil, Hz. Osman'ın katillerinin bulunup hemen öldürülmeleri düşüncesinden kaynaklanmıştır.

Hz. Ali'nin hilafet makamına geçmiş olmasına rağmen Şam valisi Muaviye'nin biat etmediği ve bu biat etmeme durumu, Emevi ailesi ile Haşimoğulları arasındaki İslam öncesi çekişmenin bir sonucunun tezahürü şeklinde olmuştur. Bu durum Muaviye iktidarı döneminde Ehl-i Beyt düşmanlığına dönüşmüş ve Ehl-i Beyt mensubu Müslümanlar çile ve acılara maruz kalmışlardır. Bu ve benzeri sebepler doğrultusunda Muaviye, Hz. Ali'nin halifeliğinin ilk aylarında biat etmemiş, Hz.

---

⁶ Ahmet Kurucan, Zühtü Mercan, *Aşere-i Mübeşşere*, İstanbul 2006, s. 170-172, 188-193.

Osman'ın kanının şartlar gereği talep edilememesini ve katline kısas yapılamamasını öne çıkarmış ve bu aşamalarda Muaviye kendisini halife ilan etmiştir.⁷

1.5.1. Hz. Ali'nin Halifeliği ve Cemel Vakası

Hz. Osman'ın Mısır, Kûfe ve Basra'dan gelen isyancı grupların, muhasaraları sonrasında öldürülmesi ile Hz. Ali'nin halife seçilmesi gerekliliğini düşünen o devirdeki kesimler Hz. Ali'yi halife seçmişlerdir.

Hz. Ali'nin halife seçilmesi ile birlikte Medine'de Hz. Ali'ye biat eden sahabenin, Hz. Osman döneminden kalan alışkanlıkları dolayısıyla, Hz. Ali'den icraatları bakımından beklentileri olmuştur. Hz. Ali'nin siyasi anlamdaki yönetim farklılığı ise bazı olumsuz durumlara yol açmış; sonuç itibariyle de Cemel Vakası meydana gelmiştir.

Cemel Vakası, Ümeyyeoğulları'nın devlet idaresini yeniden ele geçirmek için başlatmış oldukları bir girişim olarak görülebilir. Sonuç ise plananan şekilde meydana gelmiştir. Hz. Aişe, Talha ve Zübeyr idaresindeki çoğunluğunu Basralıların oluşturduğu ordu ile Hz. Ali komutasındaki çoğunluğunu Kûfelilerin oluşturduğu ordu karşılaşmış ve bir günlük savaş sonucunda Hz. Talha ve Hz. Zübeyr öldürülmüşler ve Hz. Aişe'de bir daha siyasete atılmamak üzere önce Mekke, daha sonra da Medine'ye yerleşmiştir. Bu ayaklanma sonucu ile Ümeyyeoğulları devlet idaresindeki güçlü kişilerden kurtulmuş; ayrıca Hz. Ali ile Basralılar arasına ise küskünlük ve ayrılık tohumları atılmıştır.

1.5.2. Hz. Ali ile Muaviye Anlaşmazlığı ve Sıffin Savaşı

Hazreti Ali, Cemel Vakası'ndan sonra Ocak 657'de ordusu ile birlikte Kûfe'ye dönmüş ve Muaviye'ye, gerek Kûfe'den dönmeden önceki zamanda olduğu gibi gerekse de Medine'ye geldikten sonra biat çağrısında bulunmuştur. Bu durum Muaviye tarafından kabul edilmemiş ve sonuç itibariyle Hz. Ali, Kûfe'de bulunan kabile reisleri ile Medine'den ayrılan muhacir ve ensar topluluğunun Şam'a karşı

---

⁷ Kurucan, Mercan, *age*, İstanbul 2006, 205, 251-256.

yapacağı seferde desteğini aldıktan sonra Sıffin'e doğru 27 Mart 657 tarihinde yola çıkmıştır.

Hz. Ali, iki Müslüman grup arasında kan dökülmesini istemediğinden Muaviye'ye defalarca elçiler göndermiştir. Fakat onun bu niyeti Şamlılarca reddedilmiştir. Muaviye, gönderilen elçilere, tıpkı daha önceki Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in de iddia ettikleri gibi, Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılmaları ve kendi taraflarına teslim edilmeleri konusunu ileri sürmüştür.

İki ordunun Sıffin'de karşılaşması sonucu uzun süren mücadeleler gerçekleşmiş ve pek çok Müslüman hayatlarını kaybetmişlerdir. Savaşın Hz. Ali ve tarafları doğrultusunda kazanılmaya yaklaşılmaya üzerine Amr b. As'ın yönlendirmesiyle, Muaviye taraftarları mızraklarının uçlarına Kur'an-ı Kerim'den sayfalar takarak Allah'ın kitabının hakem olması teklifinde bulunmuş ve Hz. Ali'de, hakeme gitmek şeklindeki barış teklifini kabul etmiştir.

Iraklılar, Ebu Musa'yı, Şamlılar ise Amr b. el-As'ı, kendilerini temsil açısından tayin ettikten sonra, taraflar tahkim antlaşmasını 4 Ağustos 657'de imzalamışlardır. Hakemler daha sonra Ezruh da toplanmışlardır. Bu toplantıdan çıkan sonuç genel itibariyle şu şekilde yansımıştır:

Hakemler toplantı sırasında Hz. Ali ve Muaviye'yi görevlerinden azletmeye ve halife seçimini şûraya devretmeye karar vermişler; Ebu Musa da Hz. Ali'yi görevden azletmiş ve sıra Amr'a gelince ise; Muaviye, Amr tarafından halife ilan etmiştir.

1.5.3. Haricilerin Ortaya Çıkışı ve Nehrevan Savaşı

Hakemlerin verdiği kararlar sonrasında Hz. Ali taraftarları arasında tepki oluşmuş ve birlik bozulmuştur. Irak ordusunda bulunan yaklaşık onikibin kişi hakem olayına tepki göstererek, Kûfe yakınlarındaki Harûra köyüne çekilmişlerdir. Daha sonra Hz. Ali'nin tavırlarının etkisiyle yaklaşık sekizbin kişi Hz. Ali doğrultusunda hareket etmişlerdir. Geriye kalan dörtbin kişilik Harici topluluk Nehrevan'da

toplanmışlardır. Haricilerin kan dökmeleri ve içte bazı olaylar çıkarmaları üzerine durumun tehlikeli bir vaziyete geçtiğini gören Hz. Ali'nin tüm iyi niyet çabalarına rağmen, Hz. Ali ile Hariciler arasında barış yolu kapanmıştır. Daha sonra yapılan Nehrivan Savaşı, Hz. Ali ve taraftarlarının başarısıyla sonuçlanmıştır.

Haricilerin, Hz. Ali'ye karşı giriştikleri mücadelede yer yer ayaklanma ve isyanlarla devam etmiştir. Hz. Ali, böylece hayatının son günlerini Haricilere ait isyanları bastırmakla; ayrıca da Muaviye'nin çeşitli kentlere düzenlemiş olduğu saldırıları durdurmakla geçirmiştir.⁸

1.6. Hilafetin Saltana Dönüşmesine Doğru: Muaviyenin Hilafeti

Hz. Ali 19 veya 21 Ramazan 40 (26 veya 28 Ocak 661) tarihinde bir Harici suikastçı tarafından şehit edilmiştir. Daha sonra Ubeydullah b. Abbas'ın Hz. Hasan'ın halifeliği doğrultusundaki daveti Kûfelilerde olumlu etki uyandırmış ve Kûfeliler Hz. Hasan'a biat etmişlerdir.⁹

Hz. Ali'nin şehid edilmesinden sonra, bu durumu haber alan Muâviye bir ordu hazırlamış ve bu orduya karşılık Hz. Hasan'ın da bir ordu hazırlamasıyla iki ordu savaş düzeni almışlar; ancak Hz. Hasan'ın, askerlerindeki disiplinsizlik sonucu barışı savaştan daha yararlı görmesiyle¹⁰ bir takım şartlarla Hz. Hasan hilafetten Muaviye lehine ayrılmıştır.

Daha sonra Muaviye, kendisini Suriye bölgesinde daha güvenli hissettiğinden devletin Medine olan merkezini Şam olarak değiştirmiştir.¹¹

---

⁸ Abdulhalik Bakır, “İdarî ve İktisâdî Yönden Hz. Ali Dönemi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1990, s.14-38.

⁹ Hüseyin Algül, *Kanayan Bir Yara, Gönül Sızlatan Bir Facia – Kerbelâ*, İstanbul 2009, s.38.

¹⁰ Algül, *age*, İstanbul 2009, s.38.

¹¹ İhsan Süreyya Sırma, *Emeviler Dönemi Hilafetten Saltanata*, İstanbul 1990, s.22.

1.6.1 Yezid'in Veliht Tayin EdiliŖi

İslam dnyasının siyasi ilerlemesi noktasında önemli ayrımlardan birisi Muaviye'nin oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesi olmuŖtur.

Yezid'in veliahtlığı konusunu halifeye tavsiye eden kiŖiler arasında Mugîre b. Ŗu'be öne çıkmıŖtır. Muaviye, Mugîre b. Ŗu'be'yi görevden almak istemiŖ, bu durumu öğrenen Mugîre b. Ŗu'be de sonrasında, Muaviye'nin büyük oğlu Yezid'le görüŖmüŖ ve veliahtlık fikrinden Yezid'e bahsetmiŖtir. Daha sonra yapılan Muaviye, Yezid ve Mugîre b. Ŗu'be görüŖmesinden¹² Yezid'in veliaht bırakılması noktasında kararlılık sonucu çıkmıŖtır.

Yezid'in veliahtlığı konusunda Mugîre'nin öne çıkmasıyla ilgili farklı görüŖler mevcuttur.¹³ Bu noktada da bir diğer görüŖte veliahtlık meselesi ile ilgili, Muâviye'yi bu hususa yöneltenlerle ilgili düşünceler böyle olmasına rağmen, onun bu düşünceden uzak olduğu kesinlikle düşünülemez Ŗeklindeki¹⁴ görüŖtür.

Bu görüŖlerde de görüleceği üzere Muaviye'nin veliahtlığa tayin mevzuunda oğlu Yezid'i öne çıkarması, Muaviye ile birçok noktadan bağlantılıdır.

Muaviye, oğlu Yezid'e bırakacağı halifelik yönünde birçok ziyaret ve ikna turları düzenlemiŖ, devamında da birkaç kiŖinin biat etmemesi ile birlikte Yezid'e biat¹⁵ almıŖtır.

Muaviye, uzun çalıŖmalarının ardından Yezid'i veliaht tayin etmiŖ; fakat ikna edemediği bazı önemli Ŗahıslar kalmıŖtır: Hüseyin b. Ali, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr ve Abdullah b. Abbas isimler¹⁶ Muaviye'nin Yezid'i veliaht olarak bırakmasına karŖı çıkan taraflardır.

¹² Vecdi Akyüz, *Hilafetin Saltana DönüŖmesi*, İstanbul 1991, s.152-153.

¹³ Akyüz, *age*, İstanbul 1991, s.152-153.

¹⁴ İrfan Aycan, İbrahim Sarıçam, *Emeviler*, Ankara 2002, s.26.

¹⁵ Hüseyin Algül, *İslâm Tarihi*, 3, İstanbul, 1991, s. 22.

¹⁶ Aycan, Sarıçam, *age*, Ankara 2002, s.26.

1.6.2. Muaviye'nin Vefatı ve Yezid'in Hilafete Geçişi

Muaviye, hicri 60. yılda (Nisan 680) vefat etmiştir.¹⁷

Yezîd halife olduğunda Medine valisi Velîd b. Utbe b. Ebî Süfyân, Mekke Valisi Amr b. Saîd b. Âs, Basra valisi Ubeydullah b. Ziyad, Kûfe valisi Numan b. Beşîr... idi. Yezid'e, babası Muaviye, kendisinin halife olmasına karşı çıkan kimselerden biat alması gerektiğini ifade etmiştir. Yezid, bu sebeple yazmış olduğu bir mektupla vali Velîd'den, Hüseyin b. Ali, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Zübeyr'den kendisi adına biat almasını istemiştir.¹⁸

Bunun üzerine Velid, bu şahısları valiliğe çağırması; bu noktada yapılan istişareler sonucunda, Hz. Hüseyin, hükümet konağına yalnız gitmemiş, yanına yakınlarını da alıp götürmüş, kendisi vali ile görüşürken yakınlarına dikkatli olmalarını söylemiş, sonrasında ise Hz. Hüseyin biat hususunda, kendisinin gizli bir biçimde biat etmesinin uygun olmayacağını belirterek saraydan ayrılmıştır.

Abdullah b. Zübeyr ise kendi beraberindekilerle biat meselesini görüşmüş ve valinin yanına hemen gitmenin uygun olmayacağı sonucuna ulaşmışlardır. Böyle bir durumdayken valiliğe bağlı güçler, Abdullah b. Zübeyr'in evini kuşatmışlar; O ise, zaman kazanma amaçlı kardeşi Cafer ile valiye ertesi gün geleceğini iletmiştir. Bu rahatlatma ile 27 Recep 60 (3 Mayıs 680) tarihinde Mekke'ye doğru yola çıkmışlar, valinin peşlerine askerlerini göndermesiyle de Abdullah b. Zübeyr yakalanamamıştır. Bu kargaşadan faydalanan Hz. Hüseyin de ertesi gece 28 Recep 60 (4 Mayıs 680) tarihinde kardeşi Muhammed b. Hanefiyye dışında kalan aile fertleriyle birlikte Mekke'ye gitmiştir.¹⁹

---

¹⁷ Aycan, Sariçam, *age*, Ankara 2002, s.26.

¹⁸ İbnü'l-Esîr, *İslâm Tarihi*, 4, İstanbul 1985, s.18-19.

¹⁹ Mehmet Arslan, Mehtap Erdoğan, *Kerbela Mersiyeleri*, Ankara 2009, s. 9.

Hız. Hüseyin'in geleceğinin belirsiz durumundaki bir zamanda, Muhammed b. Hanefiyye, Hız. Hüseyin'in ardından Mekke'ye giderek O'na bir takım uyarılarda²⁰ bulunmuş ve yapıcı çözüm yolları sunarak Mekke veya Yemen taraflarına gitmesini önermiştir.

Mekke'de ise, Hız. Hüseyin Harem-i Şerif'e sığınarak biat baskısını kırmayı düşünmüş ve zaman kazanmıştır. Zaten sonrasında valiliğın biat için ilk teşebbüsüne, Beyt-i Şerif'e sığınmakla çözüm bulmuşlardır. Bu arada Beni Ümeyye yönetimi, Abdullah b. Zübeyr ile Hüseyin b. Ali'nin Mekke'ye gizlice gidişinde kusurlu bulduğu Medine valisini görevden almış, yerine Amr b. Said el-Aşdak'ı getirmiştir. Amr b. Said, görevi devraldıktan sonra hemen yaptığı işlerden biri de Amr b. Zübeyr'i, iki bin kişilik askerle, gözdağı için insanların biatını neticelendirmek amacıyla Mekke üzerine göndermiş olmasıdır. Verilen talimata göre Amr b. Zübeyr kumandasındaki ordu, Kâbe'de dahi biat etmeyenlerle savaşacaktır. Amr b. Zübeyr'in karşısına kardeşi Abdullah b. Zübeyr çıkmış; sonuçta da Amr b. Zübeyr esir alınarak hapse atılmıştır.²¹

1.7. Hız. Hüseyin'in Kıyam Sürecini Başlatması

Hız. Hüseyin, Mekke'de geçirmiş olduğu zaman diliminde, kendisine gösterilen rağbet ve bağlılık, sonrasında da özellikle Kûfe'den gelen yardım talepleri bu süreçte bir başlangıç oluşturmuştur.

1.7.1. Hız. Hüseyin'e Gönderilen Mektuplar

Hız. Hüseyin'in Yezid'e biat etmeyip Mekke'ye gittiğini haber alan Kûfeliler'den Şebes b. Reb'î ve Süleyman b. Surad gibi bazı ileri gelenler onu hilafete getirmek amacıyla kendisine davet mektupları yazdılar, ayrıca da bir heyet göndermişlerdir.²² Bu mektuplarda O'na biat edeceklerini, mescide gitmediklerini ve

---

²⁰ Mehmet Azimli, "Hız. Hüseyin İsyasınının Gerekçeleri Üzerine Bazı Mülâhazalar", *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih)*, 1, Sivas 2010, s.261.

²¹ Algül, *age*, İstanbul 2009, s.81-83.

²² Ethem Ruhi Fığlalı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 18, Ankara 1999, s. 519.

vali Nu'mân b. Beşîr'in arkasında namaz kılmadıklarını, Kûfe'ye geldiği zaman valiyi şehirden atacaklarını söylemişlerdir.²³

1.7.2. Müslim b. Akîl'in Kûfe'ye Gönderilmesi

Hız. Hüseyin, Müslim b. Akîl'i çağırarak O'nu Kûfe'ye göndermiştir. O'na bazı öğütlerde bulunarak; Allah'tan korkmasını ve yaptığı işi gizli tutmasını tavsiye etmiştir. Halkın kendisine biat hususunda birleştiğinde de bu durumu yine kendisine bildirmesini istemiştir.²⁴

Hız. Hüseyin tarafından Kûfe'ye gönderilen Müslim, başlangıçta Muhtar'ın evinde kalarak çalışmalara başlamıştır. Daha sonra Hâni b. Urve'nin evine yerleşen Müslim, Kûfe'de çok sayıda insandan Hız. Hüseyin adına biat almıştır. Alınan biatlar ve Müslim'in yoğun çalışması Kûfe valisi Numan b. Beşîr'in kulağına gitmiştir.²⁵ Sonrasında da bir hutbe okuyarak duruma vaziyet etmiştir. Ancak, Numan b. Beşîr'in biat konusundaki tavrını yeterli bulmayan Yezid taraftarları, Müslim'in faaliyetleri hususunda Yezid'i bilgilendirmiştir. Yezid de, Ubeydullah b. Ziyad'ı Basra valiliği yanı sıra Kûfe'nin de valiliğine tayin etmiş; Hız. Hüseyin'e biat konusunda Müslim'e de dikkat etmesini istemiştir.

Hız. Hüseyin, Ubeydullah'ın Kûfe'ye vali tayin edildiği ancak kendisinin Basra'dan ayrılmadığı sırada, Basra'daki taraftarlarının mektup gönderdiği görülmüştür. Bu mektuplarda Hız. Hüseyin azatlısı Selman ile onların ileri gelenlerinden, kendilerine destek olmalarını istemiş ve bid'atleri yok etmeyi teklif etmiştir. Sonrasında ise, Ubeydullah, Basra'dan ayrılıp Kûfe'ye hareket etmeden önce Hız. Hüseyin'in gönderdiği elçiyi öldürmüştü ve Hız. Hüseyin'in Basra'daki taraftarlarının Hız. Hüseyin'i desteklemelerini zorlaştırmıştır.²⁶

²³ Ahmet Turan Yüksel, *İhtirastan İktidara-Kerbela*, Konya 2001, s. 49-50.

²⁴ İbnü'l-Esîr, *age*, 4, İstanbul 1985, s.25.

²⁵ Yüksel, *age*, Konya 2001, s.51

²⁶ Yüksel, *age*, Konya 2001, s.54-55.

Ubeydullah'ın Kûfe valiliği süresinde de öne çıktığı görülmüştür. Ubeydullah, Kûfe'ye gittiğinde yaptığı ilk konuşmada dikkat çekici noktalara değinmiştir. Bu konuşmasıyla tavırlarının hangi yönde ilerleyeceğini göstermiş ve Hz. Hüseyin ile Müslim taraftarlarına meydan okumuştur. Sonrasında da Hz. Hüseyin'e destek arayan Müslim b. Akîl ve O'nun evinde kaldığı Hâni b. Urve'yi öldürerek meydan okumada daha ileri bir seviyeye geçmiştir.

Sonuçta da bu nokta ekseninde Yezid; Müslim ve Hani'nin öldürülüşüyle rahatlamıştır. Ancak Hz. Hüseyin, bu durumlardan haberinin olmamasından dolayı Kûfe'ye gitmiştir.

1.7.3. Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye Gidişi

Hz. Hüseyin Müslim'den almış olduğu olumlu mektuplara güvenerek Kûfe'ye hareket etmiştir. Kendisine babası ile abisine yapılanların yapılabileceği gibi söylenen sözler Hz. Hüseyin'i kararından geri çevirmemiştir. Özellikle Abdullah b. Ömer ve Ömer b. Abdurrahman b. Hâris gibi şahıslarda kesinlikle Kûfe'ye gitmemesini istemişlerdir.²⁷ Fakat Hz. Hüseyin bazı taraftarlarıyla Kûfe'ye gitmekten vazgeçmemiştir.

1.7.3.1. Hz. Hüseyin'in Kûfe'yi Tercih Nedenleri

Hz. Hüseyin'in Kûfe'yi tercih etme nedenlerinin başında başka vilayetlerden beklediği ilgiyi Kûfelilerden görmüş olmasıdır. Kûfeliler desteklerini yeteri derecede ifade ettikten sonra Hz. Hüseyin, Yezid'e karşı bir kıyam durumunda, en güçlü tepkiyi de Kûfelilerin şahsından beklemiştir. Bu durum tercih anlamında önemli rol oynamıştır.

Hz. Ali taraftarlarının önemli bir kısmı da Kûfe'de bulunmaktadır. Bu bulunma durumu Emevililer'in gelişiyle başkentlikten çıkan Kûfe'nin tekrar eski önemine kavuşacağı beklentisini meydana çıkarıyordu.

---

²⁷ İbnü'l-Esîr, *age*, 4, İstanbul 1985, s.40-41.

Son olarak da Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gitmeye karar verdiği günlerde Kûfe'de valilik görevini yumuşaklık ve barışseverliğiyle tanınan Nu'mân b. Beşir el-Ensârî yapıyordu. Bu durumda da Hz. Hüseyin, bu valinin hoşgörüsünün, kendisinin kıyamında hazırlıkların rahatça sürdürmesini sağlayacağını düşünmüş, bu sebeple Kûfe'yi tercih etmiştir denilebilir.²⁸

1.7.3.2 Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye Yolculuğu

Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye doğru hareket ettiğini ileten bazı Emevi ileri gelenleri, O'na karşı şiddet kullanmaması ve yanlış bir davranış sergilenmemesi açısından Ubeydullah b. Ziyad'ı uyarılmışlardır.²⁹

Ubeydullah b. Ziyâd'ın öne çıkmasından görülmüştür ki, bu rivayetlerde dikkate alındığında; Yezid, Hz. Hüseyin'in öldürülmesi ile ilgili doğrudan bir emir vermemekle birlikte, insiyatifi Ubeydullah'a bırakmıştır.

Ubeydullah b. Ziyâd, ayrıca Kûfe'de Hz. Hüseyin lehine bir olumlu durumun oluşmamasını sağlamasının yanında Hz. Hüseyin'e karşı Kûfelilerin kendi yanında olmasını sağlamaya çalışmıştır.³⁰

Bütün bunlar olmuşken, yola devam eden Hz. Hüseyin, es-Salebiye'ye geldiğinde, Müslim b. Akîl ile Hani b. Urve'nin öldürülmüş olduğunu öğrenmiştir. Bu ortamda çevresinde bazı kişiler yola devam etmemenin daha iyi olduğunu söylerlerken, bazıları da geri dönmeyi daha doğru bulmuşlardır. Bu noktada Hz. Hüseyin özellikle Müslim b. Akîl'in öldürülmüş olması nedeniyle oluşan psikolojiyle yola devam etmiştir. Bu yolculukla ilgili Arslan ve Mehtap bu kısmı şu şekilde aktarmışlardır:

“Böylece, yolculuk, kaldığı yerden devam etti. Hz. Hüseyin'in gönlünde bazı Kûfelilerin kendisine sahip çıkacakları ümidi hâlâ bitmiş değildi; kendisini

²⁸ Ünal Kılıç, “Kerbela Vakası (Tarihi Süreç)”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih)*, 1, Sivas 2010, s. 31-32

²⁹ Arslan, Erdoğan, *age*, Ankara 2009, s. 16.

³⁰ Ahmet Turan Yüksel, “Kerbela Vak'ası'nda Ubeydullah B. Ziyad'ın Rolü” *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih)*, 1, Sivas 2010, s. 321.

böylesine yürekten davet edenlerin, sahiplenmekten bu kadar hızlı bir şekilde uzaklaşacaklarına inanmak istemiyordu. Bu münasebetle elçi olarak süt kardeşi Abdullah'ı göndermek suretiyle kendisini davet eden Kûfelilerle temas kurmayı tekrar denedi. Fakat Abdullah'ın akîbeti de (...) farklı olmadı. (...) Evet, yolculuk sürüyordu. Ama Kûfelilerin kendisinden desteğini çektiklerine dair duyduğu haberler kesinlik kazanmıştı. Herkes bundan sonrası için bu acı gerçeği bilerek yola devam edebilir veya geri dönebilirdi. Bu durum karşısında aile fertleri, akraba ve yakın dostları dışında herkes dağılıp gitti. (...) Mümkündür ki, kimilerinin halifeden koptuğu bugünlerde Hz. Hüseyin'in oğlu Aliyyü'l-Ekber babasına Kûfelilerin acımasızlıklarını vefasızlıklarını sözlerinde durmadıklarını hatırlatarak onu yolculuktan döndürmeyi düşündürmüştü (...) Müslim b. Akîl'in ardından feryat eden Akîloğulları olmak üzere Kays b. Müshir ve Abdullah'ın ölüm acıları davayı, hep, "yürüyüşe devam" noktasına getiriyordu. Kader ağlarını örüyordu. Takdir ne ise tecelli edecekti."³¹

Hz. Hüseyin, Siyraf'a geldiğinde Kadisiye'de iki bin kişilik bir süvari birliğiyle, başlarında kumandan Hür b. Yezid et-Temînî olmak üzere karşılaşmıştır. Bu birlik Ubeydullah b. Ziyâd tarafından gönderilmiş ve amacı da Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye sokulmadan, Hicaz'a geri dönmeden, silahlı bir mücadele olmadan, kaynakları kısıtlanarak kontrol altında tutulması ekseninde olmuştur. Hz. Hüseyin her ne kadar Kûfelilerin davetiyle geldiklerini söylese de Kerbelâ denilen yerde muhasara altına alınmıştır.³²

1.8. Kerbela'ya Varış ve Kerbela'da Gerçekleşen Olaylar

Hz. Hüseyin, Kerbela'ya geldikten sonra, Ubeydullah b. Ziyâd, Ömer b. Sa'd'ı, Hz. Hüseyin'in bulunduğu yere göndermiştir.

Ömer, öncelikle Hz. Hüseyin'e bir elçi göndererek niçin buraya geldiğini sormuştur. Hz. Hüseyin de gelen elçiye Kûfeliler tarafından davet edildiğini, ancak davetten döndükleri için geri dönmek istediğini belirtmiştir. Bu durumu Ubeydullah'a aktaran Ömer b. Sa'd aldığı cevapta Hz. Hüseyin ve beraberindekilerin ancak Yezid'e biat etmesiyle ayrılabilceği şekilde olmuştur. Daha sonra göndermiş olduğu bir başka emirle su ile irtibatının kesilmesini istemiştir. Bunun üzerine Ömer,

³¹ Mehmet Arslan, Mehtap Erdoğan, *age*, Ankara 2009, s. 25.

³² Algül, *age*, 3, İstanbul, 1991, s. 66-67.

‘Amr b. el – Haccâc’ı göndererek Hz. Hüseyin’in su ile bağlantısını kesmiştir. Bu durum Hz. Hüseyin öldürülmeden üç gün önce olmuştur.³³

İlk görüşmeden sonra Ömer ile Hz. Hüseyin, özel bir görüşme dâhil olmak üzere üç veya dört defa daha bir araya gelmişler³⁴ ve son bir görüşmede de Hz. Hüseyin Ömer’e üç tercih sunmuştur. Bu teklifleri³⁵ şu şekilde olmuştur:

- a) Geldiği yere dönmesine
- b) Yezid ile görüşmek istemesine
- c) Sınır bölgelerinden birisine gitmesine, izin verilmesini talep şeklinde gerçekleşmiştir.

Hazreti Hüseyin’in bu veya buna benzer teklifleri karşısında bu teklifleri Ömer, Ubeydullah b. Ziyâd’a iletmiştir. Bununla birlikte burada Şemir b. Zilcevşen ortaya çıkmıştır. Şemir, Ubeydullah’ın fikirlerine etkide bulunmuş ve

“Hüseyin senin eline düşmüşken, onun bu teklifine evet mi diyeceksin? Şayet biat etmeden kurtulursa onun kuvvet ve itibarı artar, siz ise zayıflayabilirsiniz. Ben işi sıkı tutmanı, eline fırsat geçmişken, Hüseyin’in de, yanındakilerin de biatının alınmasını tavsiye ederim. Gerek Hz. Hüseyin gerekse adamları senin hükmüne razı olarak teslim olmalıdırlar. Gerçi iş senin elindedir, dilersen affedebilirsin. Ama şunu bilesin ki ben Ömer ile Hüseyin’in geceleyin iki karargâh arasında gizli gizli konuştuklarını duydum”³⁶

diyerek Ubeydullah’ı kışkırtmıştır.

Şemir, bu kışkırtma ile Ubeydullah’ın ılımlı bir görüş ortaya koymasına fırsat vermemiştir. Ubeydullah, sonuçta Şemir’in görüşlerini kabul etmiştir.

Ubeydullah, kararını Ömer’e, Şemir ile göndermiş; gönderdiği mektubunda da Hz. Hüseyin ve taraftarlarının teslim olmasını aksi takdirde onlarla savaşılmasını da

³³ Demircan, Adnan (1996); *İslam Tarihinin İlk Asrında İktidar Mücadelesi, İstanbul 1996, s.262-263.*

³⁴ Yüksel, *age*, Konya 2001, s.85.

³⁵ Yüksel, *age*, Konya 2001, s.85.

³⁶ Hüseyin Algül, *age*, İstanbul 2009, s.128.

istemiştir. Devamında ise Ubeydullah'a Şemir'e, Ömer'in emre itaat etmediği takdirde komutayı eline almasını söylemiştir. Sonrasında ise mektuptaki ifadeler Hz. Hüseyin'e söylenmiş. O'da teslim olmayı kabul etmemiş ve bir gece süre istemiştir.

1.9. Kerbela Faciası

Hız. Hüseyin kalan sürede ibadet ve zikirlerine devam etmiştir. Bir yandan da Yezid ordusuyla savaşmak için hazırlıklar yapmaya devam etmiştir.

Hız. Hüseyin, Kûfelilere hatırlatmalarda bulunmuş ve kendisini onların davet edip etmediklerini sormuştur; bu soruya Kûfeliler inkârcı bir şekilde, kendilerinin Hız. Hüseyin'i davet etmediklerini söyleyerek karşılık vermişlerdir.

Aslında durumun bu kadar karmakarışık bir hal alacağı tam olarak hesap edilmemiştir. Sonuç olarak ciddi bir savaş durumunun eşğine gelinmiştir. Bu aşamada Hız. Hüseyin ve beraberindekilere başlangıçta engel olan Hür b. Yezid pişman olarak Hız. Hüseyin tarafına geçmiştir. Daha sonra yine Hür'ün, Kûfelilere bazı uyarıları olmuştur. Ancak bu sefer cevap olarak oklar yağmaya başlamıştır. Böylece savaş başlamıştır.

Daha sonra teke tek vuruşmalar ile savaş durumu iyice belirginleşmiştir. Hız. Hüseyin ve beraberindekiler karşı tarafa ciddi kayıplar verdirmişlerdir.

Giderek şiddetlenen savaşta kadın ve çocuklar kaldığı çadırlar ateşe verilmiş, kadın ve çocuklardan da ölenler olmuştur. Kûfeliler böylece saldırılarını Hız. Hüseyin ve çevresinde yoğunlaştırmışlardır. Hız. Hüseyin, elindeki kılıçla yoğunlaşan hücumları savunmaya çalışırken gözleri önünde kendi oğulları ile birlikte değerli birçok insan şehit olmuştur.³⁷

Savaşın sonuna doğru Hız. Hüseyin'in gıda ve su olmadan kuvveti iyice azalmıştır. Bütün bunlara rağmen savaşa devam Hız. Hüseyin'e, Şemir b. Zilcevsen'in

---

³⁷ Algül, *age*, 3, İstanbul, 1991, s. 66-67.

emriyle etraflıca saldırılmıştır. Bu saldırıdan sonra Hz. Hüseyin şehit edilmiş ve başı kesilmiştir. Bununla da yetinmeyen Yezid ordusu, Hz. Hüseyin'in hasta oğlu Zeynelâbidîn'i öldürmek istemiş ve Ömer b. Sa'd bu duruma engel olmuştur. (10 Muharrem 61-10 Ekim 680) Şehitlerin cenazeleri el-Gâdiriye köylüleri tarafından toprağa verilmiştir.

Hz. Hüseyin'in başının nereye gömüldüğüne dair; annesinin Baki mezarlığındaki kabrinin yanına defnedildiği söylenmesine rağmen Necef'e babasının kabrinin yanına, Kerbela'da cesedinin konulduğu kabre, Dımaşk'ta bir yere vs. gömüldüğüne dair çeşitli rivayetler bulunmaktadır.³⁸

1.10. Kerbela Faciasında Sorumluluğu Bulunanlar

Kerbela Faciası, gibi sonuçlarıyla önemli farklı hadiselerle yol açan bir olayın sorumlularını tespit etmek oldukça güçtür; ancak belli noktalarıyla bu durum incelenmeye çalışılmıştır.

1.10.1. Hz. Hüseyin'in Sorumluluğu

Bu facianın yaşanması ile ilgili Hz. Hüseyin'in sorumluluğu bulunması ile ilgili bazı görüşler şunlardır:

- Gerekli planlamaları yapmamış ve asker, silah anlamında yeterli sayıyı toplayamamıştır.
- Kendi akrabaları, eş ve dostları tarafından yapılan uyarıları dikkate almamış ve şûra prensibini yeterince önemsememiştir.
- Kûfelilere güvenmesi ile farklı bir soruna kaynaklık etmiştir.
- Olası bir savaşın tüm Ehl-i Beyt'in zararına olabileceği ihtimali göz ardı edilmiştir.³⁹

---

³⁸ Kılıç, "Kerbela Vakası (Tarihi Süreç)", *age*, 1, Sivas 2010, s. 38-40.

³⁹ Kılıç, "Kerbela Vakası (Tarihi Süreç)", *age*, 1, Sivas 2010, s. 41.

1.10.2. Ubeydullah İbn Ziyad'ın ve Bazı Komutanların Sorumluluğu

Ubeydullah, Şemir'le birlikte Ömr b. Sa'd'a gönderdiği emirle ya Hz. Hüseyin ve yanındakilerin teslim olmalarını ya da onlarla savaşmalarını emretmiştir. Bu tavırla Ubeydullah, Kerbela'da önemli bir rol oynar; çünkü Hz. Hüseyin, Ubeydullah'ın ne yapacağından emin değildir. Bu sebeple teslim olmamıştır. Sonrasında da Kerbela vakası gerçekleşmiştir.⁴⁰

Kûfe ordusundaki fazlaca asker sayısına rağmen, Ömer b. Sa'd komutasındaki askerler Hz. Hüseyin'i canlı yakalayamamış ve ölenlere bakıldığında içerisinde çocuk olmasından dolayı hedefin sadece Hz. Hüseyin olmadığı görülmüştür.

Hz. Hüseyin savaşmamayı düşünmesine rağmen İbn Ziyad'ın mutlaka Hz. Hüseyin'in, öldürülerek işkence yapılmasını istemesi yanlış bir davranış olmuştur.

Sorumluluğun, emir verme yetkisinin Ubeydullah b. Ziyâd da olmasından dolayı, suçun büyüğü İbn Ziyâd'dadır. Ayrıca İbn Ziyâd'ın yanında Hz. Hüseyin'i öldürmesi için kışkırtan Şemir b. Zilcevşen ve makam mevki uğruna Hz. Hüseyin'le olan bağımlı yok sayan Ömer b. Sa'd da olaylardan sorumludur.

Sonuç olarak, Ubeydullah b. Ziyâd, Kerbela'ya giden yolda ve Kerbela hadisesi meydana gelirken tüm tedbirleri Emevi valisi olarak almıştır. Yetkilerini sınırsız ve sorumsuzca kullanmış ve komutanlarıyla aşırıya kaçmışlardır. Bu durumda gerek Ubeydullah İbn Ziyâd'ın gerekse de komutanlarının sorumluluğu önemli orandadır.⁴¹

---

⁴⁰ Ahmet Turan Yüksel, "Kerbela Vakası'nda Ubeydullah B. Ziyad'ın Rolü", *age*, 1, Sivas 2010, s. 317-323.

⁴¹ Kılıç, "Kerbela Vakası (Tarihi Süreç)", *age*, 1, Sivas 2010, s. 41-43.

1.10.3. Yezid'in Sorumluluğu

Kerbela'da hadiselerin olduğu zaman, Emeviye yönetimin lideri Yezid idi. Böyle olunca Yezid'in Kerbela'daki sorumluluğu irdelenmeye değerdir. Yezid'in sorumluluğu ile ilgili Hüseyin Algül'ün bir makalesinde⁴² söyledikleri önemlidir.

Algül, Yezid'in kaynaklarda Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi ile ilgili geçen üzüntüsünü ifade eden cümlelerini, Yezid'in Kûfe valisi İbn Ziyâd, Şemir ve Ömer b. Sa'd gibi kişileri görevden almamasıyla samimi bulmaz.

Hz. Hüseyin'in ve yakınlarının başına gelenler ile ilgili ise Algül, sonuç itibariyle yazılı ve şifahî bir resmi iradenin olmadığı yönündedir fikrini öne çıkarmıştır. Ayrıca, gerçek manada Yezid yönetiminin “ne olursa olsun sonuca gitme”yi önemseydiğini de Algül ifade etmiştir. Bütün bunların yanında Algül'ün makalesindeki bazı tespitler aşağıda aktarılmıştır:

- Mevcut yönetim sadece Hz. Hüseyin'i değil yakınlarını da hedef almıştır.
- Müslim b. Akîl'in öldürülmesi olayından sonra Yezid tarafından Kûfe valiliğinin tebrik edilmesi ve mükâfatlandırılması da İbn Ziyad'ı, gerek Hz. Hüseyin'in elçileri Kays ile Abdullah'ın gerekse de Hz. Hüseyin'in öldürülmesi konusunda cesaretlendirdilmiş olmalıdır.
- Yezid'in, siyasi otorite için problem olan bu meseleyi tamamen çözmek istemesi, İbn Ziyâd'ın cibilliyeti ile kötü bir yönde gelişmiştir.

1.10.4. Kûfelilerin Sorumluluğu

Kûfeliler, Muaviye'nin ölümünden sonra yoğun bir şekilde Hz. Hüseyin'e mektup yazarak Kûfe'ye gelmesini istemiş, sonrasında da kendisine biat edeceklerini belirtmişlerdir. Ancak daha sonra birtakım tehdit ve bazı hırslarının kullanılmasıyla

---

⁴² Hüseyin Algül, “Hz. Hüseyin'in Maruz Kaldığı Faciada Yezid'in Sorumluluğu”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih)*, 1, Sivas 2010, 89- 97.

Hız. Hüseýin'i yarı yolda bırakmışlardır. Daha da önemli bir sorumluluğu ise Kerbela'da Hız. Hüseýin'in katledilmesinde de önde olmalarından kaynaklanmıştır.

1.11. Sonuç

- Kerbela Vakası tarihi bir hadise olarak ders çıkarmak yerine siyasi hedefler uğrunda bir fırsat olarak değerlendirilmiş ve Müslümanların arasının açılması için kullanılmıştır.
- Kerbela Vakası Şia' nın güçlenmesine yol açmış ve önceleri nazari bir siyasi görüş durumunda olan Şiiliğin, bir akide halini almasına sebep olmuştur.
- Abdullah b. Zübeyr, Hız. Hüseýin'in vefatından sonra halifeliğini ilan etmiştir.
- Yezid'in, Hız. Hüseýin'in öldürülmesinden dolayı nefretle anılmasına neden olmuştur. Yezid ismi kötü ve kötülüklerle anılır hale gelmiştir.
- Kerbela'dan sonra Haşim oğullarının bir süre herhangi bir siyasî faaliyete girmedikleri; bu olaydan sonra güçlenen Şia'nın, bir süre sonra da fırkalara ayrıldığı görülmüştür.
- İslâm dünyasının siyasal ve mezhepsel açıdan bir daha birliğe imkân vermeyecek şekilde bölünmesine sebep olmuştur.^{43*}

---

⁴³ Kılıç, "Kerbela Vakası (Tarihi Süreç)", *age*, 1, Sivas 2010, s. 47-48.

* Kerbelâ Olayı'nın tarihsel sürecinin anlatımında ve başlıklandırılmasında genel anlamda konuyu iyi bir biçimde özetlemesinden dolayı "Ünal Kılıç, "Kerbela Vakası (Tarihi Süreç)", *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih)* ,1, Sivas 2010, s. 15-48" adresli makalesinden faydalanılmıştır.

2. TÜRK EDEBİYATINDA KERBELA

Hz. Hüseyin'in şehit edildiği Kerbela Vakası, etkileri bakımından birçok farklı milletin edebiyatında, çeşitli edebî türler açısından ele alınmıştır.

Türk Edebiyatında da Kerbela Vakası, yaşanan genel acılar yanında özelde de Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinin üzüntüsü ve ona duyulan sevginin manzum ve mensur eserler kanalıyla ifade edilmesiyle birçok türde kendisine yer bulmuştur.

2.1. Mersiyeler

İslam edebiyatında bir kimsenin ölümü üzerine duyulan üzüntü ve acıyı hatırlatmak ve ölüyü övme amacıyla yazılan şiir ve yazılara verilen ad mersiye'dir.¹

Türk edebiyatında Kerbela mersiyeleri XV. yüzyıl da görülmeye başlamış ve tesbit edilebildiği kadarıyla en eski örnek de Yazıcıoğlu Mehmed'in (öl. 1453) Muhammediye adlı eserinde yer alan mersiye olmuştur. XV. yüzyıldaki bir diğer mersiye örneği de "Na't-i Emîru'l-Mü'minin Hüseyin Radiyallahu 'Anh' başlığını taşıyan ve aynı zamanda Türkçe mersiyeler içinde tek mensur örnek olan Sinan Paşa'ya ait mersiye'dir.

XVI. yüzyılda Kerbela mersiyesi yazmış olan şairler ise: Hayretî, Fuzûlî, Ubeydî, Şemsi Paşa, Viranî ve Sâfî'dir.

XVII. yüzyılda Kerbela mersiyesi yazan şairlerin sayısı bir miktar artmıştır. Bu şairler ise; Seyyid Seyfullah İbn-i Nizâmeddin, Gelibolulu Âlî, Bağdatlı Rûhî, Kafzâde Fâizî, Arşî, Sabrî Mehmet Şerif, Fehîm-i Kadîm, Sabûhî Şeyh Ahmet Dede, Ferîdun, Cem'î, Nâilî, Neşâtî ve Fasîh Ahmet Dede'dir. Bu noktada yüzyıl içerisinde bazı şairlerin birden fazla mersiye yazmış olduğu görülmüştür. Âlî 13, Ruhî 4, Kafzâde Fâizî 2 ve Fasîh Ahmed Dede 3 mersiye söylemişlerdir.

---

¹ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 2005, s.306

XVIII. yüzyıl da Kerbela mersiyesi yazan şair sayısı XVII. yüzyıl dakinden bir eksik olmak üzere on ikidir. Bu şâirler ise; Birrî Mehmed Dede, Edirneli Kâmî Efendi, Yahya Nazîm, Bursa'lı Bellig, Sezayi-i Gülşenî, Cemâli, Nevres-i Cedîd, Behiştî, Sükûtî, Tahir, Zühdi Abdülmecid ve Haşim Efendi'dir. XVIII. yüzyılda da birden fazla mersiye yazmış olan üç şair vardır. Sükûtî, 4. Haşim Efendi 3 ve Zühdi Abdülmecid ise 2 mersiye yazmıştır.

XIX. yüzyıla gelindiğinde hem Kerbela mersiyesi yazan şair sayısında hem de bu şairlerin yazmış oldukları şiir sayısında büyük bir artış görülmüştür. Bu yüzyılda Neşet Efendi, Zekâyî Dede (9), Selâmî, Ref'î-i Kâlâyî, Keçecizâde İzzet, Mehmet Şâkir Efendi, Müştak Baba, Mehmed Emin İffet, Muharrem Efendi, Şeref Hanım (16), Zahmî, Kâmî-i Âmidî, İydî Hacı Mehmed, Senih (4), Lebib, Tûrabî (2), Leskofçalı Gâlib, Ziya Paşa (2) Yenişehirli Avnî, Kâzım Paşa (30), Ceyhunî, Mebnî (2), Hocazâde Ahmet Kâmil, Kemterî, Âdile Sultan, Hakkı Beğ, Kâzım İbrahim Çelebi, Edhem, Osman Şemsî, Molla Murad (3), Gedâî (2) İbret, Durrî, Şirzad (12), Caferî (2), İzzetî, Zihnî-i Kilisi (4) Nazif (2), Necmî (4), Leylâ Hanım, Haydar El Keyalî E'r-rufaî (38), Kemâleddin Muhammed Kemâhî (2), Figânî (2), Mustafa Eşref Paşa (10) mersiye yazmışlardır.

XX. yüzyıl da da Kerbela mersiyesi yazan şairlerin sayısı XIX. yüzyıl kadar olmasa da sayıca yine çokluk barındırır.

Hersekli Arif Hikmet, Ali Ferruh, Mehmet Ali Ferruh, Mehmet Ali Hilmî (7), Muallim Feyzî, İbrahim Hakkı Kemahî, Edib Harabî, Murat Emrî (7), Mehmet Şevket (9), Mehmed Memduh Paşa (2), Hıfzî (2), Sıdkî (5), Abdülmalik Hilmi, Fahîmî (20), Şemseddin Mısrî (26), Ahmet Remzi, İsyânî, Tahil Olgun (2), Kemâlî, Yusuf Fahir (2), Hâdî, Şemsi, Yerârî, Cudî, Muhammed Lutfî...

2.1.1. Halk ve Âşık Edebiyatında Kerbela Mersiyeleri

Türk Edebiyatında Kerbela Vakası üzerine aruz ölçüsünün yanında hece ölçüsüyle de mersiyeler yazılmıştır. XVI. Yüzyıl da Aşık Yunus ile ilk örneği görülen

bu şiirler, günümüz şairlerine kadar sürer. XVII. Yüzyıl da Dedemoğlu, XVIII. yüzyılda Kalbî ve Noksanî Baba, XIX. yüzyıl da Miratî ve Deli Boran, XX. Yüzyıl da Sıdkî Baba, Yozgatlı Hüznî, Hilâlî Baba, Lütfî, Yesârî, Sefil Ali, Döne Sultan, Seyyah Dede, Rıza Ârif Abdal ve Derviş Kemal'in... hece ile yazılmış Kerbela mersiyeleri bulunmaktadır. Bütün bunlar Kerbela Vakasının genel manada şiirimizde nasıl bir müştereklik oluşturduğunu gösterir. Hece ölçüsü ile Kerbela mersiyesi yazan bazı şairlerinde aynı zamanda divan şiiri nazım şekilleri ile de yazılmış Kerbela mersiyeleri bulunur.

Kerbela mersiyeleri, İslâm tarihinin önemli bir olayı durumunda olan Hz. Hüseyin'in şehit edilişini konu edinen mersiyelerdir. Arap edebiyatında bu olayın hemen akabindeki zamanlarda söylenen mersiyeler, İran edebiyatında Şîliğin mezhep olarak resmileştiği XVI. yy'dan itibaren görülür. Türk edebiyatında ise Kerbela mersiyeleri XV. yüzyıl'da da vardır.

Türk edebiyatında Kerbela mersiyeleri dışındaki mersiyeler XV. yy'dan itibaren görülmeye başlar; fakat bu mersiyeler XVI. yüzyıl'dan sonra azalmaya başlarken, Kerbela mersiyeleri ise sürekli artış sergilemiştir. Bu mersiyelerdeki vezinle ilgili olarak; vezinler konu ile değil kullanılan nazım şekilleri ile alâkalıdır. Kâfiye ve redifler ise uygunluğa göre belirlenir.

Kerbela mersiyelerinde muhteva anlamında, olay etraflıca anlatılarak okuyucu etkilenmeye çalışılır. Feleğe sitem ve duâ bölümü diğer mersiyelere göre azdır; bunun yanında Yezîd ve yardımcılarına bedduada bulunur.

Kerbela mersiyerinde doğal olarak konu ve şahısların aynı olması şairlerin birbirlerinden etkilenmelerini ve nâzireler yazmalarını doğurur. Kerbela mersiyesi yazan şairlere bakıldığında sadece belli bir grup ya da mezhep içerisinden olmadıkları ve çeşitlilik arz ettikleri görülür.

Kerbela mersiyelerine daha çok mutasavvıf şairlerin ilgi duyması, bütün tarikatlerin Hz. Ali'den çıktığına inanılmasındandır. Tekke ve dergâhlardaki muharrem mâtemleri ile ehl-i beyt sevgisi de bu konuda etkili olmuştur. Ayrıca Kerbela olaylarını anlatmak ve de Hz. Hüseyin'e yas tutmanın şefaate vesile olacağı inancı halk şairlerini de bu konuda şiirler yazmaya yönlendirmiştir.²

Görüleceği üzere Kerbela Vakası'nı anlatan Türkçe eserler üzerinde akademik çerçevede araştırmalar yapılmış, eserler³ yayınlanmıştır. Bunlara rağmen Türk şairlerinin yazdığı Farsça Kerbela mersiyeleri, yapılan çalışmalar ve yayınlardan hariç tutulmuştur. Bu yöndeki eksiklik de Farsça şiir yazan beş Türk şairinin, Hz. Hüseyin ve Kerbela Vakası'nı anlatan şiirleri üzerinde yapılan çalışma ile giderilmiştir. Bu çalışmadan ayrıntılarında Fuzûlî'nin Farsça divanında Hz. Hüseyin ve Kerbela vakasını anlatan iki kaside yer alırken, Mevlanâ'nın Divân-ı Kebîr adlı Farsça divanında Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit oluşunun acısını anlattığı bir gazeli bulunmaktadır. Çalışmanın devamında Mevlevî şeyhi olan Fasîh Ahmet Dede'nin Farsça divançesinde bir Farsça kasidenin bulunduğu, Yenişehirli Avnî Bey'in Farsça divanında biri kaside ve biri terkiib-i bend olmak üzere Hz. Hüseyin ve Kerbela hadisesini anlatan iki mersiye yazdığını, son olarak da Alvarlı Muhammed Lutfi Efendi'nin Hûlâsatü'l-Hakâyık adlı tasavvufî şiirlerinin derlemesinden oluşan eserinde yer alan yedi Farsça şiirden biri, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinin matemi anlatılmaktadır.⁴

2.2. Makteller (Maktel-i Hüseyin)

İslam edebiyatlarında Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesini konu edinen ve ağlamanın ve ağlatmanın amaç olduğu eserlerin genel adıdır.

---

² Bünyamin Çağlayan, “Kerbela Mersiyeleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara 1997, s.12-13, 37-38, 42, 72-73.

³ Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek*, Ankara 1993.

⁴ Kadir Turgut, (2010); “Türk Edebiyatında Farsça Yazılmış Kerbela Mersiyeleri” *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, 1, Sivas 2010, s.509-521

Maktel-i Hüseyinler genelde 10 bölümden oluşurlar ve ilk birkaç bölüm Hz. Peygamber ile ehl-i beytin çektiği eziyet ve sıkıntılara ayrılmıştır. Konunun ağırlık noktası ise Hz. Hüseyin'i anlatan son bölümlerdedir. Burada Hz. Hüseyin ve yakınlarının yaşamış oldukları genel anlamda trajik bir biçimde anlatılır.⁵

Maktel-i Hüseyin türünün Türk edebiyatında ilk örneği (763) 1362 yılında Candaroğulları hükümdarlarından Bâyezid'e ithaf edilmiş bir makteldir.⁶

Burada şu bilgi de verilebilir:

Metin And yazmış olduğu bir makalesinde örnek maktel ile ilgili yazarı Şadi olarak belirtmesine rağmen şu ifadeyi de kullanır:

“Nitekim yıllar önce British Museum'un Türkçe yazmalarının elle yazılmış kayıt defterinde, söz konusu Maktel gibi on meclisten oluşan bir başka Maktel'de de imza Meddah'tır.”⁷

Yahya b. Bâhşi'nin Maktel-i Hüseyin'i 905 (1499)'da tamamlanmıştır. Bu bilgi eserin “Hatime” bölümünden görülebilir.

Bahşî eserini, sade bir dille yazmış olduğundan döneminin dil özelliklerini yansıtması açısından önemlidir. Şair Kerbela Vakası'ndan duyduğu üzüntüyü lirik ve ahenkli bir üslupla dile getirmiştir.⁸

Bir diğer maktel Lâmiî'nin “Maktel-i Âl-i Resûl' üdür. Mesnevi biçiminde yazılan maktelin tamamı manzumdur.⁹

---

⁵ İskender Pala, *age*, İstanbul 2005, s.296.

⁶ Kenan Özçelik, “Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?” *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, 2, Sivas 2010, s.7.

⁷ Metin And, “Eski Edebiyatımızda Yarı Dramatik Bir Tür: Maktel ve Minyatürlü Maktel Yazmaları”, *Türkiyemiz Dergisi*, 20, 61, 1990, s.9.

⁸ Hüseyin Eroğlu, “Yahya bin Bahşi ve Maktel-i Hüseyin'i”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, 2, Sivas 2010, s.49- s.59.

Nüreddîn Efendi'ye ait bir Maktel-i Hüseyin'de vardır.¹⁰

Mensur olarak yazılan Gelibolulu Câmî'nin Saâdet-nâmesi ve Âşık Çelebi'nin Tercüme-i Ravzatü'ş-Şühedâ'sı da önemlidir.¹¹

Süleymaniye Kütüphânesi, Yazma Bağışlar nr. 1285/2'deki bir mecmuada sekiz varaklık manzum bir maktel bulunmakta ve bunun yanında aynı kütüphanede Hacı Mahmut Efendi nr. 4724'de bulunan ve müellifi bilinmeyen diğer bir Maktel-i Hüseyin daha yer almaktadır.¹²

Makteller içinde en önemli maktel, Fuzulî'nin Hadîkatüs'Süedâ'sıdır. Fuzûlî, bu eseri Hüseyin Va'iz Kâşifi'nin Ravzatü'ş-Şühedâ adlı Farsça maktelinden çevirmiştir. Bununla birlikte eklemeler, kısaltmalar yapmış ve böylece özgün bir eser ortaya koymuştur. Oldukça sevilen ve yayılan bu eserin çok sayıda yazma nüshaları bulunmaktadır. Ayrıca Bektaşîlerde kutsal sayılan kitaplar arasında yer almıştır.¹³

2.3. Ağıt

Mersiye ile aynı veya yakın anlamı olan ağıt kelimesinin anlamı ağlamadır. Bu anlamından dolayı ölünün arkasından ağlanarak söylenen sözlere ve bu sözleri söyleme işine "ağıt" denilmiştir. Ağıt bütün eski kültürlerde yaygındır ve izleri bugün dahi görülebilmektedir. Ağıt törenlerinde ağıtlar söylendiği gibi, bu törenlerde bir merasim özelliği görülebilmesinin yanında sade ve gösterişsiz olanlara da rastlanılır. Ağıtların ayrıca basit, sanatsız olarak söylenilenleri olduğu gibi, bestelenerek belirli şekilde söylenen biçimleri de bulunmaktadır. Böylece bir "ağıt edebiyatı" ortaya çıkmıştır. Ağıtlar hemen bütün toplumlarda genellikle kadınlar tarafından

---

⁹ Metin And, *Ritüelden Drama*, İstanbul 2007, s.198.

¹⁰ Abdülmecid İslamoğlu, "Hacı Nüreddîn Efendi ve Hüseyin'in Makteli Adlı eseri", *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat)*, 2, Sivas 2010, s.22-s.42.

¹¹ Hasan Ali Esir, *Anadolu Sahası Mesnevilerinde Kerbelâ Vakası*, *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat)*, 2, Sivas 2010, s.98.

¹² Şeyma Güngör, *Fuzûlî-Hadîkatü's-Sü'eda*, Ankara 1987, s.29.

¹³ And, *age*, İstanbul 2007, s.203.

söylenmekte ve bu kadınların teşkilatlı bir meslek oluşturdukları dahi görülmektedir.¹⁴

Sünnî âlimler ağıtçılığa sürekli karşı çıkmışlardır; ancak Ehl-i Sünnet çevrelerinde ağıtçılık kendisinin varlığını muhafaza etmiştir. Bugün İslam âleminde ve Anadolu'nun birçok yerinde, bilhassa köylerde ağıtçılık ve ağıt yakma adetleri devam etmektedir. Bununla birlikte Şîî – Alevî uleması ağıtçılığı teşvik etmiş, çok nadir hallerde ise ağıtçılığın karşısında olmadan yine de olumlu bir bakışa sahip olmuşlardır. Buraya kadar faydalanılan TDV İslam Ansiklopedisi'nde bu konuda ayrıca; Hz. Ali'nin şehit edilmesi dolayısıyla Ramazan'ın onsekiz, on dokuz, yirminci günlerinde, Kerbela faciası dolayısıyla 10 Muharrem'de Şîîlerin çeşitli yas törenleri tertip edip ağıt söylediklerini; yine bu vesileyle Şîîlerin imamların çektikleri acılara ve işkencelere katıldıklarını, onların ızdırabını paylaştıklarını iddia ettiklerinden bahsedilmektedir. Devamında ise, bu günlerdeki yas törenlerinde “şebih” denilen Kerbelâ faciası sorumlularının kuklalarının yakıldığı öğrenilebilir. Bu suretle ayinler, Şîîlerin saflarını sıklaştırmaları, birliklerini perçinlemeleri için bir vasita olarak kullanılmıştır. Bu noktada ayrıca, Şîîlikte mersiye edebiyatının ve matem âyinlerinin gelişmesini sağlayan ağıtçılık, İslam'ın birliğini bütünlüğünü zedelemiştir. Şîî tesirlerle, Sünnî tekkelerde Muharrem ayında zikir ve ayinler yapılmış ve muharremiyelerin okunması adet olmuştur.¹⁵

Anadolu ve diğer Türk boylarında ağıtlar genellikle hece vezniyle söylenmekte ve mâni, koşma, türkü, destan şekillerinde olmaktadır. Bu konuyla ilgili, bazı araştırmacılar, ağıtın divan şiirindeki mersiyeyle aynı olduğunu söyleseler de bunlar hüznün ve keder gibi ortak temaların dışında yapı ve söylenişleri bakımından birbirlerinden tamamen ayrıdır. Yüksek sesle ağlayarak ve belirli bir törenle okunan ağıtların çoğu anonim olduğu halde mersiyelerin şairleri bellidir ve aruz vezniyle

---

¹⁴ Mehmet Arslan, Mehtap Erdoğan, *Kerbela Mersiyeleri*, Ankara 2009, s. 56.

¹⁵ Süleyman Uludağ, “Ağıt”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1, Ankara 1988, s. 471-472.

yazılırlar. Ayrıca mersiye yalnızca ölen biri için söylendiği halde ağıt gelin olan kız veya hapse düşen biri için de söylenebilir.¹⁶

2.4.Taziye

Taziye, İslam'da tek dram türü olarak nitelendirilebilir. Ayrıca tiyatronun üç önemli döneminin özelliklerini de gösterir. Taziyeyi oluşturan altı öge bulunmaktadır. Bu öğeler arasında şiir, nakkalî, suhan-verî (düzgün konuşma), musiki, ezâ-dârî, perdedârî bulunmaktadır. Ayrıca taziye üç büyük çağın tiyatrosu ile ortak özellikler gösterir. Bunların ilki ve en önemlisi taziyenin Antik Yunan tragedyasına olan yakınlığıdır. İkincisi Ortaçağ dinsel oyunları ve acı çekme oyunlarına, üçüncüsü ise çağdaş dram ve özellikle öncü tiyatroya olan yakınlığıdır.

Taziye anlatı tiyatrosu olduğu için, oyunculara, halk şairlerinin ince, uzun cönkleri gibi defterler bulunur. Bunun yanında, taziyede gösterimin yönetmeni ve sahne yardımcıları da gösterim esnasında sahnede görünürler. Sahne ile içli-dışlı bir yapı sergilenir.¹⁷

Diğer taraftan özel anlamda ise, taziye; Hz. Hüseyin için tutulan matem demektir. Halk dilinde Kerbela'daki kabrin bir taklidinden ibaret olan tabuta da "taziye" adı verilmektedir. Fakat taziye her şeyden önce bizzat "dini temsil" anlamına gelmektedir. Bu oyunun zamanı Muharrem'in ilk on gününde, bilhassa Hz. Hüseyin'in katledildiği onuncu günündedir. Son olarak taziye, asıl kendine eziyet oyununu temsil anlamına gelmektedir.

Seyircileri etkilemesine bakılırsa, taziyeler bütün temâşa oyunları arasında en etkilisidir denilebilir. Bu etki sahnelenen tesirli olayın izleyicilere unutturulmaması konusundaki uyarma görevinden kaynaklanmakta ve sahnelenen bu oyunlar bir noktada günahlardan kurtuluşu simgelemektedir.

---

¹⁶ Arslan, Erdoğan, *age*, Ankara 2009, s. 57.

¹⁷ And, *age*, İstanbul 2007, s.93-118.

Bu tür gösteriler bir noktada Hz. Hüseyin'in yanında hemen hepsi eziyet görmüş, cinayetlerle öldürülmüş 12 İmam'ın da taziyesi niteliğindedir.

Türkiye'deki Bektâşiler, Alevîler, Şîîler ve Caferiler tarafından da muhtelif âyin, tören ve merasimlerle Muharrem taziyeleri yapılır. Muharrem törenleri örneğin Iğdır'da ritüelleri açısından altı gruptur.

- 1- Elem (alem) Bezeme
- 2- Kâsım Otağı
- 3- Baş Çıttırma
- 4- Şerbet Verme
- 5- Nezir (Adak)
- 6- Nezir Yemekleri¹⁸

2.5. Mûsiki

Silsile olarak Hz. Ali'ye dayanan ve sesli zikir yapan tarikatler olmak üzere birçok tasavvufî kol Kербela hadisesini konu alan eserleri gerek zikirlerinde, meclislerinde ve Muharrem ayı içerisinde kullanmışlardır.

Başta Bektâşî geleneği olmak üzere hemen tüm tarikatlerde işlenen Kербela hadisesinin Türk Din Mûsikisinde öne çıkan formları mersiye, nefes ve ilahilerdir. Bu kısımda mersiyeler ayrı bir başlıkta ele alınacağından nefes ve ilahiler üzerinde durulacaktır.

Nefeslerle ilgili şunlar söylenebilir ki; sözleri Şah İsmail Safevî'ye ait olduğu söylenen Mevlid-i Ali satsız okunur.

Genellikle Bektâşî mûsikîsi güftelerinin hepsi nefes tarzında olmadığı gibi, şairlerinin bir kısmı da Bektaşî değildir. Ehl-i Beyt'e ve özelinde Hz. Ali'ye beslenen

---

¹⁸ Arslan, Erdoğan, *age*, Ankara 2009, s. 75-99.

güçlü sevgi, bu sevgiyi dile getiren hemen her güfte Bektâşi nefesi tarzında bestelenmiş ve okunmuştur.

Bektâşî musikîsinde “sırrı saklama” veya “Bektâşî sırrı” kaygısı ile az bir kaynağa ulaşılabilir. Bektâşî musikisi ile ilgili nota neşriyatı tespit edilebildiği kadarıyla İstanbul Belediye Konservatuarı Tasnif ve Tesbit heyeti tarafından belirlenen 88 adet Bektaşî nefesidir.

Hz. Ali, Ehl-i Beyt ve Hz. Hüseyin hakkında yazılan methiyeler, mersiyeler birçok makam ve usûlde bestelenmiştir. Bu besteleme birçok noktada ilahi tarzında da olmuştur.

İçerisinde “Kerbela” kelimesi geçen elli ilahi tespit edilebilmiştir. Bu eserlerden onbir tanesi hüseyini ve on tanesi hicaz olmak üzere yirmi farklı makam, on bir farklı usûl kullanılmıştır.¹⁹

2.6. Tiyatro

Son zamanlarda Kerbela’yı anma törenlerinde bu olayı dramatize eden birçok oyuna şahit olunmuştur. Örnek olarak; Ocak 2009’da Caferi derneği tarafından üç yüz kişilik bir oyuncu topluluğu tarafından oynanan “*İlâhî Aşkın Zirvesi*” adlı oyun oldukça ses getirmiş, 21 Aralık 2009’da Muş’ta yapılan Kerbela anma törenlerinde ise “Hz. Hüseyin ve Kerbelâ” adlı oyun canlandırılmıştır. Bunların yanında araştırmalarda Kerbela Vakası’nı işleyen tek basılı eser Ali Berktaş’ın “*Kerbelâ*” adlı eseridir.

Kerbela Vakası’nı işleyen Ali Berktaş’ın eseri bir ön oyun, iki perde, on iki tablo ve bir son sözden oluşmuştur. Tarihsel sürece ve gerçekliğe uygun olan eser Hz. Ali’nin öldürülmesinden, Hz. Hüseyin ve yakınlarının şehit edilmesi ile kadın ve çocukların Şam’a götürülmesine kadarki zaman dilimini anlatır.

---

¹⁹ Ahmet Hakkı Turabi, Türk Din Müsikisinde Kerbelâ Konulu Eserler, “*Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Din Bilimleri)*”, 3, Sivas 2010, s. 261-278

Günümüzde de güncelliğini koruyan eserde, ahlâkî değerlere bağlılık ile iktidar tutkusunun, vefa duygusu ile ikiyüzlülüğün çatışması yansıtılmış ve yenilmenin ölüm olmadığı akırlanmıştır.²⁰

2.7. Muharremiye

“Muharrem” sözlükte “haram kılınan, yasaklanmış, kutsal olan, saygı duyulan” anlamlarındadır. Ayrıca haram kabul edilen dört aydan birisidir. Osmanlı belgelerinde “mim” kısaltmasıyla gösterilen bu aya, Kur’ân-ı Kerîm’de saygı gösterilmesi emredilmiştir. Resûl-i Ekrem(sav), Muharrem ayını “Allah’ın ayı” olarak nitelendirip Ramazan’dan sonraki en faziletli orucun bu ayda tutulan oruç olduğunu ifade etmiştir.

Muharrem ayının onuncu günü “aşûra” olarak adlandırılır; ayrıca Sâmi dinlerde özel bir yere sahip olan âşûra gününde risaletten önce ve Medine’ye hicretinden sonra bu günde birkaç kere oruç tutmuş ve Ramazan orucunun farz kılınmasıyla ise bu oruç isteğe bırakılmıştır. Hanefi mezhebine göre sadece Muharrem’in onuncu gününde oruç tutulması Yahudileri taklit etme anlamına geleceği için mekruhtur. Peygamberimiz Hz. Muhammed(sav) ise Muharrem’in dokuz ve on birinci günlerinde de oruç tutulmasını tavsiye etmiştir.

Muharrem ayı, Hz. Hüseyin ve aile fertlerinin Kербela’da 10 Muharrem 61’de şehit olmaları üzerine farklı anlamlar kazanmıştır. Şîa için bu tarih Hz. Hüseyin’in intikamının alınma ahdinin tazelenmesi bir matem günü olmuş, ayrıca İran’da da 10 Muharrem günü “tâziye” adı verilen törenlerin düzenlenmesi, yas merasimlerinde ağrıların söylenmesi ve Maktel-i Hüseyin türü eserlerin okunması gelenek halini almıştır. Bununla beraber Muharrem ayındaki matem âyinlerinin en meşhuru “âyîn-i sükvârî” adını almıştır. Şiiilerin bu günlerde toplu olarak ağlayıp yas tutma, zincirlerle kendilerini dövme şeklindeki matem törenleri günümüze kadar gelmiştir.

---

²⁰ Müzeyyen Buttanrı, Kербela Olayının Azerbaycan ve Türk Tiyatrosuna Yansıması, “Çeşitli Yönleriyle Kербela (Edebiyat)”, 2, Sivas 2010, s. 268-280

Anadolu'daki Alevî – Bektâşî geleneğinde de Muharrem ayının özel bir yeri vardır. Bu ayın ilk on veya on iki gününde oruç tutulması gerekir. Bu günlerde traş olunmaması, çamaşır değiştirilmemesi ve yıkanılmaması, cinsel ilişkide bulunulmaması, eğlenceden uzak durulması, ağıtlar, mersiyele ve nefesle okunması gibi uygulamalar yaygındır. Ayrıca bazı yerlerde su içilmemesi şeklinde su orucu âdetine de rastlanılırken; bu günlerde Fuzûlî'nin Hadîkatü's-Süedâ adlı eserinin okunması da yaygın bir gelenektir.

Hız. Ömer zamanında, Mekke'den Medine'ye hicret resmi takvim başlangıcı kabul edilmiştir, Muharrem ayı da hicrî yılın ilk ayı olarak kabul edilmiştir. Muharrem ayında, Arap hükümdarları yeni yılın ilk gününe saygı gösterir ve tebrikleri kabul etmek üzere törenler düzenlerlerdi. Osmanlılar döneminde de Muharrem ayında devlet erkânı padişahın huzuruna çıkarak yeni yılı tebrik eder ve padişah da onlara “muharremiye” denilen hediyeler verirdi. Ayrıca şairler tarafından yeni yıla ait manzumeler yazarlardı. Muharrem ayında tekke ve camilerde Kerbela vakasına dair okunan ilahiler “Muharremiye” olarak adlandırılmıştır. Günümüzde de bu ayda çeşitli kutlamalar farklı ülkelerde yapılmaktadır.

“Muharremiye” ise Türk edebiyatında Kerbela Vakası'nı anlatan mersiyele ve yeni yıl tebriki için yazılan şiirlerin genel adıdır. Kerbela'da, Hız. Hüseyin ve aile mensupları ile kendisine destek verenlerin şehit edilmelerinin üzüntüsünü dile getirmek için yazılan şiirlere “Muharremiye” denilmiştir. Hız. Ali, Hız. Hasan, Hız. Hüseyin sevgisini işleyen manzumelerde bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Özellikle Şîî kaynaklı olarak, Hız. Hüseyin'e yapılan zulümleri anıp ağlayanların Cennet'e gireceğine dair rivayetler, onun için ağlayanları taklit ederek ağlar görünenlerin de aynı şekilde mükâfâtlandırılacağına inanılması, halkı Kerbela vakasını anmaya ve şairleri bu konuda şiir yazmaya özendirmiştir. Bu şiirler gerek Şîî çevrelerinde gerekse de Sünnî meclislerinde besteli ve bestesiz olarak okunagelmiştir.

Türk edebiyatında muharremiyelerin ne zamandan itibaren yazılmaya başlandığı bilinmemektedir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Farsça bir Kerbelâ Mersiyesi yazması ve Mesnevî'de de Kerbela Vakası vesilesiyle yapılan törenlerdeki taşkınlıklardan sakınılmasının tavsiye edilmesinden muharremiyelerin XII. Yüzyıldan itibaren yazıldığı söylenebilir.

Muharremiyeler XV. Yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamış, XVI. Yüzyılda da yaygınlık kazanmıştır. Bu manzumelerin bazı kısımları sanatkârlar tarafından muharrem ayında yapılan toplantılarda mûsiki eşliğinde okunmuştur. Daha sonra XX. Yüzyıla kadar birçok Sünnî, Alevî, Bektaşî şair Muharremiye yazmışlardır. Muharremiyelerin birçoğu aruzla yazıldığı gibi heceyle yazılanları da vardır.

Klasik bir Muharremiye'de Kerbela Vakası'nın ayrıntılı tasvirini, matem zamanı olan muharrem ayının geldiğini belirten ifadeler takip eder. Feleğe sitem, Hz. Hüseyin'in yasını tutmanın gerekliliği, Hz. Hüseyin'in soyunun övülmesinin ardından manzume, Yezid, Şimr ve diğer isimlere lanetle sona erer. Bu manzumelerde az da olsa ağır ifadeler ve küfürler yer alır.

Kerbela Vakası ile ilgili özellikle Alev ve Bektaşî çevrelerinde hece vezniyle yüzlerce manzume yazılmıştır. Muharremlik adı da verilen bu manzumelerin en tanınmışları Dedemoğlu, Kalbî, Noksanî Baba, Sefil Ali, Seyyah Dede gibi şairlere aittir.

Divan edebiyatında Muharrem ayının ilk günü başlayan yeni yıl dolayısıyla şairlerin padişaha ve devlet büyüklerine sundukları kasidelere de "Muharremiye" denilmektedir. Bundan dolayı padişahın kendisine kaside takdim eden şair ve devlet adamlarına verdiği hediyeler ile devlet adamlarının yanında çalışanlara dağıttığı ihsanlar da aynı isimle anılmıştır.²¹

---

²¹ Arslan, Erdoğan, *age*, Ankara 2009, s. 58-60.

2.8. Şiir

Divan şiirinde sıkça rastlanan Kerbela ile ilgili mersiyelerin sayısında Tanzimat ile birlikte düşme görülmüştür.

Tanzimat Dönemi'ne bakıldığında ilk temalar medeniyet, adalet, hukuk gibi kavramlardır; bu kavramlara Namık Kemal ve Ziya Paşa ile birlikte hürriyet, vatan gibi hem sosyal/hem de siyasi içerikli unsurlar eklenmiştir. Tanzimat şiirinin ikinci nesline giren Recaizâde Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamid ise metafizik kavramlara yönelmişlerdir. Bu kavramlar ise; ölüm, hayat, dünya, madde gibi temalarıdır. Tanzimat şiirinde bir diğer önemli tema ise aşk temasıdır. Bu tema, daha çok romantik bir karakter taşımaktadır.²² Konu ile ilgili Hasan Aktaş'ın makalesinde;

Divan şiirine bağlılığı daha çok teknik konularda devam eden Tanzimat şiirinde tematik yönden farklılık sürecin gelişim ekseninden dolayı da farklılık arz etmiştir. Bu çerçevede Kerbela ilgisi, Tanzimat şiirinde oldukça dar kalmıştır. Bütün bunlara rağmen Kerbela'dan başlı başına bahseden şair Namık Kemal'dir. Bu bahsetme birkaç gazelin birkaç beyti ile sınırlıdır. Yine Namık Kemal ile kavramsal anlamda Namık Kemal ile benzer yönler içeren şiirler yazan Ziya Paşa, Kerbela'nın adının geçtiği herhangi bir içerik barındırmaz. Tanzimat sonrası Türk şiirinin temel atıcılarının başında yer aşan Şinasi'nin şiirlerinde de Kerbela geçmez. Recaizâde Mahmut Ekrem ile Abdülhak Hamit Tarhan'ın şiirlerinde de Kerbela ile ilgili herhangi bir şey yoktur.

Servet-i Fünûn Dönemi şiirinde, şiirin dış görünüşünün değiştirilmesi, yeni bir görünüme kavuşması ilk gerçekleştirilen hedef olmuştur. Yaşadıkları dönemin sosyo-politik özellikleri dolayısıyla ferdî duygulara ve hayallere şiirlerinde yer veren Servet-i Fünûncular bu bağlamda aile hayatına dair duygulara da önemli oranda yer vermişlerdir.²³

---

²² Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatı'nın Ana Çizgileri*, İstanbul 1995, s. 42.

²³ Akyüz, *age*, İstanbul 1995, s. 93-94.

Servet-i Fünûn ile ilgili şairlerin dünyalarında dönem şartları da göz önünde tutulduğunda Kerbela ilgisinin ve verilerinin olmadığı görülür ve bu durumun sebepleri de anlaşılabilir.

Bir beyanname ile ortaya çıkan Fecr-i Atî topluluğunun, hayata geçirmeyi düşündüğü hususlara bakıldığında, Fecr-i Atî'nin Türk Edebiyatı'nın yeniliğinden ziyade, Batı Edebiyatı ile sıkı bir ilişki kurmak istediği anlaşılır. Fecr-i Atî'nin sanatın amacı hususundaki ferdiyetçi tavrı, sosyal konulara ilgisizlik seviyesindedir.²⁴

Fecr-i Atî'nin sanat anlayışındaki tavrından da anlaşılacağı üzere Kerbela gibi birçok girift unsuru barındıran bir konuyu işleme uzak bir ihtimaldir. Bu ihtimalin, gerçeğe dönüşmediği Fecr-i Atîci olarak bilinen şairlerin şiirleri incelendiğinde görülecektir.

Nâyîler olarak bilinen şairlerin şiirlerinde de Kerbela hiçbir şekilde yer almamıştır.

Eski Yunan edebiyatına ilgi duyan Nev-Yunanîlerin Kerbela konusuyla ilgileri Yahya Kemal'in şiirlerinin bazılarında rastlanan Kerbela motifinden ileriye gidemez.

Milli Edebiyat Dönemi'ni anlamak açısından kendilerine yapılan eleştiriler yol gösterici olacaktır. Bazı Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî mensuplarınca yapılan eleştiriler; Yeni Lisan'ın bir edebiyat dili olmayıp bir bilim dili olabileceği, sanat eserlerinin milletlerarasılık keyfiyetinden dolayı edebiyatın milli olamayacağı ve Milli Edebiyat anlayışının açıklamalarının ırkî bir karakter taşıdığı noktalarında toplanmıştır.²⁵ Bu şekilde eleştirilen bir dönemde Kerbela gibi evrensel konunun şiirde yer alması beklenemezdi. Milli Edebiyat Dönemi şairleri Kerbela ile ilgilenmemişlerdir.

---

²⁴ Akyüz, *age*, İstanbul 1995, s.152-155.

²⁵ Akyüz, *age*, İstanbul 1995, s.168.

Cumhuriyet Dönemi içerisinde, ele alınan Beş Hececiler grubundan, Faruk Nafiz Çamlıbel dışında şiirlerinde Kerbela izi bulunulabilecek şair yoktur.

Sanat sanat içindir anlayışıyla hareket eden Yedi Meşaleciler'in şiirlerinde de Kerbela şiiri bulunmamaktadır.

Alışılmışın dışında yer alarak günlük konuşma diliyle şiirler kaleme alan Garipçiler, Kerbela konusunda şiirler yazmamışlardır. Toplumcu Gerçekçiler topluma yönelimlerinden dolayıdır ki Kebele konusu ile ilgili şiir yazmamışlardır.

İkinci Yeni, Garip hareketinin yozlaşmasından doğmuştur. Yozlaşan bir yeniliğe tepki olarak gördükleri bu harekette daha çok semboller öne çıkmıştır. Bütün edebi sanatlar, semboller, karışık cümle yapısı, yabancı dillerden alıntılara kadar zengin olmak bu yeni akımın başlıca özelliklerindedir.²⁶ Bu amaçlarla hareket eden İkinci Yeni şiirin Sezai Karakoç hariç Kerbela ile herhangi bir akrabalığı yoktur.

Modern şiirimiz ise genel anlamda tarihsel bir alana ait Kerbela konusuna ilgisiz değildir. İsmine Kerbela kelimesinin geçtiği şiirler olduğu gibi, bu şekilde ifade edilen şiir kitapları da mevcuttur. Kendisini;

“İsmim Adil Ali hem Vakti dolu
Dinim insan mezhebim vicdan yolu
Bu dünyada her fikre saygım var
Aşksız geçen bir an bile bana dar”²⁷

şeklinde ifade eden Adil Ali Atalay, *Kerbelâ ve Matem* adlı eserini 1974 yılında yayınlamıştır. Bu eseriyle ilgili Adil Ali Atalay, eserle ilgili düşüncesini ve eserinin yazılış amacı konusunda şunları söylemiştir:

“Şah Hüseyin'e destanlar tabii ki yazılır, ben de çok yazmışım. Kerbela ve Matem adlı yapıtımı da ağıtlarla doldurmuşum. Sevgisinden bahsediyorsunuz,

²⁶ İnci Ergirün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009, s. 118.

²⁷ <http://www.cemvakfi.org.tr/ozanlar/adil-ali-atalay-vaktidolu>.

dünya kurulu yazmaya başlasa idim, kıyamet kopup, dünya yok oluncaya kadar da yazsam, Şah Hüseyin'in sevgisinin zerresini yazmış olamam.²⁸

Mehmet Sılay'da 1987 yılında yayınlamış olduğu şiir kitabına **Kerbelâ Türküleri** adını vermiştir.

Müştehir Karakaya, 1991 yılında **Kerbela Ey Kerbela** adında müstakil bir şiir kitabı yayınlamıştır. Savaşın daha çok ruh hali gibi ele alınan kitap, müstakîl bölümler halinde bir nevi ağıt niteliğindedir.²⁹ Ali Berktaş ise 1996 yılında Kerbelâ ile ilgili aynı isimle şiirsel ve destansı bir oyun kaleme almıştır.

Başlı başına ele alınan eserlerin dışında, Kerbela için müstakil olarak da şiirler yazılmıştır. Bu kısım ile ilgili olarak da Cahit Sıtkı Tarancı, Hasan Hüseyin, Murathan Mungan, Ümit Aktaş, Hüseyin Avni Cinozoğlu, Nazir Akalın, Derya Aslan, Elif Bilge Doğan isimlerinden bahsedilebilir. M. Sait Aktaş'ında **Kerbela** adında müstakil bir şiiri vardır. Bütün bunların yanında internet sitelerinde de Kerbela ile ilgili birçok şiir vardır. Pelin Yıldız, **Kaybedenler Kerbelâsında Devrik bir Cümle**³⁰ adında bir şiir kaleme almıştır. Adnan Durmaz'ın **Kara sevdam – Filistin – Kerbelam**³¹ şiiri de buraya eklenebilir. Ali Rıza Ünal'ın da **Kerbela**³² adında bir gazeli olduğunu ekleyerek; son olarak da Naime Ertaş'ın de **Temyiz ve Kerbela**³³ adıyla bir şiir kaleme aldığı ifade edilebilir.

Çalışmanın bu kısmından itibaren Tanzimat Dönemi'nden günümüz modern şiirine doğru Kerbela ile ilgili şiirlere daha ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir:

Namık Kemal "**bana**" redifli bir gazelinin ikinci beytinde Kerbela'ya şu şekilde yer verir.

²⁸ <http://www.cemvakfi.org.tr / ozanlar/adil-ali-atalay-vaktidolu>.

²⁹ <http://dunyabizim.com/?aType=haber> Yazdır.

³⁰ <http://www.antoloji.com/kaybedenler-kerbelasinda-devrik-bir-cümle-şiiri>.

³¹ <http://www.pranga.net/siir/siir.php?id?25893>.

³² <http://antoloji.com/kerbela-8-şiiri>.

³³ <http://www.antoloji.com/temyiz-ve-kerbela-şiiri>.

Kerbelâ-yı gamda kurbân olduğum hengâm-ı aşk

Devr-i mâtemdir cihânı ıyd-ı ekberdir bana

Namık Kemal, ayrıca *Vaveyla* isimli bir şiirinde de Kerbela'ya değinmiştir:

“Git Vatan! Kabe’de siyaha bürün
Bir kolun Ravza-i Nebi’ye uzat
Birini Kerbela’da Meşhed’e at”³⁴

Muallim Nâci bir *Gazel*'inin üçüncü beytinde Kerbela'yı şöyle ele almıştır.

Hüzn-i hicrânımla mâtem-zâr gördüm âlemi

Şimdi her sahra bana Kerbelâ meydânıdır.

Muallim Nâci ayrılık hüznü ile âlemi bir yas bahçesi olarak görür. Yas bahçesi de Kerbela olayı ile ilişkilendirilerek Kerbela Meydanı oluyor.

Salih Baba *yangın var* redifli gazelinin son beytinde Kerbela'ya yer vermiştir.

Bilinmez Salih'in rengi çalınır tablı gülbangi.

Kurulmuş Kerbelâ cengi yaman gavgâda yangın var.³⁵

Salih Baba, son beyte kadar uyguladığı “yangın var” redifini onbirinci beyitte de tekrar etmiş ve kendisinden bahsettiği bu beyit ile kendi ömründeki bazı durumları Kerbela'daki ortama benzetmiştir.

Samih Rıfat yazdığı *Hasbihal* isimli 30 beyitlik şiirinde, Kerbela ile ilgili şunları ifade eder:

³⁴ <http://www.şiiiparki.com/nkemal16.html>.

³⁵ Ahmet Doğan, “*Salih Baba (Hayatı ve Eserleri)*”, Ankara 1988, s. 104;
<http://www.okumayeri.net/Levaih.aspx?id=36>

Sen misin Kerbelâ'yı hicrânın / Hakı düşmüş. Hüseyin-i giryânın
Seni tazib eden müslümanın / Yok mudur sinesinde imanı

Aşağıdaki beyitte de Samih Rıfat, *Nefes* adlı şiirinde de Kerbela vakasını anlatır. Ayrıca şiirinin devamında Hz. Hüseyin'i nitelendirmesi işlenmiştir.

Uzaktan yalvarıp ebr-i bahâra
Dedim gel şöyle meyl et bir kenara
Hüseynimden haber ver kalb-i zâra
Eğer geçtinse deşt-i Kerbelâ'dan

Sonrasında ise, Yahya Kemal Beyatlı, Abdülhak Hamit'ten sonra kuruyan ledünni şiirin menbalarına karşın, Samih Rıfat'ın Nefes'ini önemli bulur ve o eserin kafiyelerinden doğan mısraları *İthaf* adıyla şiirleştirir. Bu şiirin son kısmında da Kerbela'dan bahseder Yahya Kemal:

“Bu manzûmenle ey üstâd-ı hoşkâm
Ali'den doldurup iksîr-i ilhâm
Leb-i uşşaka sundun öyle bir câm
Ki yoğrulmuş türâb-ı Kerbelâ'dan”³⁶

Çiftçi Zeki Sayan ise farklı bir olguyu bağdaştırmak amacıyla Kerbela'ya değinir.

Su tesisatı şehre lutf iken derd ü belâ oldu,
Biraz yüksek alan evler hıyâm-ı Kerbelâ oldu.

Antep şehrindeki yüksek evlere su çıkmadığından bu evler Kerbela'ya dönmüştür.

---

³⁶ Mustafa Kara, “Tasavvufi Şiirin Gücü”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 9, Bursa 2000, s. 15-19.

Faruk Nafiz Çamlıbel *açar* redifli gazelinde Kerbela ile ilgili olarak şunları söyler:

Gülzâr-ı dilde gonçe-i aşk an-be-an açar
Ezhâr-ı Kerbelâ gibi âteş – feşân açar.

Osman Ocak Nakiboğlu, *Su Kasidesi*'nde Fuzûlî'ye nazire yazmıştır. Kerbela ile Diyarbakır (Amid) arasında bağ kurar.

Şimdi Amid Kerbelâ sahrasına dönmüş yazık
Hamrayat olmazsa şayet bari aksın kare-su.

Nazım Hikmet, *Meşin Kaplı Kitap* adlı şiirinde üçüncü kısmın sonunda bir karşılaştırma yaparak Medine'nin Hz. Muhammed'e yardımcı olduğunu Kerbela'nın ise ateşli bir mezar şeklinde Hz. Hüseyin'e zarar verdiğini vurgular.

Kureyşi Muhammed'e kucak açtı Medine.
Bir ateş mezar oldu Kerbelâ Hüseyin'e

Orhan Şaik Gökyay'ın Nefes adını verdiği şiirinde Kerbela'yı dördüncü ve beşinci bendlerinde anlatır :

(...)
“Neden nâkıs bütün zevk ü sefâmız
Dedim mahrûmuz âl-i Kerbelâ'dan

Buhurdanlarda ıtr-ı Kerbelâ yok
Hüseyin'e burada bir tek mübtelâ yok
Hüseyin'den de sordum âşinâ yok
Nedir maksûd o halde içtimâdan”³⁷

Bekir Sıtkı Erdoğan, *Bitmeyen Çile* adını vermiş olduğu bir şiirde Kerbela'yı şöyle anlatır:

---

³⁷ Orhan Şaik Gökyay, *Bu Vatan Kimin*, Ankara 2001, s. 130.

Şehîd oldum Kerbelâ'dan geçerken

Dudaklarım çatlak dil parça parça!

Hasan Hüseyin ise *Altun Kelebekler* adlı şiirinde Kerbelâ'yı sosyal çelişkiler çerçevesinde değerlendirmiştir.

Kerbelâ'da iki cami/som altundan kubbeleri/minareleri

(...)

Kerbelâ çıplak/kerbelâ aç/kerbelâ yalınayak

Osman Nuri Baransus, *Fuzûlî'ye Kaside* adını verdiği şiirinde de Kerbela'yı, Su Kasidesi ile şöyle anlatır:

Ünlü "Su Kasidesi"nde deryalar sunan ozan,

Gönül verenler derdiyle Kerbelâ denli susuz

Osman Nuri Baransus, beytinde bir taraftan Fuzûlî'ye seslenmiş, bir taraftan da onun insanlara deryalar sunduğunu belirtmiştir.

Seyfettin Başçılar, *Beyrut 82* adlı şiirinde Kerbela ile 1982 yılındaki Beyrut şehri arasında bağlantı kurmuştur. Bu bağlantı Emevilerin, Hz. Hüseyin'e yaptıkları ile İsraililerin 1982 yılında Beyrutlulara yaptığı zulmün ortaklığı hususundadır.

Su yok, yaz ortası Kerbelâ bir sıcak,

Bir elde boyun, bir elde bıçak,

Umut, sevgi, dal ve çiçek

Ateş altında.

Bahattin Karakoç, *Bulutlar Taşınır Yaylalara* adını vermiş olduğu şiirinde çocuklar açısından Kerbela vakasına bakar.

Kaç emzikli ana kumlara gömmüştür bebelerini.
Sırtlarında taş taşırlarken ehramlara
Yezid'in okçuları bağlamış Fırat yolunu
Suyu haram etmişler Kerbelâ'da çocuklara

Ayhan İnal, *Karasevda* adlı şiirinde kendisinin bir çöl olduğundan bahsederek, büyük olan bazı çölleri de kendisiyle özdeşleştirir ve en sonunda Kerbela'ya yönelir.

Bir çölüm
Gobiyim, Sînâyım, Büyük Sahrâyım
Rahmetine hasret Kerbelâyım

Sezai Karakoç, *Alınyazısı Saati* adlı şiirinde Bağdat'ı Kerbela şehitlerinin kanıyla kurulmuş aynı zamanda da İslam Uygarlığı'nın başkenti olarak kabul etmiştir.

Bağdat ki Kerbelâ şehitlerinin kanıdır
İslam uygarlığının Başkenti

Sabahattin Yalkın, *Güneşi Bekliyor* adlı şiirinde Kerbela'yı yüzü olarak yansıtmıştır.

Çok mu geç yüzümdeki Kerbela
Masum bir öpücük
Dudaklarımda kılıç sığacağı
Şarabı dökülmüş de olsa
Bir çöl acısı taşınır damarı...

Abdullah Satoğlu'da *Nurdan Bir Yük* adlı şiirinde Kerbela'ya kendisiyle ilgili şu şekilde yer verir.

İçsem avuç avuç
Süzülürken buram buram alnımda ter
Seninle arınmak ister
Kerbelâ'ya dönen bağrım

Bu şiirde aşığın yüreği yanmış ve adeta Kerbela'ya dönüşmüştür.

Ali Püsküllüoğlu, *Savrulup Giden* adıyla kaleme aldığı şiirinde Kerbela'da bulunan İmam Hüseyin'in Türbesi'nde ağlamanın bir anlamı olmadığını, Hz. Hüseyin'nin fikirlerinin hayat bulmasının önemli olduğunu vurgular.

İmam Hüseyin Türbesi'nde Kerbelâ'nın
Ağlayıp duracak mısın?
Gönderdiğin güvercin yalnız dönecek, bir selam bile getirmeyecek
Gözlerinde çiy, yüreğinde yas olana

Cahit Zarifoğlu, *Hama: Sımsıcak* isimli şiirinde Kerbela ile bağlantılı olarak Hama şehrinde yapılan zulmü Kerbela ile bağlantı kurarak ifade eden 2 Şubat 1982'de Suriye Hükümeti, Hafız Esat'ın emriyle Hama şehrinde büyük bir katliama imza atmıştır. Bu katliamı, günümüz Kerbela'sı olarak da Cahit Zarifoğlu yansıtmıştır.

Demek bitmedi Kerbela
Hama Kerbelası dehrin
Nasıl kuru dudakları devlet olduysa Hüseyin
Şehit ağzını değdir üstüne ölü kalbimin³⁸

Alaeddin Özdenören, *Kafkasya* adlı bir şiirinde yaşanan acılar dolayısıyla Kerbela ve Kafkasya arasında ilgi kurar.

---

³⁸ Cahit Zarifoğlu, *Bütün Şiirleri*, İstanbul 1989, s.382.

Ağaçların sulara ve göğe
Özgür ve salkımsaçak
Çırpınan bir düş diliyle
Erken ağarmış bir isyan gibi
Kınanan varoluş hakkı için
Sarkarak üstlerinden
Döğüştüler eşsiz bir yiğitlikle
Ağızları pınarların ağızlarında
Ağızlarından dökülür Kerbelâ

İlgi kurarak Kerbela'yı anlatma Kerbela'nın günümüzde devam ettiğini vurgulama Ahmet Telli'nin *Gurbet Mutlaka Olacaktır* adlı şiirinde de görülebilir. Kerbela, bu şiirde Dersim ilişkisiyle anlatılmıştır.

Dersim sürgünden de öte bir şey
zilan bir kerbela'dır aslında
hâlâ anlatılır ki aşiret çocuklarına
bir zulümdür gurbet
zulumden de öte.

Mustafa Miyasoğlu, *Kalbimin Coğrafyası* adlı şiirinde Kerbela'ya, Azamiye ve Kazimiye şehirleriyle birlikte yer verir.

Azamiye Kazimiye Kerbelâ
Her büyük kapıda ağlıyorum
Kır diyorum aynaları kır
Benlik başlara belâ
Yürekler sağır.

Osman Sarı, *Yönelişler* ismiyle yazdığı şiirde Kerbela'yı şöyle anlatır:

“İçimde birikmiş Kerbelâ gibi
İşte kalbini getirdim sana
Yere çaldım bütün kelimeleri
Adını aradım yalnız adını”³⁹

Mehmet Sılay, *Kerbela Türküsü* adlı şiirde Kerbela ile ilgili şunları ifade eder:

Kerbela kinini din diye sunmak
Evlâd-ı Resule en büyük zulüm.

Zerrin Taşpınar, *Tavra* adını verdiği şiirinde Kerbela'yı Kızılırmak ve Fırat ile birlikte anar.

Ben Sebastia... gözdesi Pontuslu kraliçenin
az ötemde Kızılırmak yan gözle
bakarak birkitilmiş surlarıma
anımsatarak Kerbelâ kıyısındaki Fırat'ı
geçip gider uysal bir bende gibi...

Zerrin Taşpınar, şiirsellik içerisinde Fırat'ı Kerbela'daki olaylar meydana gelirken hiçbir şey yapmaması hususunda eleştirmiştir.

Tuğrul Tanyal, *Basra* şiiriyle Kerbela ile Basra'da Moğolların işlemiş oldukları katliam arasında bağlantı kurmuştur.

Ah, acıyla titrerken mutluluktan sararan yaprak
Düşünmenin açmazında canlanan duygu
Bir kırıntı mı bu? Bir büyük boşlukta parçalanın
Kutsal tozları yok oluşun, belki bir ayaşı

---

³⁹ Osman Sarı, *Önden Giden Atlılar*, İz Yayıncılık, İstanbul 1992, s. 75.

Belki ta Kerbelâ'dan
Hac yollarının ardı sıra, harap
Ve büyük bir yağma olan Basra'da
Yeşillere bürünmüş o karanlık satrap

Beşir Ayvazoğlu ise *Tebessüm* adlı şiirinde Kerbela'ya Kerbelâ ile ilgili kendi açısından bir bağlantı kurar.

Yine sessiz, çakırkef bir gün
Satılır neçve çarşısında hüzün
Ve çoşar bir gülümsemekle sular
Yeşerir Kerbelâ'sı ömrümüzün

Beşir Ayvazoğlu, sevgili ile buluşmasındaki sevgilinin gülümsemesi ile çoşan suların ömür Kerbela'sını yeşerttiğini ifade eder.

Hüseyin Ferhad, *Yine Kûfe'de Bir Akşam* adlı şiirinde Hz. Hüseyin'i bir sırma kemere benzetirken, Kerbela vakasının şehrâyin suretinde tasvirini de nafîle bir olay olarak vurgular. Zaten Hakkın suretinden doğan her Hüseyin'in Kerbela'ya uçtuğunu söyler.

Mahmut Temizyürek, *Kim Olayım Nefesi* adını verdiği şiirin bir kısmında Kerbela'ya şu şekilde yer verir:

Yolun nereye diyorsun, keşke bilsem
Dün Bağdad idi, bugün Kerbelâ

Mahmut Temizyürek, yolunun nereye doğru olduğunu soran yolcuya “Dün Bağdad idi, bugün Kerbelâ” diyerek aslında zulümlerin devam edeceğini, kendisinin de yarın o diyarlara doğru gideceğinin vurgusunu yapar.

Ahmet Yozgat, *Kızılırmak Diyarı Semahı* adlı şiirinde:

Kızılırmak kıyısında susamışlığımızdır şiir,
Ve Şattularap'ta kıyısından bakıştığımız Kerbela ...
Her dilden bir bardak kahr dökülür.
Zamanları aşkın yüreklerin, ne fayda?
Şimdi şu nöbetine durur pınar başı devleri,
Elleri kabaralı, gönülleri tuz ve pas içinde.
Susunluk, susuzluğun arsız hayıflanmasından,
Şiir dilinin kuruması ise kamosun yırtılmasındandır.
Şimdi süngü süngü dilimlenir zaman ay aşığı altında,
Zavallı düşümöze saldıran sevdalarsa turnaya özlemimizden
Sivrilen öfke, yassılan teslimiyettir,
Dönen kıvrılan enaniyettir ki hüma kuşlarının düşmanı...
Dudak aramızda pul pul olur
Husseyin ağıtları...

Ahmet Yozgat, şiirinde Kerbela'daki Fırat yerine Kızılırmak'ı yerleştirir. Kerbela'da Hüseyin nasıl ki suyu susamışsa Anadolu insanı da Kızılırmak kıyılarında şiire susamıştır.

Yağmur Tunalı, *Melâl Burcu* şiirinde gönlü üzerinde boğucu bir sam estiğini ifade ederek, aşk şehidi olmaya yaklaştığını anlatmak istemiştir.

Gönlüm Kerbelâ'ya benzese gerek,
Her yönden esiyor boğucu bir sam.

Murathan Mungan, *Alevî ve Ali* adını vermiş olduğu şiirinde Kerbela'ya şöyle yer verir.

gecesi uzun olanın erken olur sabahı
mevsim kâr etmez muharrem aylarına
aşk, de buna istersen susuzluk ya da Kerbelâ
kollarındayken ben silinirim
dünya silinir kollarından sonra.

Ümit Aktaş, *Her Gün Aşura Her Gün Kerbela* isimli şiirinde Kerbela vakasının tekerrürünün günümüzde de devam ettiğini ifade ederek başlıktaki vurguyu, şiirin en sonunda da devam ettirmiştir.

Ve zulmün iliklerime dek işlediği bu şehrin ortasında
Bütün günler Aşura bütün dünya Kerbela⁴⁰

Ali Göçer, *Yüzün Tarihi* adlı şiirinde Kerbela tarihini yüzün/simanın tarihi ile bağlantılı kılar.

En çok yüzünün depremleri
anlatır bana tarihi
yüzünde
yüzünde akıntılar
ırmak en çok denize doğru
(...)
ölümler var çividir
kanlı bir Kerbelayı aralar gibi
atın nalından ete geçen
ve yürüyen

Ali Göçer, bazı ölümlerin atın nalından çıkıp ete saplanan bir çiviye benzediğini, bunun çarpıcılığının da Kerbela ölümlerini yansıttığını ifade eder.

---

⁴⁰ Ümit Aktaş, *Şehri Terk Etmeden Önce*, İstanbul 2010, s. 143.

Muhammet Güzel, *Sisyazi* adını verdiği Şiirinde Kerbela'yı hisli bir biçimde kendi varlığıyla bütünselleştirir. Madımak Olayları sonucu yaşanan ölümler ile Kerbela Katliamı arasında ilişki kurarak asıl hüznün zulümlere karşı susmak olduğunu Şiir diliyle okuyucuya aktarır.

durgunluğum hüznün mü sanırsın
ey koynumdaki uzaklık
susmalar kanatır beni
bende yürek kerbela

kora düşmüş madımak pembesi çığlığım
günyüzünde sevişelim sevdaların
çobanateşleri yırtсын göçü
kızıl zemherilerin

kanlar şorladıda oy türkülerde aradığım
düşüm mü hiç damarlarımdan umudu
yenilgilerimize takılı gürültüsü
örtebilir mi çingirakların
düşlerimize sızan aydınlığı

Orhan Tekelioğlu, *A Furore Normannorum Libera Nos Domine* adını verdiği Şiirinde;

bir fotoğraf lonrda'da yüzün müymüş?
gümüşe hap'solmuş hayatın sırrı
resimden sızarken; buruk muy muş
ruhun, bir "ergüle", sıratıda duran
Kerbela'da ılgar eden?

ifadeleriyle sevgilinin ruhunu sıratıda duran bir “ergüle” ve Kerbelâ’da dörtnala koşan bir ata benzetiyor.

Ömer Erinç, *Gönül Külliyesi* adını verdiği şiirinde Kerbela’ya şöyle yer verir:

fermanı dağlar çileyen aşka
göçler başlatır
devrini tamamlayan uykulardan
Kerbelâ çiçeklerine
katılınca gönlün hevesleri

Oğuz Özdem, *Cesur Acı* adlı şiirinde Kerbela’yı özgürlüklerle bağlantılı olarak “yeniden” kelimesiyle vurgular.

Önünü kestim akan şiirin. Aynı şeyleri
Sever bütün dünya diyerek. Su oldu
Dudaklarım eski testlerden kalma
Kumlara sundum yeniden yeniden
Yeniden Kerbela. Benim olan ne varsa
Özgürlüğün aç sesinden. Gül dolandı
Dilime güneşten esinlenerek

Arif Berberoğlu, *Cehennemde Ayışığı* şiirinde Kerbela vahşeti ve bu vahşete seyirci kalma tavrına değinerek iktidar sahiplerinin umursamazlığına vurgu yapıyor.

Kara bir kan fişkırıyor kuyulardan
Akıyor sulayarak kızgın kumları Kerbela’dan
oturmuş hurma yiyor fildişi sarayında
Burarak bıyığını Bağdatlı korsan

Zemçi Çetinkaya, klasik tarzda inşa ettiği *Gazel* isimli bir şiirinin bir beytinde Kerbelâ'ya şöyle yer verir.

“Bir katre için nice güller soldurduğun
Bu sadr-ı sûzan gibi Kerbelâ mı bulursun.

Erdal Çakar, *Gölge II* adını verdiği şiirinin birinci ünitesinde Kerbelâ'yı Hüseyin ile birlikte şöyle anar:

Sonra sen
gölgeni bıraktın da gittin
sen
gözlerini dağlara içiren
bize amansız bir gök bıraktın
bütün güzel ölümleri
kefenine doldurdun da gittin
Ey Kerbelâ'nın rengi
Hüseyin
bize ölüm kalmadı

Erdal Çakar, Kerbelâ'da Hüseyin'in şehit olmasını, O'ndan sonra güzel ölüm yaşanmadığı şeklindeki ifadesiyle kutsamıştır.

Rahmi Kaya, *Gürz* ismiyle kaleme aldığı şiirinin ilk ünitesinde Kerbelâ'yı tazmin sanatı ile yeniden kurgular. Rahmi Kaya, Koniçalı Kâzım Paşa'nın “Düşdü Hüseyin atından Sahrâ-yı Kerbelâ'ya / Cibril var haber ver Sultân-ı Enbiyâ'ya beytiyle tazmin ederek bu beyti yeniden kurgulamıştır.

/hüseyin attan düştü
sahra-yı kerbelâ'ya
cibril kurban haber ver

sultan-ı enbiyaya
sahra ağlar çöl ağlar/

Nurullah Genç, *İntihar Etme Leylâ* adını vermiş olduğunu uzun şiirinin sekizinci ünitesinde Kerbelâ'ya şöyle yer verir:

gerilen bir perdedir her vehim tan yerine
bir şarapnel parçası firkatın
hıçkırığıyla sarstı aydınlık surlarımı
bozuk bir pusula heykellerine
gitme, mumyalanmadan cilâsıyla bahtımın
kimbilir, belki birgün bizim olur Kerbelâ
intihar etme Leyla

Nurullah Genç; Leylâ'yı, Kerbelâ ile imana ve aşka yeniden çağırılmış ve Leylâ'yı ikna etmeye çalışmıştır.

Mustafa İslamoğlu, *Can Gazeli* adlı şiirinde Kerbelâ'ya şöyle yer verir.

biricik bakışınla yeşerdi kaç kerbelâ
ki sen nazar etmeden içim kuraktı cânım

Mustafa İslamoğlu bu beyitle, Nakşibendî şeyhlerinden Mahmut Sami Ramazanoğlu'nun etrafında gerçekleşen sosyal dirilişi “Kerbelâ çölünün yeşermesi” ile bağlantı kurarak ifade etmiştir.

Hüseyin Atlansoy, *Zenci Suret Şehit Söz Darasız Ses Som Sükût* adını vermiş olduğu şiirinin üçüncü ünitesinde Kerbelâ'ya Necef ve Buhara ile birlikte yer verir.

Sensizlik Kerbelâdır dudaklarım çatlamış
Gözlerin vaha senin, kandır o suda beni

Bekir Urfalı sevgiliden ayrılığı bir Kerbela olarak yansıtır. Ayrılığın Kerbela olmasıyla, aşığın çatlayan dudakları sevgilinin vaha olan gözlerine konmak ister.

Nazir Akalın, Kerbela ile ilgili *Kerbelalı Karınca* adıyla yazdığı şiirinde Kerbela'dan şöyle bahseder şiirinin bir kısmında.

Ne işin var ülkemin bu söz karanlığında
Sesi hüznün rengi hüznün Kerbelalı karınca
Dehşet içinde öyle bakıp durma göğsüme
Süleyman göç eylemiş filizkıran çağında

Nazir Akalın, ülkenin söz karanlığında söz sahibi olmaya çalışır. Bir insan olarak yansıtmıştır “Kerbelalı karınca”yı.

Abdurrahman Adıyan *Ve İsyân ve Hüzün ve Tarih Bir de Kadın* ismiyle kaleme almış olduğu şiirinin bir ünitesinde Kerbela'yı tarihsellik ve coğrafilik açısından ele almıştır.

kargalar bembeyaz karların üzerinde
ortadoğu cümbüşünde çengiler bir harikadır
ortadoğu bir çeşnide sırlıklam ıslanmıştır
habil'den ve kabil'den beridir
kan bulanmıştır ben-i âdemin eteklerine
ve necef'ten beridir
kerbelâ ihanet etmemiştir.

Abdurrahman Adıyan, birçok Kerbela'yı anlatan şiirde olduğu gibi kendi şiirinde de Kerbela'da zulmün devamlılığını simgeler. Adıyan, ilk başlangıcı ise Habil ve Kabil cinayetiyle öne çıkarmıştır.

Şaban Halis Çalış ise *Taşlama* adını verdiği şiirinin bir kısmında Kerbela'yı, Kudüs ve Gazze ile birlikte ele alır.

Arz-ı mev'ut baştanbaşa is kokuyor
Ölüm kusuyor mumyalar Azrail'e inat
Kerbela'da ölüm
Kudüs'te ölüm
Gazze'de ölüm

Şaban Halis Çalış, Kerbela'da işlenenlerle günümüzde İsrail'in Gazze ve Kudüs'te yaptıklarını tarihsellik içinde bir arada yansıtır.

M. Nezir Bilik, *Muharrem ve Kerbela* adını verdiği şiirinde konuyu Babil, Osmanlı tarihi, Filistin ve musiki ile birlikte ele almıştır.

Benim sadık ustam
gözlerinin ateşinde pişirirdi Siirtte büryanı,
Muharrem aşkına. Ateşte yanan kebab değil
Sanki Hüseyin'in yüreğidir. Sultan Üçüncü Selim
Selim ağlarda Muharremlerde
Hüseyinî makamını atlayıp evcâre ile dilâra ile
Babil'in asma bahçelerinde
Semiramis ağlardı Filistin'den gelen yıldızlar ile
Kral Ninas Şam'da Asurî bir edâ ile
Aşk ile can verir.
Ayak bastığı her toprak bir karınca sarayı
Muharrem bizim Kerbelâ bizim
Kral Ninos ne bilsin Muharremi
Çilehânedede geçer âşığın her demi

Osman Özbahçe, *Uzak Çiçek* adını verdiği şiirinde Kerbela'ya aşk kavramı ile şöyle yer verir:

ben Şimdi Kerbelâ da açan çiçeğin
en uzak kokusuyum
aşkın içine kapanık bir odanın karanlığından
adımını geri alamazsın uurumundan
binlerce kılıçla blnyorum
karınca dolu ağzımdan

Kenan Ergin, *Kısa Bir Sesleniş* adını vermiş olduğu Şiirinin bir nitesinde Kerbela'yı, Hüseyin'in tevekkülü ile bağlantılı olarak Şöyle anar:

Ardından Bedreddin'in Nil'deki haykırıŐını
Kerbelâ'daki Hüseyin'in tevekkülünü
(...)

Kenan Engin, Şeyh Bedreddin'in Nil'deki kükremesi ile Hüseyin'in Kerbela'daki tevekkülü arasında tarihsel bir bağ kurar.

Necdet Karasevda, *Yitik Şairler lkesi* adını vermiş bulunduğu Şiirinin bir bölümünde Kerbela'yı, Fuzûlî ile bağlantılı olarak ele alır.

Kerbelâ'dan âhlar, gâzel gözlü âhlar
Rha dolan "ya h"lar taŐırdı aşk kervanları
Gl kurusu mecnn akŐamlarda
Kurulurdu durgun sularda Fuzûlî Divâanı

Elif Bilge Doğan, *Uzak* adını vermiş olduğu Şiirinin 1. bab'ını Kerbela olarak isimlendirir. Şiirin birinci ve beşinci bab'larda Kerbela'ya Şöyle yer verilir:

"O beni nasıl beyaz yaşamak"
arpıp parçalanırken o mağrur,
gamzesine Őelaleler boŐalır yaşamak:
hayatı taŐıran o billur kâse ...

iyi geceler fakat n'olur uyumayın
sabah tükenmiştir. Kurtuba'da iyi geceler.
Uykuyu orta yerinden bölen mayın,
Eninde sonunda ölümü heceler.
Görülmeyen biri
ve duyulmayan sesi:
halay potpori.
Nasıl derler:
estetik bir cenaze töreni.
Ve yine Kürt kızlar biçer
doğunun alnından damlayan teri.
.....
Kerbela katil değildir.
Lades kemiği kırıldı; son cümle
Hüseyn'in yolu ezelden çizilmiştir.

Elif Bilge Doğan, Kerbela'yı İslam medeniyetlerinde yaşanan çelişki ve kader açısından ele alır.

Son olarak da M. Sait Aktaş da *Kerbela* adlı şiiriyle tarihin arka planını okumaya çalışır.

Dimdik anıtların
Önüne dikilmiş
Çevresi sütun sütun taşlarla kaplı
Dökülmüş kanlar
Yerlere bulaşmış
O berrak suların
Gövdesi içinde
Ağlamış şehrin kızları
Hüseyn için

Dalmış imparatorluğun
O yiğit mi yiğit
Cesur mu cesur askerleri
Kılıçlarla kuşatılmış
O şehrin insanları
Kahpelik imparatorluğunun vezirleriyle
Ağlamış günlerce kan
O cesur şehitlerin üzerinde
Kerbelâ! ... Kerbelâ!...
diye haykırmış günlerce
Irak güzelleri.
O narin mi narin
Serin mi serin yerde
Ihlamur ağaçlarının gövdesinde
Çöller kabarmış
Hüzün ve keder üzerine
Dökülmüş güller
Kerem ve Aslı'nın mezarının yanında
Dirim dirim kanlarla
Çelik zırlı askerlerin
mızraklarıyla
Toprağa düşmüş bir yiğit
Gülmüş gül boyu
Kerbelâ!... Kerbelâ!...

Tanzimat Dönemi'nde itibaren Türk şiiri Kerbela'yı bazen az sayıda bazen de sayıca çok bir şekilde konu edinmiştir. Bu şiirlere bakıldığında Habil ile Kabil'in misyonu İslamiyet döneminde Yezid ile Hüseyin ile temsil edilmiştir. Yezid, tarihteki bütün büyük zalimleri; Hüseyin ise mazlumları temsil ederken; Kerbela'da zalimliklerin yapıldığı bir yer olarak olumsuz bir örneklem olmuştur.

Hicretin 61. Yılında Muharrem'in onuncu günü Kerbela'da yaşanan mazlumla-zalimin evrensel çatışması modern şiiri de kaynaklık edecektir. Ancak bu tarihsel konuyu şiirin estetik ve olayları sanatsal olarak ele alma yönünü atlamak şaire de şiire bir şey kazandırmaz.

Tarihte kutsallığın, inanmışlık ve mazlumluğun gelecek için toplumsal bilince dönüşmesinde elbette şiirin katkısı olacaktır; çünkü edebiyatçı tarihten aldığını kendi tarzıyla kurgu haline getirebilir. Bu kurgu insana ve insanlığa kazanımlar sağlaması açısından önemlidir. Bu yüzden Kerbela konusu işlenmeye değer ayrıntılarıyla modern zaman şairlerine, şiirleri açısından önemli bir kaynaktır.⁴⁰

---

⁴¹ “Şiir” başlığının içeriğinde “Hasan Aktaş, Mersiyeden Modern Şiire Tarihin Kerbela Şuuru, “Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)”, 2, s. 302-349, Sivas 2010 ” adresli makalesinden genel olarak faydalanılmıştır. Makalede yer alan şiirlere de çalışmada yer verilmiştir.

3. TANZİMAT SONRASI TÜRK ROMANINDA KERBELA VAKASI

3.1. Tanzimat Sonrasında Kerbela Vakası'na Yer Veren Romanların Yapısal İncelemesi

Kerbela hadisesinin birçok türe etkisinin olduğunu ve bu noktada türleri nasıl şekillendirdiği yukarıda ifade edilmeye çalışılmıştır. Bundan sonrası için ise Tanzimat Sonrası Türk Romanında Kerbela Vakası nasıl ve hangi biçimlerde ele alınmış, bu konu incelenmeye çalışılmıştır.

Öncelikle ayrıntılı olarak ele alınacak romanlarla¹ ilgili kısa bir bilgi verilmiştir:

1. *Kerbela Faciası*²
2. *Kerbela Vakası ve Kerbelânın İntikamı*³
3. *Kerbela Şehitleri*⁴
4. *Kanlı Kerbelâ*⁵
5. *Kerbela*⁶
6. *Âh Kerbelâ*⁷
7. *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela*⁸
8. *Kerbela*⁹
9. *On Binlerin İhaneti*¹⁰
10. *Derin Yara Kerbela*¹¹
11. *Kana Susamıştı Çöller*¹²

---

¹ Bu kısımda Ahmet Turgut'un “*Aşkın Elçisi*” ve Sevgi Öz'ün “*On İki İmam ve Kerbela*” eserleri işlenen konu bağlamına tam oturmadığı için inceleme dışı tutulmuştur.

² Selâmi Münir Yurdatap, *Kerbela Faciası*, İstanbul 1959.

³ Ziya Şakir, *Kerbela Vakası ve Kerbelânın İntikamı*, İstanbul 1963.

⁴ Dâniş Remzi Korok, *Kerbela Şehitleri*, İstanbul 1967.

⁵ Necmi Onur, *Kanlı Kerbelâ*, İstanbul 1968

⁶ Murat Sertoğlu, *Kerbela*, İstanbul 1977.

⁷ Mehmet Kemâl Pilâvoğlu, *Âh Kerbelâ*, Ankara 1980.

⁸ Bekir Yıldız *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela*, İstanbul 1997

⁹ Semih Tufan Gülaltay, *Kerbela*, İstanbul 2000

¹⁰ Mehmet Yavuz Arıtürk, *On Binlerin İhaneti*, İstanbul 2002.

¹¹ Fırat Dede, *Derin Yara Kerbela*, Ankara 2002.

12. *Aşkın Şehidi*¹³

13. *Kerbela: Aşk'a Bela: Hz. Hüseyin*¹⁴

Ayrıntılı olarak ele alınan 13 romanda da¹⁵ öncelikle eserlerle ilgili bilgilere giriş cümleleri eşliğinde analiz eksenli yer verilmiştir. Sonrasında ise tüm romanlarda tema, bakış açısı, şahıs kadrosu, zaman, mekân incelemeleri ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu kısmın sonunda ise bahse konu olan 13 romanın olay örgüsünün, üç bölüm halinde eserlerde nasıl işlendiği ve bu eserlerdeki olay örgüsü ile dil unsurları arasındaki bağın ifadesi ile bu kısım sonuçlandırılmıştır.

Ayrıca

“Edhem Efendi'nin **Vak'a-i Kerbelâ**'sı (İstanbul 1291), Sâfî'nin **Kerbelânâme**'si (Türk Dil Kurumu Ktp., nr.84), Halis Efendi'nin **Vak'a-i Kerbelâ**'sı (İÜ Ktp., Ty, nr.2445), İbnürreşad Ali Ferruh'un **Kerbelâ**'sı (Paris 1305), Hilmizâde İbrâhim Rifat'ın **Hüseyin Radıyallahü anh Vak'a-i Dilsûz-ı Kerbelâ**'sı (İstanbul 1326), Mehmet Nâzım'ın **Kerbelâ**'sı (İstanbul 1327), Mîr Câferzâde Mîr Mehmed Kerim'in **Kerbelâ Yankısı** (Bakü 1329), Kemâleddin Şükrü'nün **Kerbelâ: İslâm Tarihinde Nifak Hasan-Hüseyin, Muaviye-Yezid** (İstanbul 1928) (...)”¹⁶

gibi eserlerde gerek Tanzimat öncesi, gerekse de Tanzimat sonrası Türk Romanı'nın ürünlerindedir; ancak bu eserler günümüz Türkçesi ile basılı olmadığından çalışmaya dâhil edilmemiştir. Daha çok 1923 sonrası yazılan eserler ele alınmıştır. Daha önce bu eserlerle ilgili tespit edilebildiği kadarıyla Mehmet Nâzım'ın **Kerbelâ**'sı hakkında çalışma yapılmıştır:

“**Kerbelâ**: İsminden de anlaşıldığı gibi Kerbelâ vak'asının, Hazret-i Hüseyin'in şehâdetinin mevzû alındığı bu eserde (...) her iki tarafın da maksat ve fikirleri tahlil edilmiştir. Kerbelâ, Nâzım Paşa'nın san'atlı, seci'li birçok cümleleri içine alan, manzum üç parçayı da ihtivâ eden bedî'î kıymeti hâiz bir eserdir. Balkan savaşları sırasında neşredilmiş olması da mânalıdır”¹⁷

¹² Habib Mert, *Kana Susamıştı Çöller*, İstanbul 2007.

¹³ Ahmet Turgut, *Aşkın Şehidi*, İstanbul 2011.

¹⁴ Sinan Yağmur, *Kerbela: Aşk'a Bela: Hz. Hüseyin*, İstanbul 2012.

¹⁵ Belirlenen romanlarla ilgili alıntılar bu eserlerden yapılmıştır; yapılan alıntılar, eserlerle ilgili bölümün içeriğinde sayfa numaraları ile belirtilmiştir.

¹⁶ Mustafa Uzun, “Kerbelâ”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 25, Ankara 2002, s. 275.

¹⁷ Fevziye Abdullah Tansel, “Mehmed Nâzım Paşa”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14, Ankara 1966, s.163.

Bu noktada romanlarla ilgili bazı hususlar ifade edilerek değerlendirmelere geçilmiştir:

- a) Ele alınan eserlerde adları geçen tarihsel kimliklerle ilgili olarak, yazarların isimlendirmeleri incelemelerde kullanılmıştır. Bu yzden saygı ifadesi olan Hazreti gibi sözcükler ya kullanılmamış ya da eserlerdeki farklı kullanım şekilleriyle belirtilmiştir.
- b) “*Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı*” eseri iki ayrı cilt olmasına rağmen bütünlüğe uygun olması açısından tezde birlikte ele alınmıştır.
- c) “*Âh Kerbelâ*” eseri çok kısa olduğu için genel olarak ele alınmış ve roman unsurları açısından çok fazla ayrıntıya girmeden incelenmiştir.
- d) İncelenen romanlar ile ilgili en son 2012 yılında çıkan eserler çalışmaya dâhil edilmiştir.

3.1.1. Kerbelâ Faciası

Eser, *Kerbelâ Faciası*¹⁸, yazarın ifadesinde söylediği gibi “*Nûrulayin fi Meşhe hedil Hüseyin*” adlı eserinden istifade edilerek yazılmıştır.

Eserde konu olarak Kerbelâ Vakası’na giden süreç ve olayın olduğu zaman dilimi işlenmiştir. Bu eksende devam eden konu bütünlüğü, aşağıda eserin temasının işlendiği kısımda da görülebileceği gibi birçok ara konulara işaret etmiştir.

Eserde ayrıca, son kısımda Yezid’in akıbetine dair bir parça vardır. Yazar bunu kendi ifadeleriyle, Hacı Nureddin’in rivayeti olarak eserine koyduğunu söylemiştir.

---

¹⁸ Selâmi Münir Yurdatap, *Kerbelâ Faciası*, İstanbul 1959.

Eserde yine yazarın ifadelerinde söylediği gibi; “İslâm tarihinin bu kanlı faciası her ne kadar muvakkat bir zaman için kapandıysa da birkaç yıl sonra tarihlerde görüldüğü gibi birçok kanlı hadiselerin çıkmasına sebep olmuştur.” (s. 48)

3.1.1.1. Tema

Yazar, eserinde her zaman diliminde görülebilecek bir hukuksuzluk örneğini Kerbela Vakası ekseninde işlemiştir. *Kerbelâ Faciası* eserinde Yurdatap, haklı-haksız, iyi-kötü, zalim-mazlum, doğru-yanlış mücadelesini tema olacak biçimde ele almıştır.

Eserde ana tema ise “ortaya konan tavır, davranış ve mücadelelerin kapanmayacak bir biçimde güzelliklere ve kötülöklere sebep olması her zaman muhtemeldir” fikridir denilebilir. Yazar da bu durumu eserin sonunda ifade etmiştir. Yazarın aşağıdaki ifadesinden Kerbela vakasının bir sonuç değil aslında birçok kötü başlangıcın sebebi olduğu görülebilir:

“İslâm tarihinin bu kanlı faciası her ne kadar muvakkat bir zaman için kapandıysa da birkaç yıl sonra, tarihlerde görüldüğü gibi birçok kanlı hâdiselerin çıkmasına sebep olmuştur.” (s. 48)

“Muaviye ölmeden önce Yezid’e adaletli olması, kimseden kendisini yüksek görmemesini, Peygamber ailesine iyi muamele etmesini, Hüseyin erkeklik çağına girince de hükümdarlığını ona devretmesini sıkı sıkı öğütler.” (s. 4)

Bir yöneticide olması gereken özellikleri Muaviye’nin öğütleri şeklinde vurgulayan yazar, bir yöneticide olmaması gereken özellikleri de Yezid’in şahsında ve verdiği emirlerle vurgulamıştır.

“Muaviyenin oğlu Yezid, babasından kendisine intikal eden hükümdarlık tahtına iyice yerleşip hükümeti eline alınca ölmeden evvel babasının verdiği öğütleri hiçe sayarak halka zulmetmeğe ve cefa göstermeğe, bazılarının mallarını gaspedip öldürmeğe başladı.” (s. 6)

Yazar, Yezid’in şahsında kötü yöneticileri modelleştirirken, kötü bir yöneticinin altındaki yönetim idaresindeki şahısları da kendisi gibi kişilerden seçeceğini de İbn Zeyyad yönlü ifade eder.

“Bunlardan bilhassa Kûfe ve Basra valisi Ubeydullah İbni Zeyyad çok zalim ve merhametsiz bir adamdı.” (s. 6)

Yazar, Ubeydullah İbni Zeyyad’ın ve vekilinin baskılarından bunalan Kûfe halkının kurtuluşu için yegâne çarenin H. Hüseyin olduğunu, Kûfe halkına söylettirir. Bir nevi zalimlik temsilcisi olarak tanıtılan Yezid’e karşı iyiliğe yelken açan bir baş gerekmektedir. Kûfeliler H. Hüseyin’i istemektedir. Böylece O’na bir mektup yazarlar:

“Biz Kûfe halkı namına bunu size haber veriyoruz ki, Yezid ile valisi Ubeydullah bin Zeyyadın zulüm ve işkencelerinden, haksız muamelelerinden bıktık usandık. Böyle bir hükümdarı istemiyoruz. Zaten bu hükümdarlık hakkı sizindir. Bu mektubu alır almaz hemen buraya geliniz, size biat edelim ve sizi Emirülmü’minin diye tanıyalım.” (s. 7)

H. Hüseyin siyaset işlerine karışma yanlısı değildir; kendisine haksızlık yapılmıştır ama dedesinin, babasının topraklarında kalmak O’nun için daha önemlidir. “(...) dedemin, babamın büyüyüp yetiştiği topraklarda kalmak ve Allah ne verdi ise onunla iktifa ederek yaşamak isterim. Her türlü sıkıntıya, açlığa tahammül edeceğim.” (...) (s. 5)

“(...) bu mesuliyetli işe girmeğe çekinirim. Ben ömrümün sonuna kadar Mekkede ibadetle meşgul olacağım” (s. 7)

Sonrasında H. Hüseyin, gelen mektuplara dayanamaz ve yola çıkmaya karar verir Kûfe’ye doğru. Kûfe halkı H. Hüseyin’i beklerken; H. Hüseyin’in Kûfe’ye doğru yola çıktığını duyan Yezid, İbni Zeyyad’ı Kûfe halkına gönderir. İbn Zeyyad, Yezid’in ağır emirlerini halka tebliğ etmiştir ve halk da tekrar Yezid tarafına dönmüştür. Yazar, Kûfe halkının sözlerinde durmayan insanlar olduğunu Muhammed Hanefi’nin sözleriyle H. Hüseyin’e söyletmiştir. Burada da Kûfe’ye yönelik böyle bir tema vardır:

“Kardeşim! Dedi. Senin Kûfe’de Irak’ta işin ne? Onlar sözlerinde durmayan insanlardır. Merhametleri de yoktur. Meşhur sözdür (Elkûfi lâ yûfi) Kûfeli vefasızdır.”(s. 11)

Yurdatap, H. Hüseyin’i iyilerle resmetmiştir. Müslim bu resimde önemli yer tutar. “İyiler iyilerle, kötüler kötülerle beraber bulunur” düşüncesini romanda sıklıkla yazar işlemiştir. Müslim de, H. Hüseyin gibi bir kahramandır. Kahramanların ölüm karşısında bile geri durmayacağını yazar, Müslim şahsında öne çıkarır:

“Müslim, büyük bir cesaretle, - Ben onu emir tanımıyorum. Hüseyinden başka emir yoktur. Ve bu hak onundur. Ben ölümden korkmuyorum.” (s. 26)

Romandaki bir diğer temada yapılan zalimlikler, nankörlükler, acımasızca ve haksızca işlenen kötülükler, belli bir zaman fenalıklar çizgisinde duran insanları da H. Hüseyin çizgisi olan iyiliğe yönlendirmesidir. Bu yönelenler romanda İbn Zeyyadın kumandanlarından Hür ve oğlu Hacer’dir. Hacer, H. Hüseyin’e şunları söyler:

“Ya Hüseyin! dedi. Ben senin tarafına geçip seninle beraber bu nankörlere karşı savaşmak istiyorum.” (s. 32)

Yurdatap’ın vermek istediği diğer temada düşmanın mücadelesinde ne kadar sert ve insancıl olmayan bir yöntemle gayret gösterdiğiidir. Nitekim H. Hüseyin ve yanındakilere bir yudum su dahi vermemişlerdir.

“Ya Rabbim! Dedi. Sana şikâyet ediyorum. Bana ve akrabalarım bir yudum suyu bile çok gördüler. İçmeme mâni oldular” (s. 39)

Yazar, eserinde İslam savaş hukukuna uygun davranmamayı H. Hüseyin’in yakınlarına ve H. Hüseyin’e yapılanlarla göz önüne getirir. İslam savaş hukukunda gayr-i Müslimle dahi olsa herhangi bir savaş durumunda kadınlar, çocuklar, yaşlılar, din adamları öldürülemez. Savaşta düşman olarak görülen topluluğun ölümlerine dahi

saygı duymak esastır. Ölülerin uzuvlarını kesmemek de bu olguya dâhildir, fakat aşağıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere eserde H. Hüseyin ve Yezid ordusu arasındaki savaşta, Yezid'in askerleri hukuksuzluğun birçok niteliğini sergilemişlerdir.

“H. Hüseyin daha sözünü bitirmemişti ki vicdansız ve merhametsiz birisi tarafından atılan zehirli bir ok çocuğun vücuduna saplandı.” (s. 38)

“Şammar, müstehzî bir tavırla:

- Seni susamış bir halde öldürmek istiyorum.

Diyerek H. Hüseyin'in başını kesti. Bir mızrağın ucuna takarak İbn Zeyyada verdi.” (s. 41)

“Yezidin taraftarları bu emri alınca hemen çadırların yanına koşarak ne buldularsa yağma ettiler, kadınların kızların ve küçük mâsum yavruların feryatlarına, yalvarışlarına ehemmiyet vermeden üstlerindeki elbiseleri, ziynet eşyalarını aldılar. Kadınların küpelerini zorla aldılar. İtiraz edenleri döğdüler” (s. 42)

Eserde, örneği görülebilecek son temada menfaatlerin, ödül alma gayesinin, makama ulaşma hırsının insanın kendisine sunulan özelliklerinden ayırarak, insanı farklı bir boyuta alçaltmasıdır.

“H. Hüseyin inler gibi bir sesle:

- Bu büyük suçu işlemekten vicdanım azap duymuyor mu, zalim, kaatil olmak mı, daha iyi yoksa Yezidin vereceği mükâfat mı?

Şammar dünyada menfaatten başka bir şey düşünmeyen âdî ruhlu bir adımdı. Sıkılmadan şu cevabı verdi:

- Yezidin vâdi elbette daha iyidir.” (s. 41)

3.1.1.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Selâmi Münir Yurdatap, *Kerbelâ Faciası* eserinde hâkim bakış açısını ve yazar anlatıcısını kullanmıştır. Yazar, olaylara vâkıftır; kötü düşünceleri de iyi düşünceleri de seçerek okuyucuya aktarır. Yazar, romanın genelinde özellikle kahramanların bilinçaltı veya zihinlerinden geçenleri, kısacası aslında ne demek istediklerini aktarır.

Müslim'in, Hâni'nin evinde İbn Zeyyad'ı öldürmek istemeyişi Müslim'in ağzından O'nun karakterini bilen bakış açısı tarafından olumlu olacak biçimde sunulmuştur.

“Doğrusunu söyleyeyim mi? Bu işe tam teşebbüs edeceğim sırada, sanki bir el beni tutup mâni oluyor. Daha doğrusu arkadan adam vurmağa alışık değilim.” (s.18-19).

Eserde hâkim bakış açısı olduğuna dair örnekler fazlasıyla mevcuttur.

“15 Zilhicce sabah, Hüseyin ile aile efradı develerine binerk Kûfey hareket ettiler. (...)” (s. 28)

“H. Hüseyin son bir hamle ile düşman saflarının içine girerek beşer kuvvetinin fevkind bir gayret sarfıyla birkaç atlıyı yere serdi.” (s. 39)

Yazar anlatıcı romanda kendisini, tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur. Yazar anlatıcının bakış açısını irdelendiğinde olumlu yöndeki tavrının H. Hüseyin, H. Hüseyin'in aile efrâdının, Müslim'in ve H. Hüseyin'e destek çıkanların yanında olduğu görülebilir. Romandaki karşıt unsur olan Yezid ve adamları (İbn Zeyyad ...) ise eleştirel yönde sunulmuştur. Hazreti Ali'nin vefatından sonra hükümdarlığı ele alan Muaviye ise olumlu yönleriyle ele alınmıştır. Bu kısım Muaviye'nin yazar anlatıcı tarafından nasıl ifade edildiğinden başlayarak, Yezid ve sonrasında H. Hüseyin'in ele alındığı yönü göstererek bitirilecektir:

“Hazreti Ali'nin vefatından sonra hükümdarlığı ele alan Muaviye uzun bir müddet Peygamberin sülâlesine ve Hâşim oğullarına hürmet göstererek kendi oğullarından fazla onları himaye etmişti. Bilhassa H. Ali'nin oğlu Hüseyine ve kardeşlerine iyi muamele ediyordu.” (s. 3)

“Yezid, bir müddet babasının matemini tuttuktan sonra zevk sefâ âlemlerine daldı. Sarayına çeşit çeşit güzel cariyeler getirerek gece gündüz içmeğe ve eğlenmeye başladı. Devlet adamlarına bu yaptıklarını görmemeleri için bol bol para dağıttı. Babasının öğütlerini tutmıyarak H. Hüseyine ve akrabalarına verilen maaşları kesti ve onlara ehemmiyet vermemeğe başladı.” (s. 4)

“H. Hüseyin, bunu işitince onlardan evvel davranarak üzerlerine yürüdü. Babası Hazreti Ali'yi andıracak bir hamle ile sağa sola kılıç sallayarak bazan da

hasımlarını atlarının üzerine atarak onlara oldukça mühim ziyanlar verdi. Bindığı hayvan da ondan aşağı kalmıyordu.” (s. 33)

Kerbelâ Faciası adlı eserin iç kapak sayfasında şöyle bir ifade mevcuttur:

“Bu eser birçok İslâm tarihlerinden ve bilhassa meşhur ulemalardan Ebi İshak Elesfrani’in Nûrulayin fi Meşhe hedil Hüseyin adlı eserinden istifade edilerek yazılmıştır.”

Yazılan yukarıdaki ifadeden, yazarın farklı bir eserden istifade ettiği anlaşılabilir.

Hani’nin evinde Müslim, İbn Zeyyad’ı öldürecek; fakat Müslim bir türlü bunu yapmaz. Hani’de Müslim’in dikkatini çekmek için bir türkü okur:

“Bunun üzerine onun nazarı dikkatini celbetmek için tercümesi şu yolda olan bir türküyü yüksek sesle okumağa başladı:

Selmaya selâm götür.
Sana da saygım olsun
Susadım su yok mudur?
Buraya bak ne görürsün
Çık işini gör onun
Belki su da bulursun.” (s. 18)

Yazar, görüleceği üzere -tercümesi şu yolda- diye bir ifade kullanarak, istifade ettiği kaynağı işaret etmiştir.

Yazar anlatıcı, romanda kendi yorumlarını ifade edecek şekilde araya girerek okuyucuyu etkilemeye çalışmıştır.

H. Hüseyin Fırat’ın kıyısında su içmek istemiştir. Atılan bir ok onun su içmesine mani olmuştur. Yazarda bu noktada devreye girer. “Meşhur bir söz vardır. (Su içene yılan bile dokunmaz). Fakat İbni Zeyyadın adamları yaptıklarıyla yılandan daha korkunç ve daha vahşi olduklarını ispat etmişlerdir.” (s. 39)

Romanın son kısmında da yazar okuyucuya Yezid'in akıbeti ile ilgili rivayetler olduğunu ifade eder ve bir yol gösterici gibi Kerbela Vakası'nı nazım bir biçimde okura aktarır.

“Yezid'in akıbeti hakkında birçok rivayetler vardır. Burada Kerbelâ vak'asını bundan birkaç yüz sene evvel Türkçe olarak nazma çeviren Hacı Nureddin'in rivayetini dinliyelim.

Yezid zülme döktü kanlar
Dolastı âkıbet boynuna onlar
Acemde var idi bir Hoca ulu
Bile dört yanında cümle kulu. (...)" (s. 44)

Hacı Nureddin'in rivayetinden sonra yazar anlatıcı Kerbela Vakası'nın yeni hadiselerle yol açtığını ifade eder ve roman sonlanır. “İslâm tarihinin bu kanlı faciası her ne kadar muvakkat bir zaman için kapandıysa da birkaç yıl sonra, tarihlerde görüldüğü gibi birçok kanlı hâdiselerin çıkmasına sebep olmuştur. (s. 48)

3.1.1.3. Şahıs Kadrosu

Kerbelâ Faciası eserinde şahıs kadrosu ile ilgili hemen dikkati çekecek önemli husus, genelde Kerbela romanlarında olumsuz bir şekilde ele alınan Muaviye'ye karşı yazarın ılımlı bir tavır takınmış ve bu tavırla birlikte olumlu bir model çizmiş olmasıdır.

“Akıllı, tecrübeli bir adam olan Muaviye, daha fazla bir şey söylemiyerek gözlerini ebediyen kapadı.” (s. 4)

Yazar, ayrıca Muaviye'ye diğer eserlerde net görülemeyecek sözler söyletir: “Hüseyin erkeklik çağına girince, onu Mekke'ye gönder ve hükümdarlığı ona devret, çünkü bu hak onundur. Zinhar onu darıltma ve bu öğütlerimi ihmal etme.” (s. 4)

Hükümdarlığı babasından alan Yezid, bambaşka tavırlara girmiştir ve olumsuz bir şekilde yazar tarafından ifadelendirilmiştir.

“Yezid bir müddet babasının matemini tuttuktan sonra zevk sefa âlemlerine daldı. Sarayına çeşit çeşit güzel cariyeler getirerek gece gündüz içmeğe ve

eğlenmeye başladı. Devlet adamlarına bu yaptıklarını görmemeleri için bol bol para dağıttı.” (s. 4)

Hüseyin ise hakkından feragat etmiş; okuyucuya olumlu gelecek bir tavırla yansıtılmıştır.

“Böyle şeylerle uğraşmak istemem. Ben artık burada (...) Allah ne verdi ise onunla iktifa ederek yaşamak isterim.” (s. 5)

Yezid nasıl yansıtıldıysa, Yezid’in atadığı valilerde direkt yazar tarafından verilen bilgilerle “zalim, merhametsiz” olarak yansıtılmıştır.

“Bunlardan bilhassa Kûfe ve Basra Valisi rbeydullah İbni Zeyyad çok zalim ve merhametsiz bir adamdı.” (s. 6)

H. Hüseyin Kûfe’den gelen mektuplarla Kûfe’ye gitme isteğindedir. Ancak H. Hüseyin’e uyarılar yapılır. Kûfe şehir olarak şahıslştırılmış ve örnek olmayacak bir hüviyette yansıtılmıştır.

“Onlar sözlerinde durmıyan insanlardır. Merhametleri de yoktur.” (s. 11)

H. Hüseyin’e destek verenler, onunla birlikte olanlar ise olumlu yönleriyle yansıtılmıştır. Hatta düşman olarak görülen insanlara bile insanî değerlerle muamele edilmiştir. “Bu işe tam teşebbüs edeceğim sırada, sanki bir ol beni tutup mâni oluyor.” (s. 19)

Eserin genelinde belli yerlerde de yazar kendi bilgi vermelerinin dışında bazı şahısları, bazı şahıslarla tanıtmış ve şahısların özelliklerini vurgulamıştır.

“-Annen, sana Hür adını takmakla çok isabet etmiştir, hür yaşadım, hür ölüyorsun.” (s. 33)

Eserde, H. Hüseyin'in başını kesen Şammer de, Yezid'in vereceği mükâfatı H. Hüseyin'in başından değerli bulur.

“-Bana Şammer bin Zilcevsen derler, senin başını kesip hükümdar Yezidin vaat ettiği mükâfatı alacağım.”(s.41)

Eserde, H. Hüseyin'in atı da unutulmamıştır:

“Sadık atı yanından ayrılmamış, sahibinin intikamını almak istemiş gibi yanına yaklaşıp çifte atıyordu. Bir aralık hayvan yüksek sesle kişneyerek şehit olan sahibinin çadırına doğru gitti.” (s.41-42)

3.1.1.4. Zaman

Kerbelâ Faciası'ndaki zaman dilimi, konusal anlamda, kronolojik tarihsel zamana uygun ilerlemiştir. Eserde vaka zamanı Muaviye'nin hükümdarlığından alınıp H. Hüseyin'in kesik başının Yezid'in yanına getirilmesi arasında geçen zamandır. Ayrıca yazar, manzum bir rivayetle Yezid'in akıbetini de anlatmıştır.

Eserdeki olayların geçtiği zaman dilimine dair;

“Hazreti Alinin vefatından sonra (...)” (s. 3)

“15 Zilhicce sabahı, Hüseyin ile aile efradı (...)” (s. 28)

gibi zaman ifade eden gruplar vardır.

Genel anlamda eserde geriye dönüşler, zamanı yoğun olarak yaşama gibi durumlara sık rastlanmaz. Buna benzer durumlar geçmişteki yaşanmış olayları ifade sadedinde “hatırlatma” anlamındadır.

“Bunlar vaktiyle babamıza da gadretmişlerdi. Kardeşine de aynı şeyi yaptılar. Bu gibi insanlarla işimiz yoktur.” (s. 11)

Eserde;

“Birkaç günlük yolculuktan sonra (...)” (s. 10)

“O gece hükümet konağında yatan (...)” (s. 15)

“Bir saatlik bir savaştan sonra (...)” (s. 31)

“O sırada (...)” (s. 36)

“H. Hüseyin, ertesi sabah” (...) (s. 38)

gibi zaman ifade eden genel ifadelerde netlik yoktur. Bu da zaman sözcüklerinin birçoğunun olayı anlatmak için giriş sözcüğü olduklarını gösterir.

3.1.1.5. Mekân

Kerbelâ Faciası 'nda bilindiği gibi tarihsel bir olay anlatılmaktadır. Olayların geçtiği yerlerin isminin verilmesi esere sahilik katmış ve okuyucuya genel hatlarıyla bilgiler vermiştir.

Eserde mekânla ilgili bazı nitelendirmelerin şehirle nasıl özdeşleştiği görülebilir.

“Meşhur sözdür (Elkûfi lâ yûfi) Kûfeli vefasızdır.” (s. 11)

“Kerbelâ Kerb (sıkıntı, üzüntü demek) ve belâdan müteşekkil bir kelime diye mırıldandı.” (s. 29)

Eserde, mekân bir blok halinde ifade edilir genelde; çok fazla ayrıntıya girilmez. Bu noktada eserde mekâna dair bir statiklik vardır.

“Bir müddet Medine’de oturan H. Hüseyin ile aile efradı, nihayet Mekke’ye hareket ettiler.” (s. 5)

Eserde ayrıca mekâna hemen hemen hep yazar anlatıcının gözüyle bakılmıştır. Bu durum romandaki anlatım tarzından da kaynaklanmaktadır.

Eserde mekân tıpkı zaman kavramında olduğu gibi anlatılan olayın gölgesindedir ve de geçiş için kullanılmış gibidir. Kısacası mekân, olayın anlatılmasında somutlaştırma görevi icra etmiştir.

3.1.2. Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı

*Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı*¹⁹ eseri iki ayrı ciltten meydana gelmiştir. Birinci ciltte Kerbelâ Vakası, ikinci ciltte de Kerbelânın İntikamı anlatılmıştır.

Yazar eserinin başına koyduğu “Kerbelâ Vakasının esrarı, Âl-i Muhammed ve Âl-i Süfyan, İslâm tarihinin en mühim noktası, Alevilik nedir ve nasıl çıktı? , Türk kahramanı Horasanlı Eba Müslim” şeklindeki özet bilgilerle kitabın nasıl bir süreçte ilerleyeceğini göstermiştir.

Hazreti Ali’nin şehadetinden önceki zaman diliminde başlayan konusal takip birinci ciltte Hüseyin’in başının Yezid’in sarayına getirilmesiyle son bulur; ikinci ciltle birlikte düşünüldüğünde ise Kerbelâ’nın intikamını alan Eba Müslim’in öldürülmesiyle eser son bulmuştur.

3.1.2.1. Tema

Yazar, *Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı* eserini tarihten motiflerle süsleyerek, klasik anlamda yine aralara girerek, gerçekleşen olayın (Kerbelâ Vakası) sebeplerini ifade ederek diğer eserlerden yana farklılık sunmuştur. Yazar, kendi bakış açısına göre özellikle tarihsel anlamda bilgi vermeye başlamadan önce Şii ve Sünni mücadeleleri, Muaviye’nin durumu, İslam dünyasının arasının açılması gibi durumları aile rekabeti zaviyesinden değerlendirmektedir.

---

¹⁹ Ziya Şakir, *Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı*, İstanbul 1963.

“Yüzlerce milyondan mürekkep İslâm camiası arasına nifak sokmak, on dört asırdan beri Şîî ve Sünnî adı ile birçok muharebelere sebebiyet veren ve bu yüzden birçok felâketler doğurmuş olan bu masum aile rekabeti, neden ileri gelmişti?”(s.31)

Yazar, ölüm temasını “var olmak için ölmek” şeklinde dile getirmiştir. Hüseyin’in şahsında özellikle bu durum görülebilir. Hüseyin ölümüyle Emevi saltanatının yıkılacağına inanılmaktadır.

“Yolunun üzerinde ölümle karşılaşmak ihtimali olduğunu biliyorum ve bu ölüme karşı, bile bile gidiyorum. Fakat şundan eminim ki, vücudumdan akacak kanlar, Emevi saltanatını yıkacak.. İslâm âleminin mukadderatı, bu hilekâr ve zalim unsur elinden kurtulacak.. demişti.” (s. 189)

Eserde öne çıkarılan bir diğer tema Hüseyin’in şahsında lider sorumluluğu, maiyetindekilerin mesuliyeti ve lider şefkati kavramlarıdır.

“Şimdi buraya sizden bir ricaya geldim. Beyhude yere, benim korkunç mukaddeatıma iştirak etmeyin. Beni Ehli Beytin ilk burada bırakarak derhal Medineye avdet edin, ve benim omuzlarıma mânevi mesuliyetin ağır yükünü yükletmeyin .”(s. 193)

Yazar, Kerbelâ Vakasının sebepleri ekseninde şu temayı işlemiştir:

“Emevi saltanatını yaşatmak, İslamiyet’i yaşatmaktan daha önemlidir.”

Yazar, bu durumu daha önce ifade edildiği gibi aile rekabetine bağlamaktaydı.

Yazar günümüzde de örnekleri sıkça duyulan Kur’an-ı Kerim’in ayetlerini istedikleri gibi evrip çeviren, sonrada onlarla kendince görüşler ortaya koyan, Kur’an-ı Kerim’i, Kur’an-ı Kerim’in bütününe bakmadan açıklamaya çalışan birtakım kişi ya da gruplara da uygun düşebilecek bir noktaya işaret etmiştir ki bu önemli bir tema sayılabilir:

“Ya Ömer!. Sen, Kur’ânın o âyetinin mânasını işine geldiği için istediğin gibi bir şekilde yanlış tefsir ettin.” (s. 219)

Bazen vicdanın sesini dinlemek, olduğun yerden farklı bir durumda olmayı gerektirebilir. Vicdan; hakkın, haklının yerini işaret eder. Yazar, Hür'ün, İbn Ziyad'ın ordusundan Hüseyin'in tarafına geçmesinde vicdan terazisinin şaşmazlığına vurgu yapar.

“Şunun için ki, tam yüz defa faik bir kuvvetle Hüseyin'in üzerine saldırmak, mertliğin şanına lâyük değildir. Bâhusus Hüseyin, hem (hak) sahibi, hem de Peygamberin en sevgili torunudur. Şimdi, onunla mukatele ve muharebeye kalkışmak, (bâtil) ve nâmertçesine bir iş değil midir?” (s. 223)

Kerbelâ Vakasını anlatan eserinin birinci bölümünde genel olarak Hüseyin ve yanındakilerin şehitliğe giden durumları ayrıntılarıyla ifade edilirken, eserin birinci bölümünün son kısmında yazar, düşünceleriyle Emevi hükümetinin yanlışlıklarının, İslamiyet'i geri bıraktığı fikrini savunmuştur. Bu durumdan İslamiyet'i, eserin ikinci kısmında görülecek olan Horasanlı Ebâ Müslim kurtaracaktır.

“Fakat hakikatte Emevilerin bütün bu fütûhatı; sadece bir toprak kazanmaktan ibaretti. Çünkü, merkezi şamda bulunan Emevi hükümetinin siyaseti, idaresi altına aldığı yabancı milletleri bütün insanlık haklarından mahrum etmiş, refah ve saadetten mahrum bıraktığı milletleri kendinden nefret ettirmişti.” (s. 256)

Kerbelânın İntikamı adlı ikinci bölümde Kerbelâ şehitlerinin intikamını almak isteyen İbrahim ve Muhtar tema yönünden kanlarını ve canlarını amaçlarını gerçekleştirme ekseninde verebilecekleri şekilde kişiselleştirilmiştir.

Yazar, ikinci bölümde de ileri seviyede Emevi hükümetini ve Emevi halifelerini tahkir etmiş, özellikle bazı halifelerin uygunsuz bir yaşam sürdürdüklerini tarihsel tarzda bir sunum tarzı benimseyerek okura ifade etmiştir.

Yazar, eserin genelinde bir takım görüşlerini mesaj şeklinde ifade etmiştir. Bu yargılar temasal anlamda öne çıkarılmış ve bu görüşler net doğrular şeklinde sunulmuştur.

Bu kısımlardaki yazarın bazı ifadeleri şöyledir:

“İşte, Hazreti Muhammed’in Ehli Beytini sevenler tarafından bu suretle tesbit edilen imamet sıfat ve makamı, İmamı Ali’nin vefatından sonra, evvelâ İmamı Hasana, sonra İmamı Hüseyine ve onun şehadetinden sonra da (Ali – Zeynel-âbidin)e intikal etmişti.” (s. 387)

Yazar, Kербela’nın intikamının alınması hususunda Eba Müslim şahsında farklı noktaları dile getirir ve Emevileri Eba Müslim’in verdiği emirler doğrultusunda okuyucu gözünde mahkûm eder. Örneğin; teravih namazının ilga edilmesiyle, bu durmun daha önce Muaviye’nin halkı meşgul etmek için ortaya koyduğunu belirtmesini, yazar öne çıkarmıştır.

“Aynı zamanda, bayram namazının erkânı üzerinde Emevîler tarafından yapılan tadilâtı kaldırmıştı. Beş gün sonra kılınacak bayram namazından şu emirleri vermişti:

- Namazdan evvel, hutbe ve ezan okunmayacak ... kamet getirilmeyecek ...

Halbuki Emeviler namazdan evvel hutbe ve ezan okurlar; kamet getirirlerdi.(...) Eba Müslim, o gecedan itibaren teravih namazını da ilga etmişti. Çünkü, teravih namazı, birinci Emevi halifesi (Muaviye) tarafından icadedilmişti. Bunun sebebi de, halkı bu namaz ile meşgul ederek, dedikoduların önüne geçmekti.” (s. 427)

Yazar, Emevîlerin yaptıklarının cezasını çektiklerini belirtip, Ebâ Müslim’in şahsında zûlmün cezasız kalmayacağı” temasını işler.

“Emevîler, hilâfeti kanla, hançerle, zehirle gasbetmişler; zulümle, kahırla idame etmek istemişler; tam bir asır zarfında haksız yere kestikleri milyonlarca mâsum insanın pıhtılaşmış kanları üzerinde emsalsiz bir sefahet ve şenatle saltanat sürmüşlerdi. (...) Emevi hanedanının şevket ve azameti (Ebâ Müslim)in indirdiği darbelerle sukut etmiş, yerlere geçmiş ” (s. 466-467).

Yazar, gücün nasıl sarhoşluk meydana getirip, alınan kararlarda tek adamlığın verdiği yanlışlıkların nerelere gideceğini, zamanında güçsüz olan bir insan veya devletin kendisine yapılan haksızlıkları; güçlü olduğunda kural tanımazlık içinde başkalarına yapılabileceği temalarını da öne çıkarır.

“Artık, intikam hududundan çıkarak, kıpkızıl bir vahşet manzarası halini alan bu hareketinin, bir gün gelip de tarihin nefretine uğrıyacağını hesap etmemiştir” (s. 470)

Yazar, Ebu Müslim’in öldürülmesi olayında da ihanet, yalan ve iftira temalarına vurgu yapar ve Kerbelâ’nın İntikamı adlı eserine böylece nokta koyar.

3.1.2.2 Bakış Açısı ve Anlatıcı

Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı eserinde yazar anlatıcı ile hâkim bakış açısı kullanılmıştır.

Eserde, yazar anlatıcı, olay örgüsünü üst bir varlık gibi kurmuş ve yönlendirmiştir. Birçok noktada yeni bir yola girerken, yeni bir şahısla tanışırken yazarın anlattıklarıyla durum bilinebilir.

“Küfede bu kanlı hâdisenin cereyan ettiği gün (Şam) ve (Mısır) da da iki mühim vaka zuhura gelmişti.” (s. 21)

“Fakat, çöl yolunda pusu tutanlar; alaca karanlıkta, bir hecin devesinin süratle kasabadan çıktığını görür görmez, derhal yola atılmışlar, hecinin yularlarına yapışmışlar, üstündeki adamı yere almışlardı.” (s. 20).

Okuyucuyu yönlendirici bir tarzda yazılan eser, olayları naklederken belli durumlarda yazarın bakış açısından okura gösterilir.

“Yezid, saltanat makamını hükûmet idaresinden ziyade, bir sefahat kaynağı telâkki etmişti. Onun düşündüğü şey, hükûmet işlerini bir heyete bırakarak av eğlenceleri, kadın ve içki âlemleriyle vakit geçirmektir.” (s. 115)

Eserde, yazar anlatıcı geleneksel bir anlayışla kendisini gizlemez; anlatılan olayın akabinde sebep-sonuç ilişkisi kurar, açıklamalar ve yorumlamalarda bulunur.

“(Abdi Menaf)’ın vefatından sonra, onun yerine geçen Haşim, işleri şu şekilde tanzim etmiştir: ” (s. 33)

Hâkim bakış açısıyla kaleme alınan eserde yer yer yazar, okuyucu ile eser arasında giderek değerlendirmelerde bulunur, olay örgüsünün akışı bu noktalarda kesintiye uğrar.

“Mevzumuz olan (Kerbelâ Vakası) nın sebeplerini daha iyi anlayabilmek için, eski devrin tarihlerine şöyle kısaca bir göz gezdirelim.” (s. 31)

Yazar, eserinde tarihsel bilgilere de yer verir. Bu bilgiler eserin daha iyi anlaşılması için gerekli bulunur, yazar tarafından.

“Peygamber, ona kızını vermiş, kendisine damat etmişti: Hattâ o kızının vefatı üzerine, ikinci bir kızını da vererek; Osmana karşı olan teveccühünü göstermişti.” (s. 44-45)

3.1.2.3. Şahıs Kadrosu

Yazarın iki ciltten oluşan *Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı* adlı eseri oldukça zengin bir şahıs kadrosuna sahiptir.

Yazar, eserinde tarihsel anlamda oldukça geniş bir zaman dilimini, dönemlerini kaleme aldığı için gerçek tarihle bağı olan bu romanda da birçok şahıs yer almıştır.

Eserin Kerbela Vakası adlı birinci cildinde İbni Mülcem, Ali, Hasan, Hüseyin, Muaviye, Yezid, İbni Ziyad gibi şahıslar yer alırken; ikinci cildi olan Kerbelânın İntikamı’nda ise Türk kahramanı Ebâ Müslim (İbrahim), Selâme, Abdullah Mutî gibi kahramanlara yazar eserinde yer vermiştir.

Yazar, eserinde yazar anlatıcı olarak birçok noktada şahısları, Kerbela’yı anlatan farklı romanlarda olduğu gibi genel şekilde yanlı olarak ya tamamen olumlu ya da tamamen (genel olarak) olumsuz şekilde anlatmıştır.

3.1.2.4. Zaman

Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı adlı eserde vaka zamanı Mülcem-i Muradî'nin oğlu Abdurrahman'ın, Kuttame'nin evinde Ali'yi öldürme niyetinden bahsetmesi kısmından başlar; ikinci eser ile birlikte düşünüldüğünde ise Kerbelâ'nın intikamını alan Ebâ Müslim'in öldürülmesiyle sona erer.

Bu eserde, zamanı, modern romanlardaki yoğun bir biçimde yaşama şekline rastlanamaz. Eserde zaman, olay örgüsüyle birlikte ilerleyen bir olgudur. Anlatılmak istenen olaylarda zaman bir giriş veya geçiş eksenli bir unsurdur.

“Ramazanın 18 inci günü sabahı, (Ali) nin büyük oğlu (Hasan), babasının odasına girdi.”(s.13)

Bu eserde de bazı Kerbelâ romanlarında görülebilecek bir unsur olan bazı noktaları aydınlatmak için geriye dönüşlerle geçmiş zamanlardan bazı bilgilere yer verilir.

“Mevzumuz olan (Kerbelâ Vakası) nın sebeplerini daha iyi anlayabilmek için, eski devrin tarihlerine şöyle kısaca bir göz gezdirelim: ” (s.31)

Eserde klasik anlamda zaman ifadeleri birçok yerde bulunmaktadır.

“ Yezidin vefatı üzerine (...)” (s.268)

“ Bu kararın tatbikinden iki gece evvel (...) (s.281)

“ Yezid, o günden itibaren (...) (s.339)

3.1.2.5. Mekân

Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı eserinde mekân unsuru ilgili özellikler Kerbelâ Faciası eseriyle benzerlikleri noktasıyla fazlaca yakınlığı dolayısıyla ayrıntıya girilmemiştir.

3.1.3. Kerbelâ Şehitleri

Yazar, *Kerbelâ Şehitleri*²⁰ eserinde konu olarak genel anlamda, Kerbela faciasının İslamiyet içerisinde açtığı yaranın, kavim ve kabilelerin birbiriyle ayrılmalarının iç yüzünü anlatmayı amaç edinmiştir.

Eserde yazar Hazret-i Ali'nin şehadetinden sonra Muaviye'nin yönetime geçmesini başlangıç noktası olarak ele alır. Eserin sonunda ise Hazret-i Hüseyin'in kesik başının Yezid'in sarayına getirilme süreci konu olarak işlenmiştir.

Yazar eserinde bilinen bir olayı işlerken, ara noktalar denilebilecek unsurlarda da farklı bir takım konulara değinmiştir. Örnek olarak bir iki noktaya değinip bu kısmı sonlandırırım:

“Mutlak ki, Allah ne ve nasıl ister ise öyle olacaktı âkibette ama tedbîr ve tertibi de elden bırakmamak onları da ihmal etmemek yine Allah'ın ve Rusulunun birer tenbih ve tavsiyeleri değil miydi kulları ile ümmetlerine?” (s. 43)

“Ellerinde olan imtiyaz ve imkânları da kaybetmemek, bir daha başkalarına kaptırmamak için her şeyi göze almış bulunuyorlardı. Onlar için tek bir ekmek kapısı vardı. O da Ümeyye soyu, Ümmeye hânedanı idi.” (s.14)

3.1.3.1. Tema

Yazar, *Kerbelâ Şehitleri* eserinde ellerindeki imkânları kaybetmek istemeyen insanlarla, ellerindeki imkânları başkalarıyla paylaşmak isteyen insanları; hak etmedikleri yerleri ellerinde tutanlarla, hakkı olan yerlere gelmek isteyenleri; becerisizliklerini zorbalıkla kapatmak isteyenlerle, İslâm'ın yeni bir ihtilâfa düşmemesi için elinden geleni yapmayı taahhüt edip uygulayanları karşılaştırır. Evrensel bir mücadele olan bu gibi durumları tarihsel bir olay olan Kerbela hadisesi ekseninde okuyucularına aktarır, yazar. Bu temayı, Dâniş Remzi Korok, “*Kerbelâ Şehitleri*” eserinde Kerbela hadisesinin sebepleri ve sonuçları bağlamında roman kurgusu içerisinde okuyucuya hissettirerek işler.

---

²⁰ Dâniş Remzi Korok, *Kerbelâ Şehitleri*, İstanbul 1967.

Kitabın ana temasını “şahsi çıkarları önemseyen düzen anlayışı, bu uğurda feda edilmedik hiçbir şey bırakmaz” alır. Hem bu öyle bir anlayıştır ki; yazarın da ifade ettiği gibi sonunda kanlı hadiseler olsa da, kardeş olan insanları birbirine düşman etse de, çözülmeyen düğümler ortaya çıksa da hep kendine doğru yontmadır.

“Ellerinde olan imtiyaz ve imkânları da kaybetmemek, bir daha başkalarına kaptırmamak için her şeyi göze almış bulunuyorlardı. Onlar için tek bir ekmek kapısı vardı. O da Ümeyye soyu, Ümeyye hânedanı idi.” (s. 14)

“Kerbelâ’da ...

Hem peygamber soyuna ve sülâlesine hem de peygamber torunlarına ...

İşte bu, büyük ve kanlı hâiledir ki, İslâmı da birbirine düşürmüş, yıllar ve asırlar bunun acısı ile gönüllerde düğümlü kalmış, bir türlü çözülmemiş ve çözülemeyecektir de ...” (s. 107)

“Bu musibet ve felâketi gidermek, yeniden o eski köke, o köklü hayata dönebilmek kaabil miydi hiç?” (s. 116)

Lider ve yönetime karşı halkın güveni tam olmalıdır. Lider ve yönetim yaptıklarıyla halkın mutluluğunu ve refahını artırmalıdır. Lider çok yönlülüğüyle birtakım başarılarla imza atarken kendisini töhmet altında bırakabilecek unsur ve olaylardan kendisini uzak tutmalıdır. Yazar eserinde kötü bir lider ve yönetim anlayışı sergileme yönlü hareketi Muaviye ve Yezid ekseninde gösterir. Hz. Hüseyin ise iyi bir yönetici ve lider adayıdır. Halk, O’nu istemektedir.

“Ya o hapsilere atılmalar, şunun bunun malına mülküne el uzatmalar, ötekinin berikinin karısına kızına göz koyup zorla, zorbalıkla alıp götürülmek isteyişler, mâni olan babayı ve atayı da hiç yoktan sebeplerle tutuklayarak muhakeme ve kararlar mahkûm edip öldürmeler .. katletmeler!..” (s. 14-15)

“Çünkü (...) Ehl-i Beyt’e ve Ali evlâdına karşı sonsuz bir bağlılıkları vardır onların. Sonra da Ümeyyeyi ve onların bugünkü idaresini, yâni af buyurun sizi ya Emîrül-mü’minîn hiç sevmez, hiç istemezler.” (s. 64)

“ İmam Hüseyin!

Çünkü o, Hâşimîlerin en ulusu idi şimdi.

Çünkü o, Hazret-i Peygamberin en sevgili kızı Hazret-i Fatıma’nın oğlu, o yüce peygamberin de turunu idi.

Çünkü, o Ehl-i Beyt'in en gözdesi ve Hz. Peygamberin kendi evlâdı gibi sevdiği, yanına alıp bakıp büyüttüğü, kendine kızını verip dâmâd edindiği bir yakını ve kardeşi oğlu İmam Ali'nin de evlâdı idi.” (s. 15)

Yazar, eserinde kendi soyunu, kendi çıkarlarını, kendi ihtiyaçlarını gerçekleştirmek isteyen yönetim anlayışının; bu gayelerini gerçekleştirmek isteğini demokratik gözükten kararlarla gerçekleştirdiğini, yönetime muhalif gördüğü kişileri de zehirleterek öldürttüğü şekilde yansıtarak günümüzde de geçerli olan noktaları vurgulamaktadır. Yazar, bu temasını bir nevi şöyle açıklar:

“ Hak-hukuk tanımayan yönetimler, her zaman haksızlık ve hukuksuzluk yaparlar. ”

“(…) Yezîd Hâlife olacaktı. Bu seçimle değil, kendi yapıp hazırladığı ve halka da kabul ettirdiği bir kanunla kendiliğinden olacak, sadece sonradan bir biy'at töreni yapılacaktı (...)” (s. 16-17)

“İmam Hasan'ın her kim ne derse desin, yollarda her hastalanıp da bakımsız kaldığından ötürü öldüğünü değil, mutlaka yine bir tedbir ve tertip ile Halife Muâviyenin bir sû-î kaskine uğramış, olduğunu, hatta en yakın bir ihtimalle zehirlenmiş bulunduğunu hemen herkes ağız ve söz birliği içinde söyleyip duruyorlardı.” (s. 12-13)

Romanın önemli temalarından olan dünyaya değer vermeme, ikilik çıkarmama, korkusuzluk, halkına sormadan karar almama, tedbir ve temkin anlayışı, haksızlığa karşı dik duruş, cengâverlik Hz. Hüseyin şahsında simgeleştirilmiş ve bu kavramlar önemli erdemler olarak yansıtılmıştır.

Abdullah bin Zübeyir Hz. Hüseyin ile bir konuşmasında;

“Nereden olacak, biliyorum, çünkü sen bu gibi işlerle, dünya umûruyla hiç ilgi duymuyor, bu gibi devlet ve hilâfet mes'elelerine kulak bile vermiyorsun. Bu taraflarla ilişğin yok! Ama ben, kendi hakkım ve kendi haddim olmadığı halde yine de bir ilgi duyuyor ve ergeç şu Ümeyye soyuna bir son vermenin çarelerini arayıp duruyorum hep.” (s. 22)

Hz. Hüseyin'in korkusuzluğunu ayrıca Abdullah bin Zübeyir ile konuşmasında bu sefer yanındakiler ifade eder:

“Hiç öyle şey mi olur? Bunu Ali oğlu asla yapmaz. Sonra ne demezler onun için? “Korktu da gelmedi, gelemedi” dedirtmek doğru mu? Bizim İmâmımıza hiç yakışır mı böyle bir kaçınma?” (s. 27)

Yazar, eserinde doğruların anlatılmasına ve nasıl anlatılacağı yöntemine de vurgu yapar.

“Yalnız şu var ki her hakikat de senin yaptığın ve anlattığın gibi yalınkılıç bir saldırı ifadesiyle anlatılmaz.” (...) (s. 33)

Tevekkül anlayışının ifade edildiği satırlar, yazarın Kur’an ve sünnet anlayışına vurgusu yönünde değerlendirilebilecek bir temadır. Bilindiği üzere tevekkül, alınacak bütün tedbirler alındıktan sonra, o işin neticesinin Allah’a bırakılmasıdır. Hz. Hüseyin’in düşünceleri de bu duruma uygundur.

“Mutlak ki, Allah ne ve nasıl ister ise öyle olacaktı âkıbette amma, tedbîr ve tertibi de elden bırakmamak, onları da ihmâl etmemek yine Allah’ın ve Rusulunun birer tenbih ve tavsiyeleri değil miydi kulları ile ümmetlerine?” (s. 43)

Korok, eserinde insanların hırsları, ihtirasları, meşhur olma gayretleri için nasıl durumlara düştüğünü, yalanlara dolanlara girdiğini, çıkarları için inançlarından nasıl farklı yönlere saptığını Muaviye-Yezîd birlikteliğinde vurgulayarak onların alttaki adamlarında da genel karakterinin bu şekilde olduğunu sunar. Bu tema şöyle özetlenebilir:

“Balık baştan kokar”.

Eserde, İslam’ın savaş hukukuna riayet edilmediği yönünde olabilecek birçok örnek vardır. Çocukların öldürülmesi, öldürülen kişinin organlarının kesilmesi gibi durumlar güçlü örneklerle ifade edilmiştir.

3.1.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Yazarın, *Kerbelâ Şehitleri* eserinde yazar anlatıcı ve hâkim bakış açısını kullandığı görülmektedir.

“Muâviye, bütün bunları duyuyor, görüyor ve işin gün güne fenaya gittiğini anlıyordu. Buna, artık bir çâre bulmak zamanı gelmişti ve bu çare de ancak onları bu esaret hayatından âzâd eylemekti”. (s. 10)

Yazar, eserinin başına yazdığı “ön söz” ile “Ehl-i Beyt’e uzanan zâlim ve kanlı ellerin İslâm’da yarattıkları ve açtıkları bu bölünmez (...)” ifadeleri ile eserinde taraf olduğunu belirtmiş genelde Ehl-i Beyt özelde de Hazret-i Hüseyin tarafında olmuştur.

“Nereden olacak, biliyorum, çünkü sen bu gibi işlerle, dünya umûruyla hiç ilgi duymuyor, bu gibi devlet ve hilâfet mes’elelerine kulak bile vermiyorsun. Bu taraflarla ilişkin yok!” (s.22)

Yazarın olumsuz anlamda bakış açısından Muaviye, Yezid, Ubeydullah, Şammer nasiplerini almışlar ve genel anlamda kötü manadaki yorumlamalar ve nitelendirmelerle anılmışlardır.

“Kimseden de korkusu kalmamıştı. Ubeydullah bin Zeyyad’ın.

O şimdi, tam başına buyruk, astığı astık, kestiği kestik sorumsuz bir hükümdar gibiydi bütün bir Irak’ta”. (s. 87)

“Bundan başka Şammer, öteden beri de, bir dilber yüzünden Yezid’e de rakip ve hasım idi ki, bunun da acısını çıkarmak için fırsat ve zamanını bekliyordu bu zâlim ve alçak adam. Bu ikiyüzlü münafık kalles!” (s. 100)

3.1.3.3. Şahıs Kadrosu

Yazar, *Kerbelâ Şehitleri* eserinde şahıslarını yüzeysellikten ziyade içerik noktasında daha ayrıntılı anlatmıştır. Kişilik tanıtlarında da dikkat çekici olarak bazı olumlu, olumsuz değerlendirmeleri görebilir.

“Fakat Kurnaz ve zekî Muâviye; onları mal, mülk ve tahsisat bağışları ile gûya memnun etmeğe çalışıyor, diğer yandan da, hâlâ içindeki korkuyu gideremediği için bu sülâlenin nasıl olup da tamamen mahvedilebileceği çarelerini arıyordu.” (s. 9)

Eserde şahısların tanıtımlarında, okur süreç içerisinde şahısları tanımaktan ziyade direkt verilen bilgilerle tanır. Bu anlatımlarda da genelde, şahısları yazar tanıtır; ancak kahramanların da, bir takım şahısların tanıtımlarında kullanıldıkları görülebilir.

“Bundan başka Şammer, öteden beri de, bir dilber yüzünden Yezîd’e de rakip ve hasım idi ki, bunun da acısını çıkarmak için fırsat ve zamanını bekliyordu bu zâlim ve alçak adam. Bu ikiyüzlü münafık kalleş.” (s. 100)

“-Hiç öyle şey mi olur? Bunu Ali oğlu asla yapmaz. Sonra ne demezler onun için? “Korktu da gelmedi, gelemeydi” dedirtmek doğru mu? Bizim İmâmımıza hiç yakışır mı böyle bir kaçınma?” (s. 27)

Eserde yazar anlatıcının taraf olduğu daha önce belirtilmiştir. Yazar, İmam Hüseyin ve Ehl-i Beyt’in tarafındayken, Muaviye ve Yezid’in karşısındadır. Bu tutum eserde şahısların durum ve anlatımlarında direkt olarak görülür. Bu noktalarda fazla ayrıntıya girmeden bir örnek ifade edilmiştir.

“(…) bir ulu’yu seçip Hilâfete getireceklerdi, de bu da elbette Ümeyye’den değil; Hz. Peygamberin sülâlesi olan Hâşimîlerden olacaktı. Bunun da kim olacağı belliydi şimdiden: İmam Hüseyin!” (s. 15)

Eserde, Kûfe halkı da bir bütün olarak anlatılmış ve olumsuzluklar şehri olarak tanıtılmıştır.

“Kûfelilere hiç güven olmaz yâ Hüseyin! Onlar, çok dönecek ve kalleş insanlardır. Babamıza da ne yolda hareket ettiklerini pek iyi hatırlarsın sen de.” (s. 57)

3.1.3.4. Zaman

Kerbela Şehitleri romanında zaman dilimi, Hz. Ali’nin şehadetinden sonra Muâviye’nin başa geçtiği noktalarda başlar ve Hz. Hüseyin’in kesik başının Yezid’in sarayına getirildiği süreçle de biter.

Birçok Kerbela romanında da olduğu gibi eser, kronolojik anlamda tarihteki Kerbela’ya giden süreçle uygunluk arz eder. Hz. Ali’nin şehadeti, Muâviye’nin tahta

geçişi, Yezid'in tahta geçmesiyle halifeliğin saltanata dönüşmesi, Hz. Hüseyin'in kıyamı, Kerbela hadisesinin gerçekleşmesi tarihteki sıralamaya uygundur.

Yazarın eserinde birkaç nokta haricinde geriye dönmeler, zamanı genişletme görülmez. Roman bu noktada düz bir çizgide ilerler.

“Babamıza da ne yolda hareket ettiklerini pekiyi hatırlarsın sen de. Onu da nasıl canla başla hararetle dâvet etmişlerdi de sonra ne yaptılar adamcağıza. Tek başına bırakıverdiler değil mi?” (s. 57-58)

Eserde klişe zaman ifadelerine de rastlanılabilir.

“O gece Ali oğlu İmam Hüseyin bir garip rüyadır görmüş, fakat sabah olunca da kimseye bundan hiç bahsetmemişti. (s. 18)

3.1.3.5. Mekân

Kerbelâ Şehitleri adlı eserde mekân noktasında “ince bir işçilik” yoktur denilebilir. Mekân olayların geçtiği yerleri işaretlemeye kullanılmıştır genel olarak.

“Bu, düpedüz Medine'den bir kaçıştı. Daha doğrusu, yeni bir idareye ve haksız gösterilen bir tepki hareketinden başka bir şey değildi.” (s. 40)

Eserde, karşıt noktalarda bulunan şahısları, şehirlerde temsil etmiştir. Şam bir tarafta; Mekke, Medine, Hicaz bir yandadır. Kûfe ise ortadadır.

“Mekke ve Medine ... Hicazlılar ... Ve daha diğer uzaktaki bölgeler, bu halden ve bu yenilikten haberleri olmadığı için, hâlâ ümid ve hülyalar içindeydiler.” (s. 17)

Yazar, eserinde bir noktada hicret kelimesini Medine'den kaçış (s. 40) olarak anlatırken, Kûfe şehrini de kaçınılması gereken bir bölge olarak (s. 57) ifade etmiş, mekân anlatımlarına bu noktada farklı bir çizgide yaklaşmıştır.

3.1.4. Kanlı Kerbelâ

Yazar, *Kanlı Kerbelâ*²¹ eserinde Kerbela vakasının gerçekleşmeden önceki sürecini anlatmış ve eser Kerbela’da yaşananların ifade edilmesi için Yezid’in sarayında sonlanmıştır.

Yazar, eserin önsözünde Kerbela’da tertiplenen “Matem törenleri”ni anlatmış ve o insanların bu törenlerde nasıl bir durumu yaşadıklarını ifade etmiştir.

Yazar, eserinde “Kerbelâ’nın Başlangıcı” adlı ilk bölümünden önce şiirsel bir üslupla Kerbela törenlerini Muharrem’in ilk on günü şeklinde anlatır. Burada yazar gözlemlerini akıcı bir üslupla ifade etmiştir.

3.1.4.1. Tema

Yazar, *Kanlı Kerbelâ* eserinde birçok temaya yer vermiştir. Bu temalar yazarın genelde kendi yorumları şeklinde olduğu gibi şahısların konuşmalarındaki ifadelerinde de görülebilir.

Eserde ana tema Zeynep’in Ziyad’a ifade ettiği sözlerde gizlidir.

“Kerbela çöllerine akan kanlardan, yakın yeni kuvvetler çıkacak ve ergeç Ehlibeyt’in intikamını sizden alacaktır”(s.152)

Yazar, bir nevi katıldığı matem törenlerini ayrıntılı anlatarak yukarıdaki durumu vurgulamıştır. Matem törenleri binlerce insanın katılımıyla gerçekleşmekte ve her yıl katılım artmaktadır bu törenlere.

---

²¹ Necmi Onur, *Kanlı Kerbelâ*, İstanbul 1968.

Yazar, Kербela faciasının bir benzerinin tarihte olmadığını ifade eder. O'na göre Yahudiler, Sibiryada sürgün edilenler Kербeladakilerin çektiğini çekmemiştir. (s. 23)

İnsan yaşarken ölü gibi olurken, ölüncede canlı gibi kalabilir. Yazar bu düşüncüyü Hazret-i Hüseyin ve Yezid şahsında ifade eder.

“Tepsinin içinde bir kanlı baş.
Nurlu, ölmüşlüğüne rağmen.
Tahtda bir adam, ölü
Canlılığına inat.
Adı Yezid” (s. 29)

Yazar'a göre Ali'nin öldürülmesi, bir kadının -Kuttame'nin- Ali'ye düşmanlığı ve Kuttame'nin güzelliğine hayran İbnimülcem'in Kuttame'ye kavuşma arzusuyladır.

“Benimle evlenmek için üçbin dirhem para, bir köle, bir cariye, bir de Ali'yi öldürmek lâzımdır ...” (s. 48)

Yazar, Ali'nin Allah'a güveninin güçlülüğünü hem ifade eder ve hem de “tevekkül” kelimesine yanlış bir anlam yükleyerek farklı bir vurgu yapar. (s. 49)

Hz. Ali şahsında adalet ve hakperestlik vurgusu eserde temalaştırılır.

“Ben bu konuda size akıl veremem ... Şunu yapınız, bunu yapmayınız diyemem... kimi kendizi yönetmeye lâıyk görürseniz o adamı seçmekte serbestsiniz.” (s. 57)

“Hz. Ali'nin vasiyeti” başlıklı bölüm ise birçok olumlu hasleti temalaştırır. Yazar, zaten bunu yeni yetişen gençlere faydalı olması için koyduğunu ifade eder.” (s. 62-65)

Bazen görünen yaralanmalardan ziyade görünmeyen ama daha derin yaralar insanın yüreğinde açılır. Bu düşüncüyü yazar Hasan'a yapılanlarla resmeder.

“Hasan oyluğundan yara almıştı ama asıl yara, Kûfelilerin yüreğine açtığı derin “ihanet yarası” idi.”(s.69)

Yazar, Muaviye'nin sözlerinde "İşte... Fani dünyanın fani saltanatı bitti... Şimdi ben, bir hiçim..." konuşmasıyla Muaviye'nin durumunu temalaştırır. (s. 78)

Hüseyin, Hasan ve babası Ali benzer inanışların ve karakterlerin insanıdır. İşte temalaştırılan, Hüseyin'in bazı sözleri:

"Felaket kapımıza dayanmıştır. Çok yakında Allah'ın takdiri ne ise o olacaktır. Ben üzülmiyorum. Çünkü hak yolunda her şeyimi feda etmeye karar verdim." (s.132)

Kerbela'da bir tarih yazılmakta, kalem ise kılıç olmaktadır.

"Tarih, Kerbela çöllerinde mâtemi asırlar boyunca devam edecek olan bir ihanet sayfasını, kanla yazıyordu... Kalem ise kılıçtı." (s. 141)

Yazar, Cuma günü Hüseyin'in başının kesilmesi ile Cuma günü hutbede okunan ayet mealini vererek eleştirel bir durumu temalaştırır. Bir yanda Hüseyin şehit olmuştur; bir yanda da;

"Yakın uzak akrabalarınıza bütün Müslümanların iyilik etmesini bildiriyor. Zulumden fena işlerden, kötü şeylerden sakınmanızı emrediyor." (s. 149) şeklinde hutbeler verilmiştir.

Son olarak da yazar "Eba Müslim Horasani'nin Kerbelâ'nın intikamını aldığını vurgular ve de "Tarihte, kefareti ilahi kudret tarafından ödenmemiş haksızlık yoktur" der. (s.157)

3.1.4.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Kanlı Kerbelâ'da yazar, bir diğer örneği Murat Sertoğlu'nun "*Kerbelâ*" kitabında görülen "matem törenleri"ni anlatarak eserine başlar. Bu noktadan itibaren

yansıyan yazar anlatıcı ve hâkim bakış açısidir. Diğer Kerbela romanlarına benzeyen bu yönüne rağmen yazarın anlatımdaki farklılık hemen göze çarpar.

“Beyaz entariler, al al al oldu çok geçmeden...
Kara kara yüzler, kırmızılandı.
Al entarili bin adamı seyredenler,
Bir sabahın erken saatlerinde
ve bir garip müziğin eşliğinde” (s. 7)

Bu alıntıda da görüleceği üzere yazar anlatıcı “matem törenlerini” anlattığı bu kısımlarda kendisini aradan çıkartır ve de okuyucu ile eser arasına girmez.

Yazarın bakış açısıyla Kerbela bir başkadır, acının en önündedir (s. 25)
Kerbela ayrıca bir ihanettir.

“Kerbelâ ...
İnsanlığın,
İnsanlıktan utanç duyduğu,
İnsanın,
İnsan olmaktan korktuğu,
Bir tarihî olayın adıdır.
Ve İslâm tarihinde
Bir ihanet sayfasıdır...” (s. 26)

Genel anlamda diğer eserlerle benzer olan yazar anlatıcı ve hâkim bakış açısı unsurları, diğer eserlerde de görüleceğinden kısa tutarak diğer bölüme geçilmiştir.

3.1.4.3. Şahıs Kadrosu

Kanlı Kerbelâ’da yazar anlatıcı başlangıçta, isimsiz olarak Kerbela’da matem törenlerine katılan insan topluluklarını yansıtır. Bu topluluklar Kerbela hadisesini canlandırırlar ve yazar tarafından önemli bir günü yansıtan bu insanlar “inanmış kişiler” olarak nitelendirilir. (s. 4)

Yazarın, Kerbela’daki matem törenlerinde yansıttığı kişileri; güçlü tasvirlerle yansıttığı görülebilir, bu tasvirlerdeki şiirsel anlatım okurun kendisini o törenleri izlerken bulmasını sağlar.

“Ve binlerce başka adam
elleri kılıçlı,
başlarının orta yerleri ustura ile kazınmış
kara yüzlü,
kara kaşlı,
kara gözlü,
Ve beyaz entarili
bu bin adama,
Baktılar...” (s. 5)

Yazar, eserinde “Kerbelâ’nın Başlangıcı” adlı bölümünde “ Bir aile rekabeti” alt başlığıyla iki aileyi farklı özellikleriyle kişileştirerek yansıtır.

Yazar anlatıcı, eserinde kendi bakış açısıyla şahısları belli bir yere koyarken; bazen de farklı kahramanların şahısları kendi duygularıyla nitelendirmelerini de göstermiştir.

“Suriye’de Muaviye, Mısır da Âmr, Kufe’de Ali ...” (...)

“Hazret-i Muhammeden bu yana rahat yüzü görmedi Müslümanlık. Bu üç kişi yüzünden kan akıyor oluk oluk. Biz karar verdik Mekkede. Bu üçü aynı zamanda ölecek. Ben, Âmr ve Abdullah’ın oğlu Berek ...” (s. 47)

Eserde Ali, oğulları Hasan ve Hüseyin, onlara yardım eden Müslim, Hani gibi şahıslar yazarın anlatımlarında olumludur. Bunun yanında Muaviye, Yezid ve onların adamları İbni Ziyad ve Ömer İbni Saad gibi şahıslarda eserde olumsuz biçimde yansıtılır.

“Felaket kapımıza dayanmıştır. Çok yakında Allahın takdiri ne ise o olacaktır. Ben üzülüyorum. Çünkü Hak yolunda her şeyimi feda etmeye karar verdim.” (s. 132) →Hüseyin.

“Fırat, asker kordonu altına alınacak ve Hüseyin ile yanındakiler, Yezid’e biat edinceye kadar susuz bırakılacaklar!... Bunlara rağmen Hüseyin inadda ısrar ederse iş kılıçla halledilecek ...” (s. 133) →İbni Ziyad.

Eserde, Kuttame güzellik ve intikam hırsıyla; Cude Hasan’a ihanetiyle; Zeynep de Ehli Beyt’e sadakatiyle kendilerine yer bulmuşlardır.

“Zeynep, İbni Ziyad’a selâm bile vermeye lüzum görmeden, odanın baş köşesine geçip sedire oturdu.” (s. 152)

Yazar, Hüseyin’in atına da eserde yer vermiştir.

“Hüseyin’in şehadetinden sonra, sahipsiz kalan atı “Zülcenah” doğru çadırlar tarafına koştu.. Ve sanki feci gerçeği çadırdakilere ulaştırdı.. (s. 149)

3.1.4.4. Zaman

Yazar, *Kanlı Kerbelâ* eserinde katıldığı törenlerden bahisler anlatırken “Her yıl Muharrem ayı’nın ilk on gününde (s.3) ifadesini kullanarak başlar ve okuyucuya Kerbela hadisesinin gerçekleştiği zaman dilimini verir.

Bilindiği üzere Kerbela vakası tarihsel bir olaydır. Eserde anlatılan olaylarda kronolojik anlamda bu çizgide ilerler. Başlangıçta günümüzdeki törenlerde giyim-kuşam ve hareketler Kerbelâ vakasının gerçekleşmeden önceki son on gününe uygunken; daha sonraları da tarihsel sıraya uygundur.

Eserin yazıldığı tarihin anlaşılması sadedinde yazar, birçok yerde “1300 yıl sonra, 1300 yıl öncesi” (s. 27) gibi ifadeler kullanır. Burada yazar şunu da vurgular “matem törenleri” ekseninde:

“Kerbelâ bugün de devam etmektedir.”

Eserde tarihsel çizgideki bağlılık dikkat çekici şekilde diğer Kerbela romanlarından fazlacadır ve tarihsel seyre dikkat yüksektir.

“Ramazanın 19 gecesi (...)” (s. 52)

“Muharrem’in 9. günü idi ...” (s. 136)

“İlâhi bir tesadüftür ki, Hazret-i Hüseyin’in başı kesildiği gün, yani Muharrem ayının 10. günü Cuma’ya rastlıyordu.” (s. 149)

Eserin zaman dilimi “asırlar öncesinden” (s. 33) başlar -ki bu başlangıç İbrahim Peygamberdir- ve asıl son anlamında Kerbelâ vakası ile son bulur. Bu zaman dilimi vaka zamanıdır.

3.1.4.5. Mekân

Kanlı Kerbelâ’da mekân unsuruna fazlasıyla rastlanılabilir. Bu durum olayların geçtiği yerleri ifade anlamında önemlidir. Çünkü yazarın anlattığı olay örgüsü tarihsel bir olaydır; yazar da bu noktaya bağlı kalmıştır. Bu durumda yazar gerçekliğe bağlı kılmıştır.

Yazarın eserinde “olayların tarihi akışı” adlı bir bölümü dahi vardır ki burada yazarın olayların geçtiği yerleri yazmaması ya da az göstermesi düşünülemez. Mekân unsurlarının fazlalığı ise tarihsel anlamda uzun bir sürecin, birçok farklı şahıs ekseninde geçmesindedir.

Eserde Mekke, Medine, Hicaz, Basra, Şam, Kerbela yer isimlerine sık sık rastlanmıştır.

Eserde mekân anlatımlarında yüzeysellik dikkat çekerken, gerek yazarın “matem törenleri”ni anlattığı kısımlarda gerekse de eserin genelinde Kerbela’ya “ayrı bir mekân” havası katarak tasvirde olsun, nitelendirmelerde olsun yazar farklılık oluşturmuştur.

“Kerbelâ,
İnsanlığın
İnsanlıktan utanç duyduğu
İnsanın,
İnsan olmaktan korktuğu,
Bir tarihi olayın adıdır.” (s. 23)

Yazarın Fırat'ı anlatması da diğer bazı eserlerde olduğu gibi Kerbela olayını tasvire yardımcı bir anlayışlardır.

“Fırat güneş altında ışıl ışıl
Sesi
Çöl ortasında müziklerin en güzelinden güzel
Fırat ötede
Fırat gözlemin önünde...
Fıratın kenarında silâhlı
ve
Atlı
Binlerle adam ...” (s. 24)

3.1.5. Kerbela

Yazar, *Kerbela*²² eserinde Kerbela hadisesi ana ekseninde olmak üzere, eserinde birçok konuyu işlemiştir.

Yazar, eserini sohbet ediyormuşçasına kaleme almış, belli noktalarıyla gezi notları, belli noktalarıyla roman, belli noktalarıyla da açıklayıcı anlatım tarzı bir metot kullanmıştır.

Yazar, eserine öncelikle kendisinin katılmış olduğu Kerbela kasabesindeki Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi ile ilgili matem törenlerini izlerken karşılaştığı manzaraları eserinde ifade ederek başlamıştır. Gezmiş olduğu camilerdeki matem havasını okurlarına aktararak gerçekte olan birtakım durumları ifade etmiştir.

“İşte sahibi olmayan boş bir at! Üzerine matem alâmeti olmak üzeri siyah örtüler örtülmüş, eğeri vurulmuş. İki kişi bunu iki yandan tutuyor.” (s. 7)

Gezi esnasındaki gördüğü tabloları Kerbela hadisesini açıklamada kullanan yazar, tespitlerini okuyucuya aktarır.

---

²² Murat Sertoğlu, *Kerbela*, İstanbul 1977.

“Ölürken en çok Hüseyin ıztırap çekti. Bu sebeple de en çok onun için ağlanıyor, onun için gözyaşı dökülüyor” (s. 5)

Sonrasında Hz. Ali'nin şehit edilmesi konusuyla devam eden eser, tarihsel bir çizgide ilerleyerek Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinden sonra, Hz. Hüseyin'in yakınlarının Yezid'in yanından ayrılmalarıyla sona yaklaşır. Yazar, eserinin en sonunda ise mezhepler tarihinden bahseder ve eser Atatürk'ün halifeliği kaldırmasının anlatılmasıyla sona erer.

Yazar eserinin anlatım içeriğine dair genel anlamda “Kerbela hakkındaki yazılarımız” ifadesini kullanır. (s. 423) ve eserinde anlattığı yoğun konular sonrasında şu duruma geçildiğini belirtir:

“Bu eserin okunması ile, bütün mezhep ve Şîî, Sünnî kavgalarının iyice anlaşılmiş olacağına da emin bulunuyoruz.”(s.423)

3.1.5.1. Tema

Yazar, *Kerbela* eserinde başlangıçta kendi gözlemleri doğrultusunda bilgilere yer vermektedir. Hz. Hüseyin ve Hazreti Abbas'ın şehit edildikleri yerlere yapılan camilere (Kerbela kasabasında) akın akın gidilmesi anlatılırken, insanların nasıl duygu yüklü olduklarını gözlemlere dayanarak ifade etmiştir.

Başlangıçta yapılan bir karşılaştırma dikkati çekmektedir. Yazar, Hz. Ali'nin de oğlu Hz. Hüseyin'in de birer din şehidi olduğunu söyler; ancak Hz. Hüseyin için tutulan matem çok daha fazladır. Bunun sebebi bir rehberin ağzından;

“Ölürken en çok Hüseyin ıztırap çekti. Bu sebeple de en çok onun için ağlanıyor, onun için gözyaşı dökülüyor.”(s.5)

Yazarın, yine gözlem ve konuşmalarından devam edildiğinde, yazar önemli bir temayı İran'dan gelmiş bulunan bir şeyhin anlattıkları üzerinden ifade eder. Şeyhe

göre matemın yapıma sebebi de, insanların kendilerine ıztırap vermelerindeki neden de; Hz. Hüseyin ve yakınlarının acımasızca cinayete kurban gitmelerine yol açan insanların kefaretinı ödemek istemeleridir.

Yazar, İmam Ali caminin önünde yapılan matemı gözlerken, insanın farklı yönleri olduğu temasını vurgulamıştır. Bu vurgu özellikle insanın nasıl bazen aşığılık olabileceği noktasında ilelemiştir. (s.19)

Esere göre Hz. Hüseyin'in mücadelesi haktır, adalettir. Yazar, bir rivayetin ışığında bu noktaya dikkati çeker. Bu noktada yazarın vermek istediği tema şöyle özetlenmiştir:

“Sonunda ölüm dahi olsa, hak yolun yolcusu hedefini düşünür.”

Yazar, Muaviye'nin şahsında açıkça kötülüğu kişiselleştirmiştir. Muaviye'nin öne çıkan iyi bir yönünü yazar almamıştır. Yazar, Muaviye'nin şahsında iki temayı öne alır:

Birincisi, yöneticiler makamlarını zenginleşmek ve de daha üst basamaklara çıkmak için kullanır. İkincisi ise yöneticiler alt basamaklardaki idarecilerini yine kendisine benzeyen kişilerden oluşturur.

“Muaviye çok zenginleşmiş, kuvvetli bir ordu kurmuş devletin Mısır valiliği gibi en mühim noktalarına hep kendisine bağlı kimseleri yerleştirebilmişti. Halife Osman'ın vefatı ile yerine geçen Hazreti Ali ile mücadele etmek, hattâ onu yok etmek kudretini kendisinde görüyordu.” (s. 33)

Tarihin birçok noktasında kadının kendini kullanması ya da kötülüklere yol açacak şekilde kullandırması birçok hatalara, zararlara yol açmıştır. Yazar, bu temayı Kuttame'nin şahsında simgeleştirir. Kuttame, İbn Müslem'e Hz. Ali'yi öldürmesi karşılığında kendisini vaad etmiştir.

“Beriki bu vaadlerle kendisine sarılmak istedikçe Kuttame kendisini ondan çekiyordu. Hayır, istediği şey şimdi olamazdı. Her şeyin bir vakti vardı. Her

şeyden önce kendisi vaadini yerine getirecekti. Halifeyi öldürecekti. Ondan sonra kendisine istediği gibi sahip olacaktı.” (s. 55)

Dünya hırsları, makam beklentisi, şahsi ihtiraslar insanlara yapmayacakları şeylere yöneltebilir. Yazar, Hz. Hüseyin ve yanındakilere yapılan düşmanlıkları; düşmanların hırslarını, ihtiraslarını vurgulayarak aktarır.

“Haris bir genç olan küçük oğlu şöyle konuştu:

- Ey baba! Gerçi ağabeyimin sözleri doğrudur. Fakat bunlar meçhul olan istikbale ait işlerdir. Halbuki İbni Zeyyad’ın ihsanı ise hazırdır. Elde hazır olan nimet, meçhul bir nimete elbette tercih olunmalıdır. Akıllı olan böyle bir nimeti tepmez.” (s. 271)

Eserde, vefa kavramı da tafsilatıyla görülebilir. Vefanın güzel bir haslet olduğu ve bu hasletin Hz. Hüseyin’in yanında yer alanlarda görülmesi de eserde öne çıkan noktalardandır.

“ Bugün sizi böyle bir belâ yerinde düşmanlar içinde bırakıp gidenler, yarın Allah’ın huzuruna ne yüzle çıkarlar? Bizi kendi halimize bırak! Biz herhalde senin uğrunda birer birer ölmelikçe düşman sana el süremeyecektir. Senden sonraya kaldığımızı Allah bize göstermesin ve göstermeyecektir! dediler” (s. 284)

Yazar, Hz. Hüseyin ve Kerbela’yı ayrılmaz bir biçimde temalaştırmış ve hangisini öne alırsa alınsın, ikinci kelime ya Hz. Hüseyin ya da Kerbela olmuştur.

“ Hazreti Hüseyin’in ruhu, Kerbelâ toprağına dikilmiş bir mihnet ve muhabbet fidanıdır. ” (s. 381)

Yazar, eserinin son bölümlerinde mezhepler tarihinden bahsederken birçok noktada belli bir yanı gözeterek bir takım bilgiler vermiştir. Yazar, bu bilgilerini belli bir bakış açısıyla sunarken, yazarın bir yorumu tüm kesimlere hitap edecek şekilde şöyledir:

“Ne yazık ki katran kadar kapkaranlık ruhlu, tam mânasıyla elifi görse mertek sanacak kadar cahil bulunan bu kimseler, bu iğrenç ve çirkin yalanları asırlardan beri yayıp durmuşlardır. (...)

Asırlardan beri sürüp giden bu iğrenç ve asılsız yalanlar, iftiralar, mezhep farkı denilen faciayı doğurmuş vatandaş kütleleri arasında hattâ düşmanlık uçurumları açmıştır. Böylesine saçılan düşmanlık tohumları ise pek tabîi olarak en çok düşmanlarımızın işine yaramıştır.” (s. 409)

3.1.5.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Kerbela eserinde, genel olarak yazar anlatıcının okuyucuya anlattıkları penceresinden olaylar izlenebilir ayrıca yazar anlatıcı tarafından bilgilerle okunabilir olaylar ve yapılmak istenenler.

“İslam dini Müslümanlar arasında hiçbir fark kabul etmez. Herkesi müsavi sayar. Müminlerin ancak Takva bakımından ve Allah indinde birbirlerinden üstün olabileceklerini kabul eder.” (s. 397)

“İmam Hüseyin üzgündü, çok üzgündü.

Kendisini tamamiyle ibadete vermiş, mukadderatına tam bir takva sahibi olarak boyun eğmişti.” (s. 89)

Yazar anlatıcı bakış açısını Muaviye ve Yezid karşısında kurmuş; Hz. Ali, Hz. Hüseyin gibi iyiler tarafını tutmuştur. Bu noktadaki tavrını yazar açıkça belirtmiş, eserde aralara girerek fikir beyan etmiştir.

“Zira zalimler korkar olurlar.

Onlar, her zaman için ummadıkları bir taraftan Rabbanî bir darbe beklerler. Karanlıkta, tehlikeli bir yolda yürüyen kimselere benzerler.” (s. 89)

“Evliyalık mertebesine çıkmış kimselerin, hiç kimseye karşı şahsî düşmanlıkları ve kinleri olamaz. Onlar, neflerini bu gibi küçük şeylerden her zaman uzak tutacak mertebede kimselerdir. İmam Hüseyin’in Yezid’e karşı düşmanlığı, sırf dini kurtarmak, sünnet yolunu müdafaa etmek, delaletini önlemek içindir.” (s. 149)

Yazar anlatıcı hâkim bakış açısıyla olayları yakından gözlemlemiş gibidir, hatta bazı noktaları çok net ifade eder.

Yazar, eserde anlatıcı kimliğini sürekli denebilecek seviyede öne çıkarmış, doğal olmayan bir noktadan içeriği yansıtmıştır.

“Ebu Hanife böyle bir şeyi nasıl kabul edebilirdi ki?” (s. 392)

Yazarın, eserde sık sık araya girerek bir öğretici rolünü benimsemesi modern roman anlayışı açısından göze ve kulağa farklı gelmektedir. Bunun yanında eserin bu şekilde kaleme alınması yazarın bir şeyler vermek amacıyla olduğunu göstergesidir denilebilir.

Yazar, özellikle eserinin sonunda kaleme aldığı mezhepler tarihinden bahsettiği kısımlarda da belli kalıpların içerisinde kalarak taraflı bir bakış açısıyla okura kendi dünyasını sunmuştur.

“Evet, Yavuz hilafet müessesini aldı ve bunu Osmanoğullarına mâletti.

Bu, iyi mi, kötü mü oldu? Osmanlı tarihini dikkatle incelediğimiz zaman, onun bu davranışının Osmanlı devleti için hiç de iyi bir netice vermemiş olduğu neticesine varırız.” (s. 422)

3.1.5.3. Şahıs Kadrosu

Yazarın, *Kerbela* eserinde şahıslar kadrosu birçok Kerbela romanında olduğu gibi oldukça zengindir; ancak birbiriyle karşıt iki paralel çizgi üzerinde değerlendirilirse Muaviye ve Yezid bir çizgide Hz. Ali, Hz Hasan ve Hz. Hüseyin de diğer paraleldedir. Yine yardımcı şahıslar kadrosu da oldukça zengindir. Eserde genelde Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için olumlu olarak addedilen fikirler, eserde “Resulullah” olarak genel anlamda anılmış olan Hz. Muhammed(sav) tarafından dile getirilen söz ve davranış bütünlüğüdür.

Bu noktadaki hadiseler yazar tarafından, yazarın taraf olduğu Hz. Ali ve oğulları, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin gibi kahramanları takdir için kullanılmıştır. Burada şu görülebilir ki; yazar olumlu olarak ele aldığı kahramanlar için tarihsel kaynaklar referans alınmıştır; ancak Muaviye ve Yezid ve bu tip olumsuz kahramanların (Şimr vs.) kahramanların davranışları ve yazarın sunumu çerçevesinde ele alındığı dikkati çeker. Tarihsel kaynaklık eden (mektup vs.) referanslarda olumsuz yönde ele alınan kahramanlar için yok değildir.

“Muaviye sarayın bir odasında hemen hemen tek başına can çekişir ve can verirken, sarayın büyük salonunda Yezid tebrikleri kabul ediyordu.

Bu ilâhi bir tecelli, ilâhi bir ceza idi.

Tarihin, hile, ihanet ve felâketle dolu bir sahifesi kapanıyor, onun yerine bir başka sahifesi açılıyordu.” (s. 139)

Yazar, eserinde kullandığı Kerbela hadisesi gibi birçok tarihsel olayda, ifade etme biçimiyle, şahısların nitelendirilmesine katkıda bulunmuştur. Bu noktada yazar anlatıcının konumu öne çıkmıştır. Şahıslar tam olarak bireyselleşmemiştir.

Şimr’in Hz. Hüseyin’in başını kesmesinin hemen sonrası anlatılırken bu durum net olarak görülebilir, yazar böylece Şimr’in karakterini ve nasıl bir vahşeti işlediğini anlatmıştır:

“Ortalığın birdenbire kararması, ehli beytin, bu emsalsiz facianın nasıl cereyan ettiğini görmesine engel olmuştu.” (s. 337)

Eserde dikkati çeken bir unsur da, şahısların tanıtılmasında kitabî denebilecek ya da bir ürün olan bilgilerin direkt verilmesidir. Bu noktada okuyucu, yazarın verdiği çerçevede şahısları tanıyabilir:

“Sultan Beyazıt, kardeşi, babası ve dedeleri gibi şairdi. Okumayı severdi. (...) Din kitaplarının hepsini okumuş, zamanının ileri gelen uleması ile yıllarca beraber kalmıştır.” (s. 402)

Burada da görüldüğü gibi yazarın eserin belli noktalarında şahısların tanıtılmasında geleneksel bir yol izlediği ve blok bir tanıtım yaptığı da rastlanılabilir özelliklerdendir.

3.1.5.4. Zaman

Kerbela eserinin ilk aşamalarında “Başlarken” adlı bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde yazar, zaman dilimi olarak günümüze yakın bir aralıktan bahseder.

Yazar, burada Kerbela'dan yıllar sonra O'nun canlandırması olan matem törenleriyle bir nevi geçmişi günümüzde göz önüne getirmiştir.

Yazar, törenleri anlatarak başladığı eserinde, vaka zamanını Hazret-i Ali'nin şehit edilme sürecinden alır; Kerbela ile ilgili birçok noktayı işler; hatta Kerbela'nın intikamının alındığını da belirtir. Bu süreçte geçen eserde, zaman dilimi olarak yazar geniş perspektifte tuttuğu geniş konu aralığı sebebiyle, farklı zamanlara ait motiflere de rastlanmasını sağlar.

“Tarihin seyrini takip ettiğimiz zaman, Kerbelâ'nın intikamının çok ağır bir şekilde alınmış olduğunu görürüz.”(s.381-382).

Eser zamanı geleneksel bir çizgide ilerlemiş; geçmişten başlayan zaman aralığı, şimdiki zamanı da kullanarak, sonraraya bırakmıştır kendisini. Bu noktada özellikle eserde geriye dönüş tekniği kullanılmıştır.

“Tarih kitaplarında Hasan ve Hüseyin'in çocukluklarında başlarından geçen bir takım fevkalâde hadiselerden bahseder. Bu rivayetlerden bir ikisini buraya nakletmek hoş olacaktır.”(s.141)

3.1.5.5. Mekân

Kerbela eserinde mekân unsuru olarak dikkat çeken ilk nokta, yazarın eserin başında aktardığı gözlemlerdir. Bu gözlemlerde yazar, Necef ve Kerbela gibi tarihte önemli yer tutan şehirleri ayrıntısıyla anlatmıştır.

“ Necef, Kerbelâ'dan 75 kilometre ötede, Hz.Ali'nin mezarı burada.”(s.15)

Bu romanda mekân çok boyutlu olmaktan ziyade dar kapsamlıdır. Şahıslar ile mekân arasında fazla bir bağlantı kurulmadan, çevre olayların geçtiği unsur olarak işlenmiştir.

3.1.6. Âh Kerbelâ

Oldukça dar kapsamlı olan *Âh Kerbelâ*²³ eseriyle ilgili fazla ayrıntıya girmeden birkaç nokta öne çıkarılmıştır. Kısa bir şekilde ele alınan eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin hakkında kısa bir tarih, ikinci bölüm ise Kerbelâ Faciası kısmıdır. Bu eser yirmi sekiz sayfadan ibarettir. Eserin yazılış amacını yazar şu şekilde açıklamıştır:

“Bu kanlı olaylar, insanlığın kabul edemeyeceği, dimağları durduran, asırlarca hakikî insanları ağlatan, büyük facialar oldu. İnsanlığa ar veren bu iç yarasını, Resûlullah'ı bilen ve onu sevenler İslâmiyetteki kanlı faciayı daimâ “ÂH... KERBELÂ...” diye anar ve ağlar. İnsanlar, bu iç acısını anlamak ve duymak arzular.

Bu kitab da, bu iç yarasını hakiki vesikalara istinaden anlatmak ister.”(s.3)

Yazılış amacı böylece belirtilen eserde, Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin'in doğumlarından Hicretin 61.yılı Muharrem'in ikinci gününe kadar tarihsel anlamda bir süreçle, belli noktalarda da tarihsel bilgi vermenin dışına çıkarak roman özelliklerini de barındıran bir üslup ile eser ilerler.

Yazar, tarihsel olay örgüsüne bağlı kalarak anlattığı eserinde romanda bulunması gereken belli derinliklere inmeden eserini tamamlamıştır. Daha çok kısa bilgi verme amacı taşıyan ve bilgilendirme notu havası taşıyan bu eserde çizgi manevi büyüklükler olan Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin yönünde belirginleşmiştir.

Olaylar ekseninde ilerleyen yazar kahramanlarını düz bir çizgide yansıtmış ve şahısları derinlik katmadan anlatım yolunu seçmiştir.

Eserde dikkati çeken yazarın Kerbelâ Faciası olarak belirttiği olayda Hazreti Hüseyin'in yanında yer alan yakın ve kendisine destek verenlerin; “Tarihin

---

²³ Mehmet Kemâl Pilâvoğlu, *Âh Kerbelâ*, Ankara 1980.

kaydettiği bu 72 cengaver şunlardı:” (s.21) diyerek isimlerini vermesidir. Bu isimleri, bazıları hariç diğer kısmı diğer Kerbelâ romanlarında görülmemiştir.

Yazar eserini hâkim bakış açısıyla ve yazar anlatıcısı kullanarak kaleme almıştır.

“Hazreti Hüseyin’in ciğer pareleri sabahtanberi onun gözleri önünde can veriyorlardı. Kanlı cesetler karşısında kalan çocukların feryadları duyuluyordu.” (s. 25)

Eserde vaka zamanı Hazreti Hasan’ın doğumuyla başlar ve Ehlibeyt’in Yezid’in yanına getirilmesiyle son bulur. Eserde geçen olaylar dizisi tarihsel zaman dilimine uygun ilerlemektedir. Bu durum mekân bakımından da aynı şekildedir. Eserde geçen yer isimleri tarihsel bakımdan aynılık taşır. Son olarak şu söylenebilir ki; zaman ve mekân bakımından bakıldığında eserde bu unsurların olay örgüsü içerisinde anlamlı yer tutmadığı görülebilir. Bu durum eserin, olayı anlatma ekseninde olmasındandır.²⁴

3.1.7. *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela*

Bekir Yıldız *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela*²⁵ eserinde Kerbela vakasını işlemiştir. Hz. Ali’nin öldürülüşünden başlayarak tarihsel gelişim süreci içerisinde olan biten romanlaştırılmıştır. Bekir Yıldız, bu eserde hareket noktasını zalim ve mazlumun çatışmasından almıştır. Bekir Yıldız böylece anlatılanlara çağdaş bir boyut kazandırarak aynı zamanda evrensel bir gerçeği dile getirmiştir.

Konu bakımından romanın en önemli yeniliği, İslam mitolojisinin modern bir romana kaynaklık edebileceğini göstermesidir. Yazar, bu kaynaklığı eserdeki inandırıcılıkla, kahramanların insanî özellikleriyle başarılı bir şekilde okura

---

²⁴ Eser dar bir çerçevede işlendiğinden dolayı, ayrıntılı olarak roman unsurları açısından ele alınmamıştır.

²⁵ Bekir Yıldız *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela*, İstanbul 1997.

sunabilmiştir.²⁶ Yazar, İslam tarihinde meydana gelen Kербela konusunu anlatırken yaşadığı zaman diliminde meydana gelen önemli bir olay olan 12 Eylül 1980 darbesi ile Kербela'yı bağdaştırmıştır.

12 Eylül faşizmi olarak yazarın nitelediği askeri darbe Kербela vakasıyla tıpatıp çakışmakta ve böylece yazar dün ile bugün arasında bir bütünlük yakalamaktadır. Kербela vakası; zalimlerin, inanmışların, güçsüzlere karşı güçlülerin yanı sıra; halkların da davranışlarını ortaya koyan, ders alınması gereken gerçekleri içerdiği gibi; çoğunluğun haklıdan değil de güçlüden yana olması yönüyle 12 Eylül 1980 darbesinin de öncesi ve sonrasıyla kavranılabilir olması açısından önemlidir.²⁷

3.1.7.1. Tema

Yazar *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kербela* eserinde evrensel bir konu olan zalimle mazlum, inanmışla inanmamış, güçlüyle güçsüz ve iyi ile kötünün mücadelesini işlemiştir. Bu konunun evrenselliği; geçmişten günümüze, günümüzden de geleceğe kadar devam etmesi ve de devam edecek olmasından ileri gelmektedir.

Eserde işlenen toplumsal ve sosyal tüm meselelerin yanında eserin ana teması olarak “karanlığın en koyulaştığı an, aydınlığa en çok yaklaşılan zamanlardır” söz grubu ifade edilebilir. Romanın son kısmına doğru Hüseyin’in kesik başı sonun başlangıcı için önemli bir nitelik barındırmıştır.

“Zorbalık bir dağa benzer. Ne kadar zorba olunursa dağın doruğuna da o kadar çok yaklaşılr. Bu doğrudur. Ama unutulmamalıdır ki; doruğa ulaşıldıkça, uçurumların derinlikleri de artar. Bir ayağın kayışı, parçalanmaya, yok olmaya yeter de artar bile. Sanırım şu önünde duran Hüseyin’in kesik başı, dağın doruğunda dolaşan senin ve hilafetinin sonu olacak. Bu taşa çarpmış gibi bu başa çarpıp yuvarlanacaksın uçurumlara. Yani ...” (s. 147)

Yukarıdaki temayı vurgulayacak şekilde eserde farklı bir noktada da benzer içerikler bulunmaktadır.

²⁶ Yıldız, *age*, İstanbul 1997, s.151-152.

²⁷ Gülizar Ürkek Yakut, “BekirYıldız’ın Hayatı ve Romanları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2006, s. 90.

“Sonun hüsrandır, diye bağırdı. Zalimsin çünkü ey Emir. Sana boyun eğmeyenin tamamını bile göremedin. Kesik başıyla avunursun açıkçası” (s. 146)

Yazar, eserinde “haklıdan ziyade, güçlü olanı tercih etme” anlayışını da temalaştırır.

“Doğrudur, halk inanır, ama halka da nereye kadar inanmak gerekir, bunu da yöneticilerin iyi hesap etmesi gerekir. Halk gücün gölgesinde kaldıkça susar.” (s. 37)

Eserde, ayrıca olumsuz sıfatlara sahip bir yöneticinin tavırları gurur, hırs, zulüm gibi kavramlar bağlamında temalaştırılmıştır. Olumlu yönetici karakteri de eserde yansıtılmış ve bu karşıtlık yazar tarafından mücadelenin ikilemi üzerine oturtulmuştur.

“Halkı, memurlarınla korkut. Alabildiğine korkut... Ama korkuları dayanılmaz olunca, suçu fermanlarda değil, memurlarda aramaları için, memurlarını çek ve cezalandır.”(s. 63)

“En büyük, en güçlü benim, dedi. Ben ki, babamdan da büyük olduğumu yedi cihana kabul ettirip cümle halkları boyun eğdireceğim önünde.” (s. 69)

Eserde, zulmü simgeleyici olarak verilen Muaviye ve Yezid’e karşı; zulme karşı çıkma, inanç taraftarı olma, insana ait ilkelerden taviz vermeme kavramları da özellikle Hz. Hüseyin şahsında temalaştırılmıştır.

“İnsanlar, her biat isteyeninin önünde eğilmeye alışır, inanç nerde kalır, onur, şeref nerde kalır? (s. 75)

“Her isteyen, istediğine boyun eğdirirse boyun eğmeyenlerin hali nice olacak? Sanılmasın ki boyun eğmemek kibir işidir. Ben de boyun eğirim. Ama bilirim ki, Yezid’in önünde eğilirsem eğer, zalimlik azalacağıma çoğalacaktır.” (s. 109-110)

Yazarın eserinde vermiş olduğu bir temada ise insanların çıkarları uğruna kendi değerlerinden ve doğrularından vazgeçebileceğidir. Yazar, bu durumu da insanların içlerindeki Yezitlik olarak ifade ettiği hırsları ve nefislerine bağlamıştır. Eğer bu durumlar olmasaydı Yezid halka zulmedememiş olacaktı. Yazar, halkın doğrulardan, inançlardan yüz çevirmelerindeki etmeni sadece çıkarları bağlamında değerlendirmez. Yöneticiler işkence ve idamlarla halkı korkutmayı da amaçlamışlardır. Böyle yöneticilerin karşısında durabilmek ise bir avuç insana yaraşır bir meziyet olmuştur.²⁸

“Sanma ki, gücünü ne Yezid’den, ne de şu ordudan almadasın. Gücünü, ruhundaki yezitlikten almaktasın. Çoğunuzun kanında yezitlik varmış aslında. Böyle olmamış olsaydı, o Yezid, o mel’un da kim olurdu?” (s. 110)

“Ey Kufeliler, neden inançlarınız böylesine dağınık ve ürkek? Neden, işinize gelince inanç atına, işinize gelince çıkar atına biner olmuşsunuz?” (s. 46)

“Korkarım hep böyle olacak. İdamlar, işkenceler çoğaldıkça, insanlar sinecek. İnsanlar sindikçe de, idamlar, işkenceler, daha çok artacak. İşte, işte ya Ömer, hiç olmazsa ben, boyun eğmemiş birisi olarak kalayım ki, senin de torunlarına anlatacak bu efsanen bulunsun.” (s. 112)

3.1.7.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Yazar *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela* eserinde hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcılığı kullanmıştır. Bu sebeple eserde yazarın aktardıkları okuru yönlendirmiş ve okuyucu olayların seyrinden, şahısların tanıtılmasına kadar birçok unsuru yazarın dünyasından ve sunumundan almıştır.

“Attan hızlı, attan görkemli bir deve, Arabistan çöllerinden süzülüp geliyordu. Binicisi Mülcem Muradi oğlu Abdurrahman’ın beyaz giysileri (...)” (s. 5)

“Hazreti Ali, Ramazan ayının yirmiyedinci gecesini, yüreğinde hiçbir dünya malının hırsı olmaksızın yatağına girdi. Günlerden beri, çevresinde bir şeylerin dönmekte olduğunu sezinler gibiydi. (s. 13)

---

²⁸ Yakut, *agt*, Çanakkale 2006, s. 95-96.

Yazar, eserinde karşılıklı bir mücadeleyi sadece gözlemleyen, olayları yorumsuz takip eden olmamıştır. Yazar, eserinde Hz. Ali, Hazreti Hasan ve Hz. Hüseyin'in mücadelesinde taraf olmuş ve onları yücelterek anlatmıştır. Karşıt olarak nitelenilen taraftaki Muaviye ve Yezid ise eleştirilmiş ve olumsuz bir tutumla onlar anlatılmıştır.

“Şu dünyadan gelip geçerken son kez ağladığı görüldü. Birkaç damla yaş, gözlerinden aktı. Belki oğlu Hasan'da, oğlu Hüseyin'den ayrıldığı, belki de, Mülcem Muradi oğlu Abdurrahman'ın akıbeti için ağladı ...” (s. 21)

“Ağlıyordu Hazreti Hüseyin. Gözyaşlarına çarpan ışıklar öylesine güçlü yansıdı ki dedesinin mezarına, güneşin doğduğu yer karşıtı birbirine. Medineliler ilk kez o gün, iki güneşli bir sabahla uyandılar sanki.” (s. 80)

“Hazreti Hüseyin'in gözleri açıktı. Çevresinde olup bitenleri görüyor gibiydi. O hâlâ bir mucize, umulmadık, büyük bir mucize bekliyordu sanki. Belki de beklediği mucizeye, Yezid'in sarayına, gümüş bir tepsi içinde, kesilmiş başıyla geldiği zaman kavuşabilecekti ...” (s. 141)

“Yezid başaşağı mı duruyor. Yezid yarıya kadar kuma gömülmüş çırpınıyor mu, Yezid bir atmacanın kanatlarıyla havalanmış da, öyle mi çırpınıyordu anlaşılamadı.” (s. 88)

“Yezid, gücünü kanıtlamış olmanın verdiği kibirle, güçle, elindeki asayı Hazreti Hüseyin'in kesik başı üzerinde dolaştırıp oynamaya başladı.” (s. 145)

3.1.7.3. Şahıs Kadrosu

Bekir Yıldız'ın *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela* romanındaki kahramanlar iyiler, inanmışlar ile kötüler, inanmamışlar şeklinde iki gruba ayrılmışlardır. Gerek iyiler gerekse de kötüler şeklinde sınıflandırılan bu grupta iyiler Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve taraftarları iken; kötüler de Muaviye oğlu Yezid ve onların peşinden gidenler şeklindedir. Bu şahısların kişiliklerinde bazı değerler öne çıkarıldığı için romandaki kahramanlar karakter olarak değil de tip olarak ele alınabilir. Bu eserde Yıldız'ın, kahramanların iç dünyalarını okura açmadığı görülebilir.

Yazar kahramanlarını yansıtırken hem “blok”, hem de “dinamik” karakter çizme tarzından yararlanmışır. Bazen yazarın kendisi okuyucuya kahramanları tanıtırken, bazen de romandaki bir kişisine bu işi gördürtür.

“Yezid’in av tutkusu bir tuhaftı: Uçanın ve kaçanın en küçüğünü, yuvasında kendisini besleyecek olanı bekleyen yavruları bulur, öldürdüğünde de, ya parçalar, ya da tekmeleyip geçerdi.” (s. 61)

“Yezid de dur, durak bilmez oldu, diye konuştu bu sıra birisi. “Önüne geleni, tepeleyip geçer. (...)” (s. 93)

Yazar, bakış açısına göre olumsuz bulduğu karakterlere karşı nefretini belli ederken; iyi, inanmış karakterlere karşı da tersi bir tutum takınır.

“Yezid’in halifeliği üzerinden kısa bir süre geçmemiştir ki, Şam ileri gelenleri telaşa düşmüşlerdi. Yezid saray meclisine, toplu ibadetlere katılıp halkın ve hilafetin geleceği üzerine çaba göstereceğine, av ve eğlence törenleri düzenleyip, gününü gün ediyordu.” (s. 67)

“Sakin görünüşlü, kan akıtmaktan hoşlanmayan, her sorunu konuşarak çözmek isteyen Hasan, mimbere çıktığında, camiye dolduranlara uzun uzun baktı. Konuşmasına nasıl başlayacağını bilemiyordu. Yüreği babasının acısıyla dağlanmış, duruyordu öylece. Acısına bir de, babasından boşalan sorumluluk duygusunun ürkekliği çökmüştü.” (s. 21)

Yıldız’ın bu romanında kahramanları oluştururken dinamik karakter çizme boyutunu eserin geneline yaydığı görülebilir. Şahısların dünyaları, kişiliklerini ve diğer öne çıkan hususları eserin genelinden de çıkarılabilir.

Yıldız’ın eseri ile ilgili söylenilebilecek bir diğer husus da halka dönük bakış açısının gerçekçi bir biçimde sunulmasıdır.

“Bilinçten ve inançtan yoksun bir insan topluluğunun, Ziya Gökalp’in deyimiyle, ancak bir “cemm-i gafır” (kalabalık) niteliği taşıdığı, böyle bir topluluğun bir kişiyi yüceltmesinin hiçbir anlam taşımadığı, romanın gelişim mantığından çıkarılıyor. Yaşadığımız ortamlarda, ülkenin geleceğini etkileyen birçok olaya bir “cemm-i gafır” anlayışıyla yaklaşılması, toplumun böyle bir olguyu kanında, canında duyması, Bekir’in romanını güncellik yönünden de değerli kılıyor. Ne halkı yüceltici, ne onu yadsıyıcı bir eleştirel yaklaşımın bugünkü kadar düşüme uğradığı bir çağ yaşanmamıştır. Bekir’in romanı, halkı yüceltici ya da yadsıyıcı tutumların kökeninden aldatıcı ışığı olan birçok sahte yüze tutuyor.” (s. 159)²⁹

²⁹ Yıldız, *age*, İstanbul 1997, s.159.

3.1.7.4. Zaman

Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela romanındaki olaylar İslam tarihinde önemli sonuçları olan bir zaman diliminden, Kerbela vakasından alınmıştır. Ayrıca Hz. Ali'nin öldürüldüğü gün de vaka zamanı olarak tespit edilebilir.

“Hazreti Ali, Ramazan ayının yirmiyedinci gecesi yüreğinde hiçbir dünya malının hırsı olmaksızın yatağına girdi.” (s. 13)

Eserdeki olaylar Hz. Ali'nin öldürülmesi ile başlar; Hz. Hüseyin'in Kerbela'da öldürülmesiyle yaklaşık olarak son bulur.

Yazarın eserinde anlattığı olaylar silsilesi kronolojik bir sıralama içerisinde. Bu durum anlatma zamanı ve vaka zamanını aynı süreklilik içerisinde tutabilmektedir. Eserde klasik anlamda zamanı ifade edecek sözcük ya da söz gruplarına oldukça az yer verilmiştir.

“Bu sıra ezan sesleri duyuldu. Güneş hükümet konağını geçmişti.” (s. 76)

Eserde, zamansal anlamda dikkat çekici bir diğer husus ise verilen mesajların geniş bir zaman dilimini etkileyiciliği anlamında kalıcılık oluşturmalarıdır.

“Korkarım hep böyle olacak. İdamlar, işkenceler çoğaldıkça, insanlar sinecek. İnsanlar sindikçe de, idamlar, işkenceler daha çok artacak.” (s. 112)

3.1.7.5. Mekân

Yazar *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela* eserinde mekânı olayların ve insanların fonksiyonerliği açısından ortak olarak kullanmıştır. Bu noktada mekânın aracılık konumu daha fazla öne çıkmıştır.

“Sarayına varıp tahtına oturduğunda da acısı dinmedi. Oturduğu bir taht değil de, sanki iğneli bir beşikti. (...) iğneli beşikten yayılan sesi dydukça, sevinip gururlanacağına, yüzünün rengi, zehirlenmiş birisi gibi yeşilleniyordu.”(s.47)

Eserde, olaylar Şam, Kûfe, Mekke, Medine ve Kerbela’da geçer. Mekânlarla ilgili geniş tasvirler yapılmamış; ancak çöl, oda, taht gibi mekâna ait unsurlar olayların işlenişleriyle birlikte ele alınmıştır.

“Halife Hasan çöktü olduğu yere. Ağlıyordu. Gün boyu ağladı. O evine döndü. Çölün ağlaması, bütün bir gece sürdü ...” (s. 30-31)³⁰

3.1.8.Kerbela

“Bugün Türk ulusunun devleti ve dünya Türklüğü, tarihin tekerrürüne ve tehlikesine muhataptır. Türkiye Cumhuriyeti’ni yıkmak isteyenler, İslam’ı tekrar siyasallaştırmak veya en azından bir iç savaş çıkartmak istiyorlar.” (s. 1)

Yazar, *Kerbela*³¹ eserindeki bu ifadelerinde, Türk ulusuna yapılmak istenenin, 21. asır Türkleri tarafından bilinmesini istiyor ve bugünkü Emevi tetikçilerinin hamlelerinin boşa çıkarılmasını sağlamak düşüncesini iletiyor. (s. 3)

Yazara göre, Araplar birçok olumsuz sıfatlara sahiptir ve bu sıfatlara Peygamberimiz ve Dört Halife döneminde zor sahip olmuşlar, sonuçta da Emeviler ile bastırılmış bu duyguları Kerbela’da açığa çıkmıştır. (s. 4)

Yazar, eserine giriş yapmadan evvel yazdığı bölümde bir nevi kendi tezlerini, düşüncelerini ifade ederek “*Kerbela*” romanına başlamak istemiştir. Yazarın bu düşünceleri ise “Kureyşliler Türk soyuna mensuptur, Hz. İbrahim Türk soyundandır, Ehl-i Beyt ve Hz. Ali, Hz. Muhammed Türk soyundandır” şeklindedir. Bu noktadan sonra yazarın bakış açısıyla şunlar söylenebilir:

---

³⁰ Gülizar Ürkek Yakut, “BekirYıldız’ın Hayatı ve Romanları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2006, s. 90-96, 100-107 kısmından genel olarak faydalanılmıştır.

³¹ Semih Tufan Gülaltay, *Kerbela*, İstanbul 2000.

Türk soyundan gelen Hz. Ali ve oğulları katledilmiştir. Bu durumda Türkler bilinçli olmalı ve tarihten dersler çıkarmalıdır. Yazara göre okuyucular (muhtemelen yine Türk okuyucular) Kербela'yı derinlemesine okumalıdır.

Yazar, eserinde Hz. Ali'nin şehid edilme planlarının yapıldığı zaman dilimine kadar ki süreci Hz. İbrahim'den aldığı kronolojik sırayı, Emevilerin Müslüman olması aşamasına kadar özetlemiştir. Yazarın tarihsel süreci özetlemesinde, genel anlamda kendi düşünce ve tezlerinin öne çıkmaları sıklıkla görülebilir. Yazarın, değerlendirmelerinden sonra romanın genel özelliklerine geçilebilir:

“Peygamberimizden intikal eden temiz Türk soyu, artık Hz. Ali'yle devam edecekti.” (s. 26)

“Müslümanlığın özünde olan insan sevgisi ve dostane duygular, Peygamber'e dedelerinden geçen saf Türk kanındaydı. (s. 27)

“Fakat bu da Hz. Ayşe'nin cezası idi. Sırf Hz. Ali'ye olan şahsi düşmanlığından Muaviye'ye uymuş, böyle nice felaketlerin ortaya çıkmasına yardım etmiştir.” (s. 36)

“Ebu Süfyan'ın kılıç zoru ile baş eğdirilip Müslüman yapılması, Emevilerin kırılan gururunu yerle bir etmişti.” (s. 36)

3.1.8.1. Tema

Yazar, *Kербela* eserine başlarken Türk Milletinin hiçbir mücadelesinde kalleşlik veya mertlik çizgisi dışında bir hareket bulunmadığını, harp meydanında yıkılmadığını, sinsilik ve ajanlıklar sonucunda geri duruma düştüklerini vurgular. Yazar bu vurguyu yaparak düşüncelerini yansıtırken günümüzde de benzer ihtimallerin olduğunu ifade eder.

“Araplar, (...) Hz. Muhammed’in kurduğu bir din ve bir çeşit cumhuriyet olan yönetimini, Türk soylarından ancak İslâm’ı siyasallaştırarak alabildiler.” (s. 1)

Yazar, eserinde İslâm tarihinde yaşamış karakter ve sinsi siyasetlerin okunduğunda günümüz Türkiye’sinden bazı yansımalar bulunabileceğini söyler. Bu noktada yazarın yapmak istediği “ben tarihi anlatarak bugüne çare arıyorum. Tarihte yaşadığımız ve bugün aynen sahnelenen oyunları teşhis etmemiz ve olayın üzerine gitmemiz gerektiğini düşünüyorum” fikridir. (s. 3)

Yazarın eserinde vermek istediği ana tema:

“Türk milleti! Tarih bize daha kaç kere ders verecek! (...) Arapların siyasal İslam politikası yoluyla, Türk Milleti üzerine yaptığı hücum devam etmektedir. Görev, bugün Yezid’in yeni kumandanlarındadır.” (s. 234)

Yazar, eserinin “sözbaşı” bölümünde Kureyş Kabilesi ve Hz. İbrahim’in Türklüğü ile ilgili yorumlar yapmış ve koyduğu kıstaslarla kendi değerlendirmelerini okuyucuya aktarmıştır. Türk Milleti’nin kutsallığının süregeldiği satırlardan sonra yazar eserini de “Tanrı Türkü Korusun!” (s.234) duasıyla bitirmiştir.

Yazarın anlatımına göre, eserinin başlangıç aşamalarında Hz. Ali’nin şahadetini anlattığı kısımlara kadar genel olarak tarihsel bilgilerin verilerini görürken, yazarın ifadelerinden hareketle bazı ideolojik yaklaşımlarda görülebilir. Bir örnek nokta işaretlenecek olursa:

“İnsan bütün bunları okuyup bu vahşice cinayetleri öğrenince, insanlık duygusuyla çalkalanıp kaynıyor, gazabından titriyor, bu alçakları ahlaksızlıkları görünce tepeden tırnağa kadar titriyor. Birde üstüne Müslüman olmak dolayısıyla utancından yerin dibine giriyor. İşte Arap işi!”(s.35)

Yazar, Hz. Ali’nin şahsında bazı kavramları temalaştırır. Zaten bu kavramlar Hz. Ali’nin tarihsel şahsiyeti ile ilgili bilinenlerle örtüşür. Bu temalar Allah’a güven ve itimat, koyulmuş hükümlerin uygulanması ve “Size mertlik ve faziletten ayrılmamanızı vasiyet ederim. Zalim düşmanlarınıza bile zulmedmeyin. Muhammet

ümmei arasında nifak çıkarmaktan kaçının” (s. 62) alıntısından çıkarılabilecek mertlik, fazilet ve ayrılık çıkarmama noktalarıdır.

Yazar, 14 asırdan beri devam eden “Şii ve Sünni” gerilimini ifade etmiş ve sıkıntılıların temelini, bu oluşumun “çekememezlik, hırs, makam sevgisi” temalarını vurgulayarak Kabe ve Mekke’ye yapılan hizmetlerin farklı gruplarca yapılmasının sonuçlarına bağlamıştır.

Yazar, Muaviye’yi ölmeden önce yaptığı hatalarının karşısına çıkarılacağı bir sona doğru gider gösterirken, dünyayı fani olarak temalaştırılır.

“Ben artık hepimizin misafirim.” (s. 129)

- “İşte fani dünyanın, fani saltanatı sona erdi. Herşey bitti. Şu anda bir hiçim.” (s. 130)

Hüseyin iyilerle birlikte olan bir çizgide resmedilmiştir ve onun taraftarları da onun gibidir. Hüseyin’in ısrarına rağmen onu terk etmemişlerdir.

-“Ya İmam, burada seni terk edecek hiçbir kişi yoktur. Ölümü bile seninle beraber bekleyeceğiz diye isyankar feryatlar yükselmişti.” (s. 175)

- Hüseyin’i kuşatan düşmanların amacı saltanatlarını yüceltmektir; İslamiyet’i değil. Bu düşüncesini yansıtan yazar Hüseyin’in ölümünü Emevi saltanatı için de bir son olarak temalaştırır. (s. 182)

Yazar, bu durumu eserinde birkaç noktada da daha ifade ederek Hüseyin’in ölüme neden gittiğini vurgular. Farklı birkaç eserde de görülen şu durumu ifade eder:

Kerbelâ şehitlerinin kanları yeni yeni kuvvetler ortaya çıkaracak ve bu kanlarla Kerbelâ intikamı alınacaktır. (s. 228)

3.1.8.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Yazar, *Kerbela* eserinde hâkim bakış açısını ve yazar anlatıcılığı benimsemiştir. Eserde de görüleceği üzere yazar olayların öncesini, içindeki zamanı bildiği gibi yapılmak isteneni de bilir ve ona göre aktarır.

“İbn-i Mülcem bu katli gerçekleştirecek kişilerin çoğalmasının sırlarını açığa çıkaracağından korkarak endişesini söyledi.” (s. 46)

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi yazar, İbn-i Mülcem’in düşüncesini okumuş ve yapmak istediğini bilmiştir. Burada şu durum ifade edilebilir:

Yazar, benimsediği yazar anlatıcıdan tanrısal konumlu gözlemci konumuna da geçmiştir. Bu özelliklerinden dolayı eser yazarın anlattıkları biçimde belli sınırlarda okunabilir.

Yazar, eserinde taraflıdır. Kendisi “sözbaşı” bölümünde ifade ettiği gibi Hz. Ali ve oğulları tarafındadır. Bu taraf olma eserde öznellik kavramına dair çok şey görmeye sebep olur.

“Bu cesur insanlar bile bile ölüme atlayarak düşmanın maneviyatını fena halde sarstılar.” (s. 211)

Yazar, bir anlatıcı olarak bir nevi rol alarak eserde belli vurgulamalarda bulunmuştur. Bu durum anlatım tarzını etkilediği gibi okuru yönlendiren bir noktadır.

“İlahi adalet işlemeye başlamıştı. Cude’yi adaya götüren gemi, tam adaya çıkacağı vakit korkunç bir fırtına çıktı ve bir daha haber alınamadı.” (s. 118)

“Kerbela’da arap şövenizmi yıllar sonra, Mekke’nin yönetimini ellerinde tutup kendilerini mağlup eden Ehli Beyt’ten korkunç bir şekilde intikam almıştı.” (s. 231)

Yazar, anlatıcı eserinde kahramanlarını nitelerken, onları okura sunarken, gerek iyiliklerini gerekse de kötülüklerini ifade de yanlı davranmıştır. Yazar, romanında iyilerden taraftır.

3.1.8.3. Şahıs Kadrosu

Yazarın *Kerbela* eserinin şahıs kadrosunda genel olarak Kerbela hadisesine giden çizgide görüleceği gibi bir karşıtlık vardır. Bu karşıtlık yazarın şu cümlelerinde görülebileceği üzere şahıs kadrosunu özetlemek açısından da önemlidir.

“Yerde gökte hakim olan Allah’ın gücü ve Adaleti, yerden göğe kadar haklı ve masum olan Hz. Ali ve oğulları Hasan ve Hüseyin’in yanında olur inşallah, onları ve Ehli Beyti bu kaypak hileci Emevilere karşı muzaffer kılar” (s.37)

Bu özetlemenin yanında şahıs kadrosuna, Emeviler olarak yazarın ifade ettiği yere Muaviye ve Yezit ile onların adamları da eklenebilir.

Bu eserde dikkat çeken husus, yazarın Kerbela’yı anlatmadan önce tarihte yer alan Kerbela’yı doğuran hadiseleri anlatırken ifade ettikleridir. Bu noktalar şahıs kadrosunu zenginleştirdiği gibi romanı da farklı yerlere sürüklemiştir. Bunun yanında Emevilerin günümüzdeki temsilcileri olarak anılan grup ve şahıslara da yer verilmiştir.

Yazarın, anlatımında görülen şekil, şahısları tasvirde de göze çarpmakta ve idealleştirilmiş tipler olduğu gibi olumsuz olarak anılan tipler de tam anlamıyla idealleştirilerek eserde yer almaktadır.

“Yezid’in sarayı artık fuhuş ve rezalet sarayı hâline gelmişti. Mahiyetindekilere her gün yeni bir eğlence düzenlettiriyordu.” (s. 101)

- “Yolumun üzerinde ölümle karşılaşma ihtimali oldğunu biliyorum ve bu ölüme karşı bile bile gidiyorum” (s. 173)

Yazar, karşıtlık içerisindeki şahıslar kadrosuna bir temsil yüklemiştir. Örneğin; İman Hüseyin'in amacı Emevi saltanatını yıkarak İslam âlemini onlardan kurtarmaktır (s. 173)

“Oysa Muaviye, başarı için her şeyi meşru görürdü. Entrikalar, tuzaklar, zehir ile adam öldürme, iki yüzlülük onun plânlarının temelini oluşturdu.” (s. 98)

3.1.8.4. Zaman

Kerbela eseri giriş bölümünden itibaren değerlendirmeye alındığında, Hz. İbrahim dönemi ile başlayıp Hüseyin'in kesik başının Yezid'in sarayına getirilmesi ile sonlanır. İslam tarihinde geçen bu olayın bu yönü nettir ve kronolojik olarak da tarihsel gerçekliğe de uygunluk ortaya konmuştur.

Bu noktada vaka zamanı olarak da Hz. Ali'nin şehadeti ile ilgili Ramazan ayının 18. günü (s. 49), Kerbela'da savaş kararının alındığı Muharrem ayı 9. Günü (s. 187), İmam Hüseyin'in Ehli Beyti ile Hicretin 64. Yılı Şubat ayının 4. Cuma günü Medine'den hareket etmesi (s. 138) gibi tarihler zaman dilimi anlamında tespit edilmiştir.

Yazar eserinde, romandaki zaman dilimini verip nesnel zamana bağlılığını devam ettirirken geriye dönüşler, hatırlatmalar ile bitmiş olayları şimdiki zamanla bağlantı kurarak anlatmayı dener.

İslâm camiası ile 14. Asırdan beri “Şii ve Sünni” adı ile birçok muharebeye sebep olan ve birçok felakete sebep olan kavgaların nereden ileri geldiğine dair yapılan tespitler eserde yansıtılmıştır.

Eserde belli zaman dilimlerine simgesel anlamlar yüklenmiştir. Bu noktada zaman unsuru ilerlerken anlam zenginliğine bürünür. Örneğin; eserde “İslamiyet'in Acı Yılları” adı altında işlenen bölümde, Muaviye dönemi simgeleştirilmiştir.

Yukarda ifade edildiği gibi *Kerbela* eseri İmam Hüseyin'in başının Yezid sarayına gelmesiyle bitmiştir; ancak yazar kendi yorumlarını ifade eden birkaç sayfa ile “Kerbela Hadisesi”nin nedenlerinin sonuçlarından ders alınmadığı takdirde devam ettiğini vurgulayarak eserine nokta koymamıştır. Bu noktada yazar araya girerek “zamanı genişletme” yoluna çıkarır okuyucuları. Kısacası “Kerbela” devam etmektedir yazara göre.

“Arapların siyasal İslam politikası yoluyla, Türk Milleti üzerine yaptığı hücum devam etmektedir. Görev bugün Yezid'in yeni kumandanlarındadır.” (s. 234)

3.1.8.5. Mekân

Kerbela 'da mekân, anlatımı destekleyecek yönde kullanılır. Mekândaki bu destekleyici anlatım, okura daha bütünleyici bir şekilde verilir. Yapılan tasvirlerle kahramanların içinde buldukları psikolojik, kültürel, sosyal yön vurgulanmıştır. Mekânın anlatıldığı sıfatlar aslında okura o durumdaki şahsı yansıtmak için yazar tarafından verilir.

“(…) sarayının mermerden yapılan kalelerine, som altından yapılan fiskiyeli havuzların, billur gibi su sesleri karşısında kuş tüyü sedire uzanarak, sedef beyazlığından tunç rengine kadar yarı çıplak şarkı söyleyen cariyelerin şehvet kaynağı olan danslarını seyrederken çöl hayatını unutup giderdi.” (s. 101)

Eserde klasik romanda görülen, mekânı yazar anlatıcının anlatması durumu daha yaygındır.

“(…) Şam'daki sarayı Bizanslı, Roma'lı İmparatorların şâşâlı saraylarını gölgede bırakacak derecede dinden ve ahlaktan yoksun, rezil bir mekân hâlini almıştı.” (s. 96)

Ancak İmam Hüseyin'in anlattığı Kerbela yerinin özellikleri kahramanın bakış açisindedir. Bu durum eserde yaygın değildir.

“-Allahüekber ... Burası Kerbelâ değil, kerb ve belâdır.” (s. 170)

Yine bir mekân olarak dikkati çeken başlangıçta yazarın kendi düşüncelerini ifade ettiği Kabe ve çevresidir.

“-Kabe'nin kapıcılığı (parayla yapılan işleri) Abdüddar ailesine, hükümet meclisine riyaset, zezem suyunun idaresi ve savaş sancağı Abdi Menaf oğullarına, dedi.” (s. 69)

Yazar, bu durumu birçok çekememezlik, haset, nifak sebebi olarak yansıtır. Bu durum; Kâbe'nin gelirlerinden pay alma gayretinin, insanların bazı kötü hareketlerini ortaya çıkarmasıdır.

Romanda genel olarak Mekke, Medine, Kûfe ve Kerbela gibi yerlerin isimlerine rastlanılmıştır.

3.1.9. On Binlerin İhaneti

Yazarın, *On Binlerin İhaneti*³² eserinin konusunu, İslam tarihinde yaşanan Kerbela vakasından aldığı söylenebilir; ancak bu noktada önemli olan Kerbela vakasından önceki aşamalarda meydana gelen “önce destek, sonra köstek” anlayışı asıl konu olarak öne çıkarılabilir.

Yazar, olayın tarihsel kimliğine genelde bağlı kalarak romanını kaleme almıştır. Yazar, romanda özlü söyleyişlerle esere farklı bir anlatım tarzı katmıştır. Eserde yer alan “şefkate ihanet eden bizlerdik, şimdi hainlerden şefkat mi göreceğiz?” (s. 8), “garip olan çölde bile üşür!” (s. 9), “cellatlar kestikleri başa değil, o kesik baş ile halka mesaj verirler” (s. 15) söz grupları bu yönde öne çıkarılmıştır.

“Hayatı en iyi anlatan, onu en güzel ifade edebilen yegâne öğretmen ölümdür.” (s. 19) gibi sözlerle yazar eserdeki tarihsel gerçekliğe farklı bir anlayış katmıştır.

---

³² Mehmet Yavuz Arıttürk, *On Binlerin İhaneti*, İstanbul 2002.

Yazarın, eserinde kullandığı devrimci, (s. 18) mücadele ve “meydanlara akmak” sözcükleri, (s. 32) direniş, (s. 47) varoluş (s. 48) gibi kelimeler esere farklı bir hava katmıştır. Bu kelimelerle yazarın “Kerbela” ismine yüklediği manalar yakalanabilir.

Yazarın eserinde ilk beş bölümde oluşturmak istediği Kerbela'nın ne olduğu düşüncesi, altıncı bölüm ve son bölümde, kendisini Kerbela vakasının sonuç bölümüne giden olayın gerçekleşme safhasına doğru yöneltir.

Son olarak eser ile ilgili şu durum ifade edilmiştir ki; yazarın eserindeki genel içerikten olayın yakın bir zamanda geçtiği veya yakın bir zamanda da buna benzer bir durumun vuku bulabileceği sonucudur. Özellikle mesaj vermeye dönük sözler geniş zaman manası içerdiği için böyle bir çıkarım mümkündür. Örneğin; “Suya kavuşacağından emin olan asla susamaz.” (s. 45)

3.1.9.1. Tema

On Binlerin İhaneti romanı, yazarın “Ölümün Aslı Yok” adlı romanından sonra yazmış olduğu bir romandır ve yazar bu romanında tarihte önemli bir yer tutan Kerbela hadisesine giden yoldaki işaretlerden, yolun sonuna varan bir yolculuğu anlatmıştır. Yolun sonu eserde İmam Hüseyin bin Ali'nin şehit edilmesi şeklinde olmuştur.

Yazar eserinde birçok nitelikli cümle olabilecek anekdotlar ışığında eserini kaleme almış ve Kerbela hadisesini işlemiştir. Yazar eserinde verdiği anekdotlarla birçok temayı eserine sindirmiş ve eserine farklı bir anlatım katmıştır.

Arıtürk, eserinde bir noktada “Çöl her zaman aynı çöl değil, hemen her gün değişir” (s. 34) ifadelerini bir kılavuzun ağzından aktarır. Sonra yazar, kılavuzu konuşturmaya devam eder;

“Tıpkı insan gibi, yepyeni bir çehreyle çıkar yolcunun karşısına. Dün bıraktığın gibi bulamazsın onu.” (...) (s. 34); bu cümlelerin ilhamıyla eserin ana teması şöyle özetlenmiştir, “ihamet” kelimesinin anlamıyla birlikte:

“İnsan, çöle benzer; rüzgârın esişinden, esiş şiddetinden nasıl ki çöl toprağı etkileniyorsa, insan da birçok etmenden etkilenir ve de değişebilir.”

Yazar, “endişe ve korku” sözcüklerinin anlam derinliğini açarak bu iki kavramı ince ince anlatmıştır Said’in düşüncelerinde:

“Daha kavgaya girişmeden, bizi kavganın mağlubu ilan eden, elimizin tersini yere çarpan iki hain, iki işbirlikçi. Biri beyne, biri yüreğe yerleşip kök salan iki habis tümör, hatta iki put ...” (s. 6).

Yazar, ayrıca endişe ve korkudan yola çıkarak duvar sözcüğünün mecaz anlamlarından düşüncelerini açmaya devam etmiştir. İktidardakilerin daha güçlü görünmek için insanların endişe ve korkularını artırarak yönetimlerde yer aldığını vurgular. İktidar unsurları, endişe duvarlarının içindeki insanın ufkunu da sınırlayıp güçlerinin tadını çıkarmakla meşguldür yazara göre. (s. 6)

Yazarın eserinde işlediği öne çıkan bir temada insanın başına geleceklerini kendi iradesiyle seçtiğidir. Bir nevi ne ekersen onu biçersin düşüncesidir.

“Adalate zulmettik, zalimden adalet mi göreceğiz? Gücünü haktan değil, zorbalığından, kan emiciliğinden alan bu iktidarı biz istedik (...)” (s. 8)

Yazar, bir diğer tema olarak da “surlar bir şehrin mezar taşlarıdır” (s. 10) ifadelerinden hareketle “güvende olma isteği, en büyük tehlikedir.” (s. 10) fikrini yansıtır. Çünkü bu istek ki; duvarlaşma sonucunu getirir ve bu durum bir nevi hapisane hayatıdır.

“Yalnızca kendisi için ağlamak ayıptır” (s. 12) sözünü kahramana söyleten yazar, bu noktada ifade ettiği yaşatma ideali temasını;

“Her an; “Her nefis ölümü tadacaktır!” gerçeğinin ağırlığı altında, can çekişme içinde yaşamak. Ölümün içinde yaşamak ve ölümü içinde yaşatmak! ...” (s. 12) vurgusuyla canlandırır.

Yazarın, değişim ve değişime dair söyledikleri ya da söylettikleri dikkate değerdir. “Gün be gün fikir değiştiriyoruz, saf değiştiriyoruz.” (s. 16) Ancak bu değişim tersine bir değişimdir. Reddetmemenin benimsemeye dönüştüğü, sonra alışkanlığa, derken sahiplenmeye vardığı bir değişim. (s. 10)

Yazar, Kûfe halkını ifade sadedinde bilinen sıfatlarının yanında “Kûfeliler yok, Kûfelileşenler var!” vurgusunu yapar.

Mücadele ortaya koymak için çok sebep olmasına gerek olmadığını savunan yazar “Ortada kaldırılması gereken bir zulüm varsa, meydanlara akmak için yeterli sebep var demektir. Buna mazlumların feryadı da eklenince yapılması gereken tek şey (...)” (s. 32) zaten mücadeledir.

Herşeyin bir bedeli vardır. Bazen bu bedel zahmettir, bazen paradır. Bazen de insanın başıdır. İnsan bu bedeli ödemeyi kendisi tercih eder. Yazar özgürlüğün de bir bedeli olduğu temasını dile getirmiştir aşağıdaki satırlarda:

“Zulmü alt etmeyi istiyorsak, bu seçeneğin öngördüğü direnişi ve direnişin muhtemel sonuçlarını kabullenmeliyiz. Adam olmanın, adam gibi yaşamamanın bir bedeli olmalı, değil mi?” (s. 47)

Terörün amacı insanlara geri adım attırmadır, verilen kararlardan geri döndürmedir. Yazar, terörü ve amacına ulaşmasını Basra halkının durumunda temalaştırır.

“Basralılar, başları önünde dinlediler hutbeyi, Muhalefet etmeyeceklerine dair kendi kendilerine söz verdiklerinde terör amacına ulaşmıştı.

Zaten başka bir becerisi de yoktu terörün. İnsanların bir kısmını geçici bir süre sindirmekten başka kendine umut bağlayanlara vercek hiçbir şeyi yoktu. (...)” (s. 59)

Yazar, şikâyetçidir, bazı şahısların önce çıkıp, halkı ezmesinden ve zulüm etmesinden. Bu durum eşitlik mekânı olarak bilinen mescitlerde dahi yapılıyordur.

“Bireyler arasındaki farklılıkların değerini yitirdiği, mesafelerin yok olduğu, kimsenin bir diğerinden üstünlüğünün kalmadığı mescitler, artık üstünlüğün ispat edildiği mekânlar haline gelmişti. (...)” (s. 61)

Yazar, İbn-i Ziyad’ın babasının öğütleri doğrultusunda zalim bir yöneticiyi temalaştırır. Bu sıfatla anılan bir yönetici, İbn-i Ziyad’ın babasına göre şöyle iyi bir yöneticiydi:

“Sana karşı dik duranlardan gelir ne gelirse (...) Onları eğmelisin... Rüzgar başakları nasıl eğip bükerse öyle eğilmeliler... Bunun için halkın sırtından kamçı eksik olmamalı! Hep korku içinde, omuzları çökük yaşamaları gerek!” (s. 93)

Yazar, eserinde bir şeyleri eksik, yarım bırakmaya karşıdır. Yazar, tüm yarım bırakan insanları da yarım yamalak olarak nitelendirir.

“Yarım kalmış ne varsa, yarım yamalak insanların eseridir. Gelecek nesillerin tamamlanması mümkün olmayan, zaten tamamlanması da gerekmeyen eserlerin sahipleri sinsi genlerle girmeyeceklerdi başkalarının hayatına ve asırlar sonra tekrar hayat bulmayacaklardı; eğer başlaması gereken her kavga ve onu gerekli kılan sevda, başladığı günkü yüreklilik ve aşkla yaşamaya devam etseydi... Kaybeden kim olursa olsun, kazanan insanlık olacaktı!” (s. 100)

İmam Hüseyin kıyam etmiştir ve kıyamının da bir amacı vardır. Yazar İmam Hüseyin’in şahsında Allah yolunda yapılan hareketlerin olumluluğunu temalaştırır.

“Sen biliyorsun ki; bizim kıyamımız ne saltanat ne de dünya malından bir şeye ulaşmak için değil. Bizim kıyamımız, senin dininin gerçek nişanelerini ortaya koymak, beldelerinde ıslahat yapmak, malum kurallarını kurtarmak ve senin hükümlerini hakim kılmak içindir. Ancak senin uğrunda yapılan bir harekettir.” (s. 133)

On Binlerin İhaneti adlı eserinde İmam Hüseyin, olumlu yönleriyle “Yöneticinin El Kitabı” ndan tarzı bir yaklaşımla liderin nasıl olması gerektiği hususunu kişiselleştirilerek temalaştırılır.

“İmam, herkesten sonra uyuyor buna rağmen herkesten önce uyanıyordu. Bitmek bilmeyen bir dinçliği vardı. Aile fertleri ve yandaşlarıyla ilgileniyor, her fırsatta nasihat edip moral veriyordu. Tevhid mücadelelerinin bu zor günlerinde, etrafındaki insanları motive ediyor, onların umut, aşk ve coşkularını diri tutmalarını sağlıyor, zorluklara katlanabilmeleri için direnç veriyordu.” (s. 143)

Yazar, korku hissinin şehvet, makam, şöhret gibi hastalıklardan daha etkili olduğu düşüncesini temalaştırırken (s. 260) bir farklı yerde de düşüncelerin kişilerin ölmesiyle kesintiye uğramayacağını vurgular (s. 210).

Yazar, eserinde arka planda durmak yerine öne çıkmayı tercih etmiş ve değerlendirmelerini, tespit noktalarını öne çıkarmış ve bu noktada yazar anlatıcı bu şekilde bir tercihte bulunmuştur.

“Direnişe ve onun getireceği külfete katlanabilecek cesareti bulamayanlar, işbirliğine ve ihanete gidecek yürekliliği ne yapıp edip bulmuşlardır. İşte Kûfe'nin şehitleri de nereden buldularsa, bu cesaretle vilayet binasının yolunu tuttular.” (s. 49)

Yazar anlatıcının bakış açısının sınırsız olması konusundaki özgürlük eserde dikkat çekmekte ve bu nokta ciddi bir biçimde tanrısal anlatıma doğru kayış gözlenmiştir. Özellikle Yezid ve İbn Ziyad şahıslarına karşı yazarın bakış açısı onları kötü sınıfa koymaktadır.

“Yezid gene azarlamış, gene aşağılamıştı. Ama bu aşağılama İbn-i Ziyad'ın sadakatini biraz olsun azaltmamıştı. Hep öyle olur ya. Tarih boyunca bilinen en etkili yönetim biçimlerinden biri bu değil miydi? (...)” (s. 55)

3.1.9.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Yazar, *On Binlerin İhaneti* eserini hâkim bakış açısıyla kaleme almış ve yazar anlatıcıyı kullanmıştır. Eserde görülen kadarıyla yazar anlatıcı da nesnel tutumun yanında daha çok öznel bir yaklaşım, bazı noktalarda da tanrısallığa kayan bir tutumla yazar anlatıcı şeklini benimsemiştir.

“Çevresi mızraklı askerlerle kuşatıldığında gelenlerin sadece gölgesine bakmakla yetindi. (...) Neler olduğunu anlamıştı. Atın eyerine gizlediği mesajı alıp yok etmeye ne gücü vardı ne de zamanı. Mektubu yerinde bırakmak onun düşman eline geçmemesinin en emin yoluydu. Abdullah'ta öyle yaptı.” (s. 149)

Yazar eserinde, anlatımlarında kendi dünya görüşünü yorum şeklinde ifade ederek roman bütünlüğü içerisine serpiştirmiş, bu durumu sıklıkla yapmıştır.

“Yaşlandıkça insan, saçları ağarıp yüzü kırıştıkça daha bir sıkı sarılır dünyaya. Tozuna çamuruna bulaşır (...)” (s. 20)

3.1.9.3. Şahıs Kadrosu

Mehmet Yavuz Arıtürk'ün *On Binlerin İhaneti* eserinde olumlu kişiler olarak İmam Hüseyin ve son olarak yanında kalan yakınları ve yanında savaşmaya niyetlenen yetmiş küsur insanı alması öne çıkmıştır. Genelde İmam Hüseyin ve yanında yer alan taraftarları olumlu özellikleriyle inançlı, genel kültür değerlere uygun, idealize edilmiş tiplerdir. Özellikle yazarın bakış açısından da görülebileceği üzere İmam Hüseyin örneklik teşkil edecek bir üslupla okuyucuya yansıtılır.

“Ardından, mümkün oldukça aksatmadığı kısa ve öz nasihatlerine başladı. Oturduğu yerde, yumuşak ama buyurgan bir ses tonuyla konuşurken ashabı, İmam'ın söylediklerini susuz kalmış çiçek gibi tüm hücrelerine emmeye çalışırcasına can kulağıyla dinliyordu.” (s. 131)

Yazarın, eserinde ana şahıslar denilebilecek tüm şahıslar gerçek hayattan alınmıştır. Yazar, bakış açısına göre bazı yorumlamalarla ideal ve olumlu şahısları tam anlamıyla güzel yansıtırken, olumsuz kişileri de aynı oranda zararlı, yıkıcı, ortak akla uymayan davranışlar sergileyen şahıslar olarak çizmiştir. Genelde şu da ifade edilebilir; gerek olumlu şahıslar gerekse de olumsuz yansıtılan şahıslar düz bir biçimde yansıtılmıştır. Bu düzlük kötülük çizgisi veya iyilik çizgisindeki düzlüktür.

Olumsuz şahıslar da Ömer, Şimr, İbn-i Ziyad olarak ifade edilebilir. Yezid ise karar alıcı olarak olumsuz yansıtılırsa da eserin genelinde kendisi okurun karşısına çıkmaz.

“Seni hain!” dedi. Öfkeden, siyha yakın bir mor kesilmişti suratı. Bu haliyle daha korkunç görünüyordu. Ağzından çıkan köpükler, her biri bir tarafa bakan gözleri gibi etrafa yayılıyordu. Vücudunun her tarafına hakim olan çirkinlikleri tamamlayan bir ses tonuyla bağırıp çağırıyor, etrafına saldırıyordu (...)” (s. 88)

“Ömer, Şimr, İbn-i Ziyad... Bu üç yırtıcı hayvan gökkuşağını göremediler. Kufeliler de... Çünkü gökyüzünü göremediler ...” (s. 279)

Eserde kişilerin dünyalarında bazı unsurlar simge olarak kullanıldığından kahramanlara tip denilebilir. Eserde İmam Hüseyin için yüceltilmiş tip denilebilir. Çünkü yazar tarafından her yönü olumlu gösterilen, yaptıklarıyla da örnek bir insan olan O’dur. Özellikle İbn-i Ziyad ise olumsuz tip niteliğine uygun çizilmiştir.

Yazar, eserinde birçok noktayı, anlatmak istediklerini, vermek istediği düşünceyi bazen direkt sözlerle bazen de şahısların hayal âleminde ifade edip, Kûfe halkı için söylemek istediğini Süleyman bin Sured’in hayal âleminde ifade eder.

“Ah Kûfe... dedi sessizce. “Köksüz şehir, yüreksiz şehir. İhanet ve kaypaklıkla anılan dönek şehir, izzeti satın, azizleri aldatan şehir!...” (s. 28)

Yazar, eserinde romantik yazarlarda görülen bir özellik olan sevdiklerini çok sevme, yerdiklerini de aşırı yerme özelliğini bizlere gösterir ve bu noktada da öznellik barındırır kendi çerçevesinde.

Yazar eserinde kişilerin hayat hikâyelerini hemen değil de roman boyunca değişik aşamalarda verirken kişinin okuyucuya yansıtılması da sadece yazar tarafından değil diğer şahıslar ağzıyla da yapılmaktadır. Bu durum bir modern roman özelliğidir.

“Hayır!... Vallahi sefihlerden yaşam dilenmek bana utanç verir!” diye cevap verdi Müslim.” (s. 116)

On Binlerin İhaneti eserinde Kûfe halkı ile Hür'e ayrıca değinmek gerekir. Romadaki karşıtlık içerisinde bu iki unsur farklı bir biçimde yansıtılır. Kûfe halkı geçmişte yaptıklarından utanarak İmam Hüseyin'in yanında olmaya söz verip, tekrar sözlerinden dönerken Hür'de yıllardır durduğu taraftan vicdanını dinleyerek İmam Hüseyin tarafına geçmiştir. Bu noktada Kûfe halkının güçlü olanın yanında olduğunu vurgulayan yazar, Hür'ün ise vicdanının yanında durduğunu yansıtır.

“Çünkü Kûfe beyninde mağlup olmuştur. Birkaç sözcük Kûfelilerin bilinçaltını harekete geçirmeye yetmişti. (...)” (s. 100)

“Kalbim ne yöne meylerse etsin, onu izleyecek cesaretim var! İster kesilip biçileyim, ister yarılp bölüneyim! Cennete hiçbir şey tercih etmiyorum... Bir daha elime geçmeyecek bu fırsatı kaçırmak istemiyorum”. (s. 232)

3.1.9.4. Zaman

On Binlerin İhaneti romanında olayların geçtiği zaman Muaviye'nin ölümünden sonraki aşamada başlayıp, Kerbela'da İmam Hüseyin'in başının kesilmesi arasında geçmiştir. Eser içerisinde bu zaman diliminin net bir süreci tespit edilememiştir.

Tarihteki kronolojik sıraya uygun olarak ilerler eserdeki zaman. Muaviye'nin ölümüyle Yezid tahta geçmiştir. Yezid'in tahta geçişiyle Kûfe halkının yazdığı mektuplar, mektupların ardından İmam Hüseyin'in Kûfe'ye durum tespiti için amcasının oğlu Müslim'i göndermesi... gibi durumlar tarihteki takvim sırasına uygun ilerler.

Eserde kronolojik sırada bir ilerleme varken geriye dönüşler, ileri bir zamanı düşünmeler veya geleceğe gidişler yok değildir.

“Çok değil daha otuz yıl önce bahçe duvarlarını bu kadar yükseltmezdik” diye düşündü” (s. 5)

“Bin dört yüz şu kadar sene sonra doğacak bebeklerin (...)” (s. 43-44)

Eserde, namaz vakitleri gibi zamanları sıkça görürken bunun yanında günün değişik zaman bölümleri de fazlacadır.

“İkinci namazının vakti gelmişti.” (s. 157)

“Gün doğuyordu.” (s. 186)

Eserde zamanın belli kısımlarına simgesel bir anlam yüklendiği de görülebilir. Bu noktalarda mecazlar, zamana görünen dışında anlamlar yüklemeler görülebilir.

“Her güzel günden bir önceki gün kadar müjdeciydi bugün. Tarihin yazılacağı herhangi bir çölde, herhangi bir bozkırda kalem olma gününün arifesiydi (...)” (s. 45)

3.1.9.5. Mekân

On Binlerin İhaneti eserinde mekân ile ilgili yazar ilgili göze çarpan unsurlarda tasvirlerde, nitelendirmelerde kendi yorumunu katan değerlendirmelerde bulunur. Tasvirlerde o makamla ilgili olarak kişinin duygu ve öznel görüşü yazar tarafından aktarılır. Bir nevi mekâna anlam yüklenir.

“Derin bir iç çekişle dönüp duvara baktı, her taşı taşınamayan bir sorumluluğu anlatıyordu. Bir endişeyi, bir korkuyu, bir kuşkuyu sembolize ediyordu.” (s. 6)

“Ne fark ederdi ki, hem zaten saray denince hayalinde aynı saray canlanmıyor muydu hep? Ne fark ederdi ki?” (s. 7)

Eserde özellikle geçen iki yer de kendilerine anlam yüklenen mekânlar olarak gösterilir. Hatta Kûfe için, eserde yaptıkları sözlerinde durmamayı temsille “Kûfelileşmek” (s. 30) ifadesi kullanılır. Kûfe şehri eserin sonunda okurda olumsuzluk yeri olarak kalır. Kerbela ise;

“Üzüntülü, tasalı ve belalı yer” dedi, içini çekip başını sallayarak.” (s. 183)

Ayrıca Kerbela, eserde bir yer ama safların belli olduğu, haklı ile haksızın mücadelesinin yapıldığı ama ölenlerin düşüncelerinin yaşayacağı bir yer, bir sıçrama noktasıdır.

“Ama umut doluydu herkes. Kurak Kerbelâ çölü engin deryalara atlamak için bir rampa gibi duruyordu önlerinde. Sırası gelen tereddütsüz sıçırıyordu bir başka dünyaya.” (s. 254)

3.1.10. Derin Yara Kerbela

*Derin Yara Kerbela*³³ ile ilgili bir iki nokta ifade edilerek eserde anlatılan konu üzerine devam edilmiştir.

Eserin başlangıcında yazılan yazıların, yazarın bilgisi olmadan yazılamayacak ifadeler olduğunu düşüncesiyle yazarın kendi görüşleri olarak alıntılanmıştır:

“Hüseyin’in öldürülmesi olayı dalga dalga çok çeşitli halkları etkilemiştir.

Bırakın Müslümanları, Alevileri bile çok derinden etkilemiş, halk ozanlarının şiirlerinde, türkülerinde, şarkılarında geniş yer açmıştır. (...)

Elinizdeki kitap yansız, özgür bir bakış açısıyla Kerbela olayının öncesini ve Kerbela katliamını anlatmaktadır.”

Bu cümlelerin ışığında yazar Müslümanları, Alevileri ayrı halklar olarak ele almış ve kendi görüşlerinden mülhem, yansız bakış açısı ve özgür bakış açısı ifadesini kullanarak çelişki ortaya koymuştur. Zaten bu bakış açısı işlenen temalarda kendisini fazlasıyla gösterir. Dolayısıyla yazarın bakış açısı yansız değildir.

Yazar bu eserin konusunu İslam tarihinde yaşanan Kerbela vakasından almıştır. Ancak bakıldığında yazarın tercihi Kerbela hadisesine direkt giden noktaları eserin son yarısından daha az bir kısımda işlemiş olduğudur.

---

³³ Fırat Dede, *Derin Yara Kerbela*, Ankara 2002.

Özellikle eserin “Dönülmez Yol: Kerbela” bölümünden önceki kısımlar sosyolojik analizlerin yapıldığı, kültürel ve dini yapının yazarın bakış açısıyla sorgulandığı birçok olguyu yansıtır. Bu şekilde bakıldığında eserde yazarın işlediği fazlaca konu vardır denilebilir. Bu noktalar daha çok eserin tema kısmına koyulmuştur.

Yazarın işlediği konular arasında devlet yönetimi, inanç sistemleri, kabileler arası mücadele, zenginliğin dağıtılması, savaş kuralları... gibi konuların yanında bunların iteklediği bir yol olan “Dönülmez Yol: Kerbela”dır. Sonuçları itibariyle de “*Derin Yara Kerbela*’dır”.

3.1.10.1. Tema

Yazarın “*Derin Yara Kerbela*” eseri tematik yönden incelendiğinde diğer Kerbela romanlarından farklı bir şekilde sosyolojik analizlerin, kahramanlıkların ve davranışların temel sebepleri, kültürel ve dini yapının işleyişleri gibi birçok olgu görülebilir.

Eserde kabile birlikteliği ile olması gereken bir devlet yönetimi, eşitlik-eşitsizlik, Kur’an ayetlerinin yazılış sürecindeki farklı düşünceler, orduların savaşa çıkma sebepleri, tek tanrı-çok tanrı inancı, baba-oğul ile kız çocukları, zenginlik paylaşımındaki ikilikler, cihadın ne olduğu ve niçin yapıldığı, İslam’ın Arap kavminin dini olması düşüncesi, Osman-Ali, Ali-Ayşe arasındaki mücadeleler, kabile çıkarları-toplum çıkarları, kabile farkı-inanç farkı, payına düşeni almak-payına düşenden fazlasını vermek, korkunun sınırlılığı-cesaret, doğruluk-haksızlık, sususuzluk, bela-sabır, maddiyat-maneviyat, ölüm-cennet, öldürme-cehennem, Kerbela-hırs, Kerbela-azim, Kerbela-matem, Kerbela-ihтираs... gibi kavramlar gerek karşılaştırmalı gerek analiz biçiminde, gerekse de yazarın fikirlerinin ideolojik bağlantılarının kahramanların hayalleri, konuşmaları şeklinde tezahürleri yönlü temalar fazlasıyla vardır.

Kitabın ana teması olabilecek nokta ise; “zulmün yürek yakan ateşinin karşısında” (...) sonsuzluğun nimeti, her an yok olabilecek bir gelecektek daha iyidir. Doğruluk erleri, yenilmiş görünseler de davanın galipleridir” (s. 119) ifadelerdir. Zaten bu cümleler sonrasında “doğruluk erleri”nin Kerbela denilen yerdeki mücadelesi bu durumu özetler niteliktedir.

Yazarın eserde sunduğu yaklaşımlardan birisi “Muhammed bir düzen kurmuştur” fikridir. Bu düzenden memnun olmayan kişiler veya bir takım farklı düzen anlayışları vardır. Bu yeni düzende kabile düzeni değişirken, (kabile düzeni değişmemiş bazı kabileler daha fazla öne çıkmıştır görüşü birçok yerde vurgulanmıştır), tek tanrı inancı önemli bulunmuş, cihadın güçlenmek sonucunda toprak genişlemesi olduğu gibi anlayışlar vardır. Yazar, bu yeni düzeni anlatma yöntemini, farklı kahramanları yönlendirerek kendi düşüncelerini ifade etme ekseninde gerçekleştirir. Birkaç alıntı eşliğinde bu yöndeki temalar vurgulanmıştır:

“Cihat buydu ve anlaşılır sözcüklerle tanımlanarak bilinmeliydi:

Tanrı birliğine inanmayanlar (kâfir) savaşmak, onları, öldürmek, ellerindeki mal ve mülkleri almak, yani yağmalamak, tapınaklarını yıkmak, putlarını kırmak.” (...))” (s. 45)

Yazar yukarıda cümleyi “Muhammed’in devlet sınırlarını genişletmek için güçlenmeye ihtiyaç duyduğu” nu ifade ettiği pasajdan sonra iletir.

Muhammed’in amacı kendi toplumunu oluşturmak olmalıdır. Kuralları yeni düzende buna göre oluşturmak esas olmalıydı. Musa’nın toplumu varsa Muhammed de yazara göre “Muhammed toplumu”nu kuruyordu.

“Muhammed de buna uygun kurallar getirmeliydi. Nasıl, İsrailoğulları Musa’nın toplumu ise Muhammed’in toplumu olmalıydı. İşte! Araplar, Muhammed’in toplumdur. Kurallar buna göre düzenlenirken günü geldiğinde kurallar arasında köleler hakkında da yeni hükümler bulunmalıydı.” (s. 45)

Yazarın düşüncelerinde, yeni düzen anlayışında Muhammed, dul Hatice ile evlenerek, bu evlilikten gelen güçle “Tanrının Birliği”ni ilan etmiştir. Mekke’den Medine’ye giderken Muhammed kimliğiyle gidiyordu, yeni düzen kurucusu Medine’ye gittikten sonra da Muhammed, Mekkelileri hedef gösterip müşrik ilan etmiştir; müşriklerde Muhammed’in gücü karşısında yenilirken, Medineli puta tapanlar inanmışların safına katılmışlardır. 632’de de Muhammed dünyaya veda etmiştir. İslam, Arap kavminin diniydi ve Muhammed’in ölümüyle de İslam Devleti bu yolda ilerlemeye devam edecektir yazara göre.

Yazarın “Muhammed’in kurduğu yeni düzen anlayışı” yla ilgili temaları bunlardır. Yazar, bu yeni düzeni tarihleri vererek işlerken kendi fikirleri doğrultusunda yorumlarda bulunmuş, tamamen alt yapısı belli olan yorumlarla yaklaşımlarını iletmiştir. Yazarın yeni düzen ile ilgili tematik yaklaşımları özetlenirse;

“Zengin dul Hatice’nin maddi kaynakları Mustafa’yı tatmin etmediyse de bu evlilik pek çok çevrenin güvenini kazanmasını sağladı.” (s. 39)

“Mekke’den gelen inananların geçimi. Bunu sağlamak için yardımlaşma sağlandı.” (s. 41)

“Zenginliklerden pay alamayanların yönetilmesi gerekiyordu. “İnanç için savaş, fakir insanlar için zenginlik kaynağı, köleler için özgürlükle eşdeğer kılınca hedefe ulaşmak kolaylaşacaktı.” (s. 45)

Yazar, dünyalık beklentisi olan kişilerin Ali Oğlu Hasan’ı nasıl yalnız bıraktıklarını, kutsalı yağma olan insanları ifade ederek gösteriyor.

“Savaşmaktan vazgeçenler için sonunda yağlı yağma olmayan bir hedefe karşı savaşa gitmenin hiçbir anlamı yoktu.” (s. 53)

Yazar, Ali Ođlu Hasan'ın dűşünceleri Őeklinde, kan ve kadın üzerine önemli bir temayı da yansıtır.

“Bu ũlkede yaşam, kan ve kadın üzerine kurulmuş derken haksız mıydı? Kime bakarsa baksın önce kan görüyordu. Eli bir başkasının kanıyla kirlenmemiş er kişi yoktu. Sonra da kadınlar. Kız çocukları da daha ergenlik çağına girmeden paylaşılıyor; evlenmesi yolunda anlaşma sağlanan birileri için korumaya alınıyordu. Bۆyleleri daha çocukluğunu yaşarken saklanılan er kişiyle evlendiriliyordu. Er kişilerin ۆlümü çoğunlukla bir başka er kişinin elinden geliyor, ardından sürdürölen kan davaları yenilerinin ۆlümünü hazırlıyordu.” (s. 59)

Yazar'a göre, Hasan'ın dűşünceleri ışığında, Ayře Ali'ye karşı bir düzen kurmaktadır. Ayře, Osman'ın katli olayında Ali'yi hedef göstermektedir. Ömer, tarafından da Muhammed'in dullarına aylık bağlanmıştı; ancak Ayře yine fazla pay almıştı. Yazarın ifade ettiği bu tema, Ayře'nin güçlünün yanında olduğu Őeklinindedir.

“Bunları hatırlayınca Hasan'ın dűşünceleri birbirine karıştı ama Ayře'nin güçlülerle işbirliğine ilişkin ipucu yakaladığının da farkına vardı. (...) Ayře'nin kişisel itibarı her alanda, özellikle de siyasal alanda artmıştı. Hasan, siyasal alandaki bu yükselişi, Ömer'in son günlerine bağlayınca bir ilmeği daha çözdüğünü anladı.” (s. 60)

Muaviye imparatorluğu ođlu Yezid'e bırakmıştı. Bu durum Kербela'ya giden sonun bir başlangıcıdır. Muaviye hanedanlık sisteminin imparatorluklar için gerekli olduğunu dűşünmektedir. Karşı çıkışlara rağmen bu sistemi uygulayacaktır.

“Ne var ki hanedanlık düzenini mutlak yerleştirmek zorundaydı ve gerektiğinde bu yolda zor kullanmakla da yükümlüydü.” (s. 90)

Kitabın ikinci bölümünde Hamadeni Oğlu Berir, komutan Ömer'e Müslöman'ı tanıtırken, komutanın ve ordusunun Müslömanlıkla bağdaşmayan yönünü vurgular.

“Peygamberimiz, Müslöman eliyle, diliyle diğer Müslömanlara zarar vermeyen kişidir buyurmuştur. Sen Muhammed'in çocuklarının Fırat'ın sularından yararlanmalarına engel oluyorsun. Bununla da yetinmeyip onları öldürmeye karar vermişsin. Bu durumda senin Müslöman olduğun söylenebilir mi?” (s. 111)

Eserde, Yezid ve taraftarları düşman olarak ifade edilmiş ve bazı ifadelerle yerilenler safında yer almışlardır. Hüseyin ve taraftarlarına su dahi verilmemiştir. Yezid'e bakışı ifade eden Zuheyr'in şu sözleri önemlidir:

“Ey talihsiz! Ben, velilik bostanından dilek fesleğenleri derdim. Peygamberliğin gül demetinden rahat korusu aldım. Yezid'in diken bahçesinde serpilip gelişen pişmanlık fidanı bana gerekmez. Çünkü o fidanın yaprakları, şaşkınlık gölgesi salar; yemisi ise isyan tadı verir.” (s. 116)

Eserde, kaybeden Hüseyin ve taraftarları olan doğruluk erleridir. Kazanan ise Yezid ve taraftarlardır. Şunu ifade etmek gerekir ki kayıplar ve belalar yaratıcaya yaklaştıran olgunluk işaretleridir. “Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır.”

“Ey felek! Kötülükleri değerli kılıp, gerekli olanları aşağılamak; muhalifleri yüceltip de sadık olanları süründürmek ne iştir? Yalancının sabahının, doğruluktan yana olanlarınkinden önce sağlamak; yıldızlardan uğursuz olanının uğurlu olandan üstün kılmak; sabahın safâ dolu tahtını ateşe verip akşamın sıkıntılı sarayını süslemek; kötülüğün ortaya çıktığı yeri gökyüzüne kadar yüceltip de velilik hanedanını zulüm eliyle perişan etmek; Yezid'i, mutlu bir durumda dost denizine daldırıp, Hüseyin'i ise kurumuş dudaklarıyla yüceltip de velilik hanedanını zulüm eliyle perişan etmek; Yezid'i, mutlu bir durumda dost denizine daldırıp, Hüseyin'i ise kurumuş dudaklarıyla vefasızların zulümüyle inletmek ne biçim bir iştir ey felek!” (s. 122)

(...) “Bela ile karşılaştıkça üzülme. Ulu Tanrıya yaklaşma olgunluğunun feyzi bu belada saklıdır. (...)” (s. 122)

“Yeryüzünde Kerbela toprağı olmasaydı, belâ gökten indiği zaman, konacak yer bulamazdı. Dünyada, Kerbelâ gibi, toprağının çoğu belâdan oluşmuş bir başka kutsal yer yoktur.” (s. 143)

3.1.10.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Yazarın *Derin Yara Kerbela* eserindeki bakış açısı hâkim bakış açısıdır. Aşağıda verilecek alıntılarda da görüleceği üzere yazar kahramanların iç dünyalarında geçenleri bilirken, kimi zaman kahramanı çok iyi tanır, kimi anlarda da kısa bir ifadeyle geçiştirilir. Eserde anlatılan tüm şahıslar kadrosu bu bakış açısının içerisinde, denilebilir.

Yazar, hâkim bakış açısını yazar anlatıcısı kullanarak şekillendirir. Bir nevi eser okunduğunda kahramanları yazar okura tanıtır, onların yapmak istediklerini de yazar okuyucuya ifade eder.

“Mulcem, yaşanılanların belleğinden akıp gitmesini bir türlü engelleyemiyordu. Saffeyn’de olup bitenler; Saffeyn’de olanlar, Mulcem ve yandaşlarının aklını başına getirmişti.” (s. 19)

“Hasan düşüncelerini yeniden Kûfe’ye yöneltti. Kûfelilerin ihaneti unutulur gibi değildi.” (s. 63)

Eserde şu nokta dikkat çeker:

Geleneksel anlatımdan ziyade yazar, insanın varlığını öne çıkararak, farklı kahramanların düşüncelerini farklı yönlerden yansıttırılmıştır. Ancak; yazarın farklı kahramanların bilinçlerinde yaptığı fikir terapileri, ortak özellikleri fazlasıyla barındırır. Bütün kahramanlar benzer şeyler düşünüyormuş izlenimi verir.

Örneğin Mulcem’in düşüncelerinde;

“Konsey üyelerinin Ayşe’nin evinde yaptığı gizli toplantıdan Osman’ın lider olarak çıkması hiç kimseyi şaşırtmadı. Ve böylece sonuç olarak Ömer de, Ayşe’nin odasındaki Muhammed ve Ebubekir’in yanına gömülmeye hak kazanmış oldu.” (s. 19)

Şimdi de aynı kısımlar Hasan’ın düşüncelerinde okununca; benzerlik şaşırtıcıdır:

“Sonuç olarak Ömer, Muhammed ve Ebubekir’in yanına, Ayşe’nin odasına gömülmeye hak etmişti. Ali’nin, altı kişiden oluşan seçici kurul içinden birinci olarak çıkması mümkün değildir. Nitekim Osman, devletin yeni lideri olarak belirlendiğinde (...)” (s. 61)

Son olarak şu söylebilir ki; yazar bu noktalarda çoğul bakış açısını kullanmıştır.

3.1.10.3. Şahıs Kadrosu

Yazarın *Derin Yara Kerbela* şahıs kadrosu oldukça geniş hacimlidir. Yazar, sosyolojik analizlerini birçok noktada şahıslar üzerine bina etmiştir; ancak şahıslar kadrosunun zenginliği şahısların bilinçlerinde yer alan şahısların fazlalığındandır. Şöyle ki Mulcem'in düşünceleri şeklindeki satırlarda Muhammed'den Ali'nin dünyaya veda ettiği satırlara kadar -yaklaşık yirmi sayfa- kahraman Mulcem'dir. Ancak Mulcem'in zihninde birçok kahraman canlanır. Sonrasında öne çıkan şahıslar ise Ali Oğlu Hasan, Muaviye Yezid ve Hüseyin'dir.

Yazar, eserinde bakış açısına göre Ali, Ali Oğlu Hasan, Hüseyin'in yanındayken; Muaviye ve Yezid'in şahıslaştırılmasında onların karşısında olmuştur. Ayrıca Ali'den önceki düzenide şahıslar ekseninde sorgular.

“Zengin dul Hatice'nin maddi kaynakları Mustafa'yı tatmin etmediyse de bu evlilik pek çok çevrenin güvenini kazanmasını sağladı. Bu güvenin getirdiği güçle “Tanrının Birliği”ni (Tek Tanrı) (612) savunarak kurulu düzene karşı çıkınca neredeyse tüm Kureyşlileri karşısında buldu.” (s. 39)

Eserde dikkat çeken bir nokta da eserdeki şahısların romanın diğer kişilerinin bakış açısından sunulmasıdır. Buralarda yazar kahramanlara bürünmüştür.

“Talip oğlu Ali, Mekke günlerini ve sevgili babası Talip'i gözünde canlandırmaya çalıştı. O günlerde Abdullah oğlu Mustafa, Haşimoğullarının korunması altına alınmıştı. Çünkü, Mustafa'nın tek tanrı inancı, Mekke'nin çok tanrılı inancının etrafında hükümlerini sürdürenleri rahatsız etmişti.” (s. 26)

3.1.10.4. Zaman

Derin Yara Kerbela'da zaman dilimi Talip Oğlu Ali'nin şehit edilme aşaması ile başlar Hüseyin'n başının Şam'a götürülmesi noktasında ise sona erer. Bu durum vaka zamanı olarak ifade edilebilir.

Romanın başından sonuna kadar olaylar belirli bir sırada ilerlerken geriye dönüşlere sıklıkla rastlanmıştır.

“Ali, yüzlerce yıl önce Yemen’den kuzeye göçen ataları Kureyşlileri (Tanrıya Tapanlar) düşündü.” (s. 24)

“Hasan düşüncelerini yeniden Kûfe’ye yöneltti. Kûfelilerin ihaneti unutulur gibi değildi.” (s. 63)

Romanda şu nokta önemli olarak görülebilir:

Talip oğlu Ali’nin şehadetinden, Kerbela’da Hüseyin’in başının şehit edilmesi arasında geçen sürede, aynı zamanda İslamiyet’in gelmediği yıllardan dört halife dönemi de işlenecek biçimde bir zaman yoğunluğu görülür. Talip oğlu Ali yerde yatarken 661 yılından yüzlerce yıl önce Yemen’den kuzeye göçen ataların düşünmüş ve dünyadan göçtüğü güne kadar ki zamanı hayalinde yaşamıştır. (s. 24-28)

Eserde tarihsel gerçekliğe uygun tarihlerin yer aldığı gibi (Birinci Akabe Biatı, 621), (İkinci Akabe Biatı, 622), Yesrib’e hicret (622) (s. 27-28); günün belli zaman dilimlerini işaretleyen zamanlara da rastlanılabilir.

3.1.10.5. Mekân

Derin Yara Kerbela’da daha çok somut mekânlar üzerinde durulur. Gerçekçi anlatımla verilen bu mekânlar bulunulan bölgelerin önemini vurgulamak için ayrıntılı tasvir edilmiştir.

“Burası Yemen’dir. Arabistan yarımadasının güney ucunda, Umman ve Kızıldenizle çevrili bu topraklarda yaşam, sürekli biçimde göçü zorunlu kılıyordu.” (s. 29)

Eserde Mekke, Medine, Kufe, Yemen, Kerbela, Hicaz, Hudeybiye gibi kentlerden bahsedilmiş ve bunlar gerçek yerler olarak eserde genel nitelikleriyle verilmiştir.

Eserde Kâbe özel ibadet yeri olmasının yanında yazar tarafından simgeleştirilerek kullanılmıştır.

“Mekke’de düzen yöredeki tüm kabilelerin Tanrılarının temsil edildiği Kabe üzerine kurulmuş. Zenginliklerin bir bölümü de buradan kaynaklanıyordu. (s. 39)

Eserde kapalı mekân anlamında Mescid-i Nebevi ve dolayısıyla Ayşe’nin odası önemli bulunur. Yazar bu oda ekseninde bazı çıkarımlarda bulunur. Yazara göre bu odada vefat edince kalmak için, Ayşe’nin görüşlerine uygun davranmak gerekiyordu. (s. 61)

Yazar, mekânların, yerleşim alanlarının seçilmesinde, insanlar tarafından gelir kapısı olması gerekliliğini vurgular.

“Yerleşmek! İyi de, savaş olmazsa, yani ganimet elde edilip paylaşılmazsa neye yarardı yerleşmiş olmak.” (s. 15)

Eserde önemli yer tutan Kerbela, olumsuzlukların anıldığı bir yer olarak yansıtılmıştır.

“Evet, burası kerb (tasa, kaygı) ve belâ (sıkıntılı ve zararlı durum) yeri idi.” (s. 106)

3.1.11. Kana Susamıştı Çöller

Yazar, *Kana Susamıştı Çöller*³⁴ eserinin giriş bölümünde Kerbela Hadisesi’nin ilham olarak bu kitaba kaynaklık ettiğini ifade eder. Kitabı yazarken yazar, tarihsel gerçeklere bağlı kaldığını belirtir ve Kerbela’yı farklı bir yaklaşımla yâd etme amacı taşıdığını ifade eder. (s. 7)

---

³⁴ Habib Mert, *Kana Susamıştı Çöller*, İstanbul 2007.

Eserde konu olarak Kerbela kıyamı süreci, kıyam anı ve sonrası işlenmiştir. Bu konu çizgisinde ilerleyen eser, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesiyle sona erer; ancak bu bir rüyadır. Bu rüya Hz. Rugeyye'nin rüyasıdır. Rüyasından uyanan Hz. Rugeyye babasının ve kendisinin ayrıca yakınları ile babasının yanındaki taraftarlarıyla Kûfe'ye gittiklerini anlar. Eserin sonunda ise Kerbela'ya doğru yolculuk yeni başlamaktadır.

3.1.11.1. Tema

Kana Susamıştı Çöller eseri Habib Mert'in şiirsel dille kaleme aldığı bir eserdir. Bundaki amacını da yazar, Kerbela Hadisesi'nin asıl felsefesini dramatik bir yaklaşımla okuyucuya sunmak olarak açıklar. Asıl felsefe kelime topluluğundan yola çıkıldığında ise eserin ana temasını şöyle özetlenebilir:

“İnanmış insanı yollara salan, gurbet ellere gönderen, çöllere çağıran, uğrunda baş verdiren aşktır.”

Kerbela şehitleride aşk yolunda ilerleyerek şehit olmuşlardır. Bu aşk eserde ifade edilene göre Allah ve Resulü'nün yolundan gitme istikametidir.

Rugeyye'nin babası olan Hz. Hüseyin'in gitmedeki asıl amacı, Hz. Peygamberin sünnetine davettir. Zira Hz. Peygamberin sünneti ortadan kaldırılmış, yerine bidat ortaya konulmuştur. Hz. Hüseyin bu duruma karşıdır.

“Şunu bil ki, eğer bu geniş dünyada sığımlacak bir yer olmasa bile, yine de ben Yezit b. Muaviye'ye biat etmeyeceğim.” (s. 19)

Hz. Hüseyin kendisine yapılacakları biliyordur. Ancak kendi düşüncesini ortaya koyarken ki amacı, karşıt olanında ortaya çıkışıyla her iki ayrımın kanıtsız kalmamasıdır.

“Ancak biz herkese hücceti tamamlamak istiyoruz ki, helak olacak olanlar da, mutluluğa erecek olanlar da kanıtsız kalsın.” (s. 43)

Hız. Hüseyin bir kahraman olarak iyiliğin güzelliğinin çizildiği bir resimde ilk göze çarpan unsurdur. Hız. Hüseyin farklı ve bir o kadar da hususiyetleriyle en öndedir.

“Bugün sevinmek haram artık bizlere,
Gülmek, gözyaşlarına mahsus...
Peygamberin busesi,
Fatıma'nın gül yüzü,
Ali'nin can paresi
Müçteba'nın kardeşidir o.” (s. 55)

Mert'in eserinde yine şiirsel bir dille karşıtlıklar, ikilikler üzerine bir karşılaştırmalar zinciri kurulmuştur. İyilerle kötüler tarzı bir karşılaştırma yapılmasının yanı sıra; Hız. Hüseyin'in yanında yer alanların birçoğunun da aslında zorlukları görünce ayrılanlar olduğu eserde yer alır.

“Bunu iyi bilin ki;
Hüseyinlerin kılıç darbesiyle dökülen kanlar,
Yüzlerce Yezit yeşertir.
Ama Hüseyinlerin dökülen kanı,
Binlerce Muhammed,
Binlerce Ali,
Binlerce Hüseyin
Ve binlerce Muhammed Mehdi yeşertir toprakta.
Ve dünyayı Yezitlere cehennem eder
Ve bir Zeynep yeşerir o topraktan,
Binlerce Zeynep olup,
Haykırır çağlara hakkın özünü ...” (s. 59)

“İşte o sırada, imanla küfür, cesaretle korkaklık, yakınlıkla gerçek ve vefayla ve vefasızlık aşikâr olmuştu. O bir avuç ordunun, yüz kişiyi aşmayan bir grubu dışındakiler, korkak yarasalar gibi gecenin karanlığından faydalanarak kaçırılmışlardı. Nurdan karanlığa, rahmetten küfre, yiğitliğin hürriyetinden, korkaklığın esaretine saklanırlardı onlar.” (s. 63)

Kerbela farklı bir yerdir. Bu farklılık yerler ve göklerin dile gelmesi şeklinde yazarın ifadeleriyle bir sevdanın adıdır ve o sevdanın dillenip öldüğü yerdir. Kerbela bir simgedir.

“Çöllerin feryat edip şaha kalktığı mahşer,
Kılıçların yas tutup ağladığı Kerbela.
Demet demet bir aşk için ağlayan güller,
Bir sevdanın adıdır, adıdır Kerbela” (s. 75)

Döneklik, alçaklık, sözünde durmama temaları da romanda öne çıkan temalardandır.

Yazar, eserde Kerbela’da haklı ile haklının mücadelelerini ifade ederken Hz. Hüseyin’in yanında kalan son erlerini de güzel nitelendirmelerle öne çıkarır.

“Biz nasıl olur da sana yardımdan el çekeriz?” (s. 100)

“Biz de yüce Allah’a şükrediyoruz ki sana yardım etmekle, bize karamet verdi ve yanında öldürmekle de bize izzet ve şeref bağışladı. Ey Peygamber’in (s.a.a.) torunu! Seninle cennette olmamıza niçin hoşnut olmayalım?” (s. 101)

Eserde, ölüm teması da İslamiyet’in ölüm anlayışına uygun bir şekilde ele alınır. Bir nevi ölüm son değil bir başlangıçtır.

“Ey kerimzadeler! Sabırlı olun, ölüm, sizi sıkıntı ve mihetten geçirip, geniş cennet ve daimi nitemetlere ulaştırma köprüden başka bir şey değildir. Hanginiz zindandan çıkıp da saraya gitmeği sevmez?” (s. 104)

Yazar, kendisini öldürmek için toplanan topluluğun Allah’ın azabına düşer olan Yahudi, Hıristiyan ve Mecusilere benzetir. Bunu Hz. Hüseyin’in dilinden yapar.

“Yahudiler, Allah’ın bir oğlu olduğunu inandıkları için, çetin bir azaba düşer oldular. Hıristiyanlar, Yüce Allah’ı üçün üçüncüsü kabul ettikleri için Allah’ın gazabına uğradılar. Mecusiler de Allah’ı bırakıp güneş ve aya taptıkları için, yüce Allah’ın elim azabına tutuldular. Kendi peygamberlerinin kızının oğlunu öldürmek için söz birliği eden topluluğa da Allah’ın azabı çok çetin olacaktır. ” (s. 114)

Yazar, Hz. Hüseyin’i tüm güzellikleriyle ele alırken Muaviye oğlu Yezit’i ise tüm yanlışlarıyla göz önüne getirir. Yazar, eserde Yezit’in olumlu yönlerine değinmemiştir denilebilir.

“(…) Oysaki Yezit’in pislikleri herkes tarafından bilinmektedir. Hal böyleyken Allah’ın emirlerine karşı gelen, Muhammed’in (s.a.a.) dinini ayaklar altına alan,

gününi içki, zina, eğlence ve İslam dinine iftiralar atarak geçiren Muaviye oğlu Yezit gibi bir asiye nasıl itaat eder, peygamberden nasıl hayâ etmezsiniz?” (s. 158)

Hız. Hüseyin'in gittiği yolun amacı Allah'ın dininin ayakta kalması içindir. Burada da romanın önemli temalarından dinin yüceltilmesi yolunda sonunda ölüm dahi olsa vazgeçmeme duygusu işlenmiştir.

“Allah'ın dini, ceddin Muhammed'in (s.a.a.) sünneti ayaklar altına alınmışken, Ehlibeyt'in hakkı gasp edilmişken ve ezanlar susmaya yüz tutmuşken, şimdi sıra bizde kızım. Bunun önderi, çöllerin yanık bağırını kanımla sulamak olsa da gitmeliyiz kızım gitmeliyiz.” (s. 198)

Eserde dünyaya değer vermeme, dünyanın lezzetinden uzak durma gibi hasletler özellikle iyiler safında yer alan Hz. Ali'nin şahsında temalaştırılmıştır. Bu durumun karşıtlığının da Muaviye ve Yezit'in şahıslarında temalaştığı görülebilir.

“Dünya süsleri ile süsleldin; dünya izzetlerine aldandın sen. Dünya seni çağırdı. Koşup gittin. Dünya seni sürüp götürdü. Sen de uyuyup gittin. Sana emretti. Sen de ona itaat ettin. Ya dünyanın süslü elbiselerini soyununca ne yapacaktın.” (s. 249)

3.1.11.2. Bakış Açısı

Kana Susamıştı Çöller eserinde diğer Kerbela romanlarından farklı olarak özne anlatıcı olarak hâkim bakış açısının görülebilmesidir.

Eserde, yazar yaşananların, Hz. Hüseyin'in küçük kızı Hz. Rugeyye'nin rüyasında canlandığını söylemektedir (s. 8) Bu durum esere etkililik katmak için yapılmıştır. Eserde, yaşanan olaylar Hz. Rugeyye'nin gördükleri, duydukları ve kendi dünyasında yorumladıklarıdır. Yani yazar Hz. Rugeyye'nin şahsını eserdeki yaşananları anlatmak için kullanmıştır.

“Bütün kalabalık, babamın sözleri karşısında taş kesilmişti adeta. Babamın dudaklarından sızan her kelimedede, rüzgârın ıslıkladığı binlerce hüznün doluyordu kalplere.” (s. 39)

“O anda acımıştım o zavallılara. Hem babama ihanet etmişlerdi ve bunun akabinde yolunu kesmişlerdi, hem de onun arkasında namaz kılıyorlardı. Basiret

gözleri o kadar kördü ki, kendilerini ve ne yaptıklarını dahi farkında değillerdi.”
(s. 79)

Özne anlatıcının tercih edilmesi, sadece anlatanın bakışından tüm anlatılanların görülmesine yol açar ve bu durumda da tek boyutlu bakış açısı egemendir denilebilir.

Eserde Hz. Rugeyye'nin rüyasında olayların anlatılması eserde sınırlı ve kendisinin bir anlatımıdır. Bakış açısında kendisine bağlıdır dolayısıyla. Bu durum eserin “bir ailenin romanı” şeklinde görünmesine yol açmıştır denilebilir, eserin konusunun tarihsel anlamdaki tüm kuşatıcılığına rağmen.

Eserde hâkim bakış açısıyla ilgili; genel özellikler bulunmaktadır. Eserde anlatıcının araya girip esere müdahalesi yoktur denilebilir.

3.1.11.3. Şahıslar Kadrosu

Yazarın *Kana Susamıştı Çöller* eserindeki kurmaca dünya içerisinde ilgi odağı kişi Hz. Hüseyin'dir. Hz. Rugeyye'nin ağzından “babam” ifadesiyle okura yansıtılır. Kerbela hadisesine giden yolda vaka Hz. Hüseyin etrafında şekillenir. Baş kişi Hz Hüseyin'dir.

Yazarın amacı Hz. Hüseyin ve yakınlarının yaşadıkları musibeti farklı bir yaklaşımla sunmak olunca yazar, Hz. Hüseyin'i ideal bir biçimde yansıtır.

Eserde mekâna belli özellikler atfederek simgeleştirme anlamı gözetilmiştir.

“Musibetin adı konulmuştu artık; Kerbela... Susuzluğun adı Fırat ” (s. 75)

“O bela çölünün ilk esiri Fırat olmuştu.” (s. 95)

Eserde yazarın olumsuz bakışından nasibini alan bir diğer yerde Kufe ve halkıdır. Halkının yanlışlıkları Kufe'yi olumsuz sıfatlarla andırmıştır yazara. (s. 172)

3.1.11.4. Zaman

Kana Susamıştı Çöller romanında vaka zamanı Hz. Hüseyin'in kıyamı ile başlayıp şehit edilmesiyle sona erer gibi görünsede Hz. Rugeyye'nin rüyasında bu şekildedir. Hz. Rugeyye uyanınca ise Kufe'ye gitmek için yola çıkmak üzeredir Hz. Hüseyin ve ahalisi.

Eserde anlatılan zaman ise, son kısmı hariç Hz. Rugeyye'nin rüyasıdır. Bu noktada zaman genişlemiş ve “rüya olur aylara bedel” şekline bürünmüştür.

Zamanla ilgili birçok kavrama eserde rastlanılmıştır.

“Hava, yavaş yavaş kararmaya başlamakta ...” (s. 9)

“Umutlarımın ve babama dair sevinçlerimin, kor kor yanar kumlarda sönüp buharlaştığı an ...” (s. 21)

“Akşamdı. Gökyüzünde kızılca kıyamet kopuyordu.” (s. 31)

“Hac mevsimi yaklaşmıştı.” (s. 35)

“Şafak sökmek üzereydi.” (s. 87)

Eserde zamana dair ifadelerle simgesel anlam yükleme tarzı anlatımlar göze çarpmaktadır. Bu durum eserin şiirsel anlatımdan dolayıdır. Zamanın değişmesiyle hadiseler farklılaşır.

“Bir çöl akşamı, rüzgârın ağzını bıçak açmıyor. Çöl kahr yüklü, yol kahr yüklü, kervan kahr yüklü ...” (s. 45)

“Musibet yaklaştıkça, tabiatın rengi değişiyordu.” (s. 49)

3.1.11.5. Mekân

Kana Susamıştı Çöller'de dikkat çeken mekânla ilgili durumlarda, bir takım mekânların kişiselleştirilerek kullanılmasıdır. Bu mekânlar bir şahıs gibi

konuşur, yorumlarda bulunur. Bu durum eserin şiirsel bir dille kaleme alınmasının mekân unsurlarına etkisidir.

“Çöller, hüzünlü bekleyişlerde sükûn etti...
Kâbe, kollarını açtı ve :” (s. 25)

“Çöl, mahmur gözlerini aralıyor ve rüzgârın yakan, kavuran soluğuna sokuluyor:” (s. 45)

Eserde olayların önemli noktasını teşkil eden Kerbela ayrıntılı olarak anlatılmış ve tasvir edilmiştir.

“Kerbela ölü şehir, bağı ölüm tarlası,
Öksüz bebekler tıpkı kuru yapıya benzer
Fırat’a gem vurulmuş sarı çöle sevdalı,
Çakallar pusu kurmuş karayılana benzer.” (s. 50)

3.1.12. Aşkın Şehidi

Yazarın *Aşkın Şehidi*³⁵ eseri, yıllar öncesinde meydana gelen Kerbela vakasını işleme yolunda önemli bir eserdir.

Eserde, meselenin yaşanış şeklinden, güç dengesizliğinden, zulmün yapılaş şeklinden birçok noktaya; vurucu, hisli bir şekilde Kur’an’dan, Efendimiz (s.a.v.)’den sözlerle destekli bir şekilde değinilir.

“Biliriz ki, Kerbelâ hak aramanın ve özgürlüğün destanıdır. Sabrın, teslimiyetin ve adanmışlığın azametidir.” (s. 8)

Eser, Hz. Hüseyin ile birlikte şehit olan 72 kişinin son 99 gününü konu alır. “Teknik ve irfani anlamda bir yol hikâyesi”³⁶ olduğunu belirtilebilir eserin.

³⁵ Ahmet Turgut, *Aşkın Şehidi*, İstanbul 2011.

³⁶ Habertürk, Bilinmeyen Programı, http://www.youtube.com/watch?v=UEOrexXZC_Y, İstanbul 2012.

Yazarın eseri görünenin aksine farklı bir çizgide ilktir ve aslı ifade eder.

“Kerbelâ’yı uzaklarda arama...” dedi. “Bu hikâyenin Yezid’i, sana her dem kötülükler emreden ve yeryüzünde nifak çıkarıp kan döken nefsidir. Zoru gördükçe dostlarını yarı yolda koyan Kûfeliler, maslahat gözeten aklıdır... Arına paklana yücelen ve Allah’ın yeryüzündeki halifesi olan Hüseyin, Allah katından sana üflenen ruhtur. Unutma! Seni yaratan Yezid’i de, Kûfelileri de, İmam Hüseyin’i de var edendir.” (s. 8)

Bu nedenle yazar açısından, İmam Cafer-i Sadık’ın söylediği gibi “Her yer Kerbela, her gün Aşura” ifadeleri önemli hale gelmiştir bu eser açısından.

3.1.12.1. Tema

Ahmet Turgut’un ses getiren romanı *Aşkın Şehidi* eseri yazarın ifade ettiği sunuş yazısında kitabın ana teması sayılabilecek noktaları ifade eder.

(...) “Bu hikâyenin Yezid’i, sana her dem kötülükler emreden ve yeryüzünde nifak çıkarıp kan döken nefsidir. Zoru gördükçe dostlarını yarı yolda koyan Kûfeliler, maslahat gözeten aklıdır. ... Arına paklana yücelen ve Allah’ın yeryüzündeki halifesi olan Hüseyin, Allah katından sana üflenen ruhtur.” (s. 8)

Sonuç cümlesi şeklinde ifade edilirse ana tema için şunlar söylenebilir, kitabın arka kapağından;

“Her yer Kerbela, her gün Aşura. Kerbela’yı sürekli anlamak ve anmak... ve aslında Kerbela’yı nefis, akıl ve ruh üçgeninde insanda, kendinde aramak.”

Temasal anlamda zengin bir içeriğe sahip olan eserde; kitabın genelinden temaları göz önüne getirmekten ziyade başlangıçtan sona doğru, belli noktalarda genellik arz eden ifadelerle, kitapta öne çıkan içerik vurgulanmıştır:

Yazar, 20 Aralık 2011 tarihinde derlenen bir konuşmasında şöyle der:

“... Malum! Hz. Ali’nin (KV) ve oğullarının karşısındaki somut kişi Muaviye’ydi. Romanın baş kötüsü o; Yezid değil de babası ...”³⁷

³⁷ Ahmet Turgut, “Aşkın Şehidi İlk Kerbelâ Romanı ve Edebiyatta Kutsalın Dili”, *Düşün-ü-yorum Bülteni*, 21, İstanbul 2012, s.4.

Eserde, İmam Hüseyin'in karşısında asıl yanlışlık yapan fonksiyonunun Yezid'e değil, Muaviye'ye verildiği görülmektedir. Bu noktada Ahmet Turgut, baş kötünün şerri kurumlaştırmaya çalışan Muaviye olduğunu söylemiştir.

“Onun açtığı bu kapı sayesinde müminlere yönetici olmak için darbeye başa geçmek veya muhteris bir babaya sahip olmak gayri en genel geçer akçeydi.” (s. 13)

Eserde, Muaviye'nin anlaşmayı bozması, Allah adına verdiği sözü yerine getirmemesi şeklinde vurgulanır. Hüseyin'in biat vermeye çağrılması sırasında da bu durum vurgulanır.

“İmam bu kez Mervan'a karşı konuşuyordu. Doğrudan doğruya iki kaşının arasına bakarak;

Amcan son nefesinde Rabbini hamd etmek yerine, O'nun adıyla verdiği sözü yanında götürmeye mi karar vermiş?” (s. 20)

Hüseyin, biat etmemeyi tercih etmişti ve sonunda Medine'den ayrılacaklardı. Ayrılırken de şu sözü tekrarlayacaktı:

“Avcılar rahat bıraksaydı, kartallar kendi yuvalarında ölmeyi dilemezler miydi?” (s. 33)

“Hüseyin'in yolculuğu bir hicrettir. Hicret ise Hüseyin'in dilinden “Hicret, Allah'a itaat etmenin mümkün olmadığı yeri terk edip mümkün olan diyara gitmenin adıdır...” (s. 37)

Yazar, sefer kavramının farklı manalarını açarak önemli yorumlara kapı aralar. Sefer kavramından hareketle cihad temasının içeriği de bir başka yerde vurgulanır. Bir nevi cihada da sefer kavramında verilmek istenen mesajı bulunabilir.

“Sefer, kendisini tanıyıp anlayabilmesi için kişilerin muhakkak yaşaması gereken içe ve dışa dönük tecrübelerin toplamıydı. Allah'a doğru seferde olan insan,

nefsinin hakik sıfatlarını bulup ortaya çıkarmalı ve kötü olanları düzeltmesi gayretine girişmeliydi.” (s. 38)

“Üstelik Resûlullah cepheden Medine’ye dönmekte olan asker sahabilere, “Cihadın küçüğü bitti, şimdi de büyüğüne gidiyoruz ...” dememiş miydi? Büyük savaş kişinin nefesine karşı verdiği mücadelelerin toplamıydı.” (s. 45)

Yazar, düzen kavramını Ali Ekber’in düşüncelerinde öne çıkarır. Ve düzen kavramında üçlü bir yapıyı ifade eder.

“Ali Ekber’de buna dikkat çekiyordu. İntizamlı hareket etmek için hazırlıklı olmak, hazır olabilmek içinse eğitilmek gerekiyordu. Bir de öndere itaat eklenince, her türlü zor karşısında düzen korunabilirdi.” (s.51)

Eserde, Hüseyin’in dile getirmeleriyle Yezid’e söylendiği belli olan “İslam’ı ters yüz edilmiş bir kürk gibi giyinenler var ...” (s. 59) ifadesini yine imam Hüseyin sözünü kendisi açıklar:

“Asıl maksadı kişiyi soğuktan korumak olan kürk, tersinden giyildiğinde hiçbir işe yaramaz. Üstelik dabaklanmış tarafı dışa geldiği için de kürkün sahibi korkunç hayvanlar gibi görünür. İnsanlar ondan uzaklaşmaya çabalar.” (s. 60)

Yazar, eserde Kevser suresiden hareketle Kevser ifadesini açar. Müşrikler Resûlullah’a oğullarının vefat etmeleri ile birlikte soyunun güdük kaldığını söylemişler, nesli kesik olan birine iman edemeyeceklerini dile getirmişlerdir. Allah ise Resûlüne Hz. Fatıma’yı bağışlamıştır. Kevser Pınarı Hz. Fatıma’dır.

“O Kevser ki böylesi bir günde ayetlere nakşolmuştu Rabbi kıyamete kadar silinmemek kaydıyla Resûl’ün izini onunla âlemlere gergef misal işlemiştir. Kevser Pınarından kaynakayan Ev Halkı için Kur’an-ı Kerim “Ehl-i Beyt” demektedir.” (s. 73)

Yazar, umre ibadetini, orada yapılan bazı şekli unsurları dikkat çeken benzetmelerle okura iletir.

“Umre ibadetinde kıyafetlerin değiştirilip ihrama bürünme yılanların deri değiştirmelerine, tavaf susuzluğunu arzulayıp, say ise suyu arayış olarak benzetilir.” (s. 81, 89)

Yazar’ın vermek istediği bir diğer tema nefis kavramıdır. Yazar’a göre nefis doyma bilmez ve kötülüğü emreder. Akıl ve ölü vicdan da destekleriyle nefsi hoş tutar. Ancak hesap Allah’a verilecektir. Hüseyin bir imam olarak bu kavramı da açıklayacaktır.

“Ey insanlar, unutmayın! Kendini ayıplayamayan nefis doyumsuzca ister. Onun emrindeki akıl, bu hadsiz isteklerin gerekçelerini bulup buluşturur. Ölü vicdan, arzulanan hakkaniyete uyup uymadığına bakmaksızın onları aklar. Ama Allah elbette hesap soracaktır. Kendinizi defaatle kandırırsanız bile O’nu aldatamazsınız, dikkat edin.” (s. 97)

Yazar, eserde günahkârla değil, günahla, zalimle değil, zulümle mücadelenin esas olduğu temasını vurgulayarak bütünsel bir bakış açısını yakalar.

“Kılıçlar üzerlerine de yönelse, kendi saflarında da olsa, kılıç sahiplerinin yoldan çıkıp pervasızlaşmış nefisleriyle savaşmışlardı. Tıpkı, Resûlullah gibi günahkârla değil, günahla harp etmişlerdi. Mücadeleleri zalimle değil, zulmün ta kendisiyleydi. Bu yüzden Mekke’yi fethettiklerinde müşrikler yerine onları tevhidden alıkoyan putlarıyla hesaplaşmışlardı.” (s. 164)

Eserde, İslam dininin, insanların renk, dil, din fark gözetmeme evrenseliliği temalaştırılır ve bu durum da İmam Hüseyin’in sözlerinde görülebilir.

“Ve o Bilal şu gördüğümüz Beytullah’ın üzerinde Mekke’deki ilk ezanı okudu. Ne o gün, ne de sonrasında Bilal’in “eşhedû” diyebildiğini duyan olmadı. Dili ancak “eshedû” demeye yetiyordu. Onun Sin harfiyle Şin’ı arasında Resûl bir fark gözetmemişken size ne oluyor?.. İnsanları ve tüm lisanları yaratan, kurallarının diline mi takılacak?” (s. 169)

“Üstelik inançta buluşulmayan insanlar, kardeş hükmünde olmasalar da, müminlerin fitraten eşitidiler. Zaten tüm kullar tanışıp bilişmeleri için böylesi çeşitli yaratılmamışlar mıydı?” (s. 170)

Yazar, Hz. Hasan taraftarlarının “babın bir şey vermedi ilim, irfan, kemal senden ama Muaviye’nin pilavı yağlı... yaklaşımını sergilediği ve böylece yazar o

durumun bir nevi ilkeler ve çıkarlar karşıtlığı konusu olduğunu vurgulamıştır.³⁸ Eserde de Hasan'ül-Müsenna'nın söylemlerinden ilkeler konusu ifade edilir.

Eserde tövbe, doğruluk ve sıdk gibi temalar olay örgüsü içerisinde ele alınmış ve tanımlamalar eşliğinde ifade edilmiştir.

“Ey Ciğerparelerim!..” diyordu... “Sıdk, özüyle, sözüyle ve hareketleriyle dosdoğru kalıp batıla meyletmemekle belli olur. Sadakat kalptekinin ağızdan çıkana uymasıdır. Sadık kul her an Hakk'ı unutmayan ve O'na dosdoğru şekilde yönelendir.” (s. 199)

Yazar, İmam Hüseyin'in sözlerinden şu temaları da vurgular:

Allah'ın lütfundan da kahrından da razı olup olmama durumu, sebat ve inat ayrımı, kibir, hırs, haset... Bu temaları verilen örneklerle bilgi verir bir üslupla işler.

“Zeyneb'in oğlu Muhammed de secdedeydi. Az evvelki sözlerden anlamıştı ki, İmam, Allah'ın adaletine talipti. Zulmete karşı Allah'ın rızasını göstererek kıyam eden İmam'ın Mutlak Adil'le ilişkisinde kendisine ve yakınlarına bile ayrıcalık isteği yoktu.” (s. 260).

“Hatırlayın!..” diyordu... “Yeryüzüne indirildikten sonra Âdem Baba ve Havva Anamıza Allah evlatlar nasip etti. İkisinin adları Hâbil ve Kâbil'di. Allah'a yakın olmak için kurban adamışlardı. Habil'inki kabul görmüş, Kabil'inki reddedilmişti. Bunun üzerine hasetliği kabaran Kâbil nefsinin sesine uyup kardeşini öldürdü.” (s. 262-263)

Eserde kararlılık ve iman noktalarının iman için de geçerli olduğu vurgulanır ve de şu çıkarım yapılır:

“Resûlullah'a karşı çıkana dek Kureyşliler arasındaki adı “Hikmet'in Babası” olan Amr el-Muğira'nın inançsızlıkta diretince “Cehaletin Babası” -Ebu Cehl olarak anılması bunun en somut örneği idi.” (s. 300)

Yazar, eserde Hüseyin'in yanından ayrılanların durumunu vurgularken bazı sebeplerin insanların takılıp yolda kalmalarına yol açtığını yansıtır. Bunun yanında yazar, zayıfların elenmesini normal karşılamaktadır.

---

³⁸ Habertürk, Bilinmeyen Programı, ags, İstanbul 2012.

“Mutlak adalete talip olan bir kulun nimeti hak etmeyenlerle yola devam etmesi düşünülemezdi zaten. Üstelik çobanlar güvenmedikleri keçileri patika yollara süremezdi. Yol girifleştikçe taliplerin ahvali de hâliyle karışıyordu.” (s. 313)

Eserde, yazar Hüseyin’in dilinden “çöle” farklı anlamlar yüklemiştir. Çöl, imtihan sebebiyle yaratılan her şeydi.

“Refikler sezmişlerdi. Hüseyin’in dilindeki söz bizatihi insanlıktı. Buna ister “azgınlaşmış nefis”, ister “temizlenmemiş akıl” yahut “uyumakta olan vicdan” denilsin fark etmezdi. Çöl imtihan sebebi olarak yaratılan her şeyin toplamıydı.” (s. 331-332)

Eserde nâr ve nur sözcüğünden hareketle farklı çıkarımlar temalaştırır.

“Aydınlığa ulaşmak için kandil ile kıvılcımın bir araya gelmesi şarttı ya, nura giden yol nârdan geçtiği için nefisinin ateşini göremeyen kul ruhundaki nura ulaşamazdı.” (s. 334-335)

Yazar, kulun görüp göreceğinin kendi nasibince olacağını vurgular ve de “Zahir olan şu tendir, bâtınsa hayal” (S. 346) cümlelerine yer verir eserinde.

Eserde, Kufeliler nazara verilerek;

“Yaralı kartala sormuşlar. ‘Niye üzgünsün böyle?’ demiş ki ‘Vurulduğum okun arkasında kardeşimin tüyleri var!’ ... sözleriyle etkili bir anlatım yakalanır.(s. 376)

Yazar, eserinde Hz. İsa ve Hz. Meryem’i anlatırken Hüseyin’in cümlelerinde ; “Asla unutmayın! ... Müfteriler ya iftiradadır, ya da ifratta” temasını vurgular. (s. 378)

Yazar, ayrıca Hüseyin’in şehit edilmesi noktasında şu vurguyu yapar:

“Oysa Sinan gözü varken görmezlerden, kulaklarıyla duymayanlardandı, anlayacak kalpten yana nasipsizdi. Uygun anı bulur bulmaz mızrağını hışımla Hüseyin’e fırlattı.” (s. 463)

3.1.12.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Yazar, *Aşkın Şehidi* eserinde yazar anlatıcılığı kullanmıştır. Bu noktada yazar anlatıcı ile birlikte hâkim bakış açısı öne çıkmıştır.

Yazar anlatıcı, “Onun açtığı bu kapı sayesinde Müminlere yönetici olmak için darbeye başa geçmek veya muhteris bir babaya sahip olmak gayri en genel geçer akçeydi.” cümleleriyle Muaviye’yi karşısına alır ve roman bu bağlamda ilerler.

Yazar “dönemin tarihçesi ve şartları” bölümünde Hz. Hasan ile Muaviye barış anlaşması imzalamış ve birtakım ilkeler üzerinde karar kılmışlardır, bilgisini verir. Hz. Hasan bu noktada barışı görev edinmiştir yazarın bakış açısına göre.

Eserde, Hüseyin’in de abisi Hasan’ın da bu ilkeler doğrultusunda hareket ettiği ve Yezid’e kıyam ettiği okunabilir. Yani ruh ve akıl, nefis karşısında savaşını kaybetmiş; nefis her şeye egemen. Artık bu nefis tek bir şeyle durdurulabilir. Romana göre; nefsi durdurdabilecek şey vicdandır.

Bu noktalardan hareketle yazar, bakış açısında iyilerin tarafındadır ve romanın sonuna kadar vicdanın yanında ve destekçisidir. Hâkim bakış açısı da bu durumu kolaylaştıran bir etmen olmuştur.

3.1.12.3. Şahıs Kadrosu

Yazarın *Aşkın Şehidi* eserinde şahıs kadrosu da diğer Kerbela romanları gibi zengindir; ancak bu noktada güncel bir roman olmasının da etkisiyle yazarın eserini değişik platformlarda da tanıtmış ve eserinde şahısların önce çıkan birkaç önemli kahramanla sınırlı olduğu noktası öne çıkarılmıştır. Bu sınırlılık şahıs kadrosunu özetler niteliktedir. Aşağıda ifade edilen kısım şahıs kadrosu noktasında en önemli vurguyu yapmaktadır:

“... Malum! Hz. Ali’nin(K.V) ve oğullarının karşısındaki somut kişi Muaviye’ydi. Romanın baş kötüsü o; Yezid değil’de babası... Bunu yine Mercan

da ve İnci de yakalamaya çalışmanız ve kutsalın diline oturtmanız lazım. O dakika siz yine zahirdeki her şeyden bahsediyorsunuz. Tarihin realitelerinden. Sünni, Alevi ya da Şii tarih kitaplarının üzerinde uzlaşmış olduğu verilerden bahsediyorsunuz ve o uzlaşının dışına çıkmıyorsunuz, işin ‘mercan’ tarafında... ‘İnci’ tarafında ise başka bir şey açılmaya başlıyor. Biz İmam Ali’nin Muaviye ile olan çatışmalarında şunu gördük: Devlete hâkim olan İmam Ali iken Muaviye başkaldırdı. Yani ruh evvelce mukaddes yolculuğa çıkmış, zihni Medine-i Münevvere haline gelmiş, putlar kınlanmış, kalp fethedilmiş ama nefis alttan alta yeniden isyan hâlinde. Boş durmuyor, iş bitmedi demek ki. Nefis ruha başkaldırmış ve savaşı yeniden başlatıyor. Hz. Ali’nin vefatından sonra İmam Hasan — Muaviye mücadelesini gördük. Artık fiilen ikiye ayrılmış bir devlet var. Hukuken lider Hz. Hasan ama fiilen coğrafyanın bir kısmı Hz. Hasan’da, bir kısmı Muaviye’de. İkiye bölünmüş, iki ayrı muhatap haline gelmiş nefis ve ruh var. Bu ikisinin bir zeminde buluşması lazım ve o zeminin adı ‘İlkeler’ olsa gerek. Hz. Hasan banş anlaşması imzalayan, barışı ilkelere oturtan ‘İnci’ olarak romanda tekrar karşımıza çıkıyor. İşin ‘Mecan’ boyutunda Şii, Sünni, Alevi uzlaşmaya ‘İnci’ üzerinden bir destek verdiğiniz zaman yepyeni bir bakış ortaya çıkıyor ve bugün Ortadoğu’nun ihtiyacı olan her şeyin onun içinde var olduğunu gözlemliyoruz. Bu ilkelerde sadece toplumsal/kurumsal reçeteler değil tek tek bireylerin de kendi selâmetlerine uzanan yolda çıkartabilecekleri doneler var. Yine kişiyi, toplumu ve tarihi tespih tanesi gibi arka arkaya koymaya devam edebiliyorsunuz. Üçüncü evreye geçtiğinizde artık mücadele sahasında İmam Hüseyin ve Yezid var. Bu kez meşru olmasa bile fiilî tek yönetici; Yezid... Ve ona karşı kıyam etmiş olansa İmam Hüseyin. Yani ruh ve akıl, nefis karşısında savaşını kaybetmiş; nefis her şeye egemen. Artık bu nefis tek bir şeyle durdurulabilir. Romana göre; azgınlaşan nefsi durdurabilecek şey vicdan.”³⁹

3.1.12.4. Zaman

Aşkın Şehidi eserinde olay örgüsünün Muaviye’nin ölümü ile Yezid’in tahta geçtiği sürecin başlangıcından Hüseyin’in şehit edildiği zaman dilimi arasında geçtiği ifade edilmiştir. Bu zamanlama, vaka zamanının kapsamını ortaya koyar.

Eserde yer alan “dönem tarihçesi ve şartları”nın anlatıldığı kısımda ise zaman aralığını Miladi V. asırdan alır ve Muaviye’nin Yezid’i yerine tayin etmesine getirir.

Eserde, zaman sadece bir ölçü birimi olmasının ötesinde mecaz anlamlar ifade etme şeklinde de ele alınmıştır.

“Sefer, ‘bir şeyin üzerinden örtüsünü kaldırmak’ demektir. Yolculuk esnasında insanların asıl huylarının açığa çıkmasından dolayı, her türlü yol almaya sefer denmiştir.” (s. 37)

³⁹ Ahmet Turgut, *agb*, İstanbul 2012, s.4.

“İnsan kendi vaktinin çocuğudur ...” derken, muradı zamanı ve tekerrürü hatırlatmaktı. Bugün dün tarlasının hasadıydı. Yarınılarsa bugünün aynası ...” (s. 36)

Eserde, Hicret’e göre takvimlerin düzenlenmesi vurgulanmıştır; ayrıca hicret manasal olarak önemli içerikler barındırmaktadır.

“Hicret, Allah’a itaat etmenin mümkün olmadığı yeri terk edip mümkün olan diyara gitmenin adıdır.” deyiverdi...” (s. 37)

Yazar, yaş meselesine dair önemli vurgular yapmaktadır. Ancak insana gelen sadece rakamsal olarak yılların geçmesinden ibaret değildir, yazara göre. Bu nokta da eserde yer alan şahısların düşüncelerindedir.

“Mükellefiyet vakti gelip çatığında, kul rıza ile kendisine yüklenene boğun eğip O’nun emrine tabi oluyordu.” (s. 40)

Eserde, tarihsel gerçekliğe uygun zaman ifadelerine rastlanılabilir.

“Hicretin altmışıncı yılı, Şaban ayının on ikisinde yolculuğun üzerinden sekiz gece ve dokuz koca gün geçmişken (...)” (s. 53)

Eserde birçok zaman ifadesine de rastlanır; ancak zaman ile ilgili vurgulanabilecek nokta zaman kavramına yüklenen anlamlardadır.

3.1.12.5. Mekân

Aşkın Şehidi eserinde, Kerbela bir yer ismi olmanın ötesinde, kendi içerisinde mecazlık bir anlatımı içerir.

“Biliriz ki, Kerbelâ hak aramanın ve özgürlüğün destanıdır. Sabrın, teslimiyetin ve adanmışlığın azametidir.” (s. 8)

Kerbela’da, Kufe’de uzaklarda değil içimizdedir.

“Kerbelâ’yı uzaklarda arama (...) Zoru gördükçe dostlarını yarı yolda koyan Kûfeliler, maslahat gözeten aklındır ...” (s. 8)

Eserde, yazar anlatıcının çevreyi yorumlayıcı ve tasviri birçok noktada karşımıza çıkmaktadır.

“İkindiye doğru aşılan tepenin ardınca Fırat görünmüştü. İlk defa. Çölü boydan boya yaran bu yeşil bereketin ucu kıvrıla kıvrıla ufka uzanıyor, orada tepelerin ardındaki kızılığa bağlanıyordu.” (s. 298)

Çevre yazarın eserinde tamamlayıcı bir unsur olarak yer aldığı gibi gerçeğe uygun bir şekildedir.

“Yine de Medine’nin bir yanı buruktu sürekli. Eldeki yegâne avuntusunu yitirme korkusuyla yaşamaktan yorulmuştu.” (s. 16)

Bu noktada yazarın görüşleri, yorumları doğrultusunda mekânı nasıl bir şekilde yansıttığı görülebilir. Bu durum aslında mekân ifadesinden ziyade yazarın ifade biçimidir. Böylece yazar mekâna anlam yüklemiştir.

Özet olarak şu söylenebilir; yazarın eseri salt bir vaka anlatmak için yazılmış değildir, bu yüzden çevre olsun, diğer unsurlar olsun her birinin ayrı bir önemi bulunmaktadır.

3.1.13. Kerbela (Aşk’a Belâ: Hz. Hüseyin)

Yazar Sinan Yağmur, *Kerbela (Aşk’a Belâ: Hz. Hüseyin)*⁴⁰ eserinde ilgiye mazhar bir konu olan Kerbela vakasını işlemiştir. Kerbela vakasını ise öncesinden

---

⁴⁰ Sinan Yağmur, *Kerbela: Aşk’a Bela: Hz. Hüseyin*, İstanbul 2012.

olarak nihayete erdirir. Tüm bu anlatımlar esnasında ise yazar, Hz. Hüseyin'i merkeze alarak bir sürükleyicilik sağlamıştır.

Eserde, önsöz kısmında, Muaviye cephesinde oluşan iktidar hırsı ile Hz. Ali tarafındaki İslâmî çizginin karşı karşıya gelmesi sonucu, bir devamlılık niteliğinde olarak Yezid ve Hz. İmam Hüseyin Kerbela'da buluşmuştur. (s. 8). Eserde anlatılan konu bütünlüğü normal bir görünürlükte bu şekildedir. Ancak yazarın asıl anlattığı ya da anlatmak istediği konu bu durumun daha ötesidir.

“Kerbela, Hz. Peygamber'in torunun ve Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın sevgili oğullarının yalnızca basit bir hikâyesi değil, gerçek İslami önderliği ortaya koyan tarihi bir senet ve İslami düşünceyi Hz. Peygamber'in döneminde tespit edilmiş biçimiyle korumak niyetiyle içten girişimde bulunan bir kişinin sergileyişidir” (s. 113)

Yazar, eserinin yine önsöz kısmında Kerbela vakası için hem bir semboliklik atfetmiş; hem de sembollüğü nübüvvet temsilcisi olan Hz. Hüseyin'de, saltanat temsilcisi olarak da Yezid çizgisinde ele almıştır. (s. 114)

3.1.13.1. Tema

Sinan Yağmur, *Kerbela (Aşk'a Belâ: Hz. Hüseyin)* romanında, ana tema olarak Kerbela'yı ve Hz. Hüseyin'i içine alacak şekilde “Hüseyin'i anlayana her yer Kerbela, her gün aşuredir.” (s. 216) ifadelerini temalaştırmıştır.

Yazarın eserinde anlattığı kavramlar, verdiği mesajlar Kerbela ve Hz. Hüseyin'in çizgisinin yaşadığı ve yaşatılması gerekliliği bağlamında bir devamlılıktır. Hz. Hüseyin tematik anlamda bir mücadele adamı, Kerbela ise mücadelelerin yaşandığı meydanlardır, mekânlardır.

“Hüseyin hâlâ diridir, hâlâ kanı akmaktadır. Bosna Hüseyin'dir. Gazze Hüseyin... Çanakkale Hüseyinliliktir, Malazgirt Hüseyinilik. Hüseyin kulluğuna ahdi ile sadık, Aşk'ın Belâ'sına ihanet etmeyenlerin olduğu her yerdedir.” (s. 217)

Yazarın eserindeki temasal zenginlik şiirsel anlatımın etkisiyle oldukça mesaj yüklü ve mecazlıdır. Bu durum eserin başlangıcından sonuna kadar bu şekilde yansıtılmıştır.

Yazar, *Kerbela (Aşk'a Belâ: Hz. Hüseyin)* eserinde Baki Mezarlığı'na gider Hz. Hüseyin'in ziyareti ile bağlantılı olarak mezarlığa ve mezarlara farklı ve manevi bir anlam yükler.

“Mezarlık, iki dünya arasındaki kapı ...
Mezar bir kitaptır. (...) Mezar terbiye ocağıdır.
(...) Anlamını ve yaşama gayesini yitiren kentlerin ve insanların yanında en diri,
en canlı, en anlamlı şehirlerdir mezarlar ...” (s. 23)

Yazar eserinde aşka dair önemli içerikleri okura yansıtmıştır. *Kerbela (Aşk'a Belâ: Hz. Hüseyin)* eserinde aşk bazen tevekkül ve teslimiyet iken (s. 30), bazen Allah'a kulluk aşkla bağlantılıdır. (s. 45) Şehadet aşk ile seçilen gönüllü bir ölüm iken; iyi insanda aşka biat eder. (s. 102) Her yer Kerbela iken, Kerbela'da aşk'a beladır. (s. 109)

Yazar, eserde Peygamberimiz'in Hz. Fatma'ya sevgisi üzerinden kızlara verilen değeri, günümüz Türkiye'sine de atıf yaparak aktarır kendi sözleriyle.

“Bir baba kızının elini öpecek, üstelik en küçük kızının!” (s. 33)

Yazar, Muaviye'nin Yezid'e öğütleri şeklinde okura aktardığı noktalarda, güçlü ancak olumsuz niteliklere sahip bir yöneticiyi temalaştırır.

“Konuşarak çözemersen devreye parayı sok. Paranın çare olmadığı yerde elinden kırbağı düşürme. Kırbağı iş görmediği hallerde kılıcını elinden bırakma işte başarının sırrı!” (s. 81)

Yazar, Hz. Hüseyin'in şahsında da ilkeli duruşu, gayenin mukaddesliğini ve dava için mücadeleyi temalaştırmıştır.

“Davam ne halifelik ne de geçmişin kini ile beslenmiş bir hırs için. Davam İslam, derdim ümmetin ıslahı içindir.” (s. 100)

“Ben ölümden kaçmıyorum, ölüme kaçıyorum. Yezid’e dur demeyeceksek eğer, ne diye yaşıyoruz ki?” (s. 101)

Yazar, Hz. Ali’nin öğütleri şeklindeki dörtlük üzerinden de bazı kavramların derinliğini de ifade etmiştir:

“Zenginliğin en zengini akıl, fakirliğin en fakiri, ahmaklık, vahşetin en vahşisi kendini beğenmek ve cömertliğin en zirvesi de güzel ahlaktır.” (s. 155)

3.1.13.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Sinan Yağmur, *Kerbela (Aşk’a Belâ: Hz. Hüseyin)* eserinde özne anlatıcılığı kullanmış ve hâkim bakış açısı eseri kapsamıştır.

Yazar, eserde olayları birinci kişi olan Hz. Hüseyin ağzıyla vermiştir. Hz. Hüseyin’in ekseninde ilerleyen olaylar yazarı da doğal olarak Hz. Hüseyin ekseninde ilerletmiştir. Bu bakımdan yazar bakış açısı yönünden Hz. Hüseyin’dir. Bir nevi yazar Hz. Hüseyin’in tarafında ve O’nun savunması ve mücadelesindedir.

Bu eserde olay örgüsünün şahıslar anlamında desteklenmesi Hz. Hüseyin dairesinde kaldığından, Kerbela’nın önünde Hz. Hüseyin’i görmeyi gerekli kılar. Yazar da eserde bunu sağlamıştır. Kısacası, Hz. Hüseyin kişiliği üzerinden ilerleyen eser diğer tüm kişi, unsur ve olayları gölgede bırakmıştır.

Eserde yer alan özne anlatıcı ile ilgili olarak yazarın araya girerek bazı ifadeleri sunduğu da eserde rastlanabilir niteliklerdendir.

“Şimdi biz diyoruz ki; Ey Hüseyin!
Sen yürüdün şehadete, biz burada kaldık yetim ve yaralı
İçimiz yanıyor. Canımız acıyor. Ruhumuz yaralı.

Bizim yaramızı kim saracak ey Hüseyin?’’ (s.221)

3.1.13.3. Şahıs Kadrosu

Yazarın *Kerbela (Aşk'a Belâ: Hz. Hüseyin)* eserinde okura yansıttığı şahıslar oldukça fazladır. Genel anlamda öne çıkan şahıslar Peygamberimiz, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan, Cude, Muaviye, Yezid, Hür... gibi şahıslardır. Ancak eserin isminden de anlaşılacağı üzere Aşk'a Bela: Hz.Hüseyin ana kahramandır. Olaylar, durumlar, mekânlar, şahıslar... hep Hz. Hüseyin eksenli yansıtılmış ve şahıs kadrosu Hz. Hüseyin bakış açısıyla çizilmiştir.

Eserde şahıslar kadrosu “Hüseynî çizgi” ile “Yezidî çizgi” üzerinde mücadele halindedirler bir nevi. (s. 14) Bu çizgi öylesine kapsayıcıdır ki tüm zamanlarda uzantıları görülebilir. Bu uzantıların, olumluları Hz. Hüseyin iken karşıt cephedekiler ise Yezidleşenlerdir.

“Hak! Özgürlük! Adalet! Allah aşkı! Resulallah sevdası! diye haykırdıkları için darağacında sallandırılan her baş bir Hüseyin'dir.” (s. 217)

Eserde, şahıslar ayrı ayrı bir düzlemde ele alınsa da blok halinde bir tarafın yanındadır. Bu da ifade edildiği gibi nübüvvet ya da saltanat taraftarlığına ait olmaktır. (s. 14)

3.1.13.4. Zaman

Kerbela (Aşk'a Belâ: Hz. Hüseyin)'nde olay örgüsünün Hz. Hüseyin'in Medine'den Mekke'ye doğru ayrılış aşamasından başladığı ve Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi sonrası başının Yezid'in sarayına getirilmesiyle son bulduğu görülür. Ancak bu ilerleyiş doğrusal bir düzlemde değildir. Bazı noktalarda ana şahıs ekseninde daha önceki zamanlara ait ifadelere de rastlanır.

“Dedem sıkıntı, üzüntü ama bereketli geçen mübarek ömrünün altmış üçüncü yılındaydı. İslamı, Arabistan coğrafyasına hâkim kılmıştı. Müslümanların birlik ve beraberliğini sağlamıştı.” (s. 37)

Eserde birçok zaman ifadesi bulunmaktadır. Bunlar genellikle olayların ya da süreçlerin başlangıç aşamasındadır.

“Muaviye’nin baş danışmanı Amr b. As vefat ettikten sonra (...)” (s. 49)

“Medine’den Mekke’ye doğru giderken (...)” (s. 67)

“Hicretin altmışıncı yılında Recep ayında (...)” (s. 83)

“Aşura gecesiydi, 680 yılının Aşurası.” (s. 165)

Eserde, zaman ile ilgili olarak en önemli yön zaman ifadelerine, zaman kavramına, zaman aralıklarına yüklenen anlam, mecazîlik ve yoğunluktur.

“Sessiz ve kederli gece (...)” (s. 43)

“Sanki ahir zaman her zamandır!” (s. 165)

“Bundan evvelki hayatımın son günüydü, bundan sonraki hayatımın ilk günü.” (s. 166)

“Öyle canım yandı ki, kimi çöllere inen akşamın genişliğinde kalbime inşirak indi.” (s. 166)

“Ey zaman! Ne kadar zalimsin! İnsandan dostlarını alırsın!” (s. 173)

3.1.13.5. Mekân

Kerbela (Aşk’a Belâ: Hz. Hüseyin)’de zaman ifadelerine benzer bir şekilde, özne anlatıcı olan Hz. Hüseyin’in mekânı algılamaları yazar birikimiyle şiirsel bir anlatım ürünüdür. Mekân ve çevre eserde genelde yorumlanmış ve algıya göredir.

“Küsvâ’nın gölgesinde Mekke ile vedalaşırken sen, bir sadakatin rüzgârını taşıyordu çöl!” (s. 19)

“(…) çölün kum taneleri tek tek şahitlik edecek” (s. 19)

“Mezarlık, iki dünya arasındaki kapı ...” (s. 23)

“Diri kabirler ve ölü evler dinlemede” (s. 43)

Mekânın, örneklerde görüleceği üzere şahıslaştırıldığı durumlar da vardır. Bunun yanında mekâna dair unsurların gerçek anlamıyla verildiği yerler de vardır.

“Medine’de sokakları çınlatan bir çığlık kopar.” (s. 205)

“Kerbela çölu kıızıla boyanmıştı.” (s. 206)

Kerbela ise başlı başına bir farklı anlatımın ürünü bir mekândır.

“Kerbela, yeniden var olmak için ölüme atılmış bir adımdır, ölüme bin adım yürümektir hiçliğe. (s. 215)

4. TANZİMAT SONRASI TÜRK ROMANLARINDA KERBELA VAKASINA YER VEREN ROMANLARDA OLAY ÖRGÜSÜ

Bu bölümdeki değerlendirmeler tarihsel anlamdaki bağını da düşünerek tarihi gerçeklikte olan olaylara göre kısımlandırarak üç bölümde incelenmiştir. Bu bölümlere kısa bir şekilde aşağıda değinilmiştir:

4.1. Hz. Ali'nin Şehit Edilme Süreci ve Hz. Hasan

Kerbelâ Faciası adlı Selami Münir Yurdatap'ın eserinde bu bölümle ilgili olaylar bulunmamaktadır. Eserin giriş kısmı Hazreti Ali'nin vefatından sonrasını ele alır ve Hazreti Hasan'dan bahsetmez.

Bu kısım ile ilgili Ziya Şakir'in *Kerbelâ Vakası ve Kerbela'nın İntikamı* eserinde Hz. Ali'nin İbni Mülcem adlı bir kişi tarafından şehit edildiği ifade edilir. İbni Mülcem şu sebeplerden dolayı Hz. Ali'ye kast etmiştir:

“İslâmiyet, Peygamberin zamanındaki saadet ve samimiyetini kaybetti. Araya, tefrika ve nifak girdi. ... Buna sebep olanlar da, başlıca üç kişi... Bunlardan biri, Şam Valisi Muaviye, diğeri Mısır Valisi Amr İbni Âs, üçüncüsü de, Halife Ali... Bunların vücudu bir anda kalkmadıkça, İslâmlar rahat ve huzur yüzü görmeyecek.” (s. 7)

Eserde, Hz. Ali'nin öldürüleceğini bildiğine dair ifadeler rastlanır, bu unsur farklı rivayetlerin esere etki ettiğini gösterir.

“O sakalla o bıyık; yakında el kan ile boyanacak... diye cevap verdi.” (s. 15)

Eserde, Hz. Ali'nin sabah namazına giderken, üç kişi tarafından taarruza uğradığını ve hemen vefat etmediği öğrenilebilir

Hz. Ali'nin kişiliğinin olumlu yönleri, onun katil adayına gösterdiği merhamette bulunulabilir. Yazar, bu noktayı da atlamamıştır.

“-Bu adama, sakın ezâ ve cefâ etmeyiniz. Neticeyi bekleyiniz. Bana verdiğiniz yemeklerden ona da veriniz. Eğer ben sağ kalırsam, onunla bizzat hesaplaşmak isterim... Yok, eğer vefat edersem, şeraitin hükmünü yerine getirin ...”(s.26)

Devam eden kısımlarda da Hz. Ali şehit düşmüş ve Kufe halkı Hz. Ali'nin büyük oğlu Hz. Hasan'a biat etmişlerdir.

Yazar, bu noktadan itibaren, olayları durdurarak “geriye dönüş tekniği” ile başta Hz. Ali'nin şehit edilmesi ve de birçok çatışmaya neden olan ihtiras ve rekabetin sebeplerini açıklayarak “sonuçtan sebebe” doğru bir yol izlemiştir. Bu duruma “tamamlayıcı geriye dönüş” de denilebilir.

“(...) bu meşum aile rekabeti, neden ileri gelmişti?

Mevzuumuz olan (Kerbelâ Vakası) nın sebeplerini daha iyi anlayabilmek için eski devrin tarihlerine şöyle kısaca bir göz gezdirelim:” (s. 31)

Yazar, buradaki başlangıç noktasını İbrahim-İsmail peygamberden başlatmış, Hazreti Muhammed dönemi, Osman'ın hilâfeti, Cemel Harbi, Saffeyn Harbi, Nehrivan Harbi gibi noktaları anlatmış ve tekrar Hasan'ın hilafete geçtiği noktaya gelmiştir.

Sonraları ise, Muaviye ile Hasan arasında mücadele aşamasına gelmiş ve Kufelilerin düşünce değişikliği gibi sebeplerle Hasan, Muaviye'ye biat etmiştir. Ve bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma maddelerinden birisi çok önemlidir; çünkü yazar kurguladığı metinde Hasan'ın öldürülmesini;

“- Hilâfet (kaydı hayat) şartile Muaviyenin uhdesinde kalacaktır. Muaviyenin vefatından sonra (Hasan) halife olacaktır” (s. 65) maddesi ile bağlantılı kılacaktır. Bu bağlantıyı yazar, Muaviye'nin zekâsına ilişkilendirerek; Hasan'ın vefatı ile durumun netleşerek Muaviye'nin istediğinin olacağına hükmeder. Muaviye'nin istediği, oğlu Yezid'e saltanatı ve hilafeti devretmektir. (s. 69)

Muaviye'nin planları doğrultusunda olayları ilerleten yazar, Hasan'ın hanımı Cude'nin, Hasan'ı içtiği suya zehir katarak öldürdüğünü okuyucuya yansıtır.

Dâniş Remzi Korak'da eserinde (*Kerbelâ Şehitleri*) Hazret-i Ali'nin şehadeti ile ilgili bir süreçten bahsetmemektedir.

Eserde, başlangıç kısmında genel bir özetlemeyle Hazret-i Ali'nin şehadetinden sonra Ehl-i Beyt'in Muaviye'nin elinde esir gibi yaşadıklarından bahsedilmiş, bu durum Muaviye'nin korkusuna bağlanmış; Muaviye'nin korkusu da İmam Hasan ile aile efradını yanından (Şam'dan) uzaklaştırırsa halkın İmam Hasan 'a biat edeceği yönünde olmuştur.

Bu bölümdeki diğer bir halka da;

“Nitekim, karar da vermişti artık. Onlara, Medîneye gitmeye izin verecekti. Ama hiçbir zaman Ali oğlu Hasan, Medîneye varamayacak, varsa bile, ya yolda iken yahut da Medîneye vardktan kısa bir zaman sonra ölecekti.” (s. 10)

boyutudur.

İmam Hasan'ın öldürülmesi amacıyla biçimlenen olay örgüsü sonuçta “Medîne'ye de ancak onun ölümlü hali ve ölüm haberi ulaşabilmişti” (s. 12) şeklinde bitirilmiştir.

Yazar, *Kanlı Kerbelâ* eserinin belli bir kısmında “Kerbelâ Faciasının oluşu, tarihi olaylar zincirinin bir halkasını teşkil eder. Bu sebeple eski devirlere kadar uzanan bir tarihi yolculuk, bu olayın gerçek yüzünü görmemiz bakımından gereklidir” (s. 33) şeklinde bir başlangıç yapmıştır. Bu kısmın adı “Kerbelâ'nın Başlangıcı”dır. Bu başlangıç öncesi ise yazar Kerbela'da yapılan matem törenlerini şiirsel bir dille anlatmıştır.

Bu noktada, yazar Kerbela Faciasını vaka merkezi olarak kabul etmiş ve sıralamayı ona göre düzenlemiştir denilebilir. Bu başlangıcın öncesini ise asırlar öncesi İbrahim Peygamberden almış ve iletmiştir.

Hz. Osman şehit edildikten sonra; “Pek âlâ... Hilâfeti kabul ediyorum. Yalnız bir şartım var. Şayet benden daha ehil birisini bulursanız derhal bu mekândan çekilip kendisine biat etmeye hazırım...” (s. 43) diyerek Hz. Ali halifeliği kabul etmiştir.

Cemel Savaşı ve Saffeyn bölgesinde Muaviye ile savaştan sonra, bir hile ile halifelik Muaviye’ye geçmiştir.

Halifeliğin Muaviye’ye geçmesinden sonra eserde organik bütünlük noktasında kopukluk olur; olay örgüsünün devamı Hz. Ali’yi öldürme şeklinde devam eder.

Sonuç olarak eserin gerek bu kısmında, gerekse diğer kısımlarında olaylar sebep-sonuç ilişkisi içerisinde genelde görülemez. Bu noktadaki ilişkiyi kurmayan yazar “özet” yapar gibi, durumları kısaltarak iletir. Böylece yazar da eserinde bazı noktaları göstermez.

Hz. Ali’nin öldürülme planı ve şehadet süreci olay örgüsü bakımından Ziya Şakir’in “Kerbela Vakası ve Kerbelâ’nın İntikamı” eseriyle hemen hemen aynıdır.

Sonrasında “Ali’nin ölüm haberini Muaviye’nin adamları derhal Şama iletirken, Ehlibeyt’e bağlı olanlarda Ali’nin büyük oğlu Hasan’ı Kûfe camiine getirerek hilâfet makamına geçirip biat etmek istiyordu.” (s. 67) şeklinde bir ilerleme görülebilir.

İmam Hasan’dan biat almak için ordusuyla yola çıkan Muaviye, ilerleyen olay örgüsü içerisinde de imam Hasan’dan biat almış ve şu maddenin de içerisinde olduğu bir anlaşma yapılmıştır:

“- Hilâfet Muaviye'nin ölümü halinde imam Hasan'a intikal edecektir.” (s. 69)

“Muaviye ise, kavuştuğu bu saltanatı oğlu Yezid'e devretmenin çareleri üzerinde kafa yormaya, plânlar kurmaya koyuldu. Ortada bir ahitname, bir anlaşma vardı. Bu anlaşmaya göre Muaviye'nin ölümü halinde Hilâfet İmâm Hasan'a devrolacaktı. O halde Hasan ölmeli idi ...” (s. 71)

İmâm Hasan'ın hanımı Cude'nin zehriyle “Netice olarak, Muaviye muradına ermiş ve Hasan ile aralarındaki anlaşma, Hasan'ın ölümü ile hükümsüz kalmıştı... Muaviye artık Hilâfet makamına oğlu Yezid'i hazırlayabilecekti...” şeklinde bir sonuçla karşılaşılır. (s. 74)

Murat Sertoğlu ise *Kerbelâ* romanında eserinin otuzuncu sayfasına kadar izlemiş olduğu Muharrem ayı matemi ile ilgili izlenimlerini aktarmış, orada görmüş olduğu cami, türbe vs. ile ilgili bilgiler aktarmıştır.

Sonrasında yazar bir nevi tüm sonuçların başlangıcını şu cümleye bağlamıştır:

“Fakat ne yazık ki, bu büyük inkişaf birden bir takım mezhep farklarının doğuşuna sebep olan ihtiraslar ve kinler yüzünden duralamış ve bu ihtiraslar yüzünden İslâm dini çok büyük zararlar görmüştür.

Bu işte başrolü oynamış bulunan Muaviye'dir.” (s. 30-31)

Bu şekilde bir durumda yansıtılan Muaviye, Halife Osman'ın katlinde de olumsuz bir başarı göstermiş bir şekilde ifade edilir. Bu sebeple birlikte Hazreti Ali hilafet makamına geçmiştir.

Eserde olay örgüsü ile dikkat çeken birkaç husus ise şöyledir:

Eserde olaylar gelişme ve sonuç çizgisinde ilerlerken, bunu okuyucu açısından yakalamak oldukça zordur. Giriş-gelişme-sonuç ifadelerini net bir şekilde yakalamak bu eserde dikkat istemektedir.

“Halbuki tarih kitaplarını karıştırarak olursak, Hazreti Ali’nin hayatında, doğuşundan itibaren mucizeler demeyelim, fakat müstesna fevkalâdelikler bulunduğunu rahat ve kolayca görürüz.

Bunları onun hayranı ve âşığı büyük ve eşsiz Türk şâiri Fuzuli’den dinlemek ister misiniz?” (s. 37-38)

Bu alıntılarda da görebileceği gibi olay örgüsünün akışı içerisinde;

Yazar, sıklıkla araya girerek olaylardaki kişilerin faziletleri, farklı eserlerde nasıl ele alındıkları gibi noktalara değinmiştir. Bunu yazar, olayların akışını durdurarak daha çok anlatılan şahsiyetlerin hususiyeti ve misyonlarını tarihsel, dinsel, kültürel ekseninde bir çizgiye oturtmak için yapmıştır denilebilir. Burada yazar, “geriye dönüş tekniği”ni kullanmıştır; tüm bunları yaparken.

Bekir Yıldız’ın *Ve Zalim Ve İnlanmış Ve Kerbelâ* eserinde de bakıldığında olay örgüsü Halife Ali’nin öldürülme yolunda amaç güden Mülcem oğlu Abdurrahman’ın duygu ve düşünceleri ile başlar.

“Abdurrahman, Kûfe kentine yaklaştıkça, yüreğinin ikiye biçilmiş olduğunu hissediyordu. Yüreğinin yarısında ölüm, öteki yarısında da Kuttame’ye duyduğu sevdâ vardı.” (s. 5)

Bu kısımda hikâyeye doğrusal olarak, bir çizgide ilerler. Mülcem oğlu Abdurrahman’ın Hazreti Ali’yi öldürme hazırlığı, Hazreti Ali’nin evinden çıkması, Hazreti Ali’ye mescitte saldırılması... Bu şekilde ilerleyen bazı eserlerde yazarlar okuyucuda etki bırakmak için sıralamada oynama yapabilir; bu eserde de kurgusal anlamda bu kısımda olay örgüsüyle ilgili olarak bu durum görülebilir:

“Uyuyamıyordu. Birkaç sokak ötede, Kuttamı’nın evinde, üç öldürücüyü yüreklendirmek için, Kuttame ilahiler okudukça, Kufe şehrine bilinen kılıçlardan kıvılcımlar saçıldıkça uyumuyordu ...” (s. 14)

Hazreti Ali'nin ölümüne dair yapılan hazırlıklar ve Hazreti Ali'nin hissettiği noktalar, yazarın olay örgüsündeki işçiliğiyle okuyucuya Hazreti Ali'nin öldürüleceğini fısıldar.

“Hazreti Ali'nin yüreğinde parçalanmalar oldu bu sıra. Başına gelecekleri, insanlardan önce, hayvanlar mı sezinlemişti yoksa? Gözlerinden akan yaşlar, pamuk tarlasına yağar gibi, beyaz sakallarının üzerine döküldü.” (s. 15)

Eserde, Hazret-i Ali'ye camide saldırı düzenlenmiş ve bir süre sonra da Hz. Ali dünyadan göçmüştür.

İlerleyen sayfalarda Kufe halkı Hazreti Hasan'ı; Şam halkı da Muaviye'yi halife seçmişti. Ancak, Muaviye herkesin halifesi olmak istemektedir, eserde.

“Çoğunluğun sesi nasıl boğulabilirdi: Güneş yüzünde doğmuş gibi oldu ansızın. Çözümü bulmuştu: Ordular... Ancak güçlü, acımasız bir orduyla Müminlerin emiri olabilirdi ...” (s. 27)

Yazar, eserinde gerek genelde gerekse de bu kısımda olay örgüsünü kurarken, kahramanların ağzından bazı mesajlara rastlanılabilir; bunu da yazar, bazı olayların sebepleri, incelikleri şeklinde yansıtmıştır.

“Doğrudur, halk inanır, ama halka da nereye kadar inanmak gerekir, bunu da yönetenlerin iyi hesap etmesi gerekir. Halk, gücün gölgesinde kaldıkça susar.” (s. 37)

Sonrasında, Muaviye Hazreti Hasan'dan biat almak için ordusuyla Kufe'ye gelir. Kendisine biat edenlerin çoğunun Muaviye'nin yanına geçmesi ve İslam adına kan akıtılmaması için Hz. Hasan, Muaviye'ye biat etmiştir.

Yazar, bu biatı, Hazreti Hüseyin'in sözleriyle inanç atının tökezlemesi olarak yansıtır ve Hazreti Hasan ile Hazreti Hüseyin'i bu konuda tartıştır; çünkü Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin inanç atına, Muaviye ise güç atına binmiştir. Hazreti

Hüseyin'e göre inanç güce boyun eğmemeliydi. Bu noktada Kûfeliler ise çıkar atına binmişlerdir. Eserde bu vurgular birer çatışma unsuru olarak yansıtılır.

“Sen, Muaviye'ye biat etmekle, arka ayakları yere, ön ayakları göğe değen, dedemizin, babamızın yücelttiği inanç atını tökezlettin vesselam.” (s. 44)

Hazreti Hasan, Muaviye'ye biat edince, kendisinin Muaviye ölünce halifelığe geçeceğine dair sözleşme yapmışlardır. Muaviye ise oğlu Yezid'i başa geçirmek istemektedir. Sözleşmedeki bu madde, Muaviye'nin yapmak istediklerini engelleyen bir durumdur. Bu düşüncelerini Muaviye, Hazreti Hasan'ın Cude isimli hanımını kullanarak, Hazreti Hasan'ı zehirle öldürterek gerçekleştirmiştir.

Semih Tufan Gülaltay'ın *Kerbelâ* eserinde de bu noktada olay örgüsü Ziya Şakir'in “Kerbelâ Vakası ve Kerbelâ'nın İntikamı” eseriyle birçok yönden benzer olduğu için ayrıntıya girilmemiştir.

On Binlerin İhaneti adı eserde olaylar dizisi düğümler anlamında Muaviye'nin ölümüyle başlamıştır. Bu ilk kısım ile ilgili noktalara eserde yer verilmemiştir.

Derin Yara Kerbela eserinde ise, bu kısım ile ilgili olarak olay örgüsü sondan başa doğru bir ilerleme seyrederek bakıldığında olayların tekrar tekrar farklı kahramanlar penceresinden ele alındığı görülebilir.

Mulcem'in, Talip oğlu Ali'yi öldürmesinin üzerinden az bir zaman geçmesinden sonra yakalanması ile başlayan eser Mulcem'in hayal âleminde bazı noktaların işaretlenmesi şeklinde ilerler. Yazar, Mulcem ve başka kahramanların gözlem ve hayallerinde yansıttığı olay örgüsünün ilerleyişine kendi düşüncelerini serpiştirmiştir.

Mulcem, olaylar dizisi içerisinde Ali’yi kılıçla vurduktan sonra yakalanmış ve amacına ulaşamamıştır. Bu yakalanma esnasında Mulcem’in düşüncelerinde yaptıklarının sebepleri de öğrenilebilir.

“Ne vardı sanki kör nefesine uyup doğruca Kutâme’ye koşmasaydı. Her ne kadar Kuttâme’nin evine girerken kendisini gören olmamışsa da...”(s. 8)

“Temim oğulları soyundan gelen Kuttâme’nin Ali’ye kini de bilinmez değildi. Onun Harici olan kardeşi ve yakınları Ali’nin kılıcıyla doğranmışlardı.” (s. 8)

Bu birliktelikten doğan nefret eserde Ali’nin şehit edilmesiyle farklı bir boyuta geçer.

Daha sonra da eserde Ali oğlu Hasan, babasının yerine geçmiş; ancak Muaviye’nin hazırladığı bir orduyla Hasan’ın üzerine gelmesiyle birlikte yanındaki savaştaki gücün bir takım sebeplerle savaşmaktan vazgeçmesi ile Hasan, Muaviye’nin halifeliğini kabul etmek zorunda kalmıştı.

Yazarın, bu noktada ifade ettiği olay örgüsünün içerisinde çok farklı analizlere yer verdiğini ve fikirlerini yansıttığı eserde ifade edilmiştir. Kısaca anlattığı Ali ve oğlu Hasan’ın şehit edilme sürecinin yanında yaptığı kahramanlar yoluyla fikirlerini yansıttığını ise sayfalarca olarak aktarmıştır.

“Ebubekir ve Ömer’le başladığında aklına gelen, siyasette bu ikilinin eşitlenmiş olmasıydı. Babası Ali’yi de eşitlenmişlere katmak gerekiyordu; göstergeler bunun kanıtıydı.”(S.56)

Kana Susamıştı Çöller eserinde de belirlenen kısımla ilgili öğelere rastlanılmamıştır. Hz. Rugeyye’nin dünyasından anlatılan romanda, Hasan el Mücteba’nın ise yaşamadığı anlaşılmıştır. Eserde İmam Hüseyin yola çıkacaktır ve Hasan el Mücteba’ya veda etmektedir.

“Elveda kardeşim,
Elveda ey doğruluk meclisinin çerağı.
Elveda, ey zehir tesiriyle rengi yemyeşil olan,
Velayet bahçesinin yeşilliği elveda ...” (s.11-12)

Aşkın Şehidi eserinde ise romanın başlangıcında Hz. Ali'nin şehadeti ile ilgili bir yön bulunamaz; ancak eserin başlangıcında yazarın “dönem tarihçesi ve şartları” başlıklı kısımda Hz. Ali'nin hayatından bazı kesitlere rastlanılabilir.

“Hükümetin ve isyancıların birlikleri Sıffin'de karşı karşıya geldiğinde, savaş Hz. Ali'ye bağlı güçlerce kazanılıyorken, Muaviye barış ve hakem çağırılmasına sığınır.” (s. 12)

Yukarıdaki gibi Hz. Hasan'la ilgili de romanın olay örgüsü içerisinde bir olay bulunmamaktadır. Onunla ilgili olarak da “dönem tarihçesi ve şartları” kısmında bazı bilgilere rastlanılabilir.

Hz. Hasan'ın gerek tarihsel gerçekliği, gerekse de romanın olay örgüsünün başlangıç kısımları olan, Muaviye'nin Yezid'i yerine tayin etmesi noktalarında olmadığı görülebilir. Eserin içerisinde Hasan'ül-Müsenna ile Hz. Hasan bulunulabilir. Yazar, Hz. Hasan'ın kendisini olmasa bile Hz. Hasan'ın anlamını ve bakış açısını esere sindirmiştir. Hasan'ül-Müsenna, babası Hz. Hasan'ı anlatıyor:

“Bir an soluklanan Hasan'ül-Müsenna, “Babam ihanetlerle örülmüş dünyaya ilkeler bıraktı ...” diyordu. “Ümmetim selameti için Muaviye'ye barışa oturduğunda (...) Hırsını ve gücünü kendinden sonrakilere bırakmamasını istemişti. Lakin nefsi ona imam oldu, o da arzularına uydu. Hem İslamı ters yüz edilmiş bir kürk gibi giyiniverdi, hem de yerine kendisinden bile pervasız bir oğul bıraktı.” (s. 180-181)

Görüleceği üzere Hz. Hasan'ın yaptıklarını anlatan Hasan'ül-Müsenna şahsında aslında Hz. Hasan'ın nitelikleri bulunulabilir.

Sinan Yağmur'un *Kerbela (Aşk'a Belâ: Hz. Hüseyin)* adlı eserinde bu bölümle ilgili, ana şahıs olan Hz. Hüseyin'in iç dünyasındaki yolculuklar yoluyla Hz.

Ali'nin şehit edilme süreci okurla buluşmuştur. Bu noktada Hz. Ali'nin vefatının önceden kendisi tarafından bilindiği görülmektedir.

“Sen küçük bir çocukken deden seni kucağına almış seviyordu. Cebrail gelir ve yanında bir avuç toprak getirir. Peygamberimiz, “Bu toprak neyin nesi?” diye sorduğunda, “şu anda sevdiğin torununun can vereceği topraktır.” Deyince sana sarılıp ağlamaya başlar.” (s. 144)

Bununla birlikte yine Hz. Hüseyin'in dünyasından Cemel ve Siffin savaşlarından bahsedilmiş ve Hz. Ali'nin yaşadığı zorluklar eserde tarihsel sıralamaya da uygun biçimde gelişen olay örgüsüyle yansıtılmıştır.

“Hiç beklemediği son gelişmeler babamı bir hayli üzmüş ve derinden yaralamıştı.” (s. 148)

Olay örgüsünün ilerlemesiyle de, Hz. Ali'nin sabah namazına giderken Haricilerden Abdullah b. Mülcem tarafından şehit edilmiştir.

Tüm bu kısma ait olay örgüsü içeriğinde, Hz. Ali'nin yaşamı içerisinde, geçmişe doğru bir gidişi kendi içinde barındırır. Bazen Hz. Peygamber zamanına ait hatıralar canlanırken; bazen de Hz. Fatıma'ya dair hatıralar göz önüne getirilmiştir.

Eserde Hz. Hüseyin'in şahsında ilerleyen olay örgüsündeki dikkat çekici husus, Hz. Hasan'a ait unsurların Hz. Ali'nin şehit edilme sürecinden önce anlatılmasıdır.

Hz. Hasan genel anlamda diğer Kerbelâ romanlarına benzer biçimde karakter tanımlamasıyla ele alınmıştır.

“Hasan mizaç olarak biraz benden farklıydı; mülayim sessiz. Çok düşünen az konuşan içine kapanık bir hali vardı. Huyları anneme çekmişti.” (s. 45)

Hz. Hasan ile ilgili olay örgüsü de diğer birçok Kerbela romanlarındaki gibidir. Hz. Hasan'ın Kufelilerin biatıyla halife olması, Muaviye'yi harekete geçirmiş, sonuç

itibariyle de Hz. Hasan belli şartlarla halifeliği Muaviye'ye devretmiştir. Daha sonra ise oğlu Yezid'e halifeliği bırakmak isteyen Muaviye'nin, Hasan'ı zehirlemek istemesiyle ve bu isteğin de Cude kanalıyla gerçekleştirilmesi sonucu, amacına ulaşmasıyla bu kısım sürmüştür.

Hz. Hasan'ın vefat etmeye yakın, vasiyetinde dedesi olan Hz. Peygamber'in yanına gömülme arzusu da olumlu sonuçlanmamıştır.

“Sus Hüseyin'im sus! Susalım da en güzel hükmü din gününün sahibi versin. Kardeşim, vasiyetimi değiştirdim. Beni Cennet-ül Baki'ye annemin yanına defnediniz.” (s. 59)

4.2. Halifeliğin Muaviye Tarafından Oğlu Yezid'e Bırakılması ve Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye Hareketi

Kerbela romanlarının bu ikinci bölümlerinde “ana düğüm” noktası olarak Muaviye'nin halifeliği Yezid'e devretmesi ele alınmıştır. Bu durum hemen hemen bütün eserlerde kritik bir noktadır. Okuyucu “bundan sonra ne olacak?” sorusunun cevabını merak ederek, eseri okumaya devam eder. Yani Hz. Hüseyin ve Yezid mücadelesinin sonucunu aramaya başlar. İlk kısımda okunacağı üzere Hz. Ali'nin şehit edilmesiyle Kufeliler Hz. Hasan'a, Şam halkı da Muaviye'ye biat etmişler; Muaviye daha sonra anlaşma yoluyla Hz. Hasan'dan halifeliği almıştır Eserlerde ifade edilen, anlaşmalardaki en önemli madde Muaviye ölünce halifeliği Hz. Hasan'a bırakması gerektiğidir. Ancak Muaviye dönemi sürerken Hz. Hasan zehirletilerek öldürülmüş, bu yönden bahseden eserlerde de genelde Muaviye'nin anlaşmanın hükümsüz kalması için bu şekilde davranmış olduğu yönünde bir hâkim durum vardır.

İkinci bölüm olarak ele alınan olay örgüsü kısımlarında, Yezid halife olmasıyla, karşısında Hz. Hüseyin'i buluyor ve bir farklılıklar, ilkeler, zıtlıklar “çatışma”sı seyrediliyordur. Bu mücadele Kerbela'ya doğru “son”un başlangıcı ekseninde ilerlemektedir.

Kerbelâ Faciası eserinde, hem bu kısım ile ilgili olarak, hem de ayrıca eserin bütününe yayabilecek genel çıkarım olayların kısa bir biçimde sunulduğu ve de olay örgüsünün genel hatlarıyla güçlü bir yapı oluşturacak şekilde olmadığıdır. Kerbelâ Faciası adını alan bu eser, olayların nedenlerini sonuçlarını aktarma da kısa geçişler yaparak (eser 48 sayfa) belli niteliklerden uzak kalmıştır.

Eserde olumlu yönleriyle ele alınan Muaviye, Hz. Ali'nin oğlu Hüseyine ve kardeşlerine iyi muamele ediyordur. (s. 3) Halifeliği oğlu Yezid'e belli şartlarla vermiştir. Olay örgüsü içerisinde yer alan bu kurgu, eseri diğer Kerbela romanlarından ayırır.

“Hüseyin erkeklik çağına girince, onu Mekke'ye gönder ve hükümdarlığı ona devret, çünkü bu hak onundur. Zinhar onu darıltma ve öğütlerimi ihmal etme.” (s. 4)

Hz. Hüseyin, Yezid'in başa geçip, eğlencelere dalması üzerine Yezid'e haber vererek, ailesiyle Medine'ye gitti. Hükümdarlık hakkının kendisinde olduğunu söyleyenlere:

“Ben artık burada akrabalarımın arasında, dedemin, babamın, büyüyüp yetiştiği topraklarda kalmak ve Allah ne verdi ise onunla iktifa ederek yaşamak isterim” (s. 5) demiştir.

Yezid, babasının öğütlerini hiçe sayarak halka zulmetmeye başlamıştır. Bu noktada kendi atadığı valiler de Yezid'i temsil etmekte; halk ise bu durumdan kurtulmak için özellikle Kufe bölgesinden Hz. Hüseyin'e mektuplar yazarak kendisinin Kufe'ye gelmesini istemişler ve O'na biat edeceklerini söylemişlerdir.

Daha sonra mektupların gerek sayısının gerek de dokunaklılığının artmasıyla Hz. Hüseyin Kufe'ye gitmeye karar verir. Buraya kadarki olay örgüsünün “Kerbelâ Vakası ve Kerbelâ'nın İntikamı” eserinden farklılığı Yezid'in Hz. Hüseyin'den biat istememesi noktasındadır.

Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı'nda ise Muaviye iyice yaşlanması sonucu hilâfet ve saltanatın yine Emevilerde kalması için sarayın huzurunda, halifeliği Yezid'i devretmiştir. Burada da bazı öğütlerde bulunmuştur.

“Asıl büyük rakibin (İmamı Hüseyin)dir. Çünkü onun şahsında hem büyük babası (Resulü Ekrem)in ve hem de babası (Ali)nin bütün kıymetli meziyetleri mevcuttur. (Hüseyin)e çok dikkat et. Onun kuvvet ve taraftar peyda etmesine meydan verme. Fakat, kendisine de açıktan açığa düşmanlık gösterme. ...” (s. 113)

Yezid ise eserde hırs abidesi bir nitelikte gösterilerek, özellikle Hüseyin'in biatını istemiştir. Eğer biat etmezse;

“(...) derhal Hüseyini celp ve tevkif edesin. Bir تنها mahalde başını kestirip, bana gönderesin.” (s. 120) şeklinde bir anlayışa sahiptir.

Bir yandan bu tehditler, bir yandan da Kufelilerin pişmanlıklarını ifade eden mektupları, önce Mekke'ye hicret eden İmam Hüseyin'i Kufe'ye doğru gitmeye ikna etmiştir. Çünkü İmam Hüseyin, Yezid'e biat etmeyecektir.

“- Mümkün değil, ya Velid. Ne gizli ve ne de aşikâr bir surette Yezid'e bi'at etmem. Ceddîm Resulûllahın, babam Ali'nin ruhlarını muazzez edemem. Eğer bu sözlerimi Yezide bildirmek senin için mümkün değilse yarın ben halkı mescide davet edeyim. Orada, evvelce söylediğim sözleri bir daha tekrar edeyim, demişti.” (s. 118)

Eserin olay örgüsünün bu kısımlarında, romanın tarihsel gerçekliliğinden ayrılan yönlerini İmam Hüseyin'i, Kûfelilerin ikna ettikleri noktalarda yakalanabilir; ayrıca olayların “çok hızlı” ilerlemesi, o romandaki yapıyı oluşturan unsurların basit kalması, bakıldığında bu veriyi ispat edecektir.

“- Ya Hüseyin! ... Bizim hatamız çoktur. Fakat senin af ve keremin torunu ve Sen, Resulü Ekrem'in torunu ve Ali'nin oğlusun. Âlem, zulüm ve dalâlet içinde kalmıştır. Bize imamet edecek, senden başka kimse yoktur. Gibi sözlerle, İmam Hüseyinin hissiyatını tahrik etmeğe başlamış ve Kûfe eşrafı tarafından yazılan elli kıt'a mektubu Hüseyin'e vermişlerdi.” (s. 126)

Kerbelâ Şehitleri'nde ise Muaviye döneminde halk hem Muaviye hem de valilerinden şikâyetçidir. Muaviye'nin valileri halkın düşüncelerinde olumsuzdur.

“Çok defa ellerinde anbarlarında ne varsa; hükümete vergi, valiye bağ ve memurlara haraç olarak çekip ellerinden alıyor; zavallı halkı açlıktan ve yokluktan ölüm derecelerine getirip yok ve yoksulluklar içinde bırakıyorlardı.” (s. 13)

“İşte bunlar, bütün bu olaylar, zavallı halkı perişen ediyor ve için için de kaynatıp duruyordu. Muâviye'ye ve onun soyuna sülâlesine karşı.

Fakat kimse de, bu dehşet idaresi ve tedhiş rejimine karşı cesaret bulamıyordu kendinde.

Bir tek çare vardı yalnız: O da Muâviye'nin ölümü idi.

Evet Muâviye öldü mü, mesele kalmayacak demektir.” (s. 15)

Eserin olay örgüsü içerisinde bu ölüm gerçekleşecek ancak halkın beklediği olmayacaktı. Halk, İmam Hüseyin'in başa geçeceğini ummaktadır; ancak, Muaviye kendi hazırladığı bir kanunla oğlu Yezid'i hükümdar yapmıştır bunun sebebinin de hilâfetin kendi ölümünden sonra da soy ve sülalesinin elinden çıkmaması açısından değerlendirmiştir. (s. 16)

İmam Hüseyin'de Yezid'in biat isteğine olumsuz cevap vermiş, daha sonra Kufe'ye gitmeye karar vermiştir. Onun Kufe'ye gidiş amacı;

“Bunun sonucunda da, yine kendi dediği gibi, ya İslâmın bir kurtuluşu müjdesi vardı... Yâhut da bütün bir Ehl-i Beyt'in ve Âl-i Alî'nin imhâsı kara haberi ...” (s. 52)

Bu sonuç ise “son” kısımda görülecektir. Bu durum bir “çatışma”nın sonu olacaktır.

Kanlı Kerbelâ eserinde öncelikle “Muaviye'nin Ölümü” başlıklı bölümden önce son kısımdaki ifadeleri öne çıkarılabilir:

“Netice olarak Muaviye muradına ermiş ve Hasan ile aralarındaki anlaşma, Hasan’ın ölümü ile hükümsüz kalmıştı. ... Muaviye artık Hilâfet makamına oğlu Yezid’i hazırlayabilecekti... Böylelikle Hilâfet, genç Emevilerin olacaktı ...” (s. 74)

“Tarih akacaktı bildiğince... Muaviye düşüncesini gerçekleştirdi. Bir gün Şam’da minbere çıktı ve Oğlu’nun kendi yerine halife olacağını ilân etti ...” (s. 75)

Eserin bu kısmı olay örgüsünde, ara düğümler açısından diğer Kerbela romanlarından bir farklılık görülebilir. Muaviye, Hüseyin ile Yezid’in halifeliği açısından görüşmüştür. Burada Hüseyin’in fikirleriyle Muaviye’nin fikirlerinin “çatışması” görülebilir.

“Muaviye – Ulema’nın reyi ile Yezid’i veliaht tayin ettirdim. Bunu tasdik etmeni istiyorum.

Hüseyin – Veliaht tayin etmek yanlıştır. Uydurmadır. Kitap da ve sünnetde böyle bir husus yoktur. Sonra niçin Yezid veliahtlığa tayin edilmiştir? Ondandaha ehil, ondan daha şerefli kimse yok mudur ki?” (s. 76)

Sonrasında Yezid babasının vasiyeti doğrultusunda özellikle Hazret-i Hüseyin’den biat almak istemiş, ancak Hazret-i Hüseyin ise biat vermemiş ve Mekke’ye gitmeye karar vermiştir.

Öte yandan olay örgüsü anlamında Kufeliler yazdıkları, mektuplarla Hazret-i Hüseyin’e pişmanlıklarını anlatıyor ve O’nu Kufe’ye davet ediyorlardı.

Diğer eserlerde genelde sayısı çok fazla yazılan mektuplar, bu eserde 120 ile sınırlıdır. Bu rakama ulaşan Kufelilerin mektupları Hazret-i Hüseyin’i Kufe’ye gitmeye ikna eder.

Kerbela’da, bu kısımla ilgili olarak Muaviye’nin hedefleri eserde öne çıkarılmıştır. Muaviye oğlu Yezid’i halife yapmak istemektedir. O’nu bu isteğini farklı olaylarla gerçekleştirmek, bu noktayı diğer Kerbela romanlarından ayırır.

“Şimdiye kadar çok büyük iki engeli aşmış, Ali ve Hasan’ı yenmişti. Kendi halifeliğini kabul ettirmişti. Bundan sonrası ise çok daha kolay olacaktı. Oğlu

Yezid'i, çok daha rahat bir şekilde veliahtlığına getirebilecekti. İslâm Peygamberinin istediği gibi en lâyük olana teveccüh etmeyecek, fakat babadan oğula geçen bir veraset hakkı haline gelecekti” (s. 129)

Muaviye, Yezid'in halifeliğini farklı bir şekilde olayların görünüş yüzünü kullanarak ilan etmiştir. Yezid'in halifeliği halkın isteğiymiş gibi kabul edilmiştir.

“Muaviye, bu olan bitenleri memnun bir tavırla seyrediyordu. Koca camide oğlunun veliahtlığına itiraz edecek bir tek kişi çıkmıyordu.

Kimi korkusundan, kimi bunu tasvip ettiği takdirde alacağı mükâfatları düşündüğünden bir ses çıkarmıyordu. Böylece işin en mühim tarafı kolayca atlatılmış bulunuyordu.” (s. 130)

Daha sonra Muaviye, hayattayken oğlu Yezid'e biat almak için İmam Hüseyin'in yanına gelir; ancak biat alamaz. Muaviye'nin ölümüyle birlikte Yezid biat almak için İmam Hüseyin'den, valisini görevlendirir, biat alamadığı takdirde Hüseyin'in öldürülebileceğini ifade eden bir de mektup gönderir.

Yezid'e biatı kabul etmeyen Hüseyin önce Mekke'ye daha sonra da önce amcaoğlu Müslim'i Kufe'ye göndererek, kendisi de Kufe'ye gitmeye karar verir.

Eserin olay örgüsündeki benzerlikler *Kanlı Kerbelâ* eseriyle *Kerbelâ* eserini birlikte dikkate almak gerektiğini düşündürmektedir.

Eserle ilgili bu kısımdaki olay örgüsü hususunda dikkat çeken yön yazarın bu kısımda da geriye dönüş tekniğini kullandığı ve “araya girerek” yönlendirmelerde bulunduğu.

“İmam Hüseyin'in maksadını biliyoruz. Onun ne saltanatta ne de hilâfette gözü yoktu.” (s. 158)

Ve Zalim Ve İnlanmış ve Kerbelâ eserinde, belirlenen bu ikinci kısım ile ilgili önemli özellik olay örgüsünün yapı anlamında kuvvetliliğidir. Bu kısımda Muaviyenin oğlu Yezid'e halifeliği bıraktığı görülebilir. Muaviye'nin verdiği

öğütlerle, Yezid'e yöneticiliğin nasıl olması gerektiğini anlatırken yazar bu noktada "iktidar hırsı, gurur, güç" gibi kavramların ayrıntılarını vaka içerisine serpiştirmiştir.

"Şey... şey baba," dedi, "Meclisi toptasak da ölmeden, halifeliğin bana geçtiğini söyleyen, İslam'ın geleceği bakımından yani ..." (s. 62)

"Halkı memurlarınla korkut. Alabildiğine korkut... Ama korkuları dayanılmaz olunca, suçu fermanlarda değil, memurlarda aramaları için, memurlarını çek ve cezalandır." (s. 63)

Muaviye öğütleriyle, Yezid'e Hüseyin'i hedef göstermiş, O'nun en önemli ikinci düşmanı olduğunu vurgulamış ve halifeliği Yezid'e öylece bırakmıştır. Bu öğütlerle Yezid:

"Böylece, yürümesi ağırlaşan Yezid Hüseyin'in biatı için, daha acımasız, daha kesin kararlar vermenin kaçınılmazlığını kavradı." (s. 71)

Hazreti Hüseyin kendisinden istenen biata karşı çıkmış ve "Muaviye ki, (...) halifeliği hileyle, zorbalıkla ele geçirmiştir. Bu unutulup şimdi de, aynı kökten türemiş birisi halifeyim diye, hak sahibi olduğunu sanmaktadır. Reva mıdır bu (...)" (s. 73-74) sözleriyle Medine'den Mekke'ye gidecektir.

Öte yandan Kufe halkı yoğun bir mektup trafiğini Hazreti Hüseyin'e yöneltmişler ve de Hazreti Hüseyin'i Kufe'ye gelmesi için ikna etmişlerdir.

"Kûfe'de iki güç vardır anladığım. Pişman olmuşlarla, Yezid'e bağlılıklarını sürdüren iki güç... Biz ki inananlarız. Yezid'e bağlı olanlara karşı, pişman olmuşların imdadına koşmak, şanımızdan değil midir?" (s. 85)

Bir diğer Kerbelâ romanı olan Semih Tufan Gülaltay'ın *Kerbelâ*'sında bu bölümün olay örgüsü kısmında Muaviye oğlu Yezid'i hilafet makamına geçirmek istiyordur.

“Hasan'ın bu suretle şehit edilip ortadan kaldırılması ile Muaviye'nin verdiği Ahid Name de geçerliliğini yitirmiş oldu. Bundan sonra Muaviye Hilafet makamı üzerinde istediği gibi oyun oynayabilecekti.” (s. 120)

Yezid'i veliaht ilan eden Muaviye, İmam Hüseyin'den biat alamamış; ancak yine de oğlu Yezid'i ölmeden önce başa geçirmiştir. Yezid ise benzer teşebbüslerde bulunmuş, yine de İmam Hüseyin'den biat alamamış ve İmam Hüseyin'de Kûfe'ye gitmeye karar vermiştir.

Eserin bu kısımlarında olay unsuru öncelikli bir ilerleme seyrederek, olaylar ilerlerken sosyal meseleler, dikkat çekici temalar oldukça azdır. Bu noktada yazar, eserin başında olumsuz yönleriyle anlattığı Emevileri, sonuç cümlesinde de unutmamıştır.

“Arapların siyasal İslam politikası yoluyla, Türk Milleti üzerine yaptığı hücum devam etmektedir. Görev, bugün Yezid'in yeni kumandanlarındadır.” (s. 234)

On Binlerin İhaneti ile ilgili bu noktada olay örgüsü açısından diğer Kербela romanlarından farklılığı öncelikle belirtilmelidir. Genelde diğer Kербela romanlarında Muaviye'nin veya Yezid'in başlangıçta İmam Hüseyin'den biat istemesi olayını okur, daha sonra İmam Hüseyin'in biat açısından verdiği cevaba odaklanılabilir. Bu eserde ise öncelikle, Kûfelilerin İmam Hüseyin'i, Muaviye'nin ölümüyle Kûfe'ye davet etmelerini ve kendisine biat ettiklerini belirttikleri mektuplar görülebilir. Bu aşama Hüseyin bin Ali'nin cevabı ise, öncelikle Müslim bin Akil'i Kufeye göndermek ve

“Eğer o, sizin bütün ileri gelenlerinizin, fazilet ve akıl bakımından üstünlüğünü kabul ettiklerinizin görüşlerinin de, yanına gelen elçilerle ve yazdıklarınızla aynı

olduğunu bana yazacak olursa, inşallah hemen hazırlanır yanınıza gelirim.” (s. 33) şeklinde olmuştur.

Bunun yanında, İmam Hüseyin’in Yezid’in valisine gönderdiği, kendisine biat edilmesini ifade eden bir emri de farklılık olarak söylenebilir:

“Ben sizi Allah’ın kitabı ve Allah’ın peygamberi olan Muhammed aleyhisselam’ın sünnetine davet ediyorum. O sünnet ki öldürülmüş, yok edilmiş, onun yerine bid’atler geçirilmiştir. Sözlerimi dinler, emrime itaat ederseniz, doğru yolu bulursunuz. ...” (s. 57)

Bütün bunlar olurken, bir mektup daha yola çıkar. Bu mektup Yezid’den İbn-i Ziyad’a gitmiştir:

“Bu mektubu okur okumaz Kufe’ye git. İbn-i Akil’i ele geçirinceye kadar, define arar gibi onu, bul. Sürgün et veya öldür. Ayrıca haberin olsun ki; Hüseyin bin Ali Kûfe’ye doğru yola çıkmıştır.” (s. 539)

Eserde, bu kısım ile ilgili “mektup” tekniğinin, olayları yönlendirmede “düğüm”leri atmada, “düğüm”lerin çözülmesindeki rolü yadsınamaz.

Olay örgüsü içerisinde, kurguda kullanılan “geriye dönüş tekniği” hatırlatma amacıyla kullanılmıştır. Bu sırada olayların akışı bir süreliğine durmaktadır.

“İsmi ni değiştiren, ona “Süleyman” adını veren peygamberi hatırladı ardından. Sıffın’i hatırladı. Mızrakların ucuna geçmiş Kur’an sayfalarını görür gibi oldu.” (s. 29)

Derin Yara Kerbelâ’da Muaviye, farklı bir sistem benimsemek istiyordu.

“Ne var ki hanedanlık düzenini mutlaka yerleştirmek zorundaydı ve gerektiğinde bu yolda zor kullanmakla da yükümlüydü. Böylesi davranış, İslam İmparatorluğunun bekası için kaçılmazdı. Muaviye, hanedanlık sistemini kendisinin icat etmediğini biliyordu ama böylesi bir sistemin gelecekteki İslam imparatorluklarına miras kalacağından emindi.” (s. 90)

Eserin bu kısmıyla ilgili satırları olay örgüsü anlamında; Muaviye'nin "iç dünyasından dışa aksedenler" şeklindedir. Eserde, zaten bu durum yaygındır. Eserde, bu kahramanların iç dünyalarından olayların seyredilmesi Ali'de olduğu gibi Ali oğlu Hasan'da da görülmektedir. Bu durum da daha çok "geriye dönüş" tekniğiyle yapılır.

Şimdi de Hüseyin'in düşüncelerinden olayların akışını seyredelim:

"Doğal bir ölüm daha vuku bulmuş ve Muaviye ölmüştü (680). Yine iktidar boşluğu doğmuş olabilir miydi? Muaviye'nin kurduğu düzen boşluk yaratmamış görüntüsü veriyordu. İmparatorluk katında oluşturulan mekânlar aksamadan işlerken, Muaviye'nin oğlu Yezid, imparatorluğun başına geçmişti.
(...)

Diğer yandan, Muaviye'nin ölüm haberi Medine'ye ulaştığında, güvenilginin tehlikeye girdiği sonucuna varan Hüseyin, Mekke'ye taşınmayı düşünmeye başladı." (s. 96)

Sonrasında gelen mektuplarla birlikte Hüseyin Kufe'ye doğru gitmeye karar verir.

Yazar, eserin genelinde olduğu gibi "olay örgüsü" anlamında olaylar devam ederken "mesaj" iletme yönünü eserin bu kısımlarının anlatıldığı yerlerde de görülebilir.

"Ne garip tecellidir ki, inanmışların lideri Muhammed'in kurduğu devletin yönetimi bugün, elli yıl önce kılıç zoruyla inanmışların safına katılanların torununun elindeydi. Hüseyin, bu duruma bir türlü anlam veremiyordu." (s. 97)

Kana Susamıştı Çöller ise daha önce ifade edildiği gibi yazarın amacı, "her zaman olduğu gibi Hz. Hüseyin ve yakınlarının yaşadıkları o musibeti, farklı bir yaklaşımla yâd etmek ve Kербela Hadisesi'nin asıl felsefesini dramatik bir yaklaşımla siz okuyucularımıza sunabilmektir." (s. 7)

İmam Hüseyin Mekke'ye gidecektir. Kufe'den ise kendisine bir mektup gelmiştir: "Şimdi artık Muaviye ölmüş ve Müslümanlar onun şerrinden kurtulmuştur.

Bizi şaşkınlıktan kurtaracak bir imama muhtacız (...) Sadece sizin gelmenizi bekliyoruz.” (s. 32-33)

Yazar, Hüseyin b. Ali'nin Kufe'ye gideceğini şiirsel bir dille ifade eder.

Bu süreç, olay örgüsü olarak çok kısa sürmüştür. Bunun sebebi yazarın okuyucularına “o musibet”i anlatmak istemesindedir. Asıl amaç odur.

Aşkın Şehidi'nde ise aşağıdaki satırlar eserin giriş noktasını oluşturan en önemli basamaktır, her ne kadar olay örgüsünün içerisinde yer almasa da.

“680 senesi Mayıs/Receb ayına girildiğinde, Muaviye'nin de sağlığı kötüleşmişti. Valilik süresi dâhil olmak üzere kırk küsur yıllık iktidarı ve seksen yıllık yaşamı sona ermek üzereyken, İmam Hasan'la Allah'ın adı üzere akdettikleri antlaşmayı bozup yerine oğlu Yezid'i tayin etti. Onun açtığı bu kapı sayesinde Müminlere Yönetici olmak için darbeye başa geçmek veya muhteris bir babaya sahip olmak, gayrı en genel geçer akçeydi.” (s. 13)

Böyle bir durum tezahür edince İmam Hüseyin, biat için rahatsız edilmeye başlandı ve Mekke'ye gitmeye karar verdi. Gitme sebebi çok açıktı:

“Avcılar rahat bıraksaydı, kartallar kendi yuvalarında ölmeyi dilemezler miydi?” (s. 33)

Yazar, olay örgüsünün içerisine çok sıkı anlam birliktelikleri serpiştirmiş ve bir nevi “öğretici ve anlamlandırıcı” bir üslup sergilemiştir. Olay içinde olay, bir an içerisinde bir geçmiş eserin gerek genelinde gerekse de belirlenen bu kısmında okuyucunun karşısındadır.

“Sefer, ‘bir şeyin üzerinden örtüsünü kaldırmak’ demektir. Yolculuk esnasında insanların asıl huylarının açığa çıkmasından dolayı, her türlü yol almaya sefer denmiştir.” (s. 37)

Mesela, bu tanım İmam Hüseyin dillendirmesiyle, Mekke'ye giderken yapılmıştır.

İmam Hüseyin, daha sonra, Mekke'de iken kendisine Kufe'den gelen mektuplar üzerine Kufe'ye doğru gitmeye karar vermiştir. Çünkü İmam Hüseyin daha Medine'deyken kararını vermiştir biat etmeme konusunda.

“Kûfe'de babamın alnını yaran kılıç benim de başımdaydı. Kardeşim Hasan'ı şehit eden zehir hâlâ bağızımı yakar. Gözlerimde diken, dilimde kemik olduğu hâlde bugüne kadar sabrettim. Ama Dedemin sünnetinin ayaklar altına alınmasına ortak olmayacağım. Resûlullah 'içimizden en hayırlısı, kim ise onu seçin ...' demişti. 'Kılıcı hatip edinenlere biat edin ...' demedi.”(s.20-21)

Kerbela (Aşk'a Belâ: Hz. Hüseyin) eserinde ise Hz. Hasan'ın eserde Cude tarafından şehit edilmesinin Muaviye tarafından kurgulandığının ifade edilmesi, sonuç olarak Muaviye'nin hedefinin bir başlangıcı olarak yansıtılmıştır. Muaviye'nin hedefi de saltanatın oğlu Yezid kanalıyla sürdürülmesidir.

Yezid'in halifeliği ele alması ile biat olayıyla ilgili emirleri olmuştur. Yezid'in halifeliğini kabul etmeyen Hz. Hüseyin, Kûfe'den gelen çağrılarla çoğalmasıyla Kûfe'ye doğru hareketini başlatmıştır. Kûfe'ye doğru gidiş Hz. Hüseyin şahsından öte, bir sessiz kalmama, bir mücadeledir.

“Dünyanın zulüm kılıcıyla doğrandığı bir zamanda ölümü sonsuz mutluluğun kapısı biliyorum. Zalimlerle ve zorbalarla birlikte yaşamaktansa ölmeyi seviyorum.”
(s. 130)

4.3. Kerbela Vakası ve Sonrası ve Kerbela'ya Yüklenen Anlam

Kerbela Faciası adlı eserinde Kerbelâ'ya doğru giden ilk adım atılmıştır.

“15 Zilhicce sabahı, Hüseyin ile aile efradı develerine binerek Kûfey hareket ettiler.” (s. 28)

Daha sonra Hz. Hüseyin ve yanındakiler bir yerde konakladılar.

“Konakladıkları yer hem çok sıcak, hem de Fırtattan üç veya dört mil uzağında idi.” (s. 29)

Konaklanan yer Kerbelâ idi.

“- Kerbelâ Kerb (sıkıntı, üzüntü demek) ve belâdan müteşkil) bir kelime diye mırıldandı.” (s. 29)

Kısa aralıklarla ilerleyen olay örgüsünün sonucunda Hz. Hüseyin ve birçok yakını şehit edilmiş ve Hz. Hüseyin'in başı kesilmiş: elbiseleri, zırhı, sarığı yağmalanmıştır.

Kerbela faciasına yüklenen anlam açısından ise yazar şu noktayı vurgular:

“İslam tarihinin bu kanlı faciası her ne kadar muvakkat bir zaman için kapandıysa da birkaç yıl sonra, tarihlerde görüldüğü gibi birçok kanlı hâdiselerin çıkmasına sebep olmuştur.” (s. 48)

Kerbela Vakası ve Kerbelâ'nın İntikamı eserinde bu bölümde İmam Hüseyin, yakınları ve taraftarları ile Kûfe'ye doğru hareket ederlerken gelen bir mektup durmalarına sebep olur.

“Ya Hür! Hüseyini; tevkif için seni gönderdim. Bu mektubumu aldığın anda onu tevkif eder, etrafındakilerle birlikte susuz ve otsuz bir yere kondurursun... Yoksa müfrezinin idaresini, mektubu getirene teslim etmelisin: senin yerine tâyin edilmiştir.” (s. 183)

Onlarda Kerbela denilen yerde konaklamışlardır.

“-Allahüekber!... Burası, Kerbelâ değil... kerb ve belâdır... diye yükselmişti.”
(s. 184)

İmam Hüseyin Kerbela’da iken Fırat’a yaklaştırılmamış ve yaptığı teklifler reddedilmiştir. Valilerin farklı yaklaşımları da devreye girince kan dökülmüş ve İmam Hüseyin ve sadık ashabı şehit edilmiştir. Sadece erkekler arasında Zeynel’âbidin kalmıştır.

Daha sonra, Ehli Beytin, kadın ve çocuklarından mürekkep olan kabile İbni Ziyad’ın sarayına getirilmiştir. Orada Zeyneb ile İbni Ziyad arasında Kerbela’ya yüklenen anlam açısından şöyle bir konuşma geçmiştir.

“- Ey Ali’nin kızı! ... Gördün mü? Hak, bizde imiş... Eğer böyle olmasaydı, Cenabı Hak, bizi muzaffer etmezdi... demişti.
Zeyneb derhal irkilmiş:

- Ey İbni Ziyad! ... Bu zafere katiyen mağrur olma! ... Kardeşim Hüseyin, neticenin böyle olacağını bilmiyecek derecede cahil değildi. O, bile bile kendini feda etti. Şunu iyi bil ki Kerbelâ sahrasında dökülen kanlar size hiçbir zafer kazandırmamıştır. Bu kanların her zerresinden yeni bir kuvvet fişkıracak o mâsum şehitlerin intikamını alacaktır... diye cevap vermişti.” (s. 252)

Eserde, diğer Kerbela romanlarında olmayan bir devamlılık vardır. Eserin ikinci cildi “*Kerbelâ’nın İntikamı*” nda Türk kahramanı Horasanlı Ebâ Müslim Kerbela’nın intikamını almıştır.

Kerbelâ Şehitleri’nde Kûfe’ye doğru ilerleyen İmam Hüseyin ve yanındaki topluluk, Ubeydullah’ın yazmış olduğu mektup neticesinde;

“Kendisine şöyle söyle ki, Kûfe halkı beni dâvet ettiler, şehirlerine istediler. Ben de bu istek üzerine geldim. Eğer, şimdi caydılar da istemiyorlarsa, darılma gücenme yok, ben de geri dönerim. Yâhut da gidip Şam’da Yezid İbni Muâviye’ye biy’at ederim.” (s. 91)

Bu cevabı veren İmam Hüseyin’e karşı, araya giren bazı kişiler yüzünden ya teslim olması ya katledilmesi sonucuna gidilmiştir.

Eserin son kısmında ise güç dengelerinin olmadığını, sonuçları itibariyle olumsuz başlangıçlara yol açacak bir mücadele yaşandığı anlaşılabilir.

“Bire seksen! Nerede görülmüş ve duyulmuş bir vahşettir bu.
(...)
Kerbelâ’da...
Hem peygamber soyuna ve sülâlesine hem de peygamber torunlarına...
İşte bu büyük ve kanlı hâiledir ki, İslâmı da birbirine düşürmüş; yıllar ve asırlar bunun acısı ile gönüllerde daima düğümlü kalmış, bir türlü çözülmemiş ve çözülemeyecektir de ...” (s. 107)

Kanlı Kerbelâ eserinin olay örgüsünün son kısmındaki Kerbela tasvirinin olumsuzca yapılması Kerbela’da kötü şeylerin olacağına habercisi gibidir.

“Kara bir çöl ortasında idiler. Çöllerin o kendine mahsus kısa boylu ve dikenli yeşillikleri bile görünmüyordu ortalıkta ... Güneş her tarafı yakıyordu (...)
Kadınlar ve çocuklar sıcakta ve çöl sıkıntısından perişen halde idiler. ...” (s. 129-130)

Yazar, eserinin olay örgüsünün son kısımlarında “Çember daralıyor, Hz. Hüseyin’in son sözleri” gibi başlıklarla bir nevi gerilimin dozajını artırır ve son olarak da trajik bir sonla karşılaştırır okuyucularını.

Yazar, bu noktada bir çelişkiyi de ifade eder. Olması gerekenle, olmaması istenen ama olan bir çelişki...

“Hüseyin’in başı kesildiği gün, bütün İslâm camilerinde hutbeler okunurdu.
Ve hocalar diyordu ki.
“Allah size adaletli olmanızı emrediyor.
Daima şefkât ve merhametli olmanızı istiyor. (...)” (s. 149)

Eserin “son”u bellidir. Ancak yazar “**Kanlı Kerbelâ**”yı bitirmemiştir henüz. Zeynep ile İbni Ziyad’ın konuşmalarında geleceğe dair bir haber vardır.

“... Kerbelâ çöllerine akan kanlardan, yakın yeni kuvvetler çıkacak ve ergeç Ehlibeyt’in intikamını sizden alacaktır... Boşuna mağrur olma, sevinme ...” (s. 152)

Sonrasında ise yazarın araya girmesiyle bu haberin doğruluğu satırlarda okunabilir.

“Tarih, intikamını almıştır. Kerbelânın... Yıllar sonra bir Türk çıkmıştır. Horasan’dan... Adına “Eba Müslim Horasani” dedikleri... Ve kılıçlar, Kûfede binlerce Emeviyi doğrayarak, bir devrin intikamını bir devir sonra almışlardır. Tarihte, kefareti, ilâhi kudret tarafından ödenmemiş haksızlık, yoktur.” (s. 157)

Kerbelâ’da yazar, eserinin son kısımlarında Kerbelâ vakasının gerçekleşme safhalarını “sözün bittiği yer” olarak yansıtmıştır; çünkü akıl, mantık süzgecinden geçirerek Hazreti Hüseyin’e söylediği sözlerin hemen hemen hepsi etkisiz kalmıştır.

“Ya Hüseyin, bu hikâyelerin hiçbirisi bir fayda vermez. Ya Yezide biat eder, ya da ölmek üzere hazır olursun! dedi.” (s. 287)

Eserin son kısmında yer alan mezhepler, bazı sözcüklerin açıklanması gibi ifadelerden önce Kerbela vakasının ayrıntılarını yazar eserinde anlatmıştır.

Birçok Kerbela romanında olduğu gibi yazar bu son kısımda da Kerbela’da yaşanan olayları vahimlik ve olumsuzluk penceresinden aktarmıştır.

Eserdeki trajik son, yazarın anlatımında kendisini gösterir.

“İkinci rekâtın secdesinde iken, Şimir birdenbire ona böyle bir izin verdiğiinden pişman olarak elindeki kanlı kılıcı ile onun üzerine atıldı ve Hazreti Hüseyin’in mübarek başını göğsünden bir hamlede ayırırverdi.” (s. 337) bölümü ile daha edebî ve sağlam zeminlere oturtulmuştur bu kısım açısından.

“Korkarım hep böyle olacak. İdamlar, işkenceler çoğaldıkça insanlar sinecek. İnsanlar sindikçe de, idamlar, işkenceler daha çok artacak.” (s. 112)

Hazreti Hüseyin’e mektup yazarak O’nu Kûfe’ye davet edenler baskılar sonucu yukarıdaki cümleleri gerçekleştirenler arasında yer almışlardır. Hazreti Hüseyin ise eserde inanç atının ilerlemesi için boyun eğmemiş birisi olarak kalmıştır.

“Aslında, ben de bir ademoğluyum. Sizin gibi bir ademoğlu ... Korkusuzluğum nedendir? Çünkü bilirim ki, zalimin zulmünü, inanmışlığın direnci er geç yener.” (s. 138)

Eserin, olay örgüsünün sonunu yazar Hazreti Hüseyin’in başının kesilmesi oluşturmuştur denilebilir. Ancak Kerbela’nın süreci bitmemiştir. Kerbela’da kazanan aslında kaybedendir, yazara göre.

“Çünkü Hüseyin, binlerce kişilik orduna, en değerli kumandanlarına bile boyun eğmedi. Eğer Hüseyin, zalimliğinden korkup gelseydi ayaklarıyla buraya, gelip eğilseydi önünde, o değil, sen kazanmış olurdun.” (s. 147)

Kerbela’da ise belirlenen bu son kısım ile ilgili olay örgüsü diğer Kerbela romanlarıyla benzerlikler taşır.

Eserin farklılık noktası anlatılmak istenen ve verilmesi beklenen mesajdır. Bu nokta Kerbela hadisesinin olması ve sonrasında gerçekleşen bazı olayların içindedir. Kısacası, olaylar örgüsünün sonu da, başlangıcı da bu gayeyi ifade etme hedefindedir.

“Çünkü Kerbela, Türk soyu ve kanına yapılan bir saldırıdır. Kerbela’da şehit olup yıkılan Hüseyin değildir. Kerbela’da yıkılan; Hz. İbrahim’in mübarek elleriyle inşa ettiği Kabe’dir.” (s. 4)

“Kerbela hadisesi, her zaman nesilden nesile anlatılması gereken, yürekleri burkan bir cinayettir. Cinayetin sorumluları ise ancak Roma saraylarındaki benzerleri gibi arsız, soysuz, sapık entrikacılar. Bu cinayetin parmak izlerini bu günkü siyasi hayatımızda bile görebiliyoruz.” (s. 4)

On Binlerin İhaneti ise sebat ve ihanet etmeyi daha çok öne çıkararak devam ettirir Kerbela’ya giden çizgiyi.

“Ve aydınlık, ışığını bırakıp giden güneşlerin eseri değil miydi?” (s. 275)

“On muharrem günü” Kerbelâ’da bir başkadır. O gün onlarca güneş batmıştır. Artık güneşlerin sayısı iki elin parmakları kadar bile değildir.

“Beş kardeşi iki yeğeni bir de kuzeni kalmıştı kala kala yanında. Tüm akrabası ve arkadaşları şehid edilmişlerdi.” (s. 275)

İmam’ın yaptığı tüm anlatmalar, hatırlatmalar “on binlerin ihaneti” arasında kaybolmuştur. Eser artık gidilecek son noktayı işaret eder:

“Allah’ın şikayetimi sana arz ediyorum!” diyerek açtı ellerini alemlerin Rabbine. (s. 276) .

Böylece trajik sona bir adım kalmıştır.

“Hayat taşıyan her varlık bu utanç verici cinayetleri sezmiş ve şehit olmamak için Kerbelâ’yı terk etmişti sanki. Asırlardır gümüş bir su gibi olan Fırat, ateşten bir ırmak kesilmişti kaç gündür, alev alev yanıyordu. Zaman durmuş gibiydi.” (s. 278)

Eserin, olay örgüsü İmam’ın başının kesilmesiyle sonlanmıştır.

“Ama insanlar bundan sonra İmam’a dönselerde, O’nu bulamayacaklardı. ...” (s. 279)

Kana Susamıştı Çöller eserinde ise Kerbela vakasının anlatıldığı kısım oldukça ayrıntılı anlatılmıştır. Yazar da, bu durumu anlatmayı özellikle amaç edinmiştir.

Eserin, olay örgüsünün bu son kısmındaki diğer Kerbela romanlarından en önemli farkı eserin son kısmında Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinden sonra bütün olanların rüya olduğunun ortaya çıkmasıdır. Bu rüya Hz. Rugeyye'nin gördüğü rüyadır. Bu noktada Hz. Hüseyin ve yakınları olay örgüsünün sonunda aslında olayların başlangıcındadırlar.

Bu durum yazarın farklı anlatım tekniği sonucunda gerçekleşmektedir.

Derin Yara Kerbelâ'nın belirlenen kısımlarıyla ilgili Kerbela'ya dair olumsuzluklar yine öne çıkmış; ancak bu kısım oldukça kısa ifade edilse de özellikle "Lanetlenen isim Yezid" adlı ikinci bölümde rivayetlerle ayrıntılı bir anlatım işlenmiştir.

Eserin final noktası Hüseyin'in şehit olması ve başının kesilmesidir. Bu durum eserde farklı bir yorumlamayla anlatılır.

"Bu açıklık olaydan dolayı melekler, tapınaklarında bağırmaya başladılar. Ruhlar aleminden yükselen gürültü, bütün evrene yayıldı." (s. 142)

Kerbela ise bir farklı kutsal yerdir.

"Yeryüzünde Kerbelâ toprağı olmasaydı, belâ gökten indiği zaman, konacak yer bulamazdı. Dünyada, Kerbelâ gibi toprağının çoğu belâdan oluşmuş bir başka kutsal yer yoktur." (s. 143)

Aşkın Şehidi eserinde de, Kerbela'ya doğru giden son süreç tarihsel gerçekliğe birçok noktadan uyduğu gibi Kerbela'yı anlatan diğer romanlarla da benzerdir. Bu eseri diğer Kerbela romanlarından ayıran ise Kerbela'ya yüklenen anlam ve çıkarılan mesajlar yönüyledir. Bu durum eserin son kısımlarında da tezahür eder.

Aslında kitabın arka kapağında yer alan ifadeler gerek Kerbela'yı gerekse de Kerbela'nın sonrasını çok iyi özetler niteliktedir.

“KERBELÂ, Hüseyin ve yoldaşlarının katligâhı ... Orada kan ve gözyaşı var. Oradaki susuzlukla seninde ciğerlerin kavrulur. Ve başlarsın âh-u figan etmeye. İçin yandıkça görürsün. Kerbelâ hak aramanın ve özgürlüğün destanıdır. Teslimiyetin, adanmışlığın ve sadakatin sirvesidir. Her biri ayrı bir şiar olan yetmiş iki şehidin yurdudur. Kerbelâ ...

Onlara kapılırsan nakşolur kalbine: Aslında her yer Kerbelâ'dır, her gün Âşûra...” (Eserin arka kapağından)

Kerbela (Aşk'a Belâ: Hz. Hüseyin) eseri açısından ise Hz. Hüseyin'in iç dünyasında Kerbela bir yazgıydı. Yazgı da Kerbela'yı kaderleri eylemiştir. (s. 133)

Kerbela çölünde yolları kesilen Hz. Hüseyin ve yanındakiler türlü anlatımlarına rağmen Yezid ordusunu ikna edememiş ve yapılan mücadele sonucu Hz. Hüseyin ve O'nunla beraber olanların birçoğu şehit olmuş ve kadın ve çocuklar esir edilmiştir. Eserde, Hz. Hüseyin ve yetmiş iki şehidin başı, Yezid sarayına getirilmiş ve eser sonlanmıştır.

Kerbela sözcüğü de eserde yoğun bir anlatım tekniğiyle eserde ifade edilmiştir. Kerbela bir temsil ve bir semboldür.

“Kerbela'da Hüseyin'in başı gövdesinden ayrılmıştı ama, ruhunun sesi hâlâ çölden gökkubbeye yankılanıyordu.” (s. 208)

Eserin son kısımlarında öne çıkan Kerbela ifadesi sonsuzluğu, soyutluğa doğru bir adımdır.

“Kerbela, yeniden varolmak için ölümüne atılmış bir adımdır, ölümüne bin adım yürümektir hiçliğe. (...)

“Yarına bırakılmış bir hidayet rehberi, dirayet kerametidir Kerbela. Hakkı, hak bilip hakka uymanın adıdır.” (s. 216)

Eserdeki Kербela'ya dair anlatımlar ümit ve devamlılık ifade eden kelimelerle okuyucuya aktarılmıştır.

“Kербela, bir avuca sığmış getirmiş iki yüreğın yetmiş iki yarasından sızan nurdur. Kербela mazlumun dilinden dökülen ağıttır; aynı zamanda umuttur.” (s. 216)

4. TANZİMAT SONRASI TÜRK ROMANLARINDA KERBELA VAKASINA YER VEREN ROMANLARDA OLAY ÖRGÜSÜ VE DİL UNSURLARI

5.1. Dil ve Dil Unsurları

Dil, romana yeni bir biçim ve nitelik kazandıran bir türdür. Romanla birlikte dil, sadece dış dünyanın yansıtılmasına yaramamış, aynı zamanda kendisi de yeni bir nitelik kazanmıştır. Dil, roman için araçtır; fakat aynı zamanda romanda dili dönüştürmüş ve ona yeni imkânlar sağlamıştır. Bu birliktelik, roman dili denilen bir dil ortaya koymuştur.

Roman açısından önemli olan, anlatılmak isteneni somutlaştırmak, olaylara gerçeklik kazandırmaktır. Bu işlem için tek imkân roman açısından dildir.¹

Aşağıdaki kısımlarda roman açısından çok önemli bir unsur olan dil Kербela Romanları çerçevesinde ele alınmış; bu değerlendirme dil unsurları² açısından değerlendirilmiştir.

5.1.1. Kerbelâ Faciası

Bu noktadaki ilk değerlendirme *Kerbelâ Faciası* adlı eserle ilgili olmuştur.

Eserde konuşma dili çerçevesinde dikkat çekicilik, konuşmaya dair unsurların fazlalığındandır. Bu şekilde eserin genelinde olay örgüsünün canlı tutulması ve ifadelerle okur dikkatinin eserden farklı noktalara dağılmaması amaçlanmıştır. Konuşma dilinin yaygınlığıyla olay örgüsü bu şekilde ilerlemiştir. Yazar da konuşma ifadelerinden sonra bakış açısının yönüne göre araya girerek okuru yönlendirmiştir.

---

¹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, İstanbul 2010, s. 156.

² Dil unsurları ile ilgili ele alınan kısımlar ile ilgili “Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara 2009, s.257-263” eserinden teknik anlamda yararlanılmıştır.

“Abdullah:

- Ya Hüseyin! Dedi. Bana müsaade et de yanıma birkaç cengâver atlı alayım, seninle Kûfe'ye gidelim. (...)

Abdullah İbni Zübeyir, bu son teşebbüsü boşa çıkınca müteessir bir halde ve âdeta ağlıyacak derecede yanından ayrıldı.” (s.10)

Eserde şahıslar arasındaki konuşmalarda samimi ifadeler olduğu gibi şahıslar arası karşıtlık ilişkisine göre de olumsuz şekilde konuşmalar olduğu okuyucuya yansımıştır.

“- Ablacığım! dedi. Bizi Mekkeye götür. Burada durmıyalım...” (s. 4)

“- Korkma ya Müslim! dedi. Ben de Haşimilerdenim, seni himaye etmek vazifemdir. Buyurun.” (s. 24)

“ – Annen sana Hür adını takmakla çok isabet etmiştir, hür yaşadın, hür ölüyorsun.” (s. 33)

“Bu yaptığınızın cezasını ergeç çekeceksiniz. Hâmisiz kadınlara bir esir muamelesi yapmak ve onlara hakaret etmek yiğitlik değildir.” (s. 43)

Yazar, eserinde deyimlere yer vermiştir. Deyimlere yer vererek yazar, eserde dilin zenginliği yanında birikimini ortaya koymuştur. Bunun yanında deyimlerle konuşma dili eser açısından zenginleştirilmiştir.

“(…) siyaset işlerine burun sokmağa gelmez (...)” (s. 16)

“(…) derde derman bulmak (...)” (s. 18)

“(…) dünyada görülecek günleri (...)” (s. 19)

“-Boşuna çeneni yoruyorsun. (...)” (s. 35)

Deyimlerin yanında, yazar atasözlerine de eserde yer vermiştir. Yazar, atasözlerine yer vererek, milletin ortak hafızası olan bu sözleri kendi düşüncelerinin ispatı şeklinde sunmuştur.

“(Elkûfi lâ yûfi) Kûfeli vefasızdır.” (s. 11)

“Meşhur bir söz vardır. (Su içene yılan bile dokunmaz.) Fakat İbni Zeyyadin adamları yaptıklarıyla yılandan daha korkunç ve daha vahşi olduklarını ispat etmişlerdir.” (s. 39)

Yazar, anlatımının etkisini kuvvetlendirmek için “hüngür hüngür (s. 36). “teker teker” (s. 37), “birer birer” (s. 40) gibi ikilemelere yer vermiştir; bunun yanında dönemsel söyleyiş şekillerine dikkat eden yazar, bazı ifadeleri kullanarak bu dikkatini vurgulamıştır.

“-Ey hatun!” (s. 24)

“-Doğru söylediğine ve hakikaten onun taraftarı olduğuna yemin eder misin?” (s. 20)

“Efendimiz! Dedi. Malûmunuzdur ki, Hâni İbni Urve Mekkenin eşrafındandır. Huzurunuzda girerken ne selâmına cevap verdiniz, ne de oturmasına müsaade ettiniz.” (s. 21)

5.1.2. Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı

Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı adlı Ziya Şakir’in eseri dil unsurları açısından zengindir. İki ciltten oluşan bu eserde konuşma dili açısından özellikle samimî hitap ifadeleri, deyimler, ikilemeler, yöresel sözler açısından dikkat çekicidir.

Eserin geneli isminden de anlaşılacağı üzere iki temel saik üzerinde ilerlemiş bu iki noktada da olay eksenli bir süreç öne çıkmıştır.

Eserin başlangıç kısımlarında Kerbelâ Vakası'nın sebeplerini anlamak açısından yazar tarafından tarihsel anlamda bilgiler verilmiştir. Bu noktada ise konuşma dilinden ziyâde didaktik bir dil tercih edilmiştir. Özellikle bu kısımda İslamî literatür anlamında dil unsurları içine alınabilecek terimler dikkat çekicidir. Bu terimlerle ilgili bilgiler verilmiştir.

“Bu suretle mâbed, derhal kudsiyet kesbetmiş, bu dört köşeli mâbede (Beytullah-Allahın evi), ismi verilmişti.” (s. 32)

Eserde, olay örgüsü başlıklar halinde kısımlandırılarak ilerlemiştir. Başlıklarda verilen şahıs veya kavramlarla ilgili de alt kısımlarda konuşma metinlerine ağırlık verilmiştir.

- “- Hakkikatten mi? ...
- Evet...
- Ne gibi hakikatten? ...
- Bunu söylemeden evvel, senden teminat isterim.
- Ne teminati?
- Söyliyeceğimi hiç kimseye söylemeyeceğime dair ...” (s. 84)

Olay örgüsü içerisinde şahısları, konuşma dili ekseninde yazar tarafından tanıtılmış olarak bulabilir; ya da şahıslar konuşurken yazar, okuyucuya şahısları yansıtır.

“(Kuttame), bu büyük cinayete hazırlananları, cesaretlendirmek için mutfağa giderek, onlara kendi elleriyle yemekler hazırlamış, cesaretlerini arttıracak birçok şiirler okumuş, menkıbeler söylemiş. Sahur vaktine kadar onları eğlendirmişti (...)” (s. 15)

“-Ya İbni Zerka!... Sen zaten ceddin Resulü Ekremin lânetine uğramış bir adamsın. Aklım ermiyor, utanmadan, arlanmadan nasıl karşıma çıkarsın?” (s. 118)

Eserde konuşma biçimleri anlamında anlatılan zamana uygun bir söyleyiş vardır. Bu durum esere gerçekçilik katmıştır. Bu şekilde zaman ve anlatılan yere uygunluk gerçekleşmiş olmaktadır.

“-Ey nâs!... İşittiniz ya... buraya Emirülmüminin ve Halifei müslimin, Yezidin emriyle geldim.” (s. 136)

Eserde, karşılıklı konuşmaların yer alması şahısların tanıtılıp, onların duygu düşüncelerini ifade etmenin yanında eserde samimi bir hava ortaya koymuştur.

Deyimlerin, kısa ve özlü anlatımlarından bu eserde de faydalanılmıştır. Bu noktada atasözlerine rastlanılamaz; ancak bazı düşünceleri içeren sözler eserde ifade edilmiştir.

“-Dünyada olmıyan hiçbir şey olmaz ...” (s. 501)

“Cenabı Hak, cümlemizin kötü huylarını iyiliğe tebdil etsin ...” (s. 513)

Deyimler ise eserde sık sık kullanılmıştır.

“(...) baş başa vermişler (...)” (s. 11)

“(...) bir mum gibi erimekteydi (...)” (s. 26)

“Sırt sırta verin.” (s. 373)

“(...) müthiş bir korku uyandırmıştı.” (s. 373)

“(...) inceliklerine kadar öğrenmişti.” (s. 384)

Eserde İmam Ali, Kâbe ve Hz. Muhammed simgeleştirilmiştir. Bu simgeleştirmeler olumlu olduğu gibi farklı sıfatlar halindedir. Bu sıfatlar İslamî literatürde yer alan Kur’an ve hadis kaynaklı ifadelerden oluşmuştur.

“- İnsanlığın bu büyük nurunu (...)” (s. 26)

“- Yalnız ilmin Medinesi değil .. Fazilet âleminin semâsı da çöküyor ...” (s. 26)

“Bu suretle mâbed, derhal kutsiyet kesbetmiş, bu dört köşeli mâbede (Beytullah – Allahın evi), ismi verilmiştir.” (s. 32)

“- Oğlum... Amcan oğlu hak dinin rehberidir.” (s. 38)

5.1.3. Kerbela Şehitleri

Kerbela Şehitleri adlı eserde Daniş Remzi Korok, eserin başlangıcında olay örgüsü içerisinde olayları genel bir özetleme yoluyla iletmeyi tercih etmiştir. Bu tercih ise kurgu anlamında kuvvetlilik doğurmamıştır.

“Halbuki, Hazret-i Hüseyin’in gülümseyişi, bu haberi, hem de aynısı aynısına, Zübeyr oğlu Abdullah’dan almış olmasındandı. Fakat bu kadar da isabet, insanı hayretlere de düşürüyordu.” (s. 30)

Yazar, eserinde konuşma metinlerini kendi fikri doğrultusunda kurgulamış ve konuşma dili çerçevesine samimi ifadeler, atasözü, deyim, ikileme ve yöresel söyleyiş biçimlerini dâhil etmiştir. Samimi ifadeler özellikle ortak taraflar arasında yaygın kullanılmıştır. Bu durum sahici bir hava meydana çıkarmıştır.

“-Yok canım!

- Neye bu kadar hayret ediyorsun! Bütün bunlardan hiç mi haberin yoktu ya Hüseyin!

- Allah bilir ki tamamen habersizim.” (s. 23)

- Yooo... öyle deme Abdullah beni cidden sardı bu rüya ...” (s. 19)

Yazar, diğer Kerbela romanlarında da görülen, şahısları konuşma, metinleri içerisinde ifade etme şeklini kullanmıştır. Bazı durumlarda da direkt olarak şahıs karakterlerini yazar yansıtmıştır.

“Hiç kimseye sormadan (...) gizlice ve sâde kendi bildiğince oy kullanılır? Elbette ki böyle şey olmaz, ben de böyle yersiz bir harekette bulunamam.” (s. 31)

Devrik cümleli kullanım da bu eserde görülebilir dil unsurlarındandır. Yazar, olay örgüsü içerisinde özellikle konuşma metinlerinde devrik cümleleri kullanmıştır. Bu kullanım, konuşma dilini romana yansıtma amacı taşımaktadır.

“- Ya Mervan, bu kadarı fazladır kötü düşüncenin.” (s. 31)

“- Haklısın belki!...” (s. 35)

“- Âdetidir bizim ihtiyar müzevvinin demişti.” (s. 63)

Eserde, deyimler, özlü sözler ve ikilemeler ifadeleri kısa, özlü anlatmak ve de olay örgüsünün ritmini muhafaza etmek amacıyla yazar tarafından kullanılmıştır.

“(…) gözleri ve ümidleri hep bu adamın üzerindedir.” (s. 34)

“(…) şom bir ağızlılığın (…)” (s. 34)

“aşk olsun doğrusu bizim eski kurta” (s. 65)

“- Evet... Allah'ın dediği olur!”

“(…) eş dost sayesinde gelmişlerdi.” (s. 14)

“(…) ötekinin berikinin (…)” (s. 15)

5.1.4. Kanlı Kerbelâ

Necmi Onur'un *Kanlı Kerbelâ* adlı eserinde yazar, “Kerbelâ'nın Başlangıcı” adlı bölümünde öne dil unsurları açısından şiirsel bir anlatım yoluyla konuşma diline ait birçok unsur kullanmıştır. Yazar, şiirsel bir anlatım tercihinde bulunması gerçekliği okurun gözünde canlandırmıştır.

“Beyaz entarili bir adam...
gün ışığından önce,
ellerinde kılıçları ile
kerbelâ'nın daracık sokaklarından
altın kaplamalı bir camiin
geniş avlusuna doğru
aktılar.” (s. 5)

Yazarın, başlangıçta kullanmış olduğu bu dil tercihi eser boyunca devam etmiş ve konuşma dili yörüngeli akıcı ve sürükleyici bir üslup benimsenmiştir.

“Saklandığı, yerde, açtı.
Susuzdu
Midesi kazınıyor, barsakları gurulduyordu.
Birkaç gün, ot yedi.
Böylece, hem susuzluğunu giderdi, hem açlığını...” (s. 108)

Eserin genelindeki sürükleyicilik konuşma dilinin unsurlarından olan devrik cümleler, deyimler, ikilemeler, samimî hitap, ifadeleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Özellikle samimi şekilde söylenen sözler yöresel söyleyiş özellikleriyle dile getirilmiştir.

“Kûfe eşrafı bu sahne karşısında birden yerlerinden kalktılar ve İbni Ziyad’a
“Affet şu ihtiyarı ya Emir ...” dediler ...” (s. 94)

Eserde özellikle dikkat çeken konuşma diline ait niteliklerden birisi de ikilemelerdir. Bu durum üslûptaki sürekliliği olumlu yönde etkilemiştir.

“Işıl ışıl kırbaçlar” (s. 119)
“Kes kes sesini bakayım...” (s. 123)
“Pırıl pırıl inciler” (s. 87)

Yazar, eserinin belli bir kısmını da Hz. Ali’nin adalet anlayışı ve Hz. Ali’nin vasiyeti şeklinde bölümlendirmiştir. Burada Hz. Ali’ye ait vasıflar ifade edilmiştir. Yazar, özellikle Hz. Ali’nin vasiyetini yayınlamakla “yetişen gençlere bir nebze olsun yardımcı (...)” (s. 61) olacağını umundadır.

“Allahın dediğini değiştireceğinizi mi sanıyorsunuz? Yazıktır. Aldanıyorsunuz ve günaha giriyorsunuz. ...” (s. 61)

“Bilmediğin sözü söyleme.” (s. 62)
“İyi işler bul ve helâl mal kazanmaya bak.” (s. 63)

5.1.5. Kerbelâ

Murat Sertoğlu, *Kerbelâ* adlı eserinde farklı birçok amacı olay örgüsü içerisinde açıklama amacındadır. Yazarın, eserinin okunması ile Şîf ve Sünnî kavgalarının daha iyi anlaşılması amacıyla olduğu eserinde vurgulanmıştır. (s. 423)

Dil unsurları açısından eserin başlangıç kısımlarında sohbet ve samimi konuşma havası yazar tarafından verilmiştir. Bu kısımda yansıtılan sohbet havası esere gerçeklik kattığı gibi, günümüzde de yer alan Kerbela anma törenleriyle, okuyucuya geçmiş yaşatılmıştır.

“Bunlar kendilerini daha güneş doğmadan Hazreti Ali ile Hüseyin yolunda yaralayanlardı. Kerbelâ’daki büyük facia Muharrem ayının dokuzunu onuna bağlayan gece, sabaha karşı vuku bulmuştur.” (s. 6)

Eserin başlangıcısında, mâtem törenlerinde yer alan anlatım içerisinde bolca simge ve semboller barındırmıştır. Bu durum günümüzdeki mâtem törenlerinin geçmişiyle bağlantısının anlatımı için kullanılmıştır.

“Boş at sahibinin ölmüş bulunduğu işaret! ...

Bu, on Muharrem günü boş dönen Hz. Hüseyin’in atının sembolü ...” (s. 7)

Eserle ilgili dilsel anlamda önemli bir nokta da yazarın eserin bazı noktalarında olay örgüsü içerisinde didaktik bilgiler vermesidir. Bu bilgiler bazen bir eserden alıntı, bazen de yazarın kendi birikimini ifade etmesi şeklindedir; ancak temel olan ise, olay örgüsünün kesintiye uğraması ve yazarın öğretici bir üslûp kullanmasıdır.

“(...) Divanı Kebirinden alınmış bâzı sözlerini de bir okuyucumun isteği ile naklediyorum.” (s. 76)

“Şimdi, biraz da mezhepler tarihinden bahsedelim mi?” (s. 386)

“Burada şu Kızılbaşlık tâbirinin nereden çıktığını da kaydedelim.” (s. 409)

5.1.6. Âh Kerbelâ

Mehmet Kemâl Pilâvoğlu'nun, *Âh Kerbelâ* eseri hacim bakımından oldukça kısa tutulmuş ve bu durum dilsel açıdan derinlemesine bir anlatımı sağlayamamıştır. Özellikle Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin hakkında kısa bir tarih kısmında dil unsurları açısından zayıflık söz konusudur. Bu durum tarihsel çerçeveye bağlı kalmaktan kaynaklanmıştır. Dilsel unsurlar ise daha çok konuşma söz grupları içerisinde yer almıştır.

“-Ey cemaati müslimiyn!” (s. 6)

“-Ey Amcazadem ey gözümün nuru! ...” (s. 10)

“(...) Bu talimatta Hazreti Hüseyini sıkıştırma sıkıştırma (...)” (s. 17)

Eserin Kerbelâ Faciası başlıklı kısmında ise olay örgüsü anlamındaki canlılık konuşma dili bağlamında dil unsurlarını zenginleştirmiştir. Eserin sonuna doğru ise gerek Kербela'da şehit olanların isimlerinin verilmesi gerekse de hadis ve ayetlerin olay örgüsü içerisinde yer alması didaktik bir anlatımı öne çıkarmıştır.

“Bu kadar kuvvete karşı Hazreti Hüseyin 32 si atlı, 40 yaya olmak üzere 72 cengaverle karşı çıktılar. Tarihin kaydettiği bu 72 cengaver şunlardı.” (s. 21)

“Her nefis ölümü tadacaktır. Hiçbir nefis yoktur ki ancak Allah'ın izniyle ölür.” (s. 28)

5.1.7. Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbelâ

Bekir Yıldız'ın *Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbelâ* romanında konusal anlamda görülen evrensel mücadele, eserin sadece geçmişte kalmayıp; geleceğe dair sözler söyleme becerisine işaret eder.

Eserin genelinde görülen temel durum, eserin olay örgüsünün özlü ve destansı bir anlatımla yoğun ve hızlı bir şekilde geliştiğidir. Zalimle mazlum, inançla inançsızlığın mücadelesi hızla akıp gitmiştir.

“Sözünü tamamlar tamamlamaz da, kılıcı Mülcem Muradi oğlu Abdurrahman’ın boynuna indirdi. Kanlı kılıç havaya bir kez daha kalktı. Kalabalık şaşırmişti. Halife Hasan-Abdurrahman’ın bedeninden ayrılan başına mı vuracaktı kılıcı, şimdi de? ...” (s. 24)

Bekir Yıldız’ın hemen hemen bütün eserlerinde yer alan sinematografik anlatım bu eserde ileridir.

Romanın dil unsuru açısından bir başka niteliği de; olay örgüsü sürecinde yazarın kullandığı mecazî ve özlü dildir. Bu durum anlatılan olayın anlamlılığını olabildiğince yoğunlaştırmıştır.”³ Bu yoğunlaştırma eserin felsefik ve sanatsal yönüne katkıda bulunmuştur.

“Burada yıllar önce tökezleyip yere kapaklanan inanç atı, yeniden şahlandı.” (s. 138)

“Ama unutulmamalıdır ki, doruğa ulaşıldıkça, uçurumların derinlikleri de artar.” (s. 147)

“Taht, gene iğneli bir beşik oluvermişti.” (s. 148)

Bekir Yıldız’ın romanı günümüzden yıllar önce gerçekleşen olayı dil açısından zamanını yansıtacak şekilde yansıtmıştır.

“Ya mel’un ya Mülcem Muradi oğlu! diye bağırdı.” “Tanıdım seni. Sen, sen ki ...” (s.17)

---

³ Bekir Yıldız, *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela*, İstanbul 1997, s.155-156.

“Ey Kufeliler, gelen Hüseyin değil, İbni Ziyad’dır. Sakın ola telaşa düşmiyesiniz.” (s. 95)

Son olarak dil unsurları açısından oldukça zengin olan bu eserde olay örgüsü, şiirsel dil çerçevesinde konuşmaya dair ifadelerle sağlanmıştır.

“Çünkü bilirim ki, zalimin zulmünü, inanmışlığın direncini er geç yener. Bugün yenmezse, yarın yener. Bu dünya, sizin arkalandığınız Yezid gibi, ne Yezid’ler görmüştür. Ama gene de birileri çıkar. Yezidliğe boyun eğmeyen birileri... Pınarlar kurur, ama dağın suyu bitmez.” (s. 139)

5.1.8.Kerbela

Semih Tufan Günaltay’ın ise **Kerbela** isimli romanında ise dil unsurları bakımından ortalama bir kurmaca dil kullanıldığı söylenebilir. Kullanılan kurmaca dil içerisinde yazarın eserindeki vermek istediği temaya dönük karşılıklı konuşmalar eserde fazla yer bulmuştur. Bu karşılıklı konuşmalarla yazar temasını gerçekçi bir bakış açısına büründürmüştür. Karşılıklı konuşmalar eserde karakter tahlili, şahıs kadrosu analizi, olay örgüsündeki kritik bağlantılar ifade etmede önemli rol oynamıştır.

“- Evet, boşu boşuna dökülen babamın, kocamın, kardeşimin kanları, bütün bunlar benim kalbime aktı. Ben bu intikamı düşünmüyorum muyum sanki, fakat ne yapayım sadece aciz bir kadını. Bir şey yapamadım, dedi.” (s. 43).

Konuşmanın karşılıklı olması eserde olay örgüsünü, okuyucu anlamında akıcı kılmıştır ve bu durum esere ritmik bir hava katmıştır. Bu ritm yazarın tarihsel denilebilecek şekilde bilgi verdiği kısımlarda geri planda kalır.

“Hüseyin’in bu sözleri onun taraftarları ve dostları arasında şiddetli galeyana sebep oldu. Derin heyecan içinde:

- Ya imam, burada seni terk edecek hiçbir kişi yoktur.” (s. 175)

“- Su görüyorum işte, bir tas su. Gösteriyorlar bir tas su, öylece kaldı. O an Hüseyin dayanamayıp:

- Ya Zübeyr o gördüğün cennetteki Şarab-ı Kevser'dir. Hepimiz ondan içeceğiz. Zalimlerin bizi mahkum ettiği susuzluk ateşini ancak onunla söndüreceğiz, dedi.” (s. 211)

Eserde, konuşma dili unsurlarından samimi hitap ifadelerinden, deyimler, ikilemeler ve yöresel sözlere kadar birçok nitelik kendisine yer bulmuştur.

5.1.9. On Binlerin İhaneti

Mehmet Yavuz Arıtürk'ün *On Binlerin İhaneti* adlı eserinde Kербela vakasındaki ihanet olgusunu merkeze alarak içeriği kurgulamıştır. Bu kurgu esnasında faydalandığı dil unsurları açısından en önemli dikkat çekici husus yazarın kullanmış olduğu özlü sözlerdir. Bu özlü sözlerin kullanımı eseri diğer Kербela romanlarından dilsel anlamda ayırmıştır.

Eserde kullanılan söz grupları kurguyu yönlendirdiği gibi belli noktalarda da sonuç çıkarım cümleleri halinde de yansımıştır.

“Tüm acı ve sıkıntılardan uzakta olan istediğimiz değil midir ki, bizi bu en büyük sıkıntılara düşürdü”, derken haksız mıydı?” (s. 17)

“Kişiler ölür, ama düşünceler ölmez! ...” dedi Cafer. (s. 210)

“Suya kavuşacağından emin olan asla susamaz.” (s. 45)

Eserde kullanımı oldukça yaygın olan özlü sözlerin kullanımı okuru düşünceye sevkettiğinden dolayı, konuşma metinlerinde öne çıkan akıcılık belli yerlerde kendisini durağanlığa sevk eder.

“Köle bir toplumun öğretileri, ancak köleleştirir!” diyor, son on yılda edinilmiş tüm toplumsal değerlerden sıyrılmaya çalışıyordu.” (s.10)

“Güvende olma isteği, en büyük tehlikedir!” (s.10)

Yazarın, eserinde kullandığı özlü sözlerde geniş zamanlılık eserin kalıcılığını gelecek yıllara da bırakır.

5.1.10. Derin Yara Kerbela

Derin Yara Kerbela romanını dil unsurları açısından öne çıkaran yön, olay örgüsü çerçevesinde incelendiğinde eserde konuşma metinlerinin az olduğu görülecektir. Bu durum yazarın realist bir bakış açısına sahip olmamasındandır. Eserde sosyolojik analizlerin yoğun bir biçimde ele alınması bir anlamda realistiği arka plana iten ana sebeplerin başında gelen etmendir. Yazar, konuşma metinleri yerine kendi yorumlarını okuyucuya aktarmıştır.

“Korunmanın gücü, yağmacıların gücüyle karşılaştırıldığında, hesap yapılması gerektiği ortaya çıkıyordu.” (s. 37)

“Kargaşaların kaynağı, bir türlü ikinci plana itilemeyen kabile kurallarındaydı.” (s. 78)

Yazarın, eserindeki anlatım metodu dil unsurları açısından doğrusal bir çizgide ilerleyen; ancak deyim, atasözü, terim, simge gibi unsurlara eserde oldukça az yer veren bir anlayıştır.

5.1.11. Kana Susamıştı Çöller

Kana Susamıştı Çöller eserinde yazar Habib Mert, tarihsel gerçeklerin yanında Kerbela vakasını farklı bir yaklaşımla okura yansıtmıştır. Bu yansıtma olay örgüsünde şiirsel bir kullanım ve şiirle anlatma tekniğidir.

Habib Mert'in eserinde kullanmış olduğu şiirsellik, içerisinde bolca konuşma cümleleri, devrik cümleler, samimiyet ifadeleri barındırır.

“Aşk,
Sessiz sedasız vurulmak ötelere...
Hiç kimseyi telaşlandırmadan,
Cehennem ateşini uyandırmadan derin uykusundan,
Ölüme yürümek sükûnetle ...” (s. 16)

“Bu böyle bir iş ki, ne sen anlarsın ne de ben. Bu işin aslını, sevda çeken âşık olan anlar ancak. Anlayacağın, âşık olmak lazım, asıl olana ve yanmak lazım onun aşkıyla... Sonra da sadakat lazım maşuka ...” (s. 47)

Habib Mert, eserinde ayrıca deyimlere, ikilemelere sıklıkla yer vermiştir. Şiirsellik içerisinde yer alan bu unsurlar eseri oldukça akıcı hale getirmiştir.

“Seni örnek almış toprak ile su,
Toprak alev alev, su alev alev...
Şaire ilhamdır cemalin, ressama konu,
Sözcük alev alev, renk alev alev ...” (s. 47)
“Uyanın mavilikler,
Hey aksayan bahar sen de uyan.
Sesle bütün dağlarını,
Yeşilde halılarını ser yollara
Ayıkla dikenlerini güllerden,
Gülün gülü geliyor,
Goncası koynunda
Gülün gülü geliyor ...” (s. 23)

5.1.12. Aşkın Şehidi

Aşkın Şehidi adlı eserde dil unsurları açısından diğer Kerbela romanlarından farklı olarak öne çıkan yön, yazarın kendine özgülüğü eserine hâkim kılmasıdır. Yazar, eserinde kullanmış olduğu dili özel ifadeleriyle farklı kılmayı başarmış ve çağrışım, derinlik anlamında önde olan bir kurgu dili oluşturmuştur.

“Avcılar rahat bıraksaydı, kartallar kendi yuvalarında ölmeyi dilemezler miydi?” (s. 33)

“İnsan kendi vaktinin çocuğudur ...” derken, muradı zamanı ve tekerrürü hatırlatmaktı. Bugün, dün tarlarının hasadıydı. Yarınlarsa bugünün aynası ...” (s. 31)

Yazarın, eserinde ortaya koyduğu kurmacı dili akılda kalıcı, düşündürücü, sorgulayıcı, açıklayıcı bir şekilde okurla paylaşılmıştır. Paylaşma kelimesinin seçilmesi sebebi; yazarın okura bir şeyler vermek noktasında bir tarzının olmasıdır. Bu tarz, mesaj yüklü söz gruplarını içinde barındırır. Bu mesajlar kahramanlar aracılığıyla okura iletilir.

“Kendini ayıplamayan nefis doyumsuzca ister. Onun emrindeki akıl bu hadsiz isteklerin gerekçelerini bulup buluşturur. Ölü vicdan, arzuların hakkaniyete uyup uymadığına bakmaksızın onları aklar. Ama Allah elbette hesap soracaktır.” (s. 97)

“Sende zuhur eden hâller o anki ihtiyacını görene kadar bineğindir. Sakın onları kendi menzillerinden ötelere değin koşturma! Bindiğin gibi inmesini de bil.” (s. 315)

Yazar, eserinde kullandığı dil, olay örgüsü anlamında akıcı olmaktan ziyade söz gruplarının etkisiyle durağan ve düşündürücü olmuştur.

Yazarın, eserin olay örgüsündeki çizmiş olduğu tablo, anlatılan olayın yanında hatta daha ötesinde dili kullanımının becerisiyle de durum öncelikli olay anlatmadır; çünkü asıl amaç tarihsel bir olayın anlatılmasının ötesinde insana dair bir sorgulamadır.

“Bu hikayenin Yezid’i, sana her dem kötülükler emreden ve yeryüzünde nifak çıkarıp kan döken nefisindir. Zoru gördükçe dostlarını yarı yolda koyan Kûfeliler, maslahat gözeten aklındır. ...” (s. 8)

Yazarın, eserinde didaktik bir dil kullanımı, olay örgüsünün içerisinde kendisine büyük oranda yer bulur. Bu didaktiklik, olay örgüsü içerisinde ayetler, hadisler ve dua ifadeleriyle okura kendisini sorgulatma amacı taşır. Bu eser yazarın

ifadesiyle “teknik ve irfanî anlamda bir yol hikayesi”dir.⁴ Kullanılan ayet, hadis ve dua gibi metinler direkt iletildiği gibi eserin içerisinde sonuç şeklinde de yansıtılmıştır.

“Ben sizin bilmediklerinizi de bilirim!” (s. 165)

“Fitne çıkarmak cinayetten daha kötüdür. Mescid-i Haram’da onlarla savaşmayn ki, onlar da sizinle savaşmasınlar.” (s. 167)

“Hüseyin şimdi de Hicret’i hatırlatıyordu: Dedem Resûlullah Allah rızası için şehirlerini terk etmiş olan her bir muhaciri ev sahibi hükmündeki bir ensarla kardeş kıldığından, iman sahipleri olarak hepsi önceden de kardeşiler zaten.” (s. 153)

“Ey kalpleri hâlden hâle çeviren Allah’ım Kalplerimizi yoludan ayırma!” (s. 315)

“Allah bizleri kalbi her daim uyanık olanlardan kılsın.” (s. 315)

5.1.13. Kербela: Aşk’a Belâ: Hz.Hüseyin

Sinan Yağmur, eserin yazılış amacı içerisinde “Hz. Hüseyin’in tavrının haklı olduğunu kristal açıklığında ortaya koyabilmek için tarihi kaynakların ışığında Hüseyin-Yezid zıtlığını açıklamak gerekliliğini” (s. 12-13) ortaya koymuştur.

Sinan Yağmur’un eserini anlatırken öne çıkardığı dilsel özellik, eserde sıklıkla görülen nitelendirmeler, anlamı öne çıkararak vurgular, sesleniş ifadeleri, şiirsellik... gibi ayrıntılı işlemlerdir.

“Taif”teki taşlar oluyorum, o talihsiz taşlar sonra değmesin diye başka taraflara itiyorum kendimi.” (s. 19)

---

⁴ Habertürk, Bilinmeyen Programı, http://www.youtube.com/watch?v=UEOrexXZC_Y, İstanbul 2012.

Eserdeki genel olay örgüsünün dışındaki genel anlatımda görülen şiirsellik boyutundaki anlatım; konuşma dilinin rahatlığı, devrik cümleler, mecazlı anlatımlar ve de sözcük kullanımındaki yazarın öne çıkan becerisiyle olayları akıcı kılar.

“Kardeşim, konuş, Susma!”

İçim kan kusarken, susmak en iyisi ...” (s. 171)

“Sağ göz sol göze yan bakar ne diye? Bu kavga bu hır gür ne adına? Gelin kucaklaşalım! ...” (s. 219)

Eserde, birkaç noktada geçen “dedim, dedi” li anlatım şekli eserdeki olay örgüsüne farklı bir anlatım kattığı gibi diğer Kerbela romanlarında olmayan bir özelliktir.

“Sordum: Nereye?

Dedi: Kana.

Sordun: Ne zaman?

Dedi: Şimdi

Dedim: Neden? (...)“ (s. 196)

Yazar, eserinde kelimelerin içeriğine yüklediği anlam ve kelimeler arasında kurduğu bağ ile eserdeki anlatımı öznelştirmiştir.

“Kerbela olsa gerek aşk. Her çileye gördürse de “Belâ” kavlince Kerbela’ya ağlamamak olsa gerek aşk.” (s. 220)

Eserde ikilemeler ve edebi sözler gibi konuşma dili unsurlarını da sıklıkla yer verilmiştir.

SONUÇ

Kerbela Vakası gibi farklı noktalardan birçok topluluk üzerinde tesir uyandıran bir konunun, Tanizmat Sonrası Türk Romanında nasıl yer aldığı incelenildiği bu çalışmada, bazı noktaları sonuç olarak ifade etmek yararlı olacaktır:

Kerbela'yı anlatan romanların -bir ikisi hariç- Kerbela'yı derinlemesine, sebep sonuç ayrıntılarına kadar inerek anlattığı kanaati oluşmamıştır. Romanların genel anlamda popülerlik barındırdığı ayrı bir gerçekliktir. Bu popülerlik okuyucuyu etkilemek için kullanılmıştır.

Kerbela romanlarından *Kerbela Faciası*'nda; H.Hüseyin ve ailesine yapılan hukuksuzluğun ifadesi, *Kerbela Vakası ve Kerbelânın İntikamı* adlı eserde ise; Şii ve Sünni mücadelesinin başlangıcından beri gelen mücadele, *Kerbela Şehitleri*'nde; İslamiyet içinde oluşan yaranın iç yüzünün verilmesi, *Kanlı Kerbelâ*'da da tarihte zulüm adına çekilmeyenlerin Kerbela'da çekildiğinin yansıtılması, *Kerbela* eserinde ise; Murat Sertoğlu'nun Alevilik hakkında yazdıkları, Hz. Ali eksenindeki inanç sistemine dair yaptığı vurgulamaları, *Âh Kerbelâ* eserinde; yüzeysel bir Kerbela anlatımı, *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela* eseri ile; 12 Eylül 1980 darbesi yıllarında da görülen çoğunluğun haklıdan değil güçlüden yana olması, Semih Tufan Gülaltay'ın *Kerbela*'sında; Türk ulusuna yapılan saldırıların aktarımları, *On Binlerin İhaneti*'nde ise; halkın güce göre tavır değiştirmesinin şekli, *Derin Yara Kerbela*'da ise; Alevilik yönlü bir takım yorumlamaları, *Kana Susamıştı Çöller* adlı eserde de; tarihsel gerçekliğin farklı biçimde ele alınmasını, *Aşkın Şehidi*'nde ise; estetik yönlü bir Kerbela yansıtılmasını, *Kerbela: (Aşk'a Belâ: Hz.Hüseyin)*' de ise; şiirsel bir anlatımla Kerbela'nın anlatımı bulunabilir. Bu durum yazarların dünyalarında Kerbela'nın farklı konumlarda kendisine yer bulduğunu gösterir.

Eserlerin genelinde modern roman anlayışına ait roman unsurları açısından zayıflık özellikle dikkati çekmektedir. Bu noktada özellikle 1990'dan sonra yazılan

romanlarda durum biraz daha olumlu yönde gelişmiştir. Bu noktada *Aşkın Şehidi*, *On Binlerin İhaneti* gibi eserler öne çıkarılabilir.

Âh Kербela, *On Binlerin İhaneti*, *Kana Susamıştı Çöller*, *Aşkın Şehidi*, *Kербela: (Aşk'a Belâ: Hz.Hüseyin)* hariç diğer eserlerde kahramanların tarihsel anlamdaki manevi şahsiyetlerine gereken derecede üslup hassasiyeti gözetilmemiştir. Bu noktada, yazılanların bir kurgu boyutunun olması yazarları rahatlığa sevk etmiş olabilir; ancak yazarlar genel anlamda kendi yorumları dışında süreç anlamında tarihsel boyutta gerçekliğe bağlı kalmışlardır. Yazarlar bu noktada kritik yönlendirmelerde bulunmuşlardır.

Değerlendirilen eserler açısından bakıldığında *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kербela*, *On Binlerin İhaneti*, *Aşkın Şehidi*, *Kербela: (Aşk'a Belâ: Hz.Hüseyin)* eserleri roman olarak diğer eserlerin üzerine koyulabilir. Roman unsurlarından en fazla faydalandığı düşünülen eserler bu eserlerdir.

Eserlerde dikkati çeken bir diğer özellik ayrıntılarda da ifade edildiği üzere; bazı yazarların ideolojik anlamda değerlendirmeleri, eserlerde anlatılmak istenenin dışına bilerek ya da bilmeyerek çıkıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

Özellikle 1980 yılı öncesi yazılan Kербela romanlarında içerik ve diğer birçok noktadaki benzerlik önemli oranda dikkat çekmiştir. Bu şekilde yazılan eserlerde amaç, roman unsurları açısından estetik bir tercih ortaya koymak yerine, olayın yazarların fikirleri doğrultusunda yansıtmak istenmesindedir.

Özellikle 2000 yılından önce yazılan romanlarda yazarlar bilgi verme amacı da taşımaktadır; ancak tekdüze verilen bilgilerin sıklığı ve bazı eserlerdeki bilgi yanlışlıkları dikkat edilmesi gereken bir olgudur. Bazen verilen bilgiler, daha önce yazılan eserlerden aynen bilgi aktarımı şeklinde yansıtılmıştır.

Geçmişte kavga sebebi olarak insanların arasını açıp iftirak ve yaralara yol açan Kerbela Vakası gibi bir durumun, ileride yazılacak Kerbela'yı anlatan romanlarda, yazarların sorumluluk şuuru anlamında dikkatli olmasını gerektirmesine rağmen, birkaç eser haricinde durum bu şekilde olmamıştır.

Kerbela ile ilgili yazılan romanlar, yazarların bu konuya ilgisiz kalmadıklarını göstermiştir. Son yıllarda sayıları artmaya devam eden Kerbela romanları, Türkiye ekseninde bazı açılımların edebiyata yansımaları noktasında önemlidir.

Son olarak; Kerbela konusunun gerek roman anlamında gerekse de diğer edebi türlerde eser yazacak ilim erbabı açısından önemi büyüktür. Bu noktada birleştirici, farklılıkları ötekileştirmeden, geçmişten ders çıkarabilecek yazarlara ihtiyaç oldukça fazladır. Kerbela gibi içerisinde mesajlar barındıran bir vakaya dönük yazarlardan beklenen budur.

Ayrıca son yıllarda düzenlenen çalıştaylar, sempozyumlar, platformlar ayrılık eksenindeki bu konuları, bir arada konuşabilme becerisine dönüştürmüştür. Bu eksenindeki kararlılığın devam etmesi temenni edilerek çalışma noktalanmıştır.

“Kerbelâ'yı uzaklarda arama ...” (...) “Bu hikâyenin Yezid'i, sana her dem kötülükler emreden ve yeryüzünde nifak çıkarıp kan döken nefsidir. Zoru gördükçe dostlarını yarı yolda koyan Kûfeliler, maslahat gözeten aklıdır... Arına paklana yücelen ve Allah'ın yeryüzündeki halifesi olan Hüseyin, Allah katından sana üflenen ruhtur. Unutma! Seni yaratan Yezid'i de, Kûfelileri de, İmam Hüseyin'i de var edendir.”(Aşkın Şehidi'nden, s.8)

KAYNAKÇA

- Aktaş, Hasan (2010); “Mersiyeden Modern Şiire Tarihin Kerbela Şuuru,” *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Cilt 2, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- Aktaş, Ümit (2010); *Şehri Terk Etmeden Önce*, Okur Kitaplığı, İstanbul.
- Akyüz, Kenan (1995); *Modern Türk Edebiyatı'nın Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Akyüz, Vecdi (1991); *Hilafetin Saltana Dönüşmesi*, İstanbul.
- Algül, Hüseyin (2010); “Hz. Hüseyin'in Maruz Kaldığı Faciada Yezid'in Sorumluluğu”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih)*, Cilt 1, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- Algül, Hüseyin (1992); *İslâm Tarihi*, Cilt 3, Gonca Yayınevi, İstanbul.
- Algül, Hüseyin (2009); *Kanayan Bir Yara, Gönül Sızlatan Bir Facia – Kerbelâ*, İstanbul.
- And, Metin (1990); “Eski Edebiyatımızda Yarı Dramatik Bir Tür: Maktel ve Minyatürlü Maktel Yazmaları,” *Türkiyemiz Dergisi*, Cilt 20, Sayı 61.
- And, Metin (2007); *Ritüelden Drama*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Arıtürk, Mehmet Yavuz(2002); *On Binlerin İhaneti*, İlke Yayıncılık, İstanbul.
- Arslan, Mehmet, Mehtap Erdoğan (2009); *Kerbelâ Mersiyeleri*, Tunceli Üniversitesi Alevilik Uygulama ve Araştırma Merkezi, Yayın: 1, Ankara.
- Aycan, İrfan, İbrahim Sarıçam (2002); *Emevîler*, TDV Yayınları, Ankara.
- Aydın, Mahmut (2010); *Dinler Tarihi*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Azimli, Mehmet (2010); Hz.Hüseyin İsyanının Gerekçeleri Üzerine Bazı Mülâhazalar, “*Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih)*”, Cilt, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- Bakır, Abdulhalik (1990); “İdarî ve İktisâdî Yönden Hz.Ali Dönemi” *Ankara Üniveristesi Doktora Tezi*, Ankara.
- Berki, Ali Himmet; Osman Keskinoglu (1978); *Hazreti Muhammed ve Hayatı*, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Buttanrı, Müzeyyen (2010); Kerbela Olayının Azerbaycan ve Türk Tiyatrosuna Yansıması, “*Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*”, Cilt 2, Asitan Yayıncılık, Sivas.

- Büyük İslam Tarihi*; Cilt 2, Çağ Yayınları, İstanbul.
- Çağlayan, Bünyamin (1997); “Kerbela Mersiyeleri” , *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara.
- Çetin, Nurullah (2009); *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara.
- Dede, Fırat(2002); *Derin Yara Kerbelâ*, Yurt Kitap-Yayın, Ankara.
- Doğan, Ahmet (1988); *Salih Baba (Hayatı ve Eserleri)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 104, Ankara,
- Ergirün, İnci (2009); *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Eroğlu, Hüseyin (2010); “Yahya bin Bahşi ve Maktel-i Hüseyin’i” *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Cilt 2, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- Esir, Hasan Ali (2010); “Anadolu Sahası Mesnevilerinde Kerbelâ Vakası,” *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Cilt 2, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- Fırlı, Ethem Ruhi (1999); “Hüseyin” , *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 18, Ankara.
- Gökyay, Orhan Şaik (2001); *Bu Vatan Kimin*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Gülaltay, Semih Tufan (2000) ; *Kerbela*, Kafkas Yayıncılık, İstanbul.
- Güngör, Şeyma(1987); “Fuzûlî-Hadikatü’s-Sü’eda” , Ankara.
- Hizmetli, Sabri (1999); *İslam Tarihi*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- İbnü’l-Esîr (1985); *İslâm Tarihi*, Cilt 4, Bahar Yayınları, İstanbul.
- İsen, Mustafa (1993); *Acıyı Bal Eylemek*, Akçağ Yayınevi, Ankara
- İslamoğlu, Abdülmecid (2010); “Hacı Nüreddîn Efendi ve Hüseyin’in Makteli Adlı Eseri,” *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Cilt 2, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- Kara, Mustafa (2000); Tasavvufi Şiirin Gücü, “*Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,” Sayı: 9, Cilt 9, s.15-19,Bursa.
- Kılıç, Ünal (2010); “*Kerbela Vakası (Tarihi Süreç)*”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih)*, Cilt 1, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- Korok, Dâniş Remzi (1967); *Kerbelâ Şehitleri*, Yaylacık Matbaası, İstanbul.
- Kurucan, Ahmet; Zühtü Mercan (2006); *Aşere-i Mübeşşere*, Işık Yayınları, İstanbul.

- Mert, Habib(2007); *Kana Susamıştı Çöller*, Kerbela Yayıncılık, İstanbul.
- Onur, Necmi(1968); *Kanlı Kerbelâ*, Menteş Matbaası, İstanbul.
- Özçelik, Kenan (2010); ‘Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?’ *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Cilt 2, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- Pala, İskender (2005); *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Pilâvoğlu, Mehmet Kemâl (1980); *Âh Kerbelâ*, Fon Matbaası, Ankara.
- Sarı, Osman (1992); *Önden Giden Atlılar*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Sertoğlu, Murat (1977); *Kerbelâ*, Gül Matbaası, İstanbul.
- Sırma, İhsan Süreyya (1990); *Emeviler Dönemi Hilafetten Saltanata*, Beyan Yayınları, İstanbul.
- Tansel, Fevziye Abdullah (1966); ‘‘Mehmed Nâzım Paşa,’’ *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:14, s.163, Ankara.
- Tekin, Mehmet (2010); *Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Turabi, Ahmet Hakkı (2010); Türk Din Mûsikisinde Kerbelâ Konulu Eserler, ‘‘Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Din Bilimleri)’’, Cilt 3, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- Turgut, Ahmet (2011); *Aşkın Şehidi*, Callisto Kitap, İstanbul.
- Turgut, Ahmet (2012); ‘‘Aşkın Şehidi İlk Kerbelâ Romanı ve Edebiyatta Kutsalın Dili,’’ *Düşün-ü-yorum Bülteni*, Sayı 21, s.4, İstanbul.
- Turgut, Kadir (2010); ‘‘Türk Edebiyatında Farsça Yazılmış Kerbela Mersiyeleri’’ *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Cilt 2, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- Uludağ, Süleyman; (1988). ‘‘Ağıt’’, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 1, s. 471-472, Ankara.
- Uzun, Mustafa (2002); ‘‘Kerbelâ’’, ‘‘TDV İslâm Ansiklopedisi,’’ Cilt 25, s.275, Ankara.
- Yağmur, Sinan (2012); *Kerbela: Aşk’a Bela: Hz. Hüseyin*, Profil Yayıncılık, İstanbul.
- Yakut, Gülizar Ürkek (2006); ‘‘Bekir Yıldız’ın Hayatı ve Romanları’’, *18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Çanakkale.
- Yıldız, Bekir (1997); *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela*, DD Yayınları, İstanbul.

- Yurdatap, Selâmi Münir (1959); *Kerbelâ Faciası*, Ercan Matbaası, İstanbul.
- Yüksel, Ahmet Turan (2001); *İhtirastan İktidara-Kerbelâ*, Yediveren Kitap, Konya.
- Yüksel, Ahmet Turan (2010); ‘‘*Kerbelâ Vak’ası’ında Ubeydullah B. Ziyad’ın Rolü,*’’
Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih), Cilt 1, Asitan Yayıncılık, Sivas.
- Zarifoglu, Cahit (1989); *Bütün Şiirleri*, Beyan Yayınları, İstanbul.
- Ziya Şakir (1963); *Kerbelâ Vakası ve Kerbelânın İntikamı*, İstanbul Maarif
Müdürlüğü Matbaası, İstanbul.
- Habertürk, Bilinmeyen Programı (2012); http://www.youtube.com/watch?v=UEOrexXZC_Y
- [http://www.antoloji.com/kaybedenler-kerbelasında-devrik -bir-cümle-şiiri](http://www.antoloji.com/kaybedenler-kerbelasında-devrik-bir-cümle-şiiri).
- <http://antoloji.com/kerbela-8-şiiri>.
- <http://www.antoloji.com/temyiz-ve-kerbela-şiiri>.
- <http://www.cemvakfi.org.tr / ozanlar/adil-ali-atalay-vaktidolu>.
- <http://dunyabizim.com/?aType=haber Yazdir>.
- <http:// www.pranga.net/siir/siir/php?id?25893>.
- <http://www.okumayeri.net/Levaih.aspx?id=36>
- <http://www.şiiiparki.com/nkemal16.html>.

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında İstanbul ili, Üsküdar ilçesi'nde doğan Salih Topal, ilk ve orta öğrenimini Özel Bilgiçağı Okulları'nda bitirmiştir. Lise eğitimini ise Yakacık Lisesi'nde tamamlamıştır.

2004 yılında kazandığı Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü 2008 yılında bitirmiştir.

2011 yılında başlamış olduğu Bozok Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı bölümüne halen devam etmektedir.

İletişim Bilgileri:

E-posta: salihtopal@yandex.com